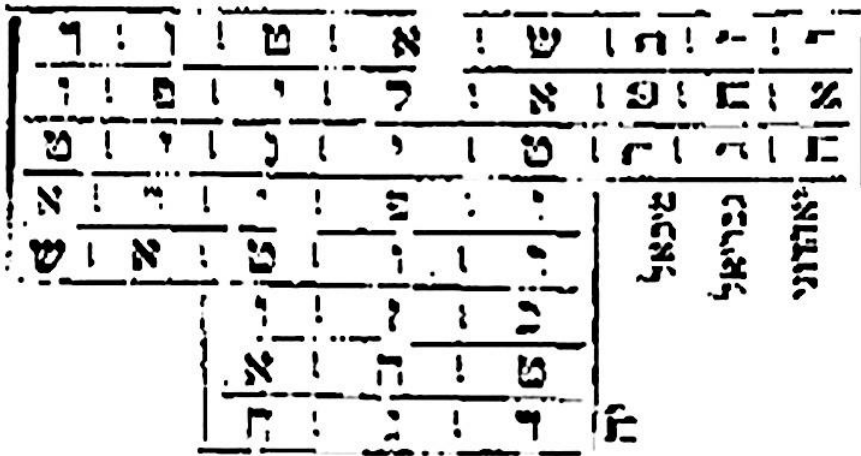

אגל"א

סליחה הרב,
זה בסדר לשאול כמה שאלות?
בעניין קבלה מעשית לחשים וקמיעות

אביגדור אמיתי

מחבר ספר אמונה טהורה

ריבוע שאטור, בשילוב שני ריבועי בטד-זהג-ואח, שמות מלאכים ושם ה' משולב. מתוך ספר תולדות אדם (לרבי אליהו בעל שם מחלם), סי' ק"ע.

שני סוגי הריבועים הללו מצויים מאוד בספרי קבלה מעשית, ומשמעויותיהם יבוארו בהמשך.

התצלומים והציטוטים שבמאמר זה, חלקם תחת "נחלת הכלל", חלקם באישור מפורש של בעלי הזכויות, וחלקם תחת "שימוש הוגן". נעשו מאמצים רבים לאתר את בעלי הזכויות על המקורות הראשוניים של תצלומים אלו. עם זאת, במקרים מסוימים הדבר לא צלח. אם יש למאן דהו טענה על זכויות על תצלום כלשהו המופיע במאמר זה, אבקש שיפנה אלי למייל Mada.Hazal@gmail.com על מנת שאציין זאת. הדבר ייבדק בהקדם ובמקרה הצורך יטופל במהירות. בתודה על ההבנה.

Regarding the photographs and quotations in this article, some are Public Domain, some are used with the expressed permission of the right holders, and others are cited under "Fair Use". Much effort was made to locate the right holders of the primary sources and photographs, though not always did it succeed. If there is anyone who has claims over any photograph which appears in this article, I request that they contact me at the email address Mada.Hazal@gmail.com, so I may cite it properly. The issue will be checked as soon as possible and taken care of promptly, as necessary. Thank you for your understanding.

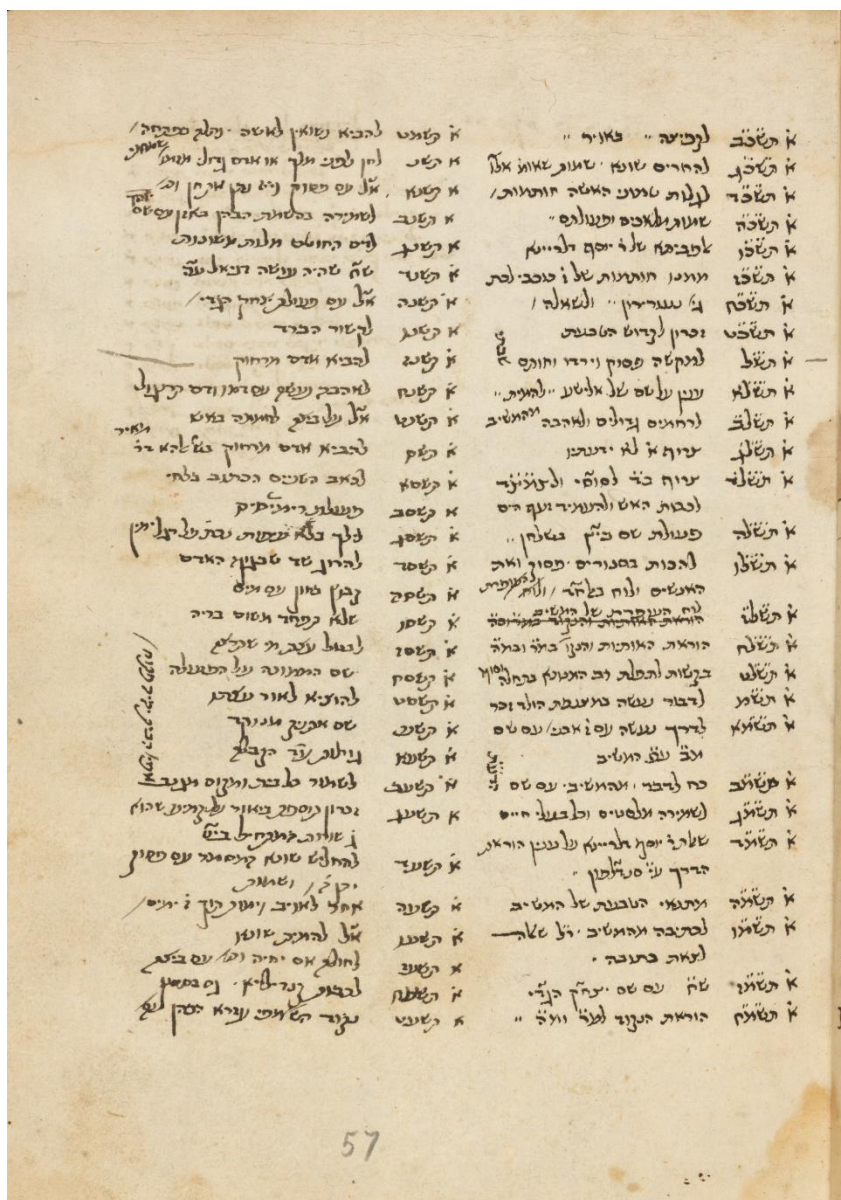
אביגדור אמיתי

מהדורה ראשונה: ט"ז אדר א תשפ"ד

מהדורה נוכחית: כ"ד ניסן תשפ"ד

אשמח לתגובות לשם שמיים ולמען בקשת האמת

Mada.hazal@gmail.com

מתוך כתב היד של ספר שושן יסוד העולם לר' יוסף תירשום, מהמאה ה-16. זהו אחד מספרי הקבלה המעשית הארוכים והמפורטים ביותר, שאף הודפס בדורנו.

בצילום – עמוד 57, מתוך התוכן שבתחילת הספר. בין השאר מופיעים בו: לקפיצה באוויר, לגלות טמוני האשה, לכבות האש ולהעמיד זעף הים, להכות בסנוורים, שאלת חלום (ש"ח), להביא נישואין לאשה, לדם החוטם, להביא אדם מרחוק, לילך בלא עיפות, להרוג שד שבגוף האדם, להחליש שונא, להמית שונא, לחולה (לברר עתידות) אם יחיה.

תוכן

8	מתוך מכתביו של הרה"ג משה צוריאלי זצ"ל למאמרי הקודמים שהיו לנגד עיניו
11	אזהרה! למי נועד מאמר זה, ובעיקר - למי לא...
12	תקציר המאמר למדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת!
13	אל קורא המאמר! על מה מדברים כאן בכלל?
17	מבוא: מהי קבלה מעשית? מה? מי? מתי? למה? לשם מה?
38	פתיחה: המחלוקת ביחס לקמיעות ולחשים "שמות עושי נפלאות שצריכים קדושה וטהרה", או "הזיות בספרים טיפשיים"?
45	עצור! דיון לפניך! כיצד ניגשים לדיון כאשר מעוניינים לברר את האמת?
46	שאלה 1: ריבוע שאטור שם קדוש, לחש, מגוון תפקידים וריבוע קסם
55	שאלה 2: ריבוע בטד זהג ואח ריבוע קסם חשבוני עם מגוון תפקידים
66	שאלה 3: השם טטרגרמטון האם שמות ביוונית הפכו לשמות קבליים קדושים?
73	שאלה 4: השם אטאו שם קדוש משלמה המלך? מילים עבריות? או גלגול של ביטוי נוצרי?
79	שאלה 5: מדוע אגלא הפך לשם נגד שריפה? כיצד תרגום ללועזית יצר סגולה חדשה
83	שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת? הדרך שעברו סני סנסוני וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

- שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת? 94
שפע גירסאות של משולשים-משובשים "תינוס" ו"אברק..." , אך מהו המקור?
- שאלה 8: גרש האמה הזאת ואת בנה! 103
האם קטעים מספרי סגולות ערביים חדרו לכתבי קבלה מעשית?
- שאלה 9: גברת איטלקית 107
השבעה איטלקית לכוכבים ומזלות
- שאלה 10: יוונים נקבצו עלי 109
פעולות בקבלה מעשית שיוחסו לחכמי יוון
- שאלה 11: ברם זכור אותו האיש? 110
כיצד אותו האיש חזר והשתרע שוב ושוב, על כינויו השונים, לעולם הקבלה המעשית
- שאלה 12: ויבוא גם השטן בתוכם להתייצב 115
מלאך-שטן מאמונת הנוצרים
- שאלה 13: ויפילו גורלות 117
בירור ע"י גורלות שונים
- שאלה 14: כתב מלאכים 133
כתביהם של מלאכים, של אברהם אבינו, של הקב"ה
- שאלה 15: צורות של קמיעות מיוחדים 140
ריבועים מעוינים ואלכסונים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד, כתיבה אלכסונית, כוכבית, אדם מרובע
- שאלה 16: כפילויות בשמות 152
סמיכות של שמות דומים בשינויים קלים
- שאלה 17: מעשים שפועלים מרחוק 153
כשם שזה... כך זה...
- שאלה 18: שמות שמקורם בגימטריאות 156
גימטריה בשם מלאך אצל היוונים
- שאלה 19: מבחני אכילה 157
מי שלא יצליח לבלוע הוא...
- שאלה 20: ראיית ראשו בצל הלבנה 158
באיזה יום יש לבדוק את צל הראש?
- שאלה 21: שקר הסוס לתשועה 161
התועלת שבפרסת סוס

- 162 שאלה 22: קפיצת הדרך על קנה
מאיזו תקופה קפיצת הדרך נעשית על קנה?
- 167 שאלה 23: החלפת תינוקות
החשש שמכשפות יחליפו את התינוקות
- 170 שאלה 24: לשם מה? וכיצד?
מטרות הפעולות הקבליות, והאופן בו יושגו
- 174 שאלה 25: אם אין יסוד אין בניין
אם זה לא יכול לקרות - זה לא יכול לפעול
- 175 שאלה 26: וזה מותר?
לשאול באוב, לראות עתידות בדם הקזה, לשתות דם עורב, להרוג, לזייף, לגזול
- 188 שאלה 27: בלתי לה' לבדו!
הקטרה לכוכבים למלאכים ולרוחות, פניה לאלילים, דיבור לכוכבים
- 191 שאלה 28: תרנגול לבן ועבודה זרה
חשיבותו של תרנגול לבן לפעולות קבליות שונות
- 193 שאלה 29: להשביע את אלוקים?
במקרה זה, כנראה, הביקורת אינה מוצדקת
- 194 שאלה 30: הקמיעות של הרמב"ם
האם הרמב"ם כתב קמיעות לחשים ושמות?
- 196 שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?
- 210 שאלה 32: ונברכו בך
השפעת היהדות על אומות העולם בתחום זה
- 213 שאלה 33: דבר בשם אומרו
צדיקים עלומים, כתבים ללא שם, ספרי סגולות מהודו, וכתב יד בן אלפיים שנה
- 218 שאלה 34: בעל השמועה
מה אנו יודעים על מחברי ספרי קבלה מעשית?
- 220 שאלה 35: אכשור דרי?
מי החליט על החידושים המהותיים שנתחדשו בספרים אלה במהלך הדורות?
- 221 שאלה 36: והוא דבר זר...
תמיהות הן לגבי מעשים שונים (רגל צפרדע בכיס), והן לגבי מטרות שונות (להרקיד חתולים)

225	שאלה 37: השפעת סגנון הנפש על אמונות אלה האם שורשם של הלחשים במקורות יהודיים, או בנטיית הנפש?
230	שאלה 38: האם אין מקום לביקורת על רעיונות, מרגע שנכתבו בספר? האם "בקונטרסי כתב יד אין שטות ותפלות", או ש"המכזב בלשונו מכזב בקולמוסו"?
232	סיכום השאלות מה למדנו מכל הנ"ל על הקבלה המעשית?
237	ולא שהאמינו בהם חלילה... האם יתכן שמעתיקי הלחשים לא האמינו בהם בעצמם?
240	לאחר החיתום: האם יש תשובות לשאלות? האם ננעלו שערי תירוצים?
243	נספח 1: דוגמאות לשמות נפוצים הסבריהם של השמות הנפוצים ביותר בקמיעות
247	נספח 2: ראשי תיבות המצויים בספרי קבלה מעשית
250	נספח 3: אמת ואמונה חשיבות האמת והחשיבה, הדעה ולא אומרה
255	תודות וייחוס המקורות
261	מאמרים נוספים מאת המחבר מאמרים בנושאי גדר חיובי האמונה, מדע בחז"ל והמסתעף

מתוך מכתביו של הרה"ג משה צוריאלי זצ"ל

למאמריי הקודמים שהיו לנגד עיניו

★ מתוך מכתבו למאמרי "הידיעות המדעיות של חז"ל – תוקפן ומקורן":

"מכובדי היקר,

היום למדתי שוב, שעתיים ושלוש, בספרך החשוב "הידיעות המדעיות שבדברי חז"ל – תוקפן ומקורן" ונהניתי מאד מצורת ההגשה, מסיכומי הידיעות, מהבקיאות במקורות, ספרי קודש וגם בספרי אומות העולם. הבאת ברכה רבה לעולם.

אני משער שאין הרבה אנשים בעולם החרדי שידעו להעריך את תרומתך החשובה. אבל תלך בדרכו של הרמב"ם, הכותב בצוואה שלפני הקדמתו למורה נבוכים (מהד' תרגום הגר"י קאפח, עמ' יג): "אני הגבר אשר אם נסגר סביבו הדבר וצר לי המעבר ולא אמצא ללמד אמת שהוכח אלא על ידי כך שיתאים למעולה חד, ולא יתאים לעשרת אלפים סכלים, הריני מעדיף לאומרו בשבילו, ולא אחוש לגינוי אותם ההמון המרובים".

וכן כתב הרמב"ם באגרותיו (מהד' הגר"י קאפח) בעמ' פד: "לפי שאנו מעדיפים, כמו שאמרנו במורה, שימשך אחרינו בעל שכל בדיעת האמת ואפילו אחד, ואע"פ שיתרחקו ממני אלפי סכלים בגלל דיעותיהם הנפסדות".

מכובדי היקר! בטוחני שאני לא יחיד בעולם המכיר את ערך דבריך הישירים והאמתיים, אלא יש עוד הרבה קוראים [שמא לא אלפים וגם לא מאות, אבל לפחות כמה עשרות] והם הם שכרך על שבירת דברי אמת. ואם יש אפשרות שתגיש ספרך להיברו בוקס, זה יהיה נפלא.

בברכה מקרב לב,

משה צוריאלי

בני ברק"

★ מתוך מכתבו למאמרי "דע מאיין באו – על יצירתם של כינים ועוד":

"מכובדי היקר!

עברתי זה עכשיו על מאמריך המנומק, והמתועד יפה, וגם מיופה באיורים רבים, ואני שמח מאד במפעלך.

התורה מתאפיינת בכתר של "אמת"! ואין הקב"ה שונא דבר אחר כל כך כמו השקר.

אי אפשר לבוא ולחנך את עם ישראל, להשיב אותם מהטעות של חילון, אם ממשיכים בהטעות, ב"תמימות" כביכול של כסות-עינים אל עובדות.

לכן מאמריך צריך להיות מופץ בכל מקום שרוצים ללמוד תורה. [א] מפני שהקב"ה רוצה שנחפש את האמת [ב] מפני שנסיר אחד מהמחסומים הגורמים לאחינו בני ישראל להתרחק מהתורה, כי חושבים הם כי פרימיטיביים אנו.

...

ה' יברך אותך! מחבר יקר, שאתה הרמת פנס אור. וקצת אור דוחה הרבה מן החושך!

משה צוריאלי"

★ מתוך מכתבו למאמרי "עולם הכישוף":

"ערך גדול יש לחפש בכל דבר ודבר מהו אמת ומהו טעות, כי על הפתאים נאמר
"פתי יאמין לכל דבר" (משלי יד, טו) אבל על התורה נאמר "אמת, זו תורה"
(ברכות ה, ב). נושא זה אם יש מציאות אמת לעניני כישוף או הכל היא הטענה
ומרמה, מחלוקת היא גם בין דברי חז"ל (סנהדרין סז, ב), גם בין דברי הראשונים
(רמב"ן ורמב"ם) גם בין דברי האחרונים (כמו מרן והגר"א על שו"ע יו"ד ב'
קעט ס"ק יג). כל בן תורה המחפש לקיים דבר ה', צריך לברר מה היא עמדתו.

...

ואם תשאל, כיצד הרמב"ן והרשב"א ועוד המון חכמי קדם כן האמינו בכח
הכישוף? האמת היא שלא בדקו בכח אנליטי או הוכחות מעבדה, אלא סמכו על
"אמרי אנשי" לרבבותיהם, וכן סמכו על פשטות כמה סוגיות בגמרא.

...

כהיום הזה, שכבר עברו כמה מאות שנים, ולא ראינו בעולם הוכחות למעשה
כישוף, אלא כל המחלות הפוקדות את האדם הן או מפני השפעות חידקים, או
מיבנה חסר בחיטונית של החולה, או מפני מצב לא בריא שנמצא בו ונדבק, אחרי
כל זה אין אנו אחראים "לאחוז בקרנות המזבח" ולטעון באדיקות שיש אמת
במעשי כישוף.

סיכומו של דבר, אלה מאיתנו הרוצים להאמין באפקטיביות של מעשי כישוף,
כי סוף כל סוף יש גמרות מפורשות כאלו והרבה מהקדמונים האמינו בסיפורי
כישופים, הללו יכולים להמשיך באמונתם כי "זה לא מעלה ולא מוריד" בענין
קיום התורה למעשה.

אבל אלה מאתנו שהורגלו להתבונן בטבע לפי ההגיון, לפי הוכחות שהן
הוכחות, לפי ראיות שהן ראיות, אם שוכנעו לנהוג כחינוכו של הרמב"ם והשו"ע,
מותר גמור הוא להם.

פעלו של הרב אביגדור אמיתי, בספרו זה, הוא לפרסם הדיעות שהיו נפוצות משך
מאות שנים, ואין מנוס מלהשתכנע שחלק מבני ישראל הושפעו מהאמונות ההן.
ובזה הרב עשה לנו שירות חשובה להועיל לברר את האמת.
כן דברי הכותב וחותרם לכבוד התורה ולומדיה,

הרב משה צוריאלי

מחבר סדרת הספרים: לקט פירושי אגדה, אוצרות המוסר ועוד".

אזהרה!

למי נועד מאמר זה, ובעיקר - למי לא...

★ אם אתה מאלו שהולכים בדרך של אמונה תמימה ללא שאלות וחקירות – מאמר זה לא בשבילך.

★ אם אתה מאלו שקמיעות בשבילם הם חלק שלא יכול להיפרד מעולם האמונה היהודי – הנח את מאמר זה למישהו אחר.

★ אם אתה מאלו שערעור על פרטים מסוימים ממה שהורגלו פוגע בעולםם הרוחני – תעצור כאן.

★ אם יש לך יכולת להתמודד עם שאלות נוקבות על עולם הקבלה המעשית והקמיעות, מתוך יראת שמיים ודרישת האמת – המאמר בשבילך.

תקציר המאמר

למדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת!

בתקציר זה מופיעים בסוגריים שמות הפרקים במאמר עצמו, מהם תומצת כל משפט.

מאמר זה בא לדון בתחום המעורפל ביותר בעולם היהודי, שכמעט ואין מי שעוסק בו: הקבלה המעשית. המאמר נכתב מתוך עקרונות של חיפוש מקור הדברים, גם תוך עיון בכתבי אומות העולם, והכל מתוך חיפוש האמת, בלא נשיאת פנים ("אל קורא המאמר").

קבלה מעשית היא הדרך להשפיע על העולם ע"י שמות קדושים או מעשים מסוימים (מבוא).

כבר בתקופת הגאונים והראשונים היו שביטלו כליל את הרעיון ששמות קדושים יכולים לפעול. עם זאת, היו שעסקו בתחום זה, עד דורנו (פתיחה).

במאמר נדון על שמות המופיעים בספרי הקבלה המעשית, ומתברר שהופיעו כבר מאות שנים קודם לכן בכתבי אומות העולם שעסקו בתחומים דומים, מתוכם כינויים וביטויים נוצריים ומוסלמיים (שאלות 1-12),

סגנונות כתיבת קמיעות שנמצאים גם אצל אומות העולם (שאלות 13-16),

רעיונות לפעולות שנמצאו אצל אומות העולם הקדמונים (שאלות 17-24),

שאלות הלכתיות ומוסריות על פעולות רבות שבספרי קבלה מעשית, ביניהן לשאול באוב ולהקטיר לכוכבים למלאכים ולרוחות (שאלות 26-28),

נעיין האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות כאלה שהועילו (שאלה 31),

נשים לב לערפול המקורות שקיים רק בתחום הקבלה המעשית (שאלות 33-34),

נדון האם שורשה של שיטה זו בנטיית נפש או בחוסר ביקורת על מה שנמצא בכתבים (שאלות 37-38),

ונדון כיצד התייחסו גדולי ישראל לתחום זה (ב"סיכום השאלות"), ואף נביא מקורות לכך שהיו ממעתיקי הלחשים שלא האמינו בהם בעצמם, ועשו זאת רק לצרכי ההמון (בפרק "ולא שהאמינו בהם חלילה").

לסיום, נעסוק גם בחשיבות בירור האמת (נספח 3).

אל קורא המאמר!

על מה מדברים כאן בכלל?

מבין כל תחומי העולם היהודי – הלכה ואגדה, בקיאות ועיון, פשט דרש רמז וסוד, נגלה ונסתר – אין תחום עלום ומעורפל כמו הקבלה המעשית. גם העוסקים בקבלה, בדברי הזוהר האר"י וכו', כמעט ואינם נוגעים בתחום זה. וזאת מסיבות רבות.

מצב זה הביא לכך שבנושא זה, כולנו בבחינת "אינו יודע לשאול". ואם "אינו יודע לשאול", אינו יודע להקשות. ואם אינו יודע להקשות, אינו יודע להבחין בין האמת לבין הופכה. כללו של דבר, נשארנו כולנו בבחינת "אינו יודע".

מאמר זה נכתב לאחר עיון בספרים רבים מתחום זה, ואינו בא לשכנע את הקורא על סמך דעתו של הכותב, אלא רק להציג בפניו את הדברים, בבחינת לא "תא שמע" אלא "תא חזי", והרואה יראה, והחושב יחשוב, והבוחר יבחר.

וכשידע להבחין בין האמת לבין הופכה, ידע לברור את האמת מן השאר, ויזכור ש"אין רצוי לפניו יתעלה כי אם האמת, ואין מכעיסו כי אם השווא" (מורה נבוכים ח"ב מז), ויסיק מהי האמת, ויזכה לתורה אמת. וברוך אשר נתן לנו תורת אמת, וברוך המבדיל בין קודש לחול ובין אור לחושך.

ארבעת יסודות המאמר

בדרך לימודי בכתבת מאמר זה, השתדלתי ללכת בדרך לימודם של חז"ל והראשונים. וזאת בארבעה יסודות:

א. לחפש את מקורם של הדברים. כדרכם של חז"ל לשאול על כל דבר "מנלן" ו"מנהני מילי" (וכשאפשר – גם "מאי טעמא").

זאת ועוד – יש לחפש את מקורם הראשוני של הדברים, כדברי הירושלמי (שבת פ"א ה"ב):

"רבי חזקיה ר' ירמיה ר' חייא בשם רבי יוחנן: אם יכול את לשלשל את השמועה עד משה – שלשלה".

ב. לא לישא פנים בתורה, כדברי הרמב"ן (בסוף הקדמתו הרמב"ן להשגותיו לספר המצוות לרמב"ם):

"והנני עם חשקי וחפצי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצווארי רביד ועל ידי צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספרים

תמיד. אבחר דרכם ואדע ערכם. אך באשר לא יכילו רעיוני אדון לפניהם בקרקע
אשפוט למראה עיני. ובהלכה ברורה לא אשא פנים בתורה. כי ה' יתן חכמה בכל
הזמנים ובכל הימים. לא ימנע טוב להולכים בתמים".

ג. לצורך הבנת תחום זה, יש לעמול ולעיין גם בכתביהם של אומות העולם בעניינים
אלו. כדברי הרמב"ם (באיגרתו לחכמי מונטפזשיר "על גזירת הכוכבים"):

"דעו רבותי, שאני חיפשתי בדברים אלו הרבה, ותחילת לימודי הייתה חכמה
שקוראים אותה "גזרת משפטי הכוכבים", כלומר שידע ממנה האדם מה עתיד
להיות בעולם או במדינה, או מה יארע לאיש זה כל ימיו. וגם קראתי בענייני
עבודה זרה כולה. כמדומה לי שלא נשאר חיבור בעולם בעניין זה בלשון ערבי,
אשר העתיקו אותו משאר לשונות, עד שקראתי אותו והבנתי ענייני וירדתי עד
סוף דעתו".

ושורש דבריו נמצא גם בחז"ל, בעמלו של רב ללימוד פרטי מומי בהמה (סנהדרין ה
ע"ב):

"והאמר רב: שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה, לידע איזה מום קבוע
ואיזה מום עובר".

ד. חז"ל לא נרתעו מכך שיבקרו את דבריהם, אלא אדרבה, השתוקקו לזה (בבא
מציעא פד ע"א):

"אמר [רבי יוחנן]: את כבר לקישא? בר לקישא, כי הוה אמינא מילתא – הוה
מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא
רווחא שמעתא. ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא?".

ואף עוררו את תלמידיהם להקשות על דבריהם, כמאמרם בכמה מקומות "ורבה
לחדודי לאביי הוא דבעי" (ברכות לג ע"ב, מגילה כה ע"א, חולין מג ע"ב, נידה ד
ע"ב).

וכן אמרו במדרש, שהמאמין בנכונותו של דבר מסוים, אינו נמנע מלבוחנו (ילקוט
שמעוני בראשית רמז צה):

"היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעין, מפני שאינו מספיק להקיש עליהן עד
שהוא שוברן. אלא מה הוא בודק? קנקנים היפים שאפילו מקיש עליהן כמה
פעמים אינו שוברן".

מי יתן טהור מטמא

במאמר זה נביא שמות חותמות ורעיונות רבים מספרי הקבלה המעשית, שנמצאו אצל אומות העולם זמן רב קודם לכן, והדבר מתאים לדברי הרמב"ם (בפירושו למשנה עבודה זרה פ"ד מ"ז) – "והם [העמים הקדמונים] אשר יסדו את גזירת הכוכבים והכישוף והלחשים והורדת הרוחניות ושיחות הכוכבים והשדים והקסם והניחוש לכל ריבוי מיניהם, ודרישת המתים".

אמנם בעניין זה יש להדגיש שתי הערות:

א. מטבע העניין, לא נוכל להוכיח באופן מוחלט מי המקור ומי העתיק ממנו. תמיד יהיה אפשר לטעון שמקור כל הלחשים וכו' בעם ישראל ובקדושה, אע"פ שלא הוזכרו בספרים קדומים שלנו שהגיעו לידינו.

ואעפ"כ, יש מקום לשקול בשכל ישר מה נראית הדרך האמיתית בעניין זה.

ב. חשוב לשים לב שעצם השאלה – האם פעולות אלו מועילות – אינה תלויה ישירות בשאלה האם קיבלנו אותן בהשגות רוחניות או מאומות העולם. אם פעולה מסוימת מועילה ואין בה איסור, אפשרי שלמדו אותה מאומות העולם. ומאידך, אם הפעולות לא מועילות, הרי שאין בהן תועלת גם אם מקורן בעם ישראל.

ואעפ"כ, גם אם פעולות אלו יכולות להועיל, יש צורך בזהירות רבה בשימוש בהם, כאשר אנו יודעים שמקורן בעובדי אלילים. ומאידך, גם אם הפעולות לא מועילות, יש הבדל בין הבנה שכוחי ספרים אלו טעו בשיקול הדעת וסברו מדעתם שיש בה אמת, לבין אם העתיקו אותה מעובדי אלילים.

ועוד נשאלת כאן השאלה, "מה בין בני לבן חמי"...

קבלה היא?

במאמר זה נציג תמיהות רבות על תחום הקבלה המעשית.

אמנם, לגבי תמיהות בתחומים אחרים כבר נקטו גדולי ישראל את הביטוי "אם קבלה היא נקבל, ואם לדין [דהיינו, מסברה] יש תשובה" (ומקורם בלשון המשנה יבמות פ"ח מ"ג וכריתות פ"ג מ"ט: "אם הלכה היא נקבל ואם לדין יש תשובה").

אך זהו גופא שורש שאלתנו לגבי קבלה מעשית: האם אכן "קבלה היא" במובן שמקורותיה הראשוניים בברי סמכא או בהשגות רוחניות שאמיתותן אינה מוטלת בספק?

המעין במאמר יווכח, שלפחות לגבי מקרים רבים, התשובה המוכחת על שאלה זו היא שלילה מוחלטת.

יציאה למסע

מאמר זה הוא מסע. לא רק מסע לבירור האמת בסוגיה זו (מלשון "ברירת" פסולת מאוכל), אלא גם מסע של ממש – בין ארצות שונות (מסין והודו דרך ארצות ערב ועד ארצות אירופה), שפות שונות (יוונית עתיקה, לטינית, ערבית, גרמנית, איטלקית, סנסקריט) ותקופות שונות (מתקופת האמוראים ועד דורנו).

קודם שנצא למסע, נפתח בתפילת הדרך: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי, שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא !

מבוא: מהי קבלה מעשית?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

על מנת לדון על עולם הקבלה המעשית, ראוי שנגדיר טוב יותר את מהותו.

ובכן, עולם הקבלה נחלק לשלושה תחומים שונים:

א. קבלה עיונית – החלק המפורסם יותר. עוסק בעולמות הרוחניים, בבריאת העולם, בחלקי הנשמה, בהשפעת קיום המצוות על העולמות הרוחניים.

ב. קבלה נבואית – הדרך לקבל נבואה.

ג. קבלה מעשית – הדרך להשפיע על העולם ע"י שמות קדושים או מעשים מסוימים. רבים הזהירו מלעסוק בתחום זה, מסיבות רבות. אעפ"כ רבים כתבו ועסקו בתחום. חלקם הסבירו כיצד מעשיהם אינם כלולים באיסור על עיסוק זה. יש להעיר שהגבול בין סגולות לבין קבלה מעשית מטושטש לעיתים, כיוון שספרי קבלה מעשית הביאו גם פעולות שאין בהן שמות.

חשוב להדגיש שאין קשר ישיר בין תחומי הקבלה השונים. אדם יכול לאחוז בקבלה עיונית אך לדחות את רעיונות הקבלה המעשית. עם זאת ישנם קשרים עקיפים: שמות קודש שמופיעים בספרי קבלה עיונית יכולים לשמש למעשים שונים בקבלה מעשית. כמו כן, היו מגדולי הקבלה העיונית שעסקו גם בקבלה מעשית (המפורסם שבהם – מהרש"ו, שכתב את ספר הפעולות).

ספרי קבלה מעשית

מתקופת חז"ל ועד ימינו היו שעסקו בקמיעות ולחשים, או בדרכים אחרות לאותה מטרה, וחלקם גם כתבו על כך ספרים. הספרים שונים זה מזה בסגנונם, ועם זאת יש בהם הרבה מן המשותף, ובעיקרו – השימוש בשמות שונים לפעולות מעשיות שונות. נזכיר את המפורסמים שבהם:

★ ספר הרזים (מתקופת התלמוד, כנראה מהמאה הרביעית, מארץ ישראל). נחשב כחלק מ"ספרות ההיכלות והמרכבה". יתכן שזהו ספר הקבלה המעשית הקדום ביותר שהגיע לידינו. מבנהו ייחודי: מפורטים שמותיהם של המלאכים שברקיעים השונים ובמחנות השונים שבכל רקיע, ולחשים שיש בהם שימוש בשמותיהם של אותם מלאכים. הודפס בשנת תשכ"ז תחת השם "ספר הרזים", הוא ספר כשפים מתקופת התלמוד.

מבוא: מהי קבלה מעשית?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

★ חרבא דמשה. הרב כדורי כתב עליו (קדושת יצחק חלק ד עמוד שעא, בכתב היד עמוד קעו):

“ספר חרבא דמשה. הספר הקדוש הזה... והוא מקבלה מעשית שמייחסים אותו למשה רבינו ע”ה.”

חרבא דמשה הועתק גם לתחילת הספר “שושן יסוד העולם”, ולספר קדושת יצחק סוף חלק ד.

גם ספר זה נחשב כחלק מ“ספרות ההיכלות והמרכבה”. מקורו כנראה בבבל.

ספר זה הוזכר בדברי רב האי גאון, שלא האמין בפעולות שמובאות בו (תשובות הגאונים החדשות – עמנואל (אופק) סימן קטו):

“ואשר הגידו לכם כי (היום) [הים] נח מזעפו וכי ממיתין את האדם שמפילין עליו חרס חדש כאשר אמרתם, רחוק הוא מאוד. וכללו של דבר פתי יאמין לכל דבר. ואלו היה לדבר זה אמתה לא נכחד ולא נסתר, וחסים אנו עליכם מהאמין באלה. והנוסחים שראיתם הרוצה לעשות כך וכך יעשה כך וכך, הרבה מאוד יש אצלנו מזאת כאשר נקרא ספר הישר ואשר נקרא חרבא דמשה אשר תחילתה ארבעה מלאכים ממונים על החרב, כי יש בה גבהות ונפלאות ובספר הנקרא רזא רבה חוץ מן המחותכות והפרטים שאין להם קץ ולא מספר, והרבה יגעו והוציאו שנותיהן ולא מצאו אמתה לדבר.”

★ הבדלה דרבי עקיבא (כנראה מקורו בבבל, בתחילת תקופת הגאונים, המאה ה-7 לערך). הספר עוסק בהשבעות וכו' הנאמרות בהבדלה, על מנת לבטל כישופים, רוחות, עין הרע, אוב וידעוני ודורשים אל המתים ועוד. הספר מכיל 15 סעיפים. כמה מהשמות שמוזכרים בו, חוזרים ונשנים בספרי קבלה מעשית רבים שבאו אחריו: אזבוגה, אנקתם פספסתם פספסים דיונסים, צורטק, אדירירון, טטרוסיה.

★ שר התורה (נדפס בסוף היכלות רבתי). נקרא גם “פרק נחוניה בן הקנה”. מדובר במעשה בנחוניה בן הקנה שמלמד את רבי ישמעאל תלמידו כיצד להשביע את המלאך יופיאל שהוא “שר התורה”, שיעיר עיניו בתורה:

“אמר ר' ישמעאל: מיד תפש אותי ר' נחוניה בן הקנה ולקחני מבית אבי והכניסני ללשכת הגזית והשביעני בחותם גדול בשבועה גדול... וכיוון ששמעתי הרב הגדול האירו עיניי וכל מה ששמעתי מקרא משנה וכל דבר לא הייתי משכח אותם עוד ונתחדש העולם בטוהר... כשהייתי בן י"ג שנה הרחיש לבי בדבר זה וחזרתי אצל רבי נחוניה בן הקנה רבי נומתי [אמרתי] לי: שרה של תורה, מה שמו? ונאם לי: יופיאל שמו.”

מבוא: מהי קבלה מעשית?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

אם כן, בניגוד לשאר ספרי קבלה מעשית, לא מדובר בספר שמפרט פעולות רבות, אלא מספר על השבעה מסוימת.

★ שימוש תהילים. רובו של ספר זה עוסק בקריאת מזמורים שונים לתועלות מסוימות. אך יש בו גם קטעים המוסיפים מעשים מסוימים והשפעות על אנשים אחרים: מזמורים טז, קכה, קל. הרשב"א כתב על ספר זה (שו"ת הרשב"א סי' תיג): "ושמוש תלים, שמוסכם ביד גדולי ישראל".

★ רזיאל המלאך (יוחס לאדם הראשון) (מהמאה ה-13, ואולי אף קודם לכן). העירו (שו"ת וישב הים חלק א סימן יג, ובמבוא לספר הרזים מאת מרדכי מרגליות פרק ד עמוד 44) שהוא קיבוץ של כמה ספרים: סודי רזיאל לבעל הרוקח, חלקים מספר הרזים, שיעור קומה, ספר המלבוש, פירוש שם המפורש, מעשה בראשית ושיעור קומה, קמיעות והשבעות. בספר רפאל המלאך אף ביקר בחריפות את המדפיס "ספר המורכב מן תערובות חלקי ספרים ישנים גם חדשים בלי שום סדר הגון". עם זאת, דווקא ספר זה מפורסם יותר משאר כל ספרי הקבלה המעשית, ויתכן שסיבת הדבר היא שבשעור נכתב שהוא מועיל כסגולה נגד שריפה.

★ שושן סודות (מיוחס לאחד מתלמידי הרמב"ן, דהיינו המאה ה-13). ספר קבלה, שעוסק גם בקבלה מעשית (כגון צירופי שמות).

★ שבילי אמונה (רבי מאיר אבן אלדבי, מהמאה ה-14). ספר זה עוסק בנושאים רבים, ובין השאר, בנתיב הרביעי, הוא עוסק גם בפעולות סגוליות. מהרח"ו העתיק ממנו קטעים בעניין זה בספר הפעולות.

★ כתב היד "קובץ בקבלה", הכולל את "חנוך בן ירד". מהמאה ה-14.

★ ברית מנוחה (מיוחס לר' אברהם מרימון הספרדי, מהמאה ה-15).

גדולי המקובלים שיבחו את ספר זה ביותר. כך כתב עליו הרמ"ק (פרדס רימונים שער כ תחילת פרק א):

"ובוודאי כל דברי הספר הנחמד הוא דברי אלוקים חיים נאמרים ברוח הקודש או מקובלים מפי אנשים גדולים".

וכך כתב עליו האר"י (הקדמת מהרח"ו לשער ההקדמות תחילת חלק ג):

"ובעניין ספרי הקבלה האמיתיים הנמצאים אמר לנו מורי זלה"ה [האר"י]... וספר הנקרא ברית מנוחה הוא אמיתי וחיברו חכם גדול בתורה ובחכמה ונאמן רוח וכיסה את דבריו בעומק ונעשה עפ"י נשמת צדיק א' קדמון שנגלה אליו אליהו ז"ל ולמדו".

מבוא: מהי קבלה מעשית?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

★ ספר מפתח שלמה (יוחס לשלמה המלך). ספר זה נדפס בשנים האחרונות כ"ספר קבלה קדום". כלולים בו גם קטעים מספר הרזים. חשוב לציין שישנם הבדלים מהותיים בין המהדורות השונות של ספר זה, בין השפות השונות ובין כתבי היד השונים.

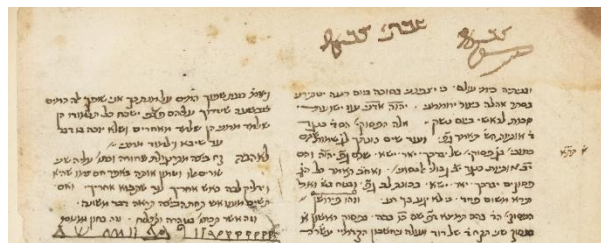
★ "מה שגילה המגיד למוהר"י טיטאצק ז"ל" (כתב יד, הודפס בספונות חלק יא עמודים צ-ק ובספר מלאך המשיב ליקוט א).

★ תולדות אדם (לרבי אליהו בעל שם, אב בית דין של חעלם).

★ תולדות אדם (לרבי משה גאלינה). הספר עוסק בעיקר בחכמת שרטוטי היד והכרת הפרצוף, אך מביא גם פעולות סגוליות רבות. חלקים ממנו הועתקו לספר הפעולות למהרח"ו.

★ שושן יסוד העולם (ר' יוסף תירשום, מקובל מתורכיה מהמאה ה-16). זהו אחד הספרים הארוכים והמפורטים ביותר בתחום זה. בתחילתו תוכן מפורט. כתב היד עצמו כולל חיבורים וליקוטים רבים, בין השאר מספר חרבא דמשה. ישנם עמודים שחסרים בתוך כתב היד, אך נושאים כן מופיעים בתוכן שבתחילת הספר. ספר זה נדפס בשנים האחרונות – "יצא לאור לראשונה לאחר 500 שנה" (לגבי כל ספר זה ישנה אריכות בטמירין חלק א עמודים קפז-רסט).

ישנו כתב יד נוסף, ברור מאוד, מהמאה העשרים, שהועתק מכתב היד הנ"ל, אך הוא מכיל רק את סימנים תפ"ו-תת"ב.

מתוך כתב היד של שושן יסוד העולם, עמוד 522.

ע"פ החתימה שבראש עמוד זה, עותק זה היה בזמנו שייך לשבתי צבי שר", שכידוע עסק גם בקבלה מעשית.

★ ספר הפעולות (למהרח"ו). נקרא גם "ספר קבלה מעשית" (הובא בספר שבחי האר"י מהדורת אהבת שלום), "ספר הרפואות", "רפואות וסגולות". חשיבותו של ספר זה, ללא ספק, אינה רק בתוכן שבו, אלא במחברו – ר' חיים ויטאל, גדול תלמידי האר"י, שכל תורת האר"י הגיע לידינו דרכו.

★ מפעלות אלוקים (ר' יואל בעל שם, ועוד מחברים).

מבוא: מהי קבלה מעשית ?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

★ שורשי השמות (לר' משה זכות, מגדולי המקובלים באיטליה, רב וראש ישיבה במנטובה, הפיץ את כתביו של מהרח"ו). בספר זה מסודרים השמות ע"פ סדר האלף בית.

★ כתב היד "קובץ בקבלה", הכולל פירוש שם של ע"ב שמות ועוד", משנת 1700 בערך.

★ ילקוט בקבלה מעשית, רפואות ואסטרולוגיה, מאת ר' יהושע בן יחיאל מיכל מסלוצק (כתב יד), שנת תס"א.

★ כתב היד "קבלה מהבעל שם טוב" (המאה ה-18). לא ברור שיש קשר בין ספר זה לבין הבעל שם טוב.

★ גורלות החול המיוחס לאבן עזרא (המאה ה-18).

★ אמתחת בנימין (ר' בנימין בינש).

★ דרך ישרה (ר' ראובן בן אברהם מירושלים). עוסק בענייני הלכה ומוסר. וב"שער הסגולות" מביא ענייני סגולות וקבלה מעשית רבים.

★ כתב היד "קבלה מעשית תק"מ" (במקור נכתב: קבלה מעשיות). בתחילתו תוכן מפורט. ע"פ המפורש בשער הספר, המלקט הוא ר' יהודה לייב בן אביגדור.

★ כתב היד "קבלה מעשית תקס"ה" (במקור נכתב: קבלה מעשייות). פעולות רבות שמוזכרות בספר זה זהות לאלו שבספר "קבלה מהבעל שם טוב", ונראה שהועתקו ממנו, או שלשניהם היה מקור משותף.

★ שורשי השמות (לרבי ידידיה רפאל חי אבואלעפיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל). בספר זה מסודרים השמות ע"פ סדר האלף בית.

★ ספר "לחש וקמיע" (ר' יצחק יצחקי).

★ האח נפשנו (ר' אברהם חמוי).

★ נפלאים מעשיך (ר' אברהם חמוי). ספר זה עוסק בענייני מוסר, סגולות, תיאור עניינים נפלאים, ובין השאר גם קבלה מעשית.

★ דבק מא"ח (ר' אברהם חמוי). גם ספר זה עוסק גם בענייני מוסר וכו', ובין השאר גם בקבלה מעשית.

★ כתב היד "קבלה מעשית: כולל קמעות, סגולות, השבעות ורפואות" (מהמאה ה-19).

★ כתב יד קובץ קבלה מעשית תר"ח-תר"ט. כולל הרבה גורלות.

- ★ סגולות ישראל (ר' שבתי ליפשיץ).
- ★ מראה הילדים (ר' רפאל אוחנה).
- ★ רפאל המלאך (ר' יהודה יודל רוזנברג, רב ודיין, מחבר שו"ת יחוה דעת).
- ★ "חושבי שמו", מאת ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף, מהמאות ה-19 וה-20 (כתב יד).
- ★ קובץ סגולות קמעות וכו' מהמאות ה-19 וה-20.
- ★ כתב היד "גורל החול", המאות ה-19 וה-20.
- ★ כתב היד "כתבים בקבלה מעשית", הועתק (במאה ה-20) מכתב יד לונדון הספרייה הבריטית מרגליות 845.
- ★ כתב היד "גורלות סגולות ורפואות". שישה כרכים. חלקו בעברית, חלקו בערבית (ובאותיות ערביות), חלקו בערבית יהודית (מילים ערביות, אותיות עבריות). בין המאות ה-17 ל-20.
- ★ כתאב אלטב (בועז חדאד). לחשים וגורלות בערבית (אותיות עבריות).
- ★ רפואה וחיים מירושלים (ר' יצחק אליעזר).
- ★ אמת ואמונה (הרב יוסף צובירי, רב ראשי ליהדות תימן בתל אביב יפו והסביבה, שכתב גם ספרים בהלכה), עם ביאורו "מראש אמנה".
- ★ ספר הסודות סגולות החכמה (ר' ישראל אלמגור).
- ★ קדושת יצחק (הרב יצחק כדורי, גדול כותבי הקמיעות בדור האחרון). הספר הוא צילום חמשת מחברותיו של הרב כדורי, שהן ללא ספק מהכתבים הארוכים והמפורטים ביותר בתחום זה (אפילו יותר מ"שושן יסוד העולם"). כל אחת מהמחברות הללו מסודרת ע"פ האלף בית של הצרכים השונים שלצורכם משמשות הפעולות. כך שהספר מחולק ל"מערכות" (האותיות) ו"סימנים" (הפעולות השייכות לאותה אות). כיוון שמדובר בליקוטים ממקורות רבים, ישנן פעולות שחוזרות על עצמן פעמים רבות בשינויים קלים. בנוסף, יש בהן העתקות של ספרי קבלה קדומים. אין ספק שהרב כדורי, במחברותיו אלה, תרם תרומה רבה לתיעוד כתבי יד רבים שלא נדפסו בפני עצמם.
- חשוב לציין שבספר זה הושמטו קטעים מסוימים מתוך כתב היד. הדבר מוכח הן מסדר הסימנים והן מהמקום החלק באמצעי העמודים. פעמים רבות ניתן להבין את נושא הקטע שהושמט, ע"פ נושאי הקטעים הסמוכים לו. מתוך עיון בקטעים שלא הושמטו, ומתוך עיון בספרי קבלה מעשית אחרים (שכנראה שהרב כדורי העתיק גם

מבוא: מהי קבלה מעשית?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

מהם), ניתן לשער מה היה בקטעים שהושמטו (למשל, כמה וכמה קטעים בחלק א' עמודים תלח-תמג, כולם בנושא "שונא". ניתן להשוות עם פעולות בנושא זה שהבאנו מספרים אחרים, לקמן ב"שאלה 26: וזה מותר?" תחת הכותרת "פעולות כלפי שונא").

רבים מהספרים הללו שמתקופת האחרונים, הם ספרי ליקוטים ללחשים וקמיעות רבים. המעיין בספרים אלה יווכח שרבים-רבים מהם העתיקו זה מזה, לעיתים בשינויים והוספות (כפי שגם נראה בהמשך).

דיונים על פרטי המעשים הקבליים

כדור האחרון ישנו חידוש בספרי הקבלה המעשית: יש מכותבי ספרים אלו שהכניסו בספריהם דיונים על פרטים שונים.

הראשון שידוע לנו שעשה זאת הוא הרב כדורי. במקרים קיצוניים ונדירים הוא הוסיף הערות בסוגריים בתוך הדברים, כגון בתמיהות הלכתיות. כך בחלק ג' עמוד שעז, בכתב היד עמוד קעד, מערכת ש' סי' תרנח:

"הקדמה. אל תחשוב שכל מ"ש [מה שנתבאר] כאן לשונא, מותר להשתמש בו ח"ו. אלא לאיש רשע מפורסם ומזיק לרבים ואפילו המושל לא יוכל עליו. ולא נמסר דבר זה לנו, כי אם לרב שראוי לדון בסנהדרין אם האיש ההוא חייב מיתה...".

ויש שהוא נשאר בצ"ע. כך בחלק ג' עמוד שעז, בכתב היד עמוד קסה, מערכת ש' סי' תרכח:

"צ"ע, מתיר לשחוק בקוביא עד שכתב סגולות לזה".

וכן הוא מעיר על תמיהות מעשיות. כך בח"ג עמוד קעט, בכתב היד עמוד לח:

"יוצא בחישוב הזאת לעולם תוליד דווקא או זכרים או נקבות".

ויש שהוא מתקן גירסאות על סמך מקורות אחרים. כך בחלק ד' עמוד רסח, בכתב היד עמוד קטו, מערכת ק' סי' ג':

"בלי ספק שהוא ט"ס. וצ"ל... כידוע סודם במקום אחר".

ולעיתים הערתו כולל ביקורת (ואולי: לימוד זכות) על הכתב שממנו העתיק. כך בח"ד עמוד רז, בכתב היד עמוד סג, מערכת ח' סי' כה:

מבוא: מהי קבלה מעשית?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

”דע כי השמות אלו הם מוטעים. והמאסף הזה מעתיק כאשר מוצא, ולא חוקר ודורש מה מוצאם ומבואם”.

בנוסף, בספרי ”קדושת יצחק” משולבות הערותיו ודיוניו של הרב יעקב עדס (שיש המכנים אותו ”גדול המקובלים”). הערותיו מתייחסות בעיקר להשוואות בין מקומות שונים בתוך כתבי הרב כדורי, שאלות על הגרסאות המדויקות בשמות מסוימים, וכן שאלות הלכתיות לגבי תחום זה. כך הוא דן למשל (בקדושת יצחק ח”ה עמוד רצו, על מערכת ד ס” כג, בענף ו) האם השם שנאמר לשמירה מנפילה ברכיבה על סוס, יועיל גם לרכיבה על רכב דו גלגלי, ואם יועיל גם לתאונות שאינן דומות לנפילת סוס.

גם בספר ”אמת ואמונה” לרב יוסף צובירי, ישנם דיונים רבים, בביאורו ”מראש אמנה”. אמנם הרב כדורי קדם לרב צובירי, אך הספר ”אמת ואמונה” יצא שנים לפני ”קדושת יצחק” (שיצא רק לאחר פטירתו של הרב כדורי), כך שיתכן שהספר ”אמת ואמונה” הוא הראשון שעורר דיונים על פרטים בתחום זה.

חשוב להדגיש שדיוניהם מתייחסים כאמור לשינויי גירסאות, דיונים על פרטים שונים ושאלות הלכתיות. אך אין בהם דיונים מקיפים על מקורותיהם הקדומים של השמות (ולצורך כך נכתב המאמר הנוכחי...).

מסורות מתקופת התנ”ך

מצאנו שני ספרים – שושן יסוד העולם וקדושת יצחק – שייחסו כמה וכמה שמות לתקופת התנ”ך:

שושן יסוד העולם ס” שמב (בכתב היד עמוד 143):

”וזהו שם בן כ”ב אותיות שנשתמשו בו בני יעקב והיו מתגברים על כל דבר בכח ובגבורה”.

קדושת יצחק חלק א עמוד קעא, עמוד כד בכתב היד, מערכת ח ס” יב:

”לחן וחסד. כתוב צק”ז. זה השם שבו נכנס משה רבינו ע”ה לפני פרעה, והיה לחן וחסד לפניו. וזה מה שכתוב ותלה עליו אחשה חשהה שהה”.

קדושת יצחק חלק א עמוד תמג (בכתב היד עמוד קכ) מערכת ש ס” קסד (ובדומה לזה בחלק ב עמוד רסג, בכתב היד עמוד פג, מערכת י ס” נו):

”השם הנכבד והנורא היה חקוק על מטה האלוקים ובארון הברית... וגם באדרת אליהו ז”ל, והנחילו לאלישע תלמידו ובא לידי רבי פנחס בן יאיר – יהאודהנה”.

קדושת יצחק חלק א עמוד שט, בכתב היד עמוד סו, מערכת ק:

מבוא: מהי קבלה מעשית ?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

.....
"ולמען שם המפורש החקוק על מצח אהרן הכהן והווייתו הקדושים החקוקים
על מטה משה רבינו ע"ה אשר עשה בו את האותות והמופתים במצרים, ואלו
הם..."

שושן יסוד העולם סי' א'ר"ד (בכתב היד עמוד 462):

"זה השם הנכבד והנורא לימד הב"ה [הקב"ה] למשה בהר סיני, והוא מעביר כל
קצף וחרון ומרבה אהבה".

ספר קבלה מעשית תקס"ה (דף כג ע"ב):

"קבלה מחגי הנביא..."

קדושת יצחק חלק א עמוד תעז, בכתב היד עמוד קלט, מערכת ה:

"דע כי השמות הללו הם פלאי פלאות, ומסרם משה מרע"ה [ההכפלה במקור]
ליהושע..."

קדושת יצחק ח"ג, עמוד קלב, בכתב היד עמוד ח:

"זה השם המפורש של אורים ותומים שהיה על לב אהרן..."

קדושת יצחק חלק א עמוד קפט, בכתב היד עמוד כז, מערכת י סי' ד:

"זה השם הנכבד היקר הנשגב הקדוש שהזכיר אליהו ז"ל ויעבור הנהר בחרבה
הוא ואלישע".

שושן יסוד העולם סי' א'נ (בכתב היד עמוד 400):

"זה השם שנשתמש בו אלישע הנביא ומסרו לו רבו אליהו".

קדושת יצחק חלק א עמוד תעג, בכתב היד עמוד קלד, מערכת ד:

"קבלה אם יהיה אדם תפוס במאסר, ותרצה שלא ידינוהו ולא ימיתוהו, ולא ישהה
שם חודש מלא. מקבלת ר' אהרן הלוי שקיבלה מרבו ורבו עד ירמיה הנביא
ע"ה שהיה בבית הכלא..."

קדושת יצחק ח"ג עמוד קלא, בכתב היד עמוד ז, ד"ה חולה:

"זה השם המפורש שנגלה ליחזקאל הנביא ע"ה".

מבוא: מהי קבלה מעשית ?

מה ? מי ? מתי ? למה ? לשם מה ?

שער הספר "קבלה מעשיות" תקס"ה: "שנתקבל איש מפי איש... אשר היו להם בקבלה איש מפי איש עד מן האמוראים והתנאים, והם מן הנביאים והן מן האבות אברהם יצחק ויעקב משה, והם קבלו מן מלאכי עליון קדושים וטהורים כאשר נתבאר בפנים בעז"ה יתברך".

חשיבות הדיוק בשמות

המקובלים החשיבו מאוד את הדיוק בשמות. כך כתב הרב עדס (קדושת יצחק ח"ה עמוד טו ענף יא אות ה):

"שכל אות בזה יכולה לשנות בדברים בעניינים העומדים ברומו של עולם".

מיני שמות

המעיין בקמיעות ובספרי קבלה מעשית, ישתומם מול המספר העצום של שמות המצוינים בהם.

יש חשיבות רבה להבין את מקורותיהם של השמות, על מנת לדעת שלרבים מהם יש היגיון.

את שמות אלו ניתן לחלק למינים שונים:

★ כינויים לקב"ה (מין זה אינו שכיח).

★ שמות מלאכים שרים ושדים.

בין השאר ישנם שמות לשר הגירסא (סגניזאל), לשר העיון (פיסגה) ולשר התירוצים (דוויל). ויש גם שר (סילול, ראשי תיבות סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם) שממונה

מבוא: מהי קבלה מעשית ?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

על רזיאל המלאך, ושמשיביעים את רזיאל בשמו (קדושת יצחק ח"ב עמוד שא, בכתב היד עמוד צח, מערכת ס סימנים טו-טז).

בעניין שמות מלאכים, רבים מהם מסתיימים ב"א-ל", ב"י-ה" או ב"ן". וכתב על כך הרמ"ק (פרדס רימונים, סוף שער כד (שער היכלות):

"עוד בארו המפרשים, שכל מלאך שסוף שמו א-ל, כמו מיכאל, יניקתו מצד ספירת החסד, וכל שם שסופו י-ה יניקתו מצד הת"ת [ספירת תפארת], וכל שם שסופו נו"ן פשוטה יניקתו מצד הגבורה".

★ מילות לחש ללא משמעות ברורה. וכבר כתב רש"י (שבת סז ע"א) לגבי מילות לחש מסוימות:

"אין לו משמעות, אלא כך הוא הלחש".

★ שמות העולים בגימטריה. למשל: ידידיה – בגימטריה "גדול" (קדושת יצחק ח"א עמוד תקטז). סיגרון – "א-ל רחמים" (שם, וברור שמה שכתב שם "סגרון" בלי יו"ד היא ט"ס). נעורירון – שווה בגימטריה "שר פחד". טפטפיה – שווה בגימטריה לסופי התיבות "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמורך בדרך ולהביאך אל המקום", וכן הוא בגימטריה "כף ואו זין ואו" (האותיות שאחר יקוק).

★ מילים היוצאות מחשבון מסוים. למשל "אזבוגה" – סכמו של כל זוג אותיות הוא שמונה. "אגהזט" – האותיות שאינן זוגיות. לקמן נדון גם על מרובע בטד זהג ואח – סכום כל שורה כל טור וכל אלכסון – חמש עשרה (מין זה נדיר יותר).

★ שמות היוצאים מפסוקים או תפילות שונות. מכאן גם הניקודים התמוהים-לכאורה של שמות אלה – כל אות קיבלה את הניקוד המקורי שלה בפסוק או בתפילה. ויש שהניקוד נלקח ממילה אחרת והולבש על אותיות השם.

כמובן שהפסוק מותאם למטרת הפעולה המבוקשת, למשל, להריון, הפסוקים "ויזכור אלוקים את רחל... ויפתח את רחמה", או "וה'פקד את שרה כאשר אמר".

ויש לכך דרכים שונות:

א. ראשי תיבות. השם הידוע ביותר ממי זה הוא "שם מ"ב אותיות" (הפותח: "אבג יתן"), שיוצא מראשי התיבות של "אנא בכח". שם זה התפרסם משום שהוא מצוין בסידורים, אך למעשה שמות ממין זה רבים מאוד.

ב. סופי תיבות. למשל: יוהך כלך – סופי תיבות "כי מלאכיו יצווה לך לשמורך בכל דרכיך".

ג. ראשי וסופי תיבות. למשל: פאי חתך (שם הפרנסה) – ראשי וסופי תיבות "פותח את ידיך" (פתח עיניים (לחיד"א) ברכות ד ע"ב ד"ה ובאופן). וכן: כמיל יוהך – ראשי וסופי תיבות "כי מלאכיו יצוה לך".

ד. ראשה וסופה של כל תיבה. למשל: ור-יה מך כל חי – ראשה וסופה של כל תיבה בפסוק "והסיר ה' ממך כל חולי" (קדושת יצחק ח"ב עמוד רלו, בכתב היד עמוד ע, מערכת ו' סי' פה).

ה. מיקום מסוים של כל אות. למשל: שחר – האות השלישית מכל מילה ב"וישב יצחק בגרר" (קדושת יצחק ח"ב עמוד שעג, בכתב היד עמוד קכב).

ו. לעיתים הם אינם ראשי תיבות ממש, אלא אותיות מסוימות מאותו פסוק.

ז. ראשי פסוקים. למשל: בווז – ראשי התיבות של חמשת הפסוקים הראשונים בתורה.

ח. סופי פסוקים. למשל: צמרכד – סופי התיבות של חמשת הפסוקים הראשונים בתורה.

ט. א"ת ב"ש. למשל: מצפץ – א"ת ב"ש יקוק.

י. האותיות המאוחרות (ובלשון המקובלים "אותיות פנים"). למשל: כוזו – האותיות שאחר יקוק. בוכו – האותיות שאחר אהיה.

יא. אותיות שאחר-אחריהן. למשל: לזחז, מחטח, נטיט וכו' – אחר-אחרי יקוק (קדושת יצחק ח"ב עמוד קיג). גולז, דחמח, הטנט וכו' – אחר-אחרי אהיה (קדושת יצחק ח"ב עמודים רט-ריב).

יב. האותיות המוקדמות. למשל: טדהד – האותיות שלפני יקוק.

יג. למפרע. למשל: "אל הנאת כילא" – למפרע "לא תאנה אליך" (ספר קבלה מעשית תקס"ה, ביאורי השמות, דף ז ע"א).

יד. למפרע ולהיפך, דהיינו, גם להפוך גם את סדר המילים. למשל: "דחפו התמיא סהילע לפת" – למפרע ולהיפך: "תפל עליהם אימתה ופחד" (קדושת יצחק ח"ב עמוד קעו, בכתב היד עמוד לג, מערכת ט סי' כז).

טו. ויש אופנים יצירתיים עוד יותר. למשל: עשציי – האותיות שאחר שמות ה' שבמזמור "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים". שם מלהכך – האותיות שלפני שמות ה' במזמור הנ"ל (קדושת יצחק ח"ב עמוד שח, בכתב היד עמוד צט, מערכת ע סי' יז).

מבוא: מהי קבלה מעשית ?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

★ כל ששת הצירופים של שם בן שלוש אותיות. למשל: ביט טיב יטב יבט טבי בטי (קדושת יצחק ח"א עמוד רמא, בכתב היד עמוד מא, מערכת ס ס' ו). באופן דומה ישנם גם 24 צירופים של שם בן ארבע אותיות (קדושת יצחק ח"ב עמוד קפב, בכתב היד עמוד לז, מערכת א ס' קעג).

★ קטיעת פסוק, דהיינו, לקחו פסוק כצורתו אלא שקטעו אותו במרווחים קבועים, לרוב של שלוש אותיות: "ואל איש חתש וקת דוה ואי משו לבך" (קדושת יצחק ח"ג עמוד קפג, בכתב היד עמוד מא).

★ צירופי (סירוגי) פסוקים ושמות. יש שלקחו פסוקים, או שמות קדושים, וסידרו את אותיותיו באופן מסורג. הדבר מוכר בעיקר מסידורי עדות המזרח שמשלבים שם הויה ואדנות. לעיתים הדבר העשה בשורה רגילה, ולעיתים בתוך טבלה.

(במקרים נדירים צירפו גם את שם האדם שאליו מתייחסת הפעולה – קדושת יצחק ח"א עמוד קפב, בכתב היד עמוד כה, מערכת ח ס' טז. ח"ג עמוד קפא, בכתב היד עמוד מ).

יתכן שמקור הרעיון שהוא לכתוב פסוקים ושמות באופן שלא יהיו בהם בעיות הלכתיות של מחיקת שמות או הכנסתם למקומות שאינם מכובדים. עכ"פ, לא מסתבר שכתבת פסוק באופן זה תהיה קדושה יותר מאשר כתיבתו כסדרו.

בצירופים כאלה, יש מעלה לפסוקים שמתחלקים (הפסוקים או מילותיהם) בחלוקה זהה. כך השם המפורסם של ע"ב שמות, שבנוי על שלושה פסוקים שבכל אחד מהם 72 אותיות – ויסע ויבא ויט. וכן הקמיע נגד מגיפה שבנוי על פסוק שבו חמש מילים שבכל אחת מהן חמש אותיות – ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה.

יש לכך דרכים שונות, ועל מנת לבארן, נניח שהפסוק הוא אבגדהוזהוטיכלמנסעפצ. אלו הדרכים השונות ליצור ממנו שמות ע"י סירוגים שונים:

א. צירוף כסדר: אזמ בחנ גטס דיע הכפ ולצ. למשל: "וצב נאע חחי מגני", שהוא סירוג של הפסוק "ונח מצא חן בעיני ה'" (קדושת יצחק ח"ג עמוד קפד, בכתב היד עמוד מב).

אָ : י :	הַשְׁשִׁי	יְלָמִים	הַחֲרִי
יַעֲבָ	הַזְמִא	וְרִכָּה	הַכְלָה
אֲמִרִו	דִּקְעֵב	נִדְאָ	יִשָּׁה

דוגמא לצירוף כסדר: "אהיה יקוק אד-ני. ישלח עזרך מקדש. ישמרך מכל רע. ישמר צאתך ובאך".

מתוך כתב היד קבלה מעשית תקס"ה, דף יד ע"א.

מבוא: מהי קבלה מעשית ?

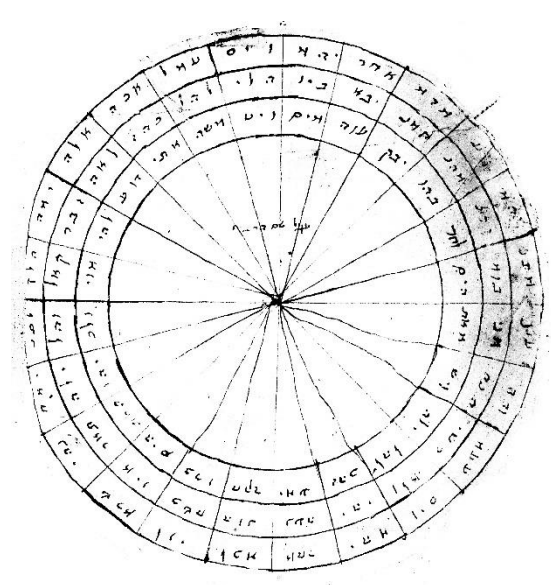
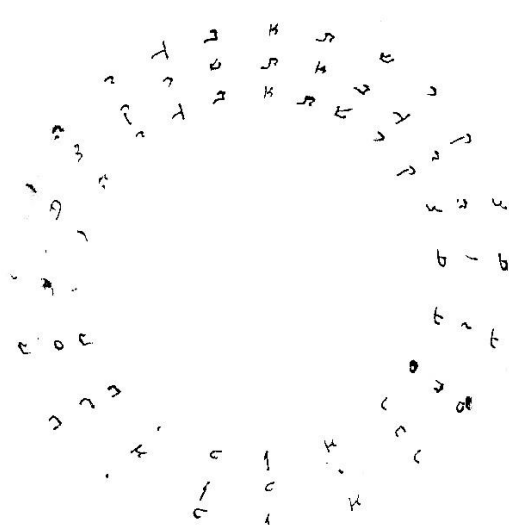
מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

ב. צירוף יושר-והיפוך-ויושר: אלמ בכנ גיס דטע החפ ווצ. השם הידוע ביותר ממין זה הוא שם בן ע"ב (בקדושת יצחק ח"א עמוד רסז, בכתב היד עמוד כא, מערכת ז סי' ב יש שם שיש לו שתי נוסחאות: אחת בסירוג ישר, והשנייה בסירוג ישר-הפוך-ישר).

וִיֵּשֶׁר	וְהִיפּוּךְ	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר
וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר
וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר
וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר
וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר	וְיִוֶּשֶׁר

דוגמא לצירוף יושר-והיפוך-ויושר של הפסוק "וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר". מתוך כתב היד "קבלה מהבעל שם טוב" (ייחוסו לבעש"ט אינו ברור) הפותח בכותרת "פועל נפלאות" (המאה ה-18), דף כט ע"א.

מבוא: מהי קבלה מעשית ?
 מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

מימין לשמאל:

1. הצירוף יושר-והיפוך-ויושר המפורסם ביותר: ע"ב שמות, היוצאים מהפוסקים "ויסע ויבא ויט" (שמות יד יט-כא). כאן שלושת הפסוקים מסודרים במעגלים, זה בתוך זה, והשמות נקראים במאונך. תחילתם בחלק העליון: "והו ילי". מעגלים אלה נקראים "עיגול שם המפורש". מתוך הספר "מאמרים וסודות בקבלה", המאה ה-16, דף 1 ע"ב.
2. שרטוט המתאר כיצד מסודרים שלושת הפסוקים הללו. באותו הספר, דף 3 ע"א.

ובאותה הדרך יש גם צירוף של יושר-והיפוך-ויושר-והיפוך (קדושת יצחק ח"ב עמוד קעח, בכתב היד עמוד לה, מערכת א סי' קח).

מבוא: מהי קבלה מעשית ?
מה ? מי ? מתי ? למה ? לשם מה ?

ג. צירוף מאונך.

הפסוקים "ויהיה בנסע הארן... ובנחה יאמר..." בצירוף מאונך. זהו קמיע מהחיד"א, בספרו שומר ישראל, מהדורת ליוורנו סי' יד (במהדורת סאטו מרה שער השמירה והצלחה סי' יב): "קבלתי שכל האומר פסוק ויהי בנסוע הארון וגו' בכל יום ומכין בסדר הזה לא יוזק כל היום אף שיהיה במקום סכנה".

שדי קרע שטן							
וי	פה	וו	והה	וי	יה	עו	סהר
יה	יו	יה	הים	פי	יה	נו	חהם
עו	נה	פי	עהג	וי	יה	פו	להל
סה	חי	לה	צופ	וי	תה	עו	צהר
די	סה	לו	רהה	הי	סה	נו	פהה

מתוך ספר רפאל המלאך, ערך מגפה, דף כז ע"ב. אחד הקמיעות הנפוצים ביותר נגד מגפה. מורכב מהפסוק "ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה" בתוספת צירופים שונים של שם יקוק. מימין – במאונך. משמאל – במאוזן. קמיע זה, בצורתו המאונכת, הוזכר כבר בשער הייחודים (מהרח"ו) מהדורת תרט"ו דף יח ע"ב.

ד. צירוף שבו רק הטור האמצעי מאונך:

אזמ	בטנ	גכס
דחע	היפ	ולצ

(דוגמא לזה בקדושת יצחק ח"א עמוד קעא, בכתב היד עמוד כב, מערכת ז' סי' ד).

ה. צירוף של שני חצאי הפסוק: אגהזטכמספכדוחילנעצ.

(דוגמא לזה בקדושת יצחק ח"א עמוד שעד, בכתב היד עמוד פט, מערכת ש' סי' מג).

מבוא: מהי קבלה מעשית?
מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

ו. צירוף יושר-והיפוך-ויושר, אך במאונך:

אלמ	גיס	החפ
בכנ	דטע	וזצ

(דוגמא לזה בקדושת יצחק ח"א עמוד שנח, בכתב היד עמוד פה, מערכת ש"י כה).

★ שמות שלא נמצא להם הסבר ברור. למשל השם אהדי, שייחסו אותו לפסוקים רבים, כגון "אנכי ה' אלוך אשר הוצאתיך מארץ מצריים מבית עבדים", אך הדבר נראה דחוק מאוד (באותה מידה אפשר לייחסו כמעט לכל פסוק שנמצאת בו האות ד').

★ שמות היוצאים משמות. למשל, השם אנש, שהוא ראשי תיבות של השמות אגף נגף שגף (שורשי השמות לרבי מזה זכות אות א' ס' קג, והובא גם בקדושת יצחק ח"ב עמוד קעח, בכתב היד עמוד לה).

אַנְשֵׁי הַלֵּוֹי אֲסָפְּיִלָּהָ אֶלְעָזָר לְכֹהֵן

צירוף (סירוג) של המילה אגלא (ראשי תיבות "אתה גיבור לעולם א-דני") עם ע"ב שמות (המתחילים: והו יל יסיט עלמ), שהם עצמם צירופים מהפסוקים "ויסע ויבא ויט".
מתוך ספר "קבלה מהבעל שם טוב", דף קסח ע"ב.

המעין באופנים הרבים של יצירת השמות, ייווכח שאין סוף לאפשרויות של השמות השונים שניתן ליצור.

נפרט רבים מהשמות בנספח 1 שבסוף המאמר.

כינויים לשמות

בספרי הקבלה המעשית מוזכרים שמות רבים מספור. למצויים ביותר שביניהם ניתנו כינויים ע"פ מספר האותיות שבהם:

★ שם בן ע"ב – שם המורכב מע"ב שמות שבכל אחד מהם שלוש אותיות. ויוצא מהפסוקים "ויסע ויבא ויט" (שמות יד יט-כא) בצירוף של יושר והיפוך ויושר (והו ילי וכו').

★ שם בן מ"ב – ראשי התיבות של "אנא בכח" (אבג יתן וכו').

★ שם בן כ"ב – "אנקתם פסתם פספסים דיונסים", ראשי תיבות "אל נא קרב תשועת מצפין וכו'", ויוצא גם מהפסוק "יברכך ה' וישמרך יאר ה'" בחילופי אותיות מסוימים.

מבוא: מהי קבלה מעשית ?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

★ שם בן י"ד – כוזו במוכסו כוזו, שהן האותיות שאחר יקוק אלקינו יקוק, ונהגו לכותבו במזוזה.

★ שם בן יב אותיות – יאאההדוינההי, שהוא צירוף של השמות יקוק, אהיה, א-דני.

הגהותיו של הראי"ה קוק לשמות

כפי שראינו, שמות רבים אינם דווקא מסורת מסיני וכו', אלא מיני נוטריקונים של רעיונות פסוקים וכד'.

אכן הראי"ה קוק ראה חשיבות בשמות הללו, אך התייחס אליהם כרעיונות, אותם הסביר ואף הגיה מדעתו. כך באגרות הראי"ה חלק א איגרת קצח ד"ה ע"ד:

"על דבר השמות שבפרגמנט, אין בהם כל חדש, ובאחדים נראה להגיה קצת. אדירירון מצוי בתקוני-זוהר, ודרשו אותו ע"פ הוראות 'בי' אדיר בי' ירון', כלומר הרננה האדירה של ההויה, כמו שהפיתגוריים היו אומרים ע"ד ההרמוניאה של המוסיקה הכללית, שוודאי חזיון נצחי הוא בעמקי הרוחניות. הדרניאל הוא ג"כ מצוי אפילו במדרשים, ונמצא בספר הקבלה השימושית רזיאל המלאך, בסופו.

וכן נמצא שם ג"כ אנסיפיאל, ואולי צריך לנסח כן את אנסיסיאל שבפרגמנט, וההוספה 'אנס' היא הוראת הנצחיות בכפל אמן נצח סלה בר"ת, והיורד להוראת היחש והיחוד.

פתחאל ג"כ נמצא בספר הנ"ל, והכוונה היא ההויה המתחלת ופותחת פתח לכל המציאות, הכללית והפרטית, המורגשת ומושגת מההברקה של האמונה והידיעה באור האלוקות ועיזונו.

זגנזיאל נראה לנסח זגזגאל, שהוא מצוי הרבה, והכוונה היא ההלבשה החיצונית של כל המהויות הרוחניות והחומריות בכללות המצוי, כמו זג שהוא הפך החרצן הפנימי, ולפעמים מתאים הדבר ג"כ על ההצטיירות של התוכן הפנימי בנגוד להמתודיקה החיצונית, לאותו מ"ד שהפנימי קרוי זג, כמבואר נזיר ל"ד ב', והכל ע"פ העז האלוקי חיי החיים.

במקום מכורתאל נראה להגיה אכתריאל, המצוי גם בגמרא. צב צביב נראה שצ"ל צבצביה, והכוונה: צב' מצבאות, שהוא השורש של צבא, כלומר מקור החיל להכוחות וההויות המרובים שבמציאות, וקשרות הרוחניות עם החומריות והפעול בפועל, והוכפל לכוונה של חיזוק הרושם, וכמו שמכפלת הפילוסופיא את המושגים האוביקטיביים והסוביקטיביים.

הבהביב ג"כ יותר טוב צ"ל הבהביה, כלומר: כח התביעה למלא כל חסרון ולקבל תמיד שבמציאות...."

מבוא: מהי קבלה מעשית ?
מה ? מי ? מתי ? למה ? לשם מה ?

רצף של כמה שמות

במקרים רבים מופיעים כמה שמות שיש לאומרם (או לכותבם) יחד.

לא כל מקרים אלו דומים זה לזה: יש סדרות של שמות שקשורים ישירות זה לזה, מסיבות שונות, כגון "סנוי סנסנוי סמנגלף", או "שאטור אריפו טנט ופירא רוטאש" (נדון בהם בהמשך), ויש שמדובר בשילוב של שמות שאין קשר ישיר ביניהם, וכל אחד מהם מופיע גם בנפרד בפעולות אחרות.

אופני הפעולות

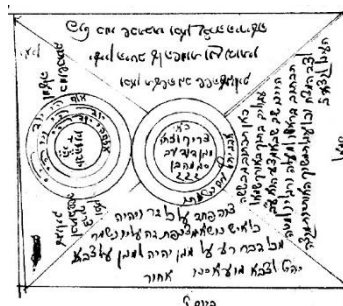
אופני הפעולות שבספרי קבלה מעשית נחלקים לשלושה מינים, כאשר פעולות רבות כוללות יותר ממין אחד:

א. אמירת שמות.

ב. כתיבת שמות. בפעולות שונות יש צורך בכתיבה על חומרים שונים: נייר, קלף, קלף צבי, קלף של צאן או עיזים, קלף שליל, גויל, קלף חתול, עור של זאב, עור דוב, עור נחש, עור הפנימי מקורקבן של תרנגול שחור, הקרום שבתוך הביצה, מתכות מסוימות, עלי צמחים שונים, לחם, גבינה קשה, עוגת סולת, תפוחים, שקדים, גרזן, ואף על גוף האדם (קדושת יצחק ח"ד עמוד ריח: "להרבות חלב האשה, יכתוב על דד ימין..."). הצורך בכתיבה על חומרים מסוימים נמצא כבר בספר חרבא דמשה, בו מוזכרים קלף צבי, טס כסף, טס אדום, טס עופרת, ביצה.

בחלקם יש הדגשה על כתב אשורית, ובחלקם יש צורך בתגין ושרטוט.

לעיתים יש צורך לתלות את הכתיבה על המשתמש, כגון על מצחו או בטבעתו, לעיתים להראותה לאחר, ולעיתים למוחקה.

קמיע למצנפת. מתוך ספר קבלה מהבעל שם טוב, דף ר"ח ע"ב: "ויהיה כל איש נושא מצנפת זה עליו נשמר מכל דבר רע".

גם לגבי חומר הכתיבה, יש מקומות שהדגישו "דיו כשר", ולעיתים יש אף צורך בחומרים מיוחדים, כגון דם עטלף, מי זהב, זעפראן, מי ורדים עסק וכרכום. גם

מבוא: מהי קבלה מעשית?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

ההתייחסות לחומר הכתיבה מוזכרת כבר בחרבא דמשה, שם מוזכר "דם ידך" ו"דם אצבעך". ויש גם הדגשה מחודשת עוד יותר (קדושת יצחק ח"א עמוד רכ, בכתב היד עמוד לו, מערכת נ ס"י יב):

"ואלו הד' שמות צריכין ליכתב בדם נער קטן שלא ראה קרי מימיו".

ומעניינים אף ספיקותיו של הרב עדס בעניין זה (עמוד קסו), האם מועיל נער שראה קרי לפני גיל תשע, או נער שראה זוב.

במקרים רבים, הכתיבה כוללת, בנוסף לשמות, גם "חותמות" שונים, הכוללים מעגלים, טבלאות, ואף איורים.

ג. מעשים. מגוון המעשים רחב מאוד, והוא כולל תנועות שונות, שימוש בחומרים שונים, ואף בבעלי חיים (כלב, חתול, חמור, סוס, חולדה, תרנגול, אווז, ציפור, עורב, שועל, צפרדע, נחש, עכביש).

זמנים מיוחדים

לגבי חלק מהפעולות מפורש שיש צורך לעשותם בימים מסוימים או בשעות מסוימות, במילוי הלבנה וכו'.

הכנות

לגבי כמה וכמה קמיעות מפורש שיש צורך בהכנות מיוחדות לפני כתיבתם.

לקמיעות שונים יש הכנות שונות: קדושה וטהרה, טבילה, תענית, בגדיים נקיים, בגדים לבנים, לרחוץ בחמין, להיזהר מאשה, להיזהר מבשר ויין.

ויש גם הכנות שדורשות מסירות רבה. כך בקדושת יצחק (ח"ב עמוד רסז, בכתב היד עמוד פו, מערכת י ס"י פו):

"צום ג' ימים רצופים לילה ויום... מכ"י הרח"ו ז"ל".

מטרות הקמיעות והלחשים

מטרות הקמיעות והלחשים רבות כמספר הבעיות העומדות בפני האדם – מעצירת דם היוצא מן החוטם וכאב שיניים ועד החייאת מתים והבנת לשון עופות (ספר קבלה מעשית תקס"ה דף כא ע"א למעלה).

עם זאת, ישנם נושאים שזכו לעיסוק רב יותר משאר הנושאים. למשל: שמירה על היולדת ועל הוולד, הסרת כישוף, חתן שאינו יכול לבעול, התמודדות נגד מזיקין, מציאת הגנב או הגניבה, קפיצת הדרך, אהבה, להביא איש מרחוק, להינצל מכלי זיין,

מבוא: מהי קבלה מעשית ?

מה? מי? מתי? למה? לשם מה?

לזכירה, לפתיחת הלב (דהיינו כישרון), לחץ וחסד לפני השלטונות, לצאת מבית האסורים, להתעבר, להרבות חלב האשה, לתינוק שמרבה לבכות, שאלת חלום, לדעת האם החולה יחיה, לדעת מי תהיה אשתו.

הסיבות לשכיחותם הרבה של פעולות אלה דווקא, הן כנראה מחמת שכיחותם, מחמת הצער הרב שהם גורמים, או מחמת חוסר הפתרון הטבעי.

בימינו

מעניין לציין שמיעוטן של פעולות אלו מפורסמות גם היום בציבור, כמו קמיעות ליולדת, נגד עין הרע, להצלחה במסחר, סגולות לשמירה, טבילה בחודש תשיעי, או לחש למציאת אבידה. מפעם לפעם מתפרסמות עוד סגולות שונות מתוך ספרים כאלה. אך המתעניין בפעולות כאלה – יכול לעיין בספרים אלו ולמוצאם בשפע רב.

פתיחה: המחלוקת ביחס לקמיעות ולחשים

"שמות עושי נפלאות שצריכים קדושה וטהרה", או "הזיות בספרים טיפשיים"?

ידוע שנחלקו ראשונים ביחס לקמיעות ולחשים והמסתעף. בטענה האם יש היגיון שהם יועילו – דווקא לא ניגע כאן. ננסה לדון בעיקר על עצם הנוסחאות שבקמיעות ובמקורותיהן.

דעת הרמב"ם וסיעתו

על מנת להדגיש את שני צדדי המחלוקת, נפתח בהתייחסותו של הרמב"ם לכותבי הקמיעות (מורה נבוכים ח"א פרק סא):

"אל יעלו על ליבך הזיות כותבי הקמיעות, ומה שתשמע מהם או תמצא בספריהם הטיפשיים, שמות שהם מצרפים אותם שאינם מורים על שום עניין כלל, וקוראים אותם שמות, ומדמים שהם צריכים קדושה וטהרה, ושהם עושים נפלאות. כל הדברים הללו סיפורים שאין ראוי לאדם שלם לשומעם, כל שכן לסבור אותם".

ובפירושו למשנה (עבודה זרה פ"ד מ"ז) הוסיף הרמב"ם שהאמונה בלחשים, מקורה בעובדי עבודה זרה הקדמונים, והיא חלק מענפי עבודה זרה:

"הצאבה, והם העמים אשר יצא אברהם אבינו מכללם וחלק על דעותיהם הנפסדות במה שאצר ה' בליבו מן החכמה, והיו מגדלים את הכוכבים ומייחסים להם פעולות שאינן להם, והם אשר יסדו את גזירת הכוכבים והכישוף והלחשים והורדת הרוחניות ושיחות הכוכבים והשדים והקסם והניחוש לכל ריבוי מיניהם, ודרישת המתים, והרבה מאלה העניינים אשר שלפה התורה האמיתית חרבה עליהם וכתה אותם, והם שורש עבודה זרה וענפה".

וכבר קדמו רב האי גאון ביחסו למופתים הנעשים ע"י שמות (תשובות רב האי גאון שנדפסו בספר טעם זקנים (לר' אליעזר אשכנזי), תשובה א, עמודים נה ע"ב – נו ע"ב):

"מה שכתבנו אליכם בעבור דברי הבאי שכתבתם אלינו כבר, 'כי יש כמה שמות שיעשה בהם מעשים גדולים שלא יתכן לאדם לעשותם אלא בדרך אות או מופת', והשבני כי אלו וכיוצא בהם דברים בטלים... והמסורת שזכרתם כי ביד אנשי צרפת בעבור מר רב נטרונאי ז"ל [שבא אליהם בקפיצת הדרך], שמא אדם רמאי נזדמן להם ואמר 'אני נטרונאי'..."

וכבר שמענו על אנשים כאשר שמעתם, והרבה חקרנו ושמענו מאבותינו ואבות אבותינו שחקרו על זאת ושמו לב לחקור ולבדוק ולא ראו אמיתת דבר זה. ואשר הגידו לכם כי היום נח מזעפו [ע"י כתיבת שם], וכי ממיתין את האדם שמפילין עליו חרס חדש כאשר אמרתם, רחוק הוא מאוד. וכללו של דבר, פתי יאמין לכל דבר".

נוסיף לכך את הגדרתו של הרמב"ם למעשי כישוף (מורה נבוכים חלק ג תחילת פרק לז):

"ואותם הפעולות שעושים המכשפים אין ההיגיון מחייבם, ולא יאמין השכל שהם גורמים מאומה כלל, כגון שמתכוונים ללקוט צמח בזמן מסוים, או לקחת מדבר פלוני מספר כך ומן השני מספר כך, וזה עניין רחב מאוד, הנני סוקרו לך בשלושה מינים:

האחד, ממה שתלוי באחד הנמצאים בין שזה צמה או חי או מתכת. והשני, ממה שתלוי בהגבלת זמן שיעשו בו אותן המעשים. והשלישי, מעשה אנוש שעושים, כגון הריקוד, או הטיפוח בידים, או לצעוק, או לצחוק, או לקפוץ על רגל אחת, או לשכב על הארץ, או לשרוף דבר, או לקטר בקטורת מסוימות או לומר דברים מובנים או בלתי מובנים, כל אלה מיני מעשי הכשפים".

בהמשך דבריו הוא אף מביא דוגמא למעשה כזה:

"ורוב מעשי הכשפים הללו מתנים בהן שתהיינה העושות נשים דווקא... וכמו שהזכירו כי ארבע נשים מתפרקות על גביהן ומגביהות רגליהן כשהן מפושקות ואומרות כך ועושות כך כשהן בתנוחה מכוערת זו, ובכך יסתלק הברד היורד על אותו המקום".

דעת המקובלים וסיעתם

אך כידוע, היו שחלקו על הרמב"ם, וסברו שהקמיעות והלחשים מועילים. כך בביאור הגר"א (יורה דעה סימן קעט ס"ק יג):

"הרמב"ם. וכ"כ בפ"י המשנה לפרק ד דעבודת כוכבים. אבל כל הבאים אחריו חלקו עליו שהרי הרבה לחשים נאמרו בגמרא. והוא נמשך אחר הפילוסופיא הארורה, ולכן כתב שכשפים ושמות ולחשים שדים וקמיעות הכל הוא שקר... אבל כבר היכו אותן על קודקודו... והפילוסופיא היטתו ברוב לקחה לפרש הגמרא הכל בדרך הלציי ולעקור אותם מפשטן, וח"ו איני מאמין בהם ולא מהם ולא מהמונם, אלא כל הדברים הם כפשטן, אלא שיש בהם פנימיות, לא פנימיות

של בעלי הפילוסופיה שזורקין אותו לאשפה שהם חיצוניות, אלא של בעלי האמת".

אמנם יש שפקפקו האם זוהי לשונו של הגר"א, או רק הוספה ממסדרי כתבי הגר"א (אסיא עה-עו (כרך יט ג-ד) שבט תשס"ה עמוד 20, במאמרם של הרב מנחם מנדל גלובובסקי והרב מרדכי הלפרין "פניית חולה מסוכן לרופא אליל – חשש כישוף או ועבודה זרה (שו"ת) עמודים 20–21, הערות 27–29). עכ"פ, ברור שהיו שחלקו על הרמב"ם.

גם הראי"ה קוק חלק על הרמב"ם בזה וכתב (אוצרות הראי"ה חלק ב פרק מד "הערות הראי"ה למורה נבוכים" אות א):

"בדורותינו שהופיע אור הקבלה בע"ה נודע ששגגה היא ביד רבינו ז"ל, והשמות והקמעות יש בהם דברים נשגבים ומועילים, ולא כל מה שאינו מובן לשכל האדם הוא בטל".

במאמר זה נביא רבות משיטתם של החולקים על הרמב"ם בעניין זה. לשם המחשה, נביא קטע מספר תולדות אדם (ר' משה גאלינה, מהדורת קרימונה שטז (בדפוסים אחרים לא הובא קטע זה, המתחיל בדף טז ע"א "ליקוטין מספר ההסתפקות בסגולות מגדולי החכמים") אות עד (דף יז ע"א)), שאין ספק בדבר דמיונו לדברי הרמב"ם דלעיל:

"כשתפשוט בגדיה אישה נידה ותעמוד פרקדנית ופניה אל הענן אשר בו יבוא הברד – לא יפול הברד בשדה שבו האישה. וזה עניין אמיתי".

אמנם ר' משה גאלינה לא זכה לפרסום רב, אך את דבריו אלו העתיק (בשינויי לשון קלים) אחד ממפורסמי המקובלים – גדול תלמידי האר"י, הרי הוא ר' חיים ויטאל, בספר הפעולות (חלק ד-א-ב אות יט).

אגב, בשני ספרים אלו מפורש שמקורה של פעולה זו הוא אלטברי, דהיינו המוסלמי עלי אבן רבן אלטברי (Ali ibn Sahl Rabban al-Tabari), שכתב ספר סגולות (Kitab al-Ruqa).

ראיות מגמרות

בגמרא מוזכרים לחשים רבים, קמיעות, ואף יצירת בריות שונות (סנהדרין סה ע"ב).

אמנם המאירי, שדרכו בעניינים אלו כשיטת הרמב"ם, דחה את ראיות אלו, וכתב במקומות רבים שחז"ל התייחסו ללחשים וקמיעות רק משום שהציבור הלך אחריהם וסמך עליהם:

★ "שבאותם הזמנים היו העם נמשכים אחר דברים המוניים כלחשים ונחשים ופעולות המוניות, וכל שלא היה בהם סרך עבודה זרה ודרכי האמורי לא חששו בהם חכמים לעוקרם" (מאירי פסחים קט ע"ב ד"ה בכמה).

★ "כל מיני הלחשים וההשבעות אחר שאינם בשם ע"ז או כוכב אינן מיני ע"ז, ומ"מ יש בהם משום דרכי האמורי אחר שאין בהם צד רפואה מדרך טבע או סגולה. וזה שכתבו רבותינו ע"ה הרבה מהם בסוגיא זו ובמקומות אחרים, הם נעזרו בדבר זה בצירוף בשני דברים: האחד, שלא היה שם דבר כדאי להטעות אלא הבלים המוניים וכזבי הנשים כמו שתראה ברובם שהיו מיחסים אותם על שם הנשים המיניקות והמגדלות את הילדים ומגדלות אותם בלימוד הבליהם והוא אמרם אמרה לי אם וכו'. והשני, שמצד שהיו ההמון באותו זמן בטוח באותם העניינים היה טבעם מתחזק ונמצא מצד ההרגל עזר טבעי בהם" (מאירי שבת סז ע"א ד"ה כל).

★ "שרפואת הקמיעין כולם היו אצלם רפואות המוניות" (מאירי שבת סא ע"ב ד"ה יש שואלים).

★ "אבל אם עשאו [את הקמיע] מומחה, או שהקמיע מומחה מצד עצמו, אף על פי שלא הומחה אותו שעשאה – הרי היא לו תכשיט וכאחד ממלבושיו, מפני שליבו סמוך עליו" (מאירי שבת ס ע"א ד"ה ולא בתפילין).

גם לגבי יצירת בריות, כתב המאירי (סנהדרין סז ע"ב) שהכוונה לפעולות טבעיות:

"כל שהוא נעשה בפעולה טבעית אינו בכלל כשפים, אפילו ידעו לברוא בריות יפות שלא מזיווג המין, כמו שנודע בספרי הטבע שאין הדבר נמנע, רשאים לעשות. שכל שהוא טבעי אינו בכלל הכישוף, ודומה לזה שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי כמו שיתבאר במקומו".

ור"י ברצלוני (פירוש ספר יצירה לרבי יהודה הברצלוני ברלין תרמ"ה עמוד 103, תשס"ז עמוד 135) כתב שמדובר באחיזת עיניים:

"ויש נמי מי שפירש כי זה שהיו עושים באותן הימים החכמים, לא היה בריאת בן אדם ממש ולא בהמות ממש, אלא קרוב היה הדבר מחכמות החיצונות, כמו חכמת המכשפות ואחוזת העיניים, והיה הדבר בהיתר ובמצווה ולא בעבירה, (נהיתה) [והיתה] חכמה גדולה מאותן החכמות של כישוף ואחוזת עיניים, וחכמתה עודפת על שאר כל החכמות שבעולם מזולתן ודומה להן. אבל לא היה מעשה ממש אלא היה נראה לעיניים והיה לו מישמוש ונראה כמו שאדם יכול לאוכלו, והיה בו כוח שהאוכל ממנו היה שבע ממנו כמו משאר הנאכלים ממש".

דעה זו הוזכרה, גם בי"ד רמה (סנהדרין סה ע"ב ד"ה אמר רבא), שלא קיבלה:

"מעשה דרבה בר נחמני דברא גברא, יש אומרים על ידי ספר יצירה שמלמדו צירוף אותיות של שם, ואנן מסיימין בה דלא סלקא הא מילתא אלא לצדיקי כדאמרינן לעיל, וי"א באחזות עיניים, ואינו נראה..."

התקפותיהם של הקראים

מעניין לציין, שלהבדיל בין הטמא ובין הטהור, גם הקראים התנגדו לספרי הקבלה המעשית, ומצאו בכך דרך לתקוף את הרבנים. בין השאר היו מהם שכתבו "ומי היום מכשף בישראל? הלא הם רבאנים האומרים שם טהור ושם טמא, כותבי קמיעות, ששי תחבולות, וקוראים שם כתביהם [ספר] הישר ספר הרזים וספר אדם ורזה רבה וכמה ספרי כשפים", וכן כתבו "כל תועבת רבותיך שבספר הרזים" (הובאו במבוא לספר הרזים, פרק רביעי, עמודים 36-37).

הקיצוניות שבמחלוקת זו

העם היהודי הכיר ומכיר מחלוקות רבות, ביניהן גם מחלוקות מהותיות וקיצוניות. ובכל זאת, מחלוקת זו ייחודית בקיצוניותה.

יש שעסקו בקבלה מעשית כל ימיהם, וראו חשיבות רבה בכתיבת קמיעות, הן מחמת החסד לנצרכים לכך (קדושת יצחק חלק ד, עמוד קכו: "ישמחו הנבונים ויגילו הדלים כי מצאתי להם מזור ותרופה אשר ליקטתי מספר סגולות ורפואות"), והן מחמת קידוש השם שהדבר מביא. יש שתיקנו על כך ברכה (שורשי השמות (לרבי ידידיה רפאל חי אבואלעפיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל) כתב יד, דף כב ע"א. ובדומה לזה בהסכמתו של הרב יצחק כדורי לספר תמים תהיה (ר' יעקב משה הלל), עמודים יט-כ):

"בא"י אלוקינו מלך העולם אשר קידש שמו הגדול וגילה סודו לעבדיו ומסר אותו לחסידיו להראות כוחו וגבורתו. בא"י המלך הקדוש".

הרב כדורי אף כתב שמי שיודע את השמות על בורייך – חייב לעשות זאת (קדושת יצחק חלק ב עמוד תקכד (בכתב היד עמוד קיט), והועתק בעמוד תקכו):

"כי זה בכלל ונקדשתי בתוך בני ישראל, כי מי שיודע השמות על בורייך ולקשר העולמות כפי תנאי החכמה הזאת – חייב לעשות ולקדש שמו יתברך. שהרי על משה רבינו ע"ה הקפיד השם ואמר יען מאנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל וכו' ואין כאן מקום להאריך".

(חשוב שבבואנו לדון על שיטה זו, נשים לב לדברים הללו שכתב הרב כדורי, מהם עולה שהוא ראה עצמו כמקיים מצוות עצומות, וכמובן לשם שמיים).

ומאידך, דעתם של הרמב"ם וסיעתו על ספרים אלה היתה, ככל הנראה, כדעתו על ספרי אסטרולוגיה (ובפרט שבחלק מספרים אלה מובאת גם השפעת השעות והכוכבים), עליהם כתב (איגרת הרמב"ם אל חכמי מונטפֶּשְׁלֵיר על גזירת הכוכבים ד"ה וכן):

"וכן צריכים אתם לידע, שכבר חיברו הטיפשים אלפי ספרים, וכמה אנשים גדולים בשנים – לא בחכמה – איבדו כל ימיהם בלמידת אותם ספרים, ודימו שאותם ההבלים הם חכמות גדולות, ועלה על ליבם שהם חכמים גדולים, מפני שידעו החכמות ההן".

"כמו שיקרה פעמים רבות לכל חכם לב"

חשוב להבין שלא מדובר כאן במחלוקת ששייך לומר בה "אלו ואלו דברי אלוקים חיים". במחלוקת כזו ברור שאחד הצדדים צודק והאחר טועה: או שיש אמת בפעולות הללו, או שלא.

וכאן נשאלת השאלה, הרי לא מדובר במחלוקת בנושא מופשט שאין ביד בן אנוש להוכיחו (כמו שאלות על עולמות רוחניים וכו'), אלא בנושאים מעשיים, שכל צד טוען שהוא בחן וראה את המציאות, צד אחד שטוען (דברי רב האון דלעיל):

"והרבה חקרנו ושמענו מאבותינו ואבות אבותינו שחקרו על זאת ושמו לב לחקור ולבדוק ולא ראו אמיתת דבר זה",

וצד אחר שטוען (במקומות רבים בספרי קבלה מעשית) "בדוק ומנוסה" וכד'.

נראה שכדי ליישב את תמיהה זו, יש לעיין בדברי האברבנאל (ישועות משיחו ח"ב עיון א פרק ד ד"ה במלכות):

"ועם היות ר"ע יודע זה מפי ספרים ומפי סופרים [שבזמן בר כוזיבא עדיין לא הגיע זמן הגאולה], קרה לו כמו שיקרה פעמים רבות לכל חכם לב שיחשוב ויאמין מה שנכספה וכלתה נפשו להיות".

כמו כן חשוב לשים לב שזו אינה המחלוקת היחידה בסגנון זה. ובמחלוקת הראשונים העצומה בשאלה האם יש אמת אסטרולוגיה, בימינו כבר ניתן להוכיח בפועל שאין בה ולא כלום, אע"פ שבמשך אלפי שנים היו רבים-רבים שהיו משוכנעים בכל ליבם בכוחה.

אם אני ממילא הולך בדרכו של הרמב"ם בעניין זה, מה התועלת שתהיה לי ממאמר זה?

נשיב על כך בעזרת מעשה חסידי:

ר' לוי יצחק מברדיצ'ב עזב את בית חותנו ונסע אל הרבי ר' שמלקי מניקלשבורג.
כשחזר, שאלו החותן: 'נו, מה למדת שם אצל רבך?'
השיב ר' לוי יצחק: 'למדתי שיש בורא לעולם'.
גער בו חותנו: 'לשם כך היית צריך לנסוע לניקלשבורג? והלוא אף המשרתת
שבביתי יודעת זאת!'
מייד קרא למשרתת ושאלה: 'היודעת את שיש בורא לעולם?'
'בוודאי', אמרה.
נענה ר' לוי יצחק ואמר: 'היא אומרת. אני יודע'...

עצור! דיון לפניך!

כיצד ניגשים לדיון כאשר מעוניינים לברר את האמת?

ראינו שישנן שתי שיטות: שיטת הרמב"ם וסיעתו, שמדובר ב"הזיות כותבי הקמיעות ומה שתשמע מהם או תמצא בספריהם הטיפשיים" ומקורם ב"עמים אשר יצא אברהם אבינו מכללם וחלק על דעותיהם הנפסדות", ודעת המקובלים וסיעתם, שיש כוח בשמות לפעול (כמעט) בכל נושא אפשרי.

ברור לנו שאחת משתי הדעות צודקת, והאחרת – לא.

בכל עולם התורה, על כל חלקיו, משתדלים לברר את האמת, עד כמה שניתן, ע"י ראיות. זהו גם תפקידו של דיון זה, ושל השאלות שיוצגו במאמר.

וכאן, קודם לדיון, על הקורא לשאול את עצמנו שתי שאלות (וכך מוכרח בכל דיון אמיתי):

א. האם אני מוכן לברר את האמת ע"י ראיות?

אם לא, אין שום טעם בקריאת המאמר. לא תהיה בו תועלת, ואדרבה, במקום להרבות דעת הוא אף יזיק לה. מכיוון שהקובע לעצמו מראש מה דעתו, ואינו מוכן לדון בראיות כנגדה, הריהו מכריח את עצמו מראש לעוות את סברותיו על מנת לדחות בקש ראיות שיראה לנגד עיניו. והרי מטרתו של מאמר כזה להועיל לקוראו להעשות חכם יותר, ובמקרה זה הוא יעשה להיפך מזה.

ב. איזה סגנון של ראיות יכול לפרוך כל את משתי השיטות?

עצור כאן, עוד לפני העיון במאמר, וחשוב לעצמך:

אם צודקת השיטה שמאמינה בכוחם של השמות הלחשים ושאר הפעולות הקבליות, אלו ראיות אנו מצפים שנוכל למצוא לה, שיהיה בהן כדי לשכנע אותי?

ואם צודקת השיטה שדוחה את כל רעיונות אלו וטוענת שאין בהם דבר מלבד כח הדמיון ומקורם בעובדי עבודה זרה, אלו ראיות אנו מצפים שנוכל למצוא לה, שיהיה בהן כדי לשכנע אותי?

כדאי לחשוב על כך מראש, ולו כדי לבדוק לעצמנו את יושרנו.

שאלה 1: ריבוע שאטור

שם קדוש, לחש, מגוון תפקידים וריבוע קסם

ספרי הקבלה המעשית מלאים בשמות ממינים שונים. אך לעיתים ישנה מילה שלא נראית כראשי תיבות של פסוק, לא כשמו של מלאך, ואף לא ככינוי לקב"ה. כזו היא המילה שנעסוק בה כעת.

מילה חסרת משמעות

בספרי קבלה רבים מופיעה המילה "שאטור" (או: שאתור) כחלק מלחשים וקמיעות. כך למשל ספר הרפופות (שפותח "אם רופף ראשו", שבתוך ספר "לחש וקמע", עמוד 112, הודפס בתשל"ו) מביא פתרון לחתן שאינו יכול לשמש:

"ותמשוח הערווה כולה ובעת שתמשח יאמר ז' פעמים שאטור ותכף תרגיש חום וחוזק ותרחק מייד ותבעול".

מהרח"ו הביא את מילה זו וגם את הופכה, והפעם בלחש מנוסה למציאת גניבה (ספר הפעולות חלק ד-ד סי' לה):

"למצוא גניבה. קח גרזן וכתוב עליו שאטור רוטאש, ותלה הגרזן על מקום הפרצה ששם הוליכו הגניבה או על הפתח שיצאו משם, והנח כך ג' ימים ויבוא הגנב ויחזור. מנוסה".

בספר שושן יסוד העולם (מהמאה ה-16) הרחיב את מילה זו ללחש הבא – והפעם נגד מזיקים מסוימים (סי' ריז, בכתב היד עמוד 115):

"ואינם מזיקים אלא בלילה אחר עבור שתי שעות מהלילה ועד ח' שעות מהלילה, ואלו אינם צריכים אלא שתיקה מאותו שהיה עליו בעת שהכחו וכתוב בתוכו: אטור טאטור שומשאטור...".

לחש דומה הובא בספר חושבי שמו (דף 148 ע"א), והפעם לצורך שאילת חלום:

"אטור שאטור שומט אטור. לשאלת חלום, יכתוב אלו השמות ויניח תחת מראשותיו ויראה בחלומו".

בקשה פרטית יותר לגבי חלום הובאה בספר קבלה מעשית תקס"ה (דף יב ע"ב):

"לראות בחלום מה שעושין במדינה אחרת. אמור קודם שינה: אטור שאטור
שזמני אטור"

הרב עדס כבר ניסה לברר את מקורה של מילה זו (קדושת יצחק ח"ג עמוד רכד,
לאחר שהאריך מאוד בעניינים אלה):

"ויש לברר מהו שורשו של שם שאטור" זה. והגימטריא שלו היא תקט"ז, ואולי
יש לזה קשר למש"כ בספרים... שנתפלל משה תקט"ו תפילות... ולמדו מזה שיש
כוח בתקט"ז תפילות להתקבל".

אמנם בהמשך דבריו העיר שהסבר זה לא יתיישב לגירסה "שאתור" בתי"ו.
נסה לברר גם אנו את מקורה של מילה זו.

זו כבר לא מילה, זה ריבוע שלם

במקרים רבים נוספו למילה "שאטור" ארבע מילים נוספות, שגם משמעותן אינה
ברורה.

באחד מכתבי היד של הספר מפתח שלמה (דף 13 ע"א, תחת הכותרת "מנסינות החן
והשגת המבוקש"), מביא בתוך הלחש את השמות הבאים (כמובן שהניקוד מופיע
במקור):

"שטור אַרפּו טַנַט אַרפּא רויטש יוד הא הא ויו יך..."

בספר אמת ואמונה (לרב יוסף צובירי, רב ראשי ליהדות תימן בתל אביב יפו
והסביבה, שכתב גם ספרים בהלכה) מביא גם הוא חמש מילים דומות לנ"ל, אך אצלו
הן מובאות בטור – זו תחת זו. אגב, אצלו הן משמשות למקשה ללדת. כמו כן הוא
דן במשמעותה ובקדושתה של אחת המילים הללו – אליפז. וכך הוא כותב (סי' יח
עמוד ל, בביאורו "מראש אמנה"):

"אך מזדקר כאן נגד עינינו שם אליפז, שהנבוך יתעורר לשאול מה קדושה יש
בזה. אף אתה אמור לו הרי שם אליפז כתוב בתורה, והוא בכלל עניינים של כתבי
הקודש. ועוד... כי אליפז אלי פז, שהיה מתעטר בהקב"ה ואומר אלי פז
לראש..."

מעניין שדווקא ארבע המילים הנוספות, הנכתבות זו תחת זו, פותחות לנו את הפתח
להבין את משמעותה של המילה "שאטור". מדובר בריבוע קסם, שבו חמש מילים
שיכולות להיקרא גם במאוזן וגם במאונך, גם ישר וגם הפוך. זהו אחד מהריבועים
הנפוצים ביותר בספרי הקבלה המעשית, בגירסאות שונות. הנה כמה מהן:

ו	ז	ח	ט	י
י	כ	ל	מ	נ
ס	ע	פ	צ	ק
ר	ש	ת	י	כ
ל	מ	נ	ס	ע

ו	ז	ח	ט	י
י	כ	ל	מ	נ
ס	ע	פ	צ	ק
ר	ש	ת	י	כ
ל	מ	נ	ס	ע

ו	ז	ח	ט	י
י	כ	ל	מ	נ
ס	ע	פ	צ	ק
ר	ש	ת	י	כ
ל	מ	נ	ס	ע

ו	ז	ח	ט	י
י	כ	ל	מ	נ
ס	ע	פ	צ	ק
ר	ש	ת	י	כ
ל	מ	נ	ס	ע

ו	ז	ח	ט	י
י	כ	ל	מ	נ
ס	ע	פ	צ	ק
ר	ש	ת	י	כ
ל	מ	נ	ס	ע

בשורה העליונה – מימין לשמאל:

- מתוך ספר "מפתח שלמה" (שיוחס לשלמה המלך), בהוצאה אנגלית (The key of Solomon the king), לונדון, 1889.
- ספר שורשי השמות (כתב יד, לרב ידידיה רפאל חי אבואלעפיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל, ה ע"ב). ע"פ המבואר בספר זה, לקמיע זה שימושים רבים: למקשה לילד, נגד גנב, וכן לאיש שלא יכול לשמש מיטתו. ריבוע כזה, וכן שימושים אלה, כתובים גם בספר דבק מא"ח מערכת ג סי' יח, דף מא ע"ב.
- "ילקוט בקבלה מעשית, רפואות ואסטרולוגיה", מאת ר' יהושע בן יחיאל מיכל מסלוצק (כתב יד), תס"א, דף לג ע"ב.

בשורה התחתונה – מימין לשמאל:

- מתוך ספר "תולדות אדם" (סי' ק"ע), לרבי אליהו בעל שם מחלם, כאן ה"ריבוע שאטור" הורחב ונוספו לו שני ריבועי בטד (בהם נדון בהמשך) ועוד שמות, ומטרתו היא "קמיע להריון". צורה זו הובאה גם בכתב היד "קבלה מעשית תקס"ה", דף מז ע"ב, ושם נשמטה השורה התחתונה.
- מתוך "כתבים בקבלה מעשית", הועתק (במאה ה-20) מכתב יד לונדון הספריה הבריטית מרגליות 845, עמוד 19.

נשים לב שהיו שייעדו את הריבוע לפתרון בעיות שונות. התייחד בכך ספר "חושבי שמו" (כתב יד, דף 147 ע"ב – 148 ע"א), שהביא את ריבועים ושמות אלו לצורך: למצוא גניבה, למקשה לילד, לאיש הנקשר שלא יוכל לשמש מיטתו, לעכב יצר התשמיש, לתולעים שבבטן, לשאילת חלום.

אך לנגד עינינו זועקות שתי שאלות:

א. מדוע בריבוע הימני, המילה הפוכה – "רותאש" במקום "שאתור"?

ב. מדוע ישנם כ"כ הרבה שינויי גירסאות במילים אלו: שאתור או שאטור? ופירא או ופירא או אפארא? תהנהת או טיניט או טאנאט או תונות? וכיצד הגיעה הגירסה טיריט?

שתי השאלות הללו יתיישבו בנקל, לאחר שנגלה את מקורו של הריבוע.

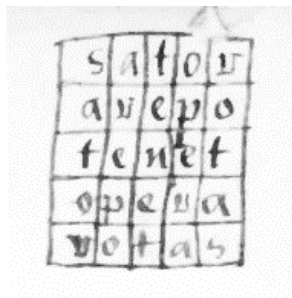
לטינית?

במקור, מדובר בריבוע קסם בלטינית, שבו חמש מילים שיכולות להיקרא גם במאונך וגם במאונך, גם ישר וגם הפוך:

S	A	T	O	R
A	R	E	P	O
T	E	N	E	T
O	P	E	R	A
R	O	T	A	S

שפירושם המילולי – בלטינית – הוא: הזורע ארפו מחזיק את הגלגלים בזהירות. לא מדובר באיזו משמעות עמוקה, אלא בעיקר בשעשוע לשוני מעניין.

ריבועים אלו מופיעים מאז המאה הראשונה לספירה. אנשי העולם העתיק התלהבו מרעיון זה. מאוחר יותר טענו נוצרים שריבועים אלה מתייחסים לישו, או שטמונות בהם רמיזות אודותיו, והם נפוצו בכנסיות רבות. הם הפכו לאחד הסמלים המאגיים הנפוצים ביותר במערב, והגויים ברחבי העולם ייחסו להם כוחות רוחניים ורפואיים רבים ושונים: לכלבת, שיגעון, לידה, רעב, שדים, שריפה, מגפה, אסונות, הכשת נחש, מציאת ילד אובד.

ס	א	ט	ו	ר
א	ר	ה	פ	ו
ט	ה	נ	ה	ט
ו	פ	ה	ר	א
ר	ו	ט	א	ס

מימין לשמאל:

1. ריבוע שאטור ביוונית, מהמאה ה-11.
2. ריבוע שאטור בלטינית, מהמאה ה-12, מתוך כתב יד בספריה הבריטית Egerton MS 821, עמוד f. 53v. כאן הוא מצורף ללחש הגנה ללידה שכולל "קדושים" נוצרים צרפתים, וכן איור של צלב.
3. ריבוע שאטור בלטינית, מהמאה ה-15. צויר (הפוך) על השוליים התחתונים של עמוד מספר תנ"ך (וכו') נוצרי.

וכך ריבוע זה התגלגל גם ל... עולם הקבלה המעשית.

אם כן, יש לקרוא "שאטור" בשין שמאלית, אלא שבעבר היה נהוג להמיר את s ל-
שין שמאלית במקום ל-סמך (היום כותבים זאת "ריבוע סאטור"), כפי ש"חכמי
מרשיליא" חיו ב-Marseille, ודפוס אמשטרדם הדפיס את ספריו ב-
Amsterdam.

עם חדירת ריבועים אלה לעולם היהודי, התלבטו המעתיקים כיצד לאיית את מילים
אלו בעברית, ונוצרו גירסאות רבות: שאתור או שאטור? ופהרא או ופירא או אפארא?
תהנהת או טיניט או טאנאט או תונות. למשל, את האות e אפשר לתרגם ל"א", כמו
הצליל א, ל"י" כמו שמה "אי", או ל"ה" שכן היא האות החמישית לאחר abcd,
שמקבילות, בערך, לאבג"ד.

טעות קלה בין ו לבין r יצרה גם את טיריט.

כעת גם מובן כיצד הגיע גירסה הפוכה – "רותאש": המתרגם לעברית ראה את ריבוע
שאטור בלועזית, הנכתבת משמאל לימין, המיר את האותיות ע"פ מיקומם המקורי,
וכך קיבלנו ריבוע שאטור "הפוך". ישנם גם כמה ריבוע שאטור לועזיים הפוכים, ככל
הנראה בהשפעה חוזרת מעברית.

והיה מי ששמר על צורת הריבוע, אך המיר אותו מ"ריבוע קסם" (שנקרא גם במאוזן
וגם במאונך באופן זהה) ל"ריבוע מדרגות" (שבו כל שורה "נעה" באות אחת
הצידה):

ו	ח	ט	ז	ה
ט	ז	ה	ד	ב
א	ב	ג	ד	ה
ו	ז	ח	ט	י
ו	ז	ח	ט	י

ו	ח	ט	ז	ה
ט	ז	ה	ד	ב
א	ב	ג	ד	ה
ו	ז	ח	ט	י
ו	ז	ח	ט	י

ו	ח	ט	ז	ה
ט	ז	ה	ד	ב
א	ב	ג	ד	ה
ו	ז	ח	ט	י
ו	ז	ח	ט	י

שאטור בסגנון ריבוע-מדרגות. מימין לשמאל:

1. מתוך "ילקוט בקבלה מעשית, רפואות ואסטרולוגיה", מאת ר' יהושע בן
יחיאל מיכל מסלוצק (כתב יד), תס"א, דף לד ע"ב.
2. מתוך כתב היד "קבלה מעשית תק"מ" דף 41 ע"א. ריבוע-מדרגות שאטור
משובש (שאותר).
3. מתוך כתב יד של ספר חיי עולם (ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי
מוסאיוף), המאות ה-19 וה-20, דף 147 ע"ב (ושם הביא גם ריבועי שאטור
רגילים, בגירסאות שונות).

המחמיר יוצא ידי שניהן

היו מעתיקים שמחמת ספק מהו הכתיב הנכון, בחרו להביא שתי נוסחאות שונות – זו לצד זו (רעיון המזכיר את המנהג לחזור בקריאת המגילה על כמה מילים שיש ספק לגבי נוסחתן):

שאתור	שאטור
אליפז	אריפז
מונית	סונית
ופירא	ופירא
רותאש	רותאש

מימין לשמאל:

1. ריבוע "שאתור / שאטור" בתור קמיע למקשה ללדת. המעתיק הסתפק, ככל הנראה, כיצד לאיית "שאתור" ו"תינית" – בת' או בט', וכתב את שתי הגרסאות זו לצד זו. ביניהן הוסיף את האותיות "ויג" – ראשי תיבות "ויש גורסים" (כפי שהעיר גם הרב כדורי בקדושת יצחק ח"ב עמוד שמז, עמוד קי בכתב היד, מערכת ש ס' לה).
ונוספה גם אזהרה: מייד לאחר שיצא הוולד יש להסיר את הקמיע, כדי שלא יצאו בני מעיה.
2. כתב יד מסוף המאה ה-19. כאן הקמיע משמש למי שמת ולדה במעיה, כדי להוציא את הוולד והשליה. ושוב, מייד לאחר מכן יש להסיר את הקמיע במהרה, כדי שלא יצאו מעיה.
מעתיק זה, ככל הנראה, כבר לא הבין את סיבת כפילות הגרסאות, והעתיק את שתיהן באיות זהה – באות ת'.
טעות נוספת שלו הפכה את "אריפז" ל"אליפז".

המחמיר יוצא ידי ארבעתן

ראינו גירסאות שונות לכתיב של ריבוע שאטור, וכן ראינו גירסה שעשתה ממנו ריבוע-מדרגות. יש כאלה שמתוך הספיקות המרובים הביאו את כל אפשרויות אלו יחד:

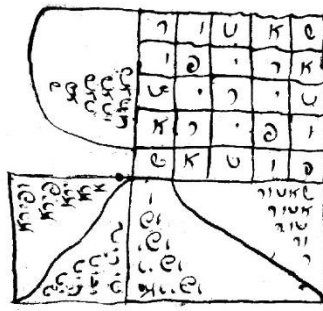
שאתור	שאתור	שאתור	שאתור
אתורש	אתורש	אתורש	אתורש
ורשאת	ורשאת	ורשאת	ורשאת
רשאתו	רשאתו	רשאתו	רשאתו

שאתור	שאתור	שאתור	שאתור
אתורש	אתורש	אתורש	אתורש
ורשאת	ורשאת	ורשאת	ורשאת
רשאתו	רשאתו	רשאתו	רשאתו

ארבעה ריבועי שאטור: שני ריבועי-מדרגות, אחד בת' ואחד בט'. שני ריבועי קסם, אחד בת' ואחד בט'.
מימין לשמאל:
1. מתוך כתב היד "קבלה מהבעל שם טוב" ("יחוסו לבעש"ט אינו ברור) הפותח בכותרת "פועל נפלאות" (המאה ה-18), דף ס ע"ב, ונוספה אזהרה: "והשמות צריכים גניזה אח"כ".
2. מתוך כתב היד "ספר קבלה מעשית תקס"ה", דף לה ע"ב.

גלגוליו של מרובע

במשך הגלגולים השונים של ריבוע שאטור בעולם היהודי, חלק מהמעתיקים כבר שכחו שמדובר בריבוע קסם שאמור להיקרא גם במאונך, ואע"פ ששמרו על צורת הכתיבה של חמשת המילים זו תחת זו, כתבו את המילים באופן שנקרא רק במאונך. בהמשך, היו שכבר כתבו את מילים אלו במאונך כמשפט ארוך, כלחש רגיל (כמו במפתח שלמה דלעיל), וכפי שראינו, חלקם אף השתמשו רק במילה הראשונה – שאטור.

כתב היד של ספר קבלה מעשית תק"מ, ח ע"ב: ריבוע שאטור עבר גלגול נוסף, בו נוצרו ממנו חמישה "משולשים מתמעטים".
כל אחת מחמשת המילים שבריבוע הועתקה שוב ושוב באופן שבכל העתקה השמיטו אות אחת. ונוסף ההסבר "כשם שהולך ומתמעט השם שאטור אריפו טיריט ופירא רוטאס, כך ילך ויתמעט חולה [צ"ל: חולין] הקדחת מן פב"פ מעתה ועד עולם אמן סלה".
לגבי משולשים מתמעטים נאריך לקמן שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת?

ומהי המילה אליפז שדן לגבי קדושתה בספר אמת ואמונה? מדובר בכלל בטעות שהשתרבה. המעתיק היהודי לא הבין את המילה "אריפו", שמקורה כמובן לטיני, ו"תיקן" ל"אליפז". וכך הגענו לדיון על משמעותה של מילה זו.

ריבוע סאהור?

השיבושים בריבועי שאטור לא ייחדו רק את העולם היהודי. גם בלועזית נפלו בו טעויות מהותיות.

ריבוע שאטור לועזי משובש, באופן שהקריאה המאוזנת והמאונכת אינן זהות.
קמיע הולנדי, 1790.

בקומו ממיטתו

כיוון שהוברר שכל ריבוע שאטור מבוסס על מילים לטיניות, נזכיר, מעניין לעניין, לחש נוסף.

בספר "קבלה מעשית תקס"ה" (דף כה ע"א, ובדומה לזה שם יד ע"א למטה), הוזכר הלחש הבא:

"לכישוף. בוקר בקומך ממיטתך אמור אלו השמות פרטימוס קרגילוס".

בלטינית, Pertimsco פירושו "לפחד". פרטימוס קרגילוס (Pertimus Cergilus) פירושו, כנראה, "המסוכן ביותר".

ניתן להסיק, אם כן, שהלחש הלטיני הנ"ל, וכן ריבוע שאטור (שגם הוא מוזכר גם ב"קבלה מעשית תקס"ה, כדלעיל), לא נתקבלו "איש מפי איש... מן האבות אברהם יצחק ויעקב משה", למרות שכך נכתב בשערו של הספר הנ"ל.

ובשולי השאלה נשאל

אם הרעיון של פעולת השמות הוא הזכרת מלאכים הממונים על העניין וכד', כיצד אירע שספרי קבלה שונים השתמשו באותה מילה למטרות שונות לחלוטין: לבעילה, למציאת גניבה, נגד מזיקין, לעכב יצר התשמיש, לתולעים שבבטן, לשאילת חלום ולמציאת חן? לאחר שקיבלו את השם "שאטור", ע"פ מה בחר כל אחד מהם את תפקידו?

וע"פ מה קבע כל אחד, האם צריך להשתמש רק במילה שאטור, או בכל הריבוע, או בריבוע מדרגות, או בלחש אחר שכולל את המילה שאטור?

שאלה 2: ריבוע בטד זהג ואח

ריבוע קסם חשבוני עם מגוון תפקידים

בספרי קבלה רבים, וכן בקמיעות רבים שכתב הרב כדורי, נמצא ריבוע בעל שלוש שורות ושלושה טורים:

ד	ט	ב
ג	ה	ז
ח	א	ו

ריבוע זה, יחד עם ריבוע שאטור, הם שני הריבועים הנפוצים ביותר בספרי הקבלה המעשית.

לרוב, מטרת קמיעות אלו היתה למקשה לילד. אך היו שהשתמשו בהם למטרות רבות אחרות.

בספר אבן השהם (לר' יוסף ציאח, מהמאה ה-16) הביא את ריבוע זה בסי' נג, ובסי' נח ביאר את שימושו:

”ושימושו הוא למקשה ללדת...”

ואם יציירו צורתו בטס עופרת... ותשים העופרת במקום, אזי אותו המקום לא יבנה לעולם, ואם ישי [כך במקור] עמו אותו במקום שר, אזי יסירו אותו ממעלתו. ואם יציירו צורתו באותיותיו ובשבתאי... ותכנס בו על מלך או שר או על מי שאתה מפחד מהזיקו, אזי יכנע לפניך ולא יזיק לך לעולם, וימלא את כל משאלותיך אשר תשאלו ממנו.”

הרב כדורי השתמש בריבוע זה בכמה וכמה קמיעות (וכן במחברותיו), לצרכים רבים: שאלת חלום (קדושת יצחק ח"ג עמוד רנה, בכתב היד עמוד צה, מערכת ח סי' קצד), בריאות הנפש, בריאות הגוף, מזיקין, רוח רעה, חזרה בתשובה.

שאלה 2: ריבוע בטד זהג ואח
ריבוע קסם חשבוני עם מגוון תפקידים

בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו
בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו
בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו

ב	ש	ד
ה	ג	ז
א	ח	ו

בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו
בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו
בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו

ב	ש	ד
ה	ג	ז
א	ח	ו

בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו
בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו
בשם אלה שמות שיהיה לרפואת
מכל חולי שיש לה ומחלת
ומחלה ומחלה ומחלה ומחלה
ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל
רואיו ויחזור בתשובה בעיני אביו

ב	ש	ד
ה	ג	ז
א	ח	ו

שלושה קמיעות עם ריבועי בטד-זהג-ואח מכתב ידו של הרב כדורי.

מימין לשמאל:

1. "בשם אלו השמות שיהיה לרפואת... מכל חולי שיש לה ומחלת העצבים ומן הכעס והרוגז, ולא תקיא את אשר תאכל ויהיה לה רפואה שלימה מכל חולי שיש לה ויהיה לב שמח ושלום בביתה אכי"ר."
 2. "בשם אלו השמות שיהיה לרפואת... מכל חולי שיש לה ולא תקיא את האוכל למען שמותיך הקדושים ותרפאה אכי"ר."
 3. " בשם אלו השמות לרפואת... מכל חולי ומחלה ומפחד ובהלה ומזיקין ורוח רעה ועין הרע ויהיה עליו חן וחסד ורחמים בעיני כל רואיו ויחזור בתשובה שלימה אכי"ר."
- שמות האנשים עבורם נכתבו הקמיעות – נמחקו.

המיוחד בריבוע זה הוא שהוא כולל את כל תשע האותיות הראשונות, וסכומן של כל טור, כל שורה וכל אלכסון הוא חמש עשרה. לכן המקובלים כינו אותו "חותם י-ה" (מעצם היותו ריבוע קסם שכולל בתוכו את תשע הספרות השונות, סכום כל שורה וטור חייב להיות 15, כיוון שסכום כל תשע הספרות הוא 45).

בספר קדושת יצחק עמוד רכח דן המקובל הרב יעקב עדס בדברי הרב כדורי, והסתפק לגבי הצורך בקווי הטבלה:

"והנה בכל או כמעט בכל המקומות שראיתי כתוב חותם זה, מצויר זה עם טבלא של ריבוע שמחולקת לתשעה ריבועים. ויש לעיין אם צריך דבר זה לחותם או שגם בזה [נראה שצריך לומר: בלי זה] שפיר חשיב חותם זה, ורק שכך יותר נוח לכתיבה שלא לטעות במקום האותיות ובסדרן".

קודם שנמשיך, נוכל לפשוט את ספיקו של הרב עדס, ממקורות שקדומים לרב כדורי (המקור הראשון קדם לרב כדורי במאות שנים):

ו	א	ח
ז	ה	ג
ב	ט	ד

ב	ד	ר
ט	ד	א
ד	ג	ח

מימין לשמאל:

1. מתוך כתב יד של קובץ בקבלה מהמאה ה-14, הכולל את "חנוך בן ירד" ועוד, דף 51 ע"ב: גם כאן, ריבוע זה משמש קמיע ליולדת על יד ימין, אך "בטד זהג ואח" נכתבו בו במאונך, ובנוסף, מופיעים רק קווים מאוזנים.
2. מתוך ספר חושבי שמו (ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף, מהמאות ה-19 וה-20), דף 46 ע"א: כאן מופיעים שני ריבועים כאלה, במאוזן, עם קווים מאוזנים. בריבוע השני סדר השורות הפוך.

ובהמשך נראה מקורות רבים נוספים שלא ראו צורך בקווים כלל.

תוספות

ברבים-רבים מספרי הקמיעות הוסיפו לריבועים אלו תוספות שונות, כגון ארבע החיות שבמרכבה, "י-ה" (כיוון שזו הגימטריה של כל שורה וכל טור) או "ענני י-ה" מכל צדדיו, שמות קדושים אחרים ועוד ועוד.

תופעה זו מעניינת, הן בגלל מגוון התוספות השונות, והן בגלל שלא מצאנו תופעה דומה בריבועי שאטור, בריבועי מדרגות (נדון בהם לקמן בשאלה 15: צורות של קמיעות מיוחדים) וכו'.

שאלה 2: ריבוע בטד זהג ואח
ריבוע קסם חשבוני עם מגוון תפקידים

ב	ט	ד
ג	ה	ו
ז	ח	א

כוזו במוכסז	כוזו	במוכסז
ב	בט	ב
ג	זה	ג
ד	זא	ד

אריה
נש
שור
סלא

י"ב ש"ד
ז"ה ג"ה
ו"א ח
א"י ט

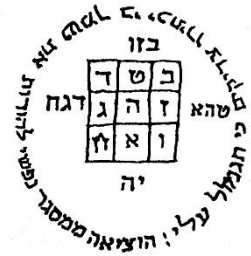
כוזו במוכסז	כוזו	במוכסז
ב	בט	ב
ג	זה	ג
ד	זא	ד

אבותם	ז	ט	ד
פסטימים	ז	ה	ג
זיווגים	ז	ה	ג
זכורים	ז	ה	ג

כ	ז	ט
א	ג	ח
א	ז	א
א	ז	א
א	ז	א

כ	ז	ט
א	ג	ח
א	ז	א
א	ז	א
א	ז	א

כוזו במוכסז	כוזו	במוכסז
ב	בט	ב
ג	זה	ג
ד	זא	ד

ב	ט	ד
ג	ה	ו
ז	ח	א

- בשורה הראשונה – מימין לשמאל:
- ספר אמתחת בנימין (לרבי בנימין בינש) שערי רפואה אות טו: למקשה לילד, בתוספת החיות שבמרכבה.
 - ספר שושן יסוד העולם (ר' יוסף תירשום, מהמאה ה-16) סי' תק"ה (בכתב היד עמ' 222): "למקשה ולפתיחת לב ולבינה". ובדומה לזה גם בספר שורשי השמות (כתב יד, לר' משה זכות, מהמאה ה-17) מד ע"א.
 - שושן יסוד העולם סי' רטז.
 - מתוך "ילקוט בקבלה מעשית, רפואות ואסטרולוגיה", מאת ר' יהושע בן יחיאל מיכל מסלוצק (כתב יד), תס"א, דף צא ע"א: בתוספת "כתב קמיעות".
 - בשורה השנייה – מימין לשמאל:
 - כתב היד של "קבלה מעשית תק"מ", דף כא ע"ב: ריבוע בטד מאונך, בתוספת שמות מלאכים.
 - כתב היד של "ספר קבלה מעשית תקס"ה", דף נד ע"א.
 - מתוך ספר רפאל המלאך, סגולה למקשה לילד: "וצריך לכותבו על קלף כשר עם תגין ושרטוט".
 - קדושת יצחק ח"א, עמוד שט, בכתב היד עמוד 10, מערכת ק.
 - בשורה השלישית – מימין לשמאל:
 - קדושת יצחק חלק ה, עמוד תג, בכתב היד עמוד קפט, מערכת מ סי' כא.
 - קדושת יצחק חלק ה עמוד שנב, בכתב היד עמוד קנז, מערכת ח סי' כח.
 - קדושת יצחק חלק א עמוד רכג, בכתב היד עמוד לז, מערכת נ סי' יח.
 - מתוך קדושת יצחק חלק ה עמוד תד, בכתב היד עמוד קצ, מערכת מ סי' כח: שילוב של ארבע החיות שבמרכבה עם "ענני י-ה".

בעד בטבעת

הרב כדורי אף הביא אפשרות להכניסו בתוך טבעת (קדושת יצחק ח"ג, עמוד רמ"א, עמוד פ"ז בכתב היד, מערכת ה סי' ק"נ):

"הצלחה. כתוב חותם זה בטס עופרת, ויתן בתוך הטבעת, ותלבש אותו באצבע קטנה ביד ימין ותצליח".

עשרות ומאות

היו מקובלים שאף הכפילו את ערכי הריבוע הנ"ל, ויצרו ריבועים בערכים של עשרות ומאות.

מאות		עשרות		אחדים	
ר	ק	כ	צ	ב	ש
ז	ה	ע	נ	ז	ה
ס	ק	ס	י	ז	א

[illegible]

בשורה העליונה – מימין לשמאל:

1. ריבוע נוסף מספר שושן יסוד העולם ס' תק"ה.
2. של"ה מסכת שבועות פרק תורה אור ס' קכא.
בשורה התחתונה – מימין לשמאל:
3. פירוש קול יהודה על הכוזרי מאמר ד אות כה.
4. מתוך כתב היד "קבלה מהבעל שם טוב" (ייחוסו לבעש"ט אינו ברור)
הפותח בכותרת "פועל נפלאות" (המאה ה-18), דף מ ע"א.

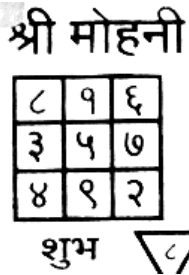
מה מקורו של ריבוע זה, ומי החליט שיש לו סגולות רוחניות?

עכ"פ, ריבועים כאלה, שמכונים (בעולם שחוץ לקבלה) "ריבועי קסם", נפוצו בתרבויות רבות, גם בתרבויות עתיקות. הראשונים שידוע שעסקו בתחום זה היו הסינים, במאה השנייה לפני הספירה.

בעלי המיסטיקה, גם באומות העולם, התלהבו מריבועים אלו, תלו בהם כוחות רוחניים וצירפו אותם לקמיעות.

התיעוד הראשון המוכר לנו שמתייחס לריבועי קסם כבעלי כוחות רוחניים, נמצא אצל המוסלמים (ג'אבר איבן חיאן, מהמאה השמינית, ויש טוענים שרק אצל מסלמה אל-קורובי, מהמאה העשירית): "החמישה עשר נמצאים בשלושה בתים...", ואצלם צוין שריבוע זה מיקל על לידה (המאמר The earliest Arabic magic squares).

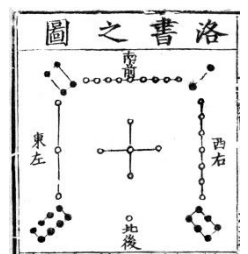
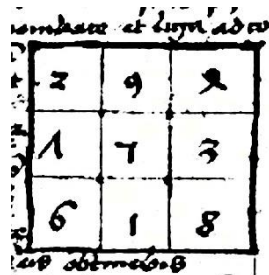
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	ספרות בערבית
١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	ספרות בפרסית
١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	ספרות בסנסקריט

५	८	५
१	७	१
५	५	५

زحل

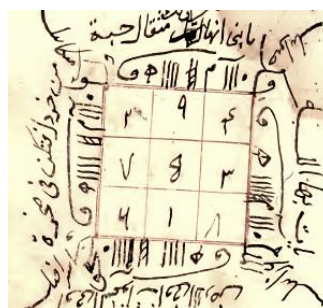
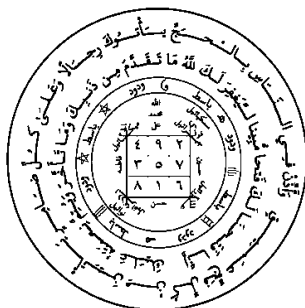
۴	۹	۲
۳	۸	۷
۱	۱	۶

מימין לשמאל:

1. מתוך הספר הסיני "טיאן יואן פה ווי" (Tian yuan fa wei), כרך 1 דף 17), שנכתב במאה ה-13 והודפס במאה ה-15. הספרות כאן מצוינות ע"י מספר הנקודות. ריבועי קסם הופיעו בסין כבר במאה השנייה לפני הספירה, שם הוא כונה "לו שו" (lo-shu).
2. מתוך הספר פיקטריקס (Picatrix או Buqratis), עמוד 119. זהו ספר קסמים ואסטרולוגיה בלטינית (כתב היד מהמאה ה-13), שהוא תרגום של ספר ערבי בשם גאית אל חכים (Ghāyat al-Hakīm). שם המחבר הערבי ותקופתו אינם ברורים.
3. ריבוע הקסם "בטד זהג ואח" בספרות ערביות. מתוך הספר שְמִסְ-אַל-מְעָרִיף (שמש הידע) מאת המכשף אחמד אל בוני, מהמאה ה-13.
4. ריבוע בטד "מסובב" – הטורים משמאל לימין הם "בטד זהג ואח". מתוך ספר אסנדי צ'היל איסמי בארי תעלה (Asnād-i chihil ism-i Bārī Ta'ālā), עמוד 389, פרסית, שנת 1215.
5. פרט מתוך הקמיע ההודי "שרי מוהיני ושיקאראן יאנטרה" (Shri Mohini Vashikaran Yantra), שנועד להועיל לאהבה. בקטע זה מופיע ריבוע הקסם "בטד זהג ואח", מלמטה למעלה, בספרות בסנסקריט (שפה עתיקה בהודו המשמשת היום רק לצורכי דת). מתחת לריבוע זה נכתב (בהינדית) "טוב". קמיעות הודים כאלה נמכרים גם היום.

נחזור לתופעת ה"תוספות" סביב הריבוע. מעניין שגם אצל הערבים מצאנו תוספת סביב ריבוע זה.

מימין לשמאל:

1. קמיע בטד-זהג-ואח "הפוך": המספרים מופיעים משמאל לימין. ההוספות סביבו בולטות לעין. מתוך הספר Ghāyat al-murād fī wifq al-a'dād, נכתב במאה ה-14, פרסית. כתב היד הנוכחי משנת 1462, עמוד 57 בקובץ.
2. קמיע בטד-זהג-ואח מוסלמי, וסביבו פסוקים מהקוראן על עליה לרגל וסליחה מאלוקים על חטאים.

חשוב להדגיש שגם הרב כדורי הכיר בכך שגם הגויים משתמשים בריבוע זה, וככל הנראה ראה בכך ראיה לעוצמתו. וכך כתב (קדושת יצחק חלק ד, עמוד רכת, בכתב היד עמוד עח, מערכת ל ס' ז):

"ודע כי השם הזה [ריבוע בטד זהג ואח] כוחו גדול. ונתפרסם אפילו אצל הגוים בלחשיהם".

שבתאי

נתינת משמעות רוחנית לריבועי קסם לא הסתיימה בעולם הקמיעות. היו שאף קישרו בין כוכבי הלכת השונים לבין ריבועי קסם שונים, וריבוע זה, שגודלו 3x3 כונה "ריבוע שבתאי".

כך בדברי אבן השהם שהזכרנו בתחילת הפרק. וכך במפתח שלמה:

מפתח שלמה, כתב היד משנת 1729 (המכיל 63 עמודים, ופותח במילים "הפקד עליו רשע"), דף יג ע"א:
ריבוע בטד תחת הכותרת "שבטאי".

וכך הוא מכונה גם בספרי קדושת יצחק (כגון חלק ב עמוד תא, בכתב היד עמוד קמד, שם הוא מכונה "חותם שבתי").

גם כינוי זה, אינו ייחודי לספרים יהודיים. כך בספר שְׁמֶס-אֶל-מַעְרִיף, שגם הוא העניק משמעויות רוחניות לריבוע בטד ולשאר ריבועי-קסם (במהדורה עם התרגום לספרדית, פרק ראשון, פסקה b, עמוד 10 – בתרגום לעברית):

"לשבטאי... ויש לו את ריבוע הקסם המשולש".

שמש הידע

הזכרנו את הספר שְׁמֶס-אֶל-מַעְרִיף, ונזכירו עוד פעמים רבות בהמשך המאמר. לכן כאן המקום לפרט מעט על ספר זה.

שְׁמֶס-אֶל-מַעְרִיף, ובעברית: שמש הידע (באנגלית: The Book of the Sun of Gnosis, או: The Sun of Knowledge), נכתב במאה ה-13 ע"י המכשף אחדד אֶל בּוּנִי. זהו אחד הספרים המפורסמים ביותר בעולם הערבי והאסלאמי. יש מהם שהתייחסו אליו כספק מקודש, יש מהם שחששו מפניו ויש מהם שתקפו אותו בחריפות.

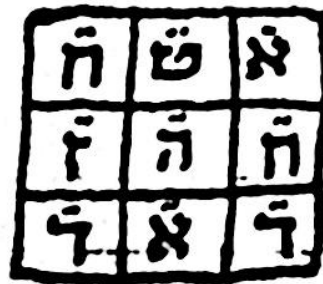
הספר עוסק באסטרולוגיה, לחשים וקמיעות, העלאות רוחות, משמעויות רוחניות לצירופי אותיות ומספרים, ואף שמות אלוקים.

כפי שראינו בפרק זה לגבי ריבועי בטד, וכפי שנראה בהמשך לגבי נושאים רבים נוספים (כתב מלאכים, ריבועי מדרגות ועוד צורות קמיעות שונים), ישנו דמיון רב לגבי סגנונותיהם של קמיעות שונים, בין ספר זה לבין עולם הקבלה, ובמקרים רבים מדובר בפרטים שלא מצאנו קודם לכן בעולם הקבלה (אם כי "לא ראינו אינה ראייה").

מאידך, לגבי שמות מסוימים שמוזכרים בספר זה, ברור שמקורם בעולם היהודי, כפי שנבאר בהמשך.

דומה אבל שונה

בספרי קבלה מעשית מופיעים לעיתים ריבועים הדומים בחיצוניותם לריבוע בטד, אך שונים בתוכנם: גם בהם מפורזות אותיות שונות במבנה של 3x3, אך הם אינם ריבועי קסם: סכומי השורות והטורים שונים זה מזה, ויש בהם אף אותיות שחוזרות על עצמן.

א	ט	ד	א	ט	ד
י	ה	ז	ז	ה	ז
ד	א	ד	ד	א	ד

יהר"מ. א"זא שנתעשה למען דמתיך וממדיך וממנו ומתחם על נקודת
היו ומשאלה לו הוצאה בכל מעשי ידיו ובכל אשר
ופנה יאכל ויזלח וידין ומשאלה לו הוצאה בכל מעשי ידיו ובכל אשר
אפ"ר בשם וזקק כלל ה' יו"ן פא"ן וזקק כלל ה' יו"ן
ד'קד'נוסא וזו"ן נצ"ר ע"ד א' וצ"נ נב תר"ף פס"ז נב תר"ף
ילע נ"ג כפיכפ"ע ע"כ צ"ע ל"ה ל"ס סנ"ז סנ"ז סנ"ז סנ"ז
מסדיאל וניאל אה"ב יאל דהמ"אל מ"ל: אפ"ר אד"מ

אנא השם ממנו ומתחם על נקודת
ומתחם על נקודת ומתחם על נקודת
ושלום בבית אפ"ר

- כן ריבוע, לא קסם.
בשורה העליונה – מימין לשמאל:
1. קדושת יצחק, חלק א, עמוד קנח, בכתב היד עמוד יז, מערכת י ס' ה.
2. קטע מתוך קמיע בכתב ידו של הרב כדורי.
בשורה התחתונה:
3. קמיע בכתב ידו של הרב כדורי.

גם ריבועים כאלה נמצאים אף בספרי הגויים הקדמונים.

ו	ז	ח
ט	י	יא
יב	יג	יד

יז	יח	יט
כ	כא	כב
כג	כד	כה

מתוך ספר אסנדי צ'היל איסמי בארי תעלה (Asnād-i chihil ism-i Bārī Ta'ālā), עמוד 389, פרסית, שנת 1215:
הריבוע הימני כבר הובא לעיל, והוא ריבוע בטד "מסובב" – הטורים משמאל לימין הם "בטד זהג ואח".

הריבוע השמאלי אינו ריבוע בטד, אלא:

5 2 8

9 7 4

1 6 3

אגב, כאן סכום כל שורה הוא כן 15, כמו בריבועי בטד. אך סכומי הטורים שונים.

ובשולי השאלה נשאל

ראינו סגנונות כה רבים של ריבועי בטד, עם תוספות רבות ושונות סביב הריבוע או בתוכו. האם כל אחד הוסיף רעיונות מדעתו? ועל סמך מה?

שאלה 3: השם טטרגרמטון

האם שמות ביוונית הפכו לשמות קבליים קדושים?

כולנו מכירים את המלאך מטטרון. וגם את סנדלפון.

אך – מהו (או: מיהו) טטרגרמטון?

שם זה מופיע בכמה ספרי קבלה קדומים.

★ "קונטרס השמות" "ציץ של אהרן" (הובא בסיני נד-ה תשע"ד עמוד 18):

"טיטרא גירמטון... שם המפורש שפועלין ממנו חוצה לארץ".

★ שושן יסוד העולם (לרבי יוסף תירשום, המאה ה-16) סי' שפז (בכתב היד עמוד 164):

"לשניים קמיע טוב. צריך לכותבו על קלף כשר בשורה אחת... ואלו הן השמות:
אלפא טיטרא גרמתון פון פין און".

★ עוד שם (סי' תשצ"ב):

"לכאב שיניים... ויאמר בשם טיטרא גראמאטון שתרפאו פב"פ והוא מקובל".

★ בספר "חושבי שמו" (כתב יד מר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף, מהמאות ה-19 וה-20), דף ע"ב, הביא את נוסח זה בשינוי קל:

"אלפא אירו טיטרא גרמטון פון פין פ און אגלא".

★ בספר מפתח שלמה שם זה מופיע בכמה וכמה מקומות. כך בתחילת הספר (כתב יד, אמסטרדם תפ"ב):

"תפילה ג'. טטרגרמטון השקיפה ה' אלקי אב הרחמן מיישיר כל הנמצאים
לנצח... שמור נא היום את טובת מעלי ופעלי..."

★ בסוף אותו כתב יד, מודפסות כמה תפילות, כל תפילה גם בעברית וגם בלועזית.
ובהן תפילה שהשם הנ"ל קיבל בה הרחבה (עמוד 6, לאחר "תפילה ג"):

"בשם א-ל אלוקי האלוקים... אגלא... אגלאטון... טטרגרמטון טון מטון רמטון
גרמטון רגרמטון טרגמרטון טטרגרמטון הגיבור א-ל עליון וכו'".

מעניין לשים לב בתפילה הנ"ל גם לשם "אגלאטון" שהוא מעין שילוב של השם אגלא (ראשי תיבות אתה גיבור לעולם א-דני, ומופיע בקמיעות רבים) וסוף השם "טטרגרמטון".

★ בכתב היד של ספר קבלה מעשית תקס"ה (דף לא ע"ב), שם זה נועד לכתיבה על טס עופרת, לצורך הריון:

"להריון. יכתוב על טס עופרת אגלא אלפא אדא טיטרא גרמתיך..." ולשם בעור ולתלות על צוארה".

★ ובקדושת יצחק (ח"ג עמוד שנט, בכתב היד עמוד קסא, מערכת ש סי' תקפו) הרחיב את התועלת שבשם זה לכל המחלות:

"טטאגרמאטון... שם זה טוב הוא לכל החולאים. בדוק ומנוסה".

נשים לב לשינוי הגירסה שבמקור זה (טטאגרמאטון במקום טטראגרמאטון), אליה נחזור בהמשך.

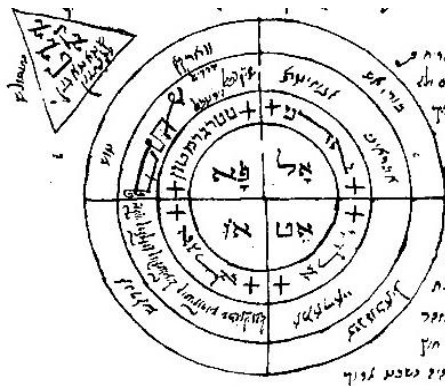
שתי שאלות

נוסיף ונשאל: מדוע יש שחילוק את שם זה לשניים – טיטרא גרמטון? את השמות סנדלפון ומטטרון, למשל לא חילקו לשניים.

מדוע יש שכתבו "גראמאטון", יש שכתבו "גרמטון" ויש שכתבו "גרמתון"? כבר ראינו לגבי ריבוע שאטור, ששינויי גירסאות יכולים להוביל אותנו אל מקור שונה...

קמיע אחד, שפות שונות

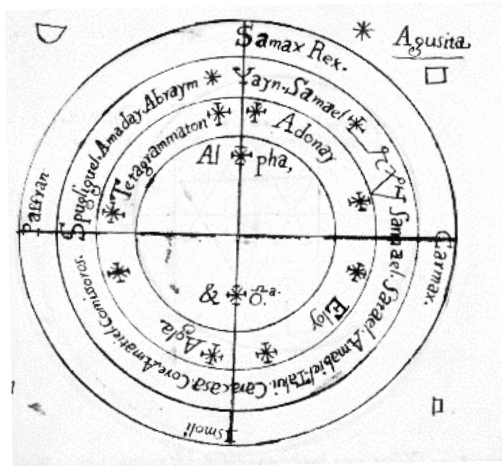
באותו ספר – מפתח שלמה – מופיע שם זה גם בתוך קמיע (ברבע השמאלי-עליון של המעגל).

כתב יד של מפתח שלמה שהודפס בשנת 1914, דף מ ע"א.

שאלה 3: השם טטרגרמטון
האם שמות ביוונית הפכו לשמות קבליים קדושים?

ספר "מפתח שלמה" יצא בכמה מהדורות – בשפות שונות: גם בעברית, גם באנגלית וגם באיטלקית. המהדורות אינן זהות, אך קמיעות רבים מופיעים באופן זהה במהדורות השונות. כך מופיע אותו קמיע במהדורה האיטלקית:

המהדורה האיטלקית, מהמאה ה-18 או ה-19.

יוונים? נוצרים?

מדובר אפוא במילה לועזית – Tetragrammaton.

במהדורה האנגלית של הספר (לונדון 1889), פירוש מילה זו כבר ברור. כך בעמוד 16 (המקף שבאמצע השם לא נמצא במקור):

"the Supreme name IH-VH, the Tetragrammaton"

וכך בעמוד 49:

"the Four Letters of Thy Holy Name Tetragrammaton, Yod,
He, Vau, He"

ובתרגום לעברית: "השם העליון יקוק טטרגרמטון" ... "ארבע האותיות של שמך הקדוש טטרגרמטון, יוד, הה, ואו, הה".

הפתרון, אם כן, פשוט. המילה טטרגרמטון היא מילה יוונית עתיקה (τετραγράμματον), שפירושה "בן ארבע אותיות" ("טטרא" היא ארבע, ולכן טטרגון הוא מרובע, כפי שמפורש גם בגמרא נזיר ח סוף ע"ב). זהו הכינוי הלועזי לשם יקוק, והוא מצוי אצל הנוצרים. מתרגמי הקמיעות והתפילות מספרים לועזיים לעברית לא הבינו את משמעות השם, וסברו שהוא שם בפני עצמו.

★ 69 ★

”טטרוסיה”.

רזיאל המלאך (מהדורת תשד דף נג ע”ב):

”יהי שמך מבורך לעולם ולעולמי עולמים, מי כמוך מלך הנקרא טטרסיי יקוק אלוקי ישראל אדון האדונים... יקלסו לך יכתירו לך ינצחו לך יסלסלו לך יעלזו לך יקדישו לך יהללו לך ישירו לך ינעימו לך טטרסיי לך יקוק אלקי ישראל” וכן בהמשך הקטע שם עוד כמה פעמים].

בתי מדרשות חלק א סדר רבה דבראשית מז:

”יפארו לך ינשאו לך יגדלו לך יקדשו לך יקלסו טטרסיי” ה’ אלוקי ישראל... טטרסיי ה’ אלוקי ישראל חכם הרזים...”.

”ילקוט בקבלה מעשית, רפואות ואסטרולוגיה”, מאת ר’ יהושע בן יחיאל מיכל מסלוצק (כתב יד), תס”א, דף ס ע”ב:

”הקב”ה נקרא בכינויו טטרסיי יקוק”.

בקובץ בקבלה (כתב יד, מהמאה ה-14, הכולל את ”חנוך בן ירד” ועוד) דף 93 ע”ב (שם זה מופיע באותו טור עם השמות י-היה, אהיה, א-ל אלוקים, כך שנראה שהוא כינוי לקב”ה):

”טיטרא”.

בספר חושבי שמו (כתב יד, מר’ שלמה מוסאיוף ובנו ר’ רפאל חי מוסאיוף, מהמאות ה-19 וה-20):

”טטרוסיה טרכוסיה וינליצה – נקרא שם בן כ”א אותיות”.

שמות מלאכים מאותו שורש

ויש אף שמות מלאכים שפותחים ב”טטרא”, ויתכן שזהו מקורם. כך בתחילת ספר חרבא דמשה (ספר קבלה קדום):

”ארבעה מלאכים הממונים על החרב... וממונין על התורה והם רואים במחקרי רזי מטה ומעלה, ואלה שמותם: שקד-חוזי, מרגיאל, והגרזיולו, טטריסי”.

ספר שורשי השמות (לר’ משה זכות) סי’ י:

”טטרוסיה אדירון בדירון... הם שמות מלאכים קדושים ובהם להשביע למלאכי מרכבה...”.

מפתח שלמה (בכתב היד משנת 1729) (המכיל 63 עמודים, רפותח במילים "הפקד עליו רשע" (עמוד 11):

"טטרניאל (הוא מלאך גדול...)".

קדושת יצחק חלק א עמוד קכד "כתבי הרב תפילת רבי נחוניה בן הקנה" (אין זה ברור שם אם זהו שמו של מלאך או שם אחר):
"טֹטְרוֹסִיָּה".

מעניין שהמקובלים דנו על כתיבתו המדויקת של השם טטרוסיה. כך בקדושת יצחק (ח"ב עמוד תעב, מדברי הרב עדס):

"שם טטרוסיה" מבואר ברמ"ק שהיה שני גירסאות בשם זה. גירסא אחת כנ"ל שהוא שמונה אותיות, וגירסא אחרת שמוסיפים בו וי"ו אחרי ט' שניה ויש בו תשעה אותיות. והרמ"ק מכריע שלא להוסיף ו' זו ולהשאירו שמונה אותיות, ומפרש טעמו כדי שע"י זה יהיה בכל שמות אלו כב אותיות".

השמות מונון והקלאישטי

לאחר שראינו שהשם טטרגרמטון שנמצא (גם) בפתח אחת התפילות שבתחילת ספר מפתח שלמה, נעיין בתפילות נוספת שם, שפותחות אף הן בכינויים מיוחד:

"תפילה ב. מונון ה' קדוש האב היכול אלוקי עולם אשר לפניו כל הנבראים והבלתי נבראים... תן נא ברכתך היום על כל מעשי...
תפילה ה'. הֶקְלָאִישְׁטִי אד-ני קדוש אב המרחם ובוהן לבבות אשר בשמיים וארץ... תנה לי חפצי ומעלת החיזיון הזה בלי הרהור רע בחונני בסדך אמן".

ונשאל גם במקרים אלו – מהו מקור השמות מונון (יש להעיר שהוא מנוקד גם במקור – בכתב היד) והֶקְלָאִישְׁטִי?

לאחר שראינו שהשם טטרגרמטון הוא יווני, מקור השם מונון נעשה פשוט מאוד: מונון בוונית – μόνον – פירושו: יחיד. זהו פשוט כינוי לקב"ה ביוונית.

לגבי הֶקְלָאִישְׁטִי, מסתבר שמקורו אף הוא ביוונית – Εκκλησία (אקליסיה) היא כנסייה (נוצרית).

אלפא

אין ספק שהמילה היוונית המפורסמת ביותר שחדרה לקבלה המעשית היא אלפא, שהיא כידוע האות הראשונה ביוונית. גם היא ככל הנראה כינוי לקב"ה, במובן של

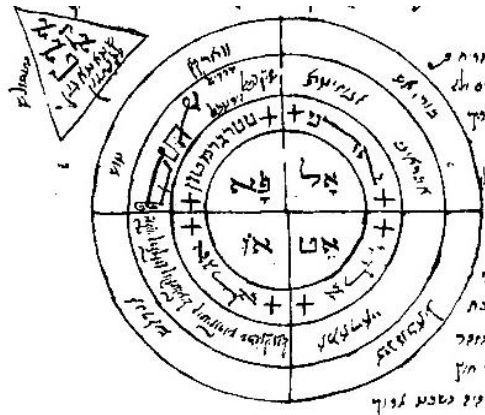
"ראשון", "יחיד" או "מנהיג". ברור שמקורה יווני, ואעפ"כ היא חדרה לעולם הקבלה המעשית במקומות רבים.

כך בשושן יסוד העולם (לרבי יוסף תירשום, המאה ה-16) סי' שפז (בכתב היד עמוד 164):

"לשניים קמיע טוב. צריך לכותבו על קלף כשר בשורה אחת... ואלו הן השמות: אלפא טיטרא גרמתון פון פין און".

וכן הוזכרה בכמה מקומות, יחד עם השם אגלא (בו נדון בהמשך), נגד שריפה. למשל בספר זכירה (מהדורת תר"ח דף מט ע"ב) – יש לאפות עיסה:

"סגולה לשריפה ח"ו... יקח חלה מהעיסה ויעשה עוגה וירשום בסכין שמות אלו: אגלא אלפא אדא ואח"כ יאפה אותו בתנור ואותו בית שיש שם החלה לא תשלוט בו אש".

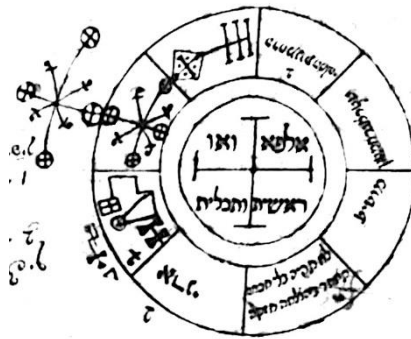
המילה אלפא, במרכז חותם, בספר מפתח שלמה (דף מ ע"א, הודפס בשנת 1914, צילום של כתב יד זה הודפס גם בדורנו כ"ספר קבלה קדום"). מקורו של החותם הזה כולו, בתרגום של חותם לועזי. כפי שנראה בפרק הבא (לגבי השם "אטאו").

שאלה 4: השם אטאו

שם קדוש משלמה המלך? מילים עבריות? או גלגול של ביטוי נוצרי?

בספרי קבלה מעשית רבים הובאו חותמות, דהיינו צורות שונות שמשולבים בהם שמות שונים. כעת נעיין בחותם מסוים שנמצא בספר מפתח שלמה, שיוחס לשלמה המלך.

כך בכתב יד של ספר מפתח שלמה:

מתוך כתב היד של מפתח שלמה, משנת 1729 (המכיל 127 עמודים, ופותח במילים "הספר הזה הוא נכבד מאוד"), דף נד ע"ב.
במהדורת אמסטרדם תפ"ב חותם זה מופיע בדף נט ע"א.

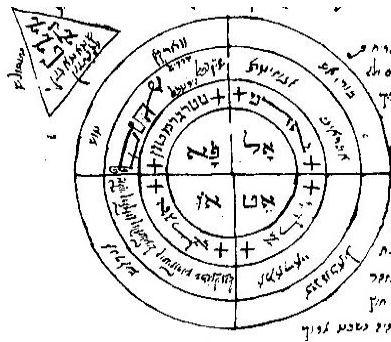
במעגל החיצוני נוכל בקלות לזהות את שם א-דני, וכן את השם טטרגמטון שאנו כבר מכירים.

ומה במרכז החותם?

ישנו מעגל מרכזי המחולק לארבעה רבעים: "ראשית ותכלית" – בוודאי מילים יהודיות ועבריות. גם את המילה "אלפא", היוונית, אנו כבר מכירים בעולם הקבלה המעשית. אך – מהי המילה "ואו"?

ספר מפתח שלמה ייחודי בכך שיש לו גירסאות רבות ושונות, כתבי יד עם הבדלים משמעותיים, וכן מהדורות בשפות שונות. עם כל ההבדלים הרבים שביניהם, יש בו חותמות שחוזרים, בשינויים מסוימים, בכל הגירסאות. לכן, נוכל להיעזר במהדורות אחרות על מנת לברר את משמעותו של החותם, בבחינת "בא זה ולימד על זה".

נעיין אם כן בחותם דומה, מכתב יד עברי אחר של מפתח שלמה:

כתב יד של מפתח שלמה שהודפס בשנת 1914, דף מ ע"א.
צילום של כתב יד זה הודפס גם בדורנו כ"ספר קבלה קדום".

שוב, קל לזהות במעגל החיצוני את השם א-דני ואת טטרגרמון. גם את השם אגלא, שהוא ראשי תיבות "אתה גיבור לעולם א-דני", ומצוי בקמיעות רבים.

ומה הפעם במעגל המרכזי? המילה אלפא מופיע שוב, בדומה לגירסה שראינו לעיל.

אך – מהו השם אטא? האם זהו שמו של מלאך? או שם קדוש אחר?

כדי להשיב על שאלה זו, יש לעיין בגלגול הקודם של חותם זה.

(חשוב להבהיר: כשאנו מביאים מקור מספר מסוים, ל"גלגול קודם" של אותו חותם וכד', אין הכוונה לאותו ספר שהודפס דווקא, אלא לכתב היד שממנו הועתק והודפס, שיכול להיות קדום בהרבה).

אותיות יווניות, אותיות לטיניות

כבר הזכרנו שלספר מפתח שלמה היו גירסאות רבות, וכן הדגשנו שחלקן בשפות שונות. מעניין לשים לב להערה בכתבי היד העבריים שלו (אמסטרדם תפ"ב דף מו ע"א, מהדורת 1729 (המכיל 127 עמודים ופותח במילים "הספר הזה הוא נכבד מאוד") דף מז ע"א):

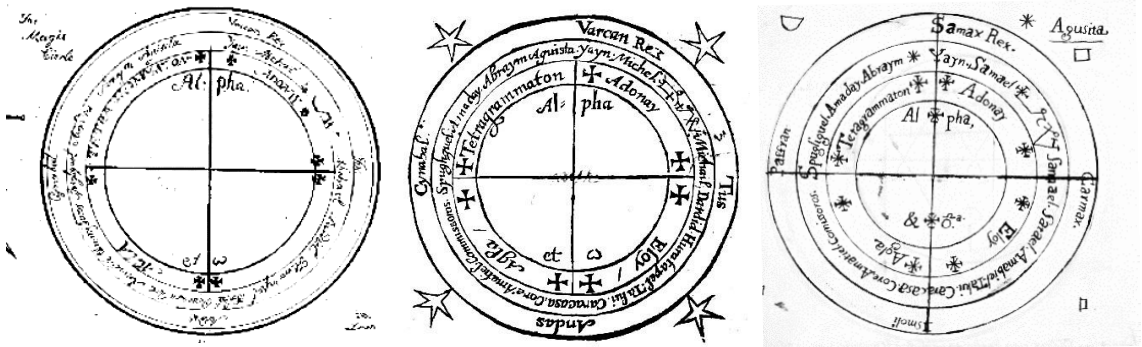
"ודע כי כל החותמות מימין לשמאל ככתיבה נוצרית".

הערה זו יכולה לרמוז על כך שספר זה תורגם ממהדורה לועזית.

שאלה 4: השם אטאו

שם קדוש משלמה המלך? מילים עבריות? או גלגול של ביטוי נוצרי?

נעיין בשלוש גירסאות אחרות של אותו חותם, שלושתן לועזיות:

מימין לשמאל:

1. המהדורה האיטלקית של ספר מפתח שלמה (כתב יד מהמאה ה-18 או ה-19).
2. מתוך הספר Of geomancy (מהדורת לונדון 1655, עמוד 87), מאת היינריך קורנליוס אגריפה (מהמאות ה-15 וה-16).
3. מתוך הספר The Magus (לונדון 1801) עמוד 106.

נעיין שוב במעגל המרכזי. בחלקו העליון מופיעה אותה מילה כמו בחותם העברי – אלפא. בחלקו התחתון מופיעים הסימנים הלטיניים O- & (בגירסה הימנית) והסימנים היווניים et-ω (בגירסה האמצעית השמאלית).

משמעותן של שתי הגירסאות זהה: ω ביוונית היא האות אומגה, שהיא, כמו האות O הלטינית, אות ניקוד שצלילה או (ניתן לשים לב שגם בגירסה באותיות הלטיניות, מעל האות O, מופיעה גם האות Ω, שהיא אומגה באותיות גדולות). הסימן הלטיני & וכן המילה et בלטינית (וממנה גם בצרפתית) משמעותם 'ו' החיבור (מכאן גם הגיעה המילה "את" בחיבור בין שני שמות לעניינים עסקיים, כמו "ראובן את שמעון מכירת ספרים").

הצליל של et-ω ביוונית הוא, אם כן, אַטאו. ומוכן אפוא שזהו מקורו של השם אטאו שראינו בגירסה העברית של אותו חותם.

א-ט-א, א-ט-א

לאחר שהבנו שהשם אַטאו מקורו במילים הלועזיות et-o, יתכן שנוכל להבין את מקורו של שם דומה, שמוזכר בכתבי הרב כדורי. בספר קדושת יצחק (חלק א עמוד רכ, עמוד לו בכתב היד, מערכת נ ס' יד) מביא את השם "אוט"א". קשה להבין את מקורו, אבל אפשר שהדבר עלה בידינו. מקורו בקריאת אותו שם לועזי – et-o – אך כדרכם של קוראי עברית, מימין לשמאל. וכך הגיע השם אַטאו.

ואולי הוא גם מקור השם "אוֹטָה" (הניקוד במקור, כמובן), שבנוסח "אוֹ יִבְאָ אוֹטָה נָא" (בספר חושבי שמו, כתב יד, מאת ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף, מהמאות ה-19 וה-20) דף 20 ע"ב). ובדומה לזה בקדושת יצחק ח"ג עמוד שו, בכתב היד עמוד קכט, מערכת נ' ס"י תיא: "'אי יובא אוטא נא".

ועכשיו לשאלה המתבקשת – מהיכן הגיעו בכלל השם ω -et & והשם ω -et?

זה כבר לא יהודי...

כבר הערנו על כך שבחציו העליון של המעגל המרכזי מופיעה המילה אלפא, שהיא כידוע האות הראשונה ביוונית.

מאידך, האות אומגה – Ω או ω – היא האות האחרונה ביוונית (שהומרה בהמשך ל-O, שצלילה באותיות לטיניות זהה לצלילה של אומגה).

אם כן, מקורו של הנוסח שבחותם ברור: הצירוף "אלפא ואומגה", במובן של "הראשון והאחרון", שהוא כינוי וסמל נוצרי לאלוקים ולהבדיל לישו, שמקורו כבר בברית החדשה.

נעיין בגירסה אחרת של אותו קמיע:

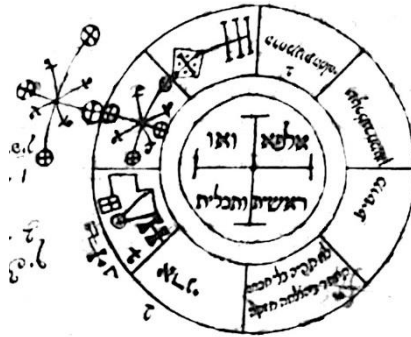
גירסה אחרת של אותו קמיע (לא מספר מפתח שלמה).

קמיעות דומים לקמיע זה נמכרים גם בימינו.

גם בגירסה זו, כמו בקודמותיה, במעגל החיצוני נמצאים א-דני, טטרגמטון, אלפא, וגם – אלוֹקִי. אך העיקר – במעגל המרכזי הכינוי הנ"ל מופיע במלואו: אלפא ואומגה (נזכיר: ET פירושו 'החיבור').

בלי ראשית בלי תכלית

וכעת נחזור לגירסה הראשונה שראינו לחותם זה:

עכשיו אנו מבינים, שכותב גירסה זו הביא נוסח כפול:

גם את התעתיק של הצליל הלועזי – "אלפא ו-או", דהיינו אלפא ואומגה.

וגם את תרגומו לעברית "ראשית ותכלית".

ועכשיו אנו מבינים שהקמיע הזה פחות יהודי ממה שהיה נראה בתחילה...

עוד על ספר מפתח שלמה

הקמיע "אלפא ואומגה", כנראה, אינו משלמה המלך...

כבר הזכרנו את ההבדלים המשמעותיים בין הגירסאות השונות של ספר זה.

אין בדינו לקבוע מי הגירסה המקורית, ומי תרגם ממנה, הוסיף, השמיט ושינה ע"פ דעתו.

עם זאת, חשוב לציין שבמהדורה האנגלית של הספר (The key of Solomon the king, לונדון, 1889), ישנם קטעים נוספים שאינם יהודיים, ואינם מתיישבים עם ההלכה: העלאה באוב (ספר 1 פרק 7, עמודים 32-33), הקרבה לרוחות ולשדים (ספר 2 פרק 22, עמוד 108), לחש למציאת גנב שמוזכרים בו "פטרוס הקדוש" ו"פאולוס הקדוש" (ספר 1 פרק 9, עמוד 44).

ובשולי השאלה נשאל

לא היינו מזהים שהשם "אטאו" הוא רק תרגום של הביטוי הנוצרי "אלפא ואומגה", לולי שהגיעו לידינו השלבים הקדומים של קמיעות אלו. גם מי שמעיין בקמיע שכתוב בו "ראשית ותכלית", לא תמיד מעלה בדעתו שמקורו בביטוי נוצרי. מי יודע כמה

שאלה 4 : השם אטאו

שם קדוש משלמה המלך? מילים עבריות? או גלגול של ביטוי נוצרי?

שמות נוספים, שורשיהם בשיבושים כאלה ואחרים, אלא שלא מצאנו את מקורותיהם?

והרי ראינו שלא נוכל להסתמך גם על גדלותם של המקובלים שכתבום, שהרי גם לכתביהם השתרבבו שמות ממקורות זרים.

שאלה 5: מדוע אגלא הפך לשם נגד שריפה?

כיצד תרגום ללועזית יצר סגולה חדשה

אחד השמות הנפוצים בקמיעות הוא אגלא.

מקורו בראשי תיבות, שמפורשים כבר בזוהר (תוספת כרך ג דף שז ע"א):

"ואית שמא בגבורה ה' ואיהו את"ה גבור לעולם אדני ורזא דיליה אגלא".

וכן בשורשי השמות לרמ"ז (ערך אגלא).

וטוב לשריפה

בפשטות, מדובר בשם שנועד להדגיש שהקמיעות פועלים רק ברצונו של הקב"ה, כמו תפקידו של השם לקי, שמופיע אף הוא בקמיעות – ראשי תיבות "לישועתך קיוותי ה'".

ואכן יש לו שימושים רבים. כך למשל הוא משמש לחש פשוט להפיכה לרואה ואינו נראה (קדושת יצחק ח"א, עמוד שכ"ו, בכתב היד עמוד ע"ה, מערכת ר' סי' ה):

"לרואה ואינו נראה... עו"א [עניין ופעולה אחרת] להתעלם יאמר אגלא כ"ה פעמים".

אלא שבמקורות רבים אנו מוצאים ששם זה יוחד להצלה משריפות. בכתב יד שכונה "ילקוט פרפראות וטעמי מנהגים" (הובא בירושתינו חלק ב עמוד נח אות עד) נכתב בקצרה:

"אתה גבור לעולם ה' מחיה – ראשי תיבות אגלא, וטוב לשריפה".

סתם דבריו, ולא פירש כיצד טוב כנגד שריפה.

שם אחד, מטרה אחת, דרכים רבות

במקורות רבים אחרים ישנו תיאור מה לעשות בעזרת השם הנ"ל. ויש בעניין זה מגוון דרכים שונות:

א. רפואה וחיים לר' חיים פלאגי פרק יא אות ז:

"לכל מין שריפה. אגלא יזל סבה הדי הקם לאו כלי אגלא אגלא...".

ב. אמתחת בנימין (סגולות לשריפה אות א, עמוד פ):

”הא לך סגולות לשריפה ח”ו... ובאמצע מגן דוד יכתוב שם של אגלא”.

ג. ספר זכירה (מהדורת תר”ח דף מט ע”ב) – יש לאפות עיסה:

”סגולה לשריפה ח”ו... יקח חלה מהעיסה ויעשה עוגה וירשום בסכין שמות אלו: אגלא אלפא אדא ואח”כ יאפה אותו בתנור ואותו בית שיש שם החלה לא תשלוט בו אש”.

ד. לחש וקמיע (ר’ יצחק יצחקי) עמוד 125 (וכן בשינויים קלים בספר האח נפשנו ערך כבוי אות ב. וכן בקדושת יצחק ח”ג עמוד שע, בכתב היד עמוד קסח, מערכת ש סי’ תרכ”ה) – כאן יש לאכול חצי ממנה:

”לכבות הדליקה בר מינן... קח כיכר לחם שלם, וכתוב עליו אגלא סבס, ויברך עליו המוציא, ויבצעו בחצי, וישליך חציו הכתוב בתוך הדליקה, וחצי האחר תאכל ממנו כזית. ואז תכבה”.

ה. כתב היד ”קבלה מעשית: כולל קמעות, סגולות, השבעות ורפואות” (מהמאה ה-19, דף קצו ע”א):

”להשריפה. יקח חלה מה שלוקחים ע”פ לחתוך [אולי צ”ל: לחקוק] עליהם אלו השמות, וזרוק לאש. אגלא אלפא...”.

ו. שורשי השמות (לרמ”ז, סי’ קנה. והועתק בשינויים קלים בקדושת יצחק חלק ה, עמוד תצט, בכתב היד עמוד רסד, מערכת ש סי’ ס):

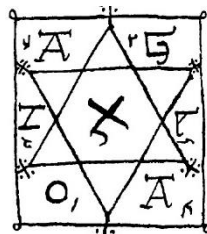
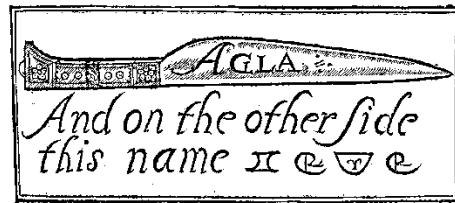
”אגל”א. כח לשריפה. תן סולת לבתולה ישראלית שלא ראתה דם, ללוש עוגה וכתוב עליו שם הנזכר ותאפה מיד מזה ותחזור וכתוב עליו שם הנזכר ותיקח עץ ארוך שלא נעשית בו מלאכה ותכניסהו בחור אשר תעשה בעוגה בעודה חיה ותגביהנה. ותאמר ג”פ בקול הגם לכבוש את המלכה. ותכבה האש בעה”ש”.

הצד השווה שבהם הוא ששם אגלא מועיל כנגד שריפה. מהו המקור לרעיון זה?

אגלא בגירסה הגרמנית

מתברר שגם אצל הגויים השתמשו בשם אגלא (AGLA) בקמיעותיהם (וכן גם היום), וככל הנראה קיבלו אותו מהיהודים.

שאלה 5: מדוע אגלא הפך לשם נגד שריפה ?
כיצד תרגום ללועזית יצר סגולה חדשה

בשורה העליונה – מימין לשמאל:

1. מתוך הספר The Discoverie of Witchcraft משנת 1584, עמוד 419.

2. שם עמוד 420.

בשורה התחתונה – מימין לשמאל:

3. מתוך הספר Grimoire Ou la Magie Naturelle, משנת 1750, עמוד

30. קמיעות בסגנון זה נמכרות גם בימינו.

4. שם עמוד 31.

5. מתוך ספר מפתח שלמה בכת"י עברי (צילום של כתב יד זה הודפס גם בדורנו כ"ספר קבלה קדום"): השם אגלא בלועזית, בתוספת האותיות IO, שהם ככל הנראה "תרגום" של שם יקוק.

6. מתוך ספר מפתח שלמה בכתב היד האיטלקי. השם אגלא בלועזית (בחלקו העליון של החותם היה צלב, שמחקנו את חלקו).

הגויים, שלא הבינו את משמעות המילה AGLA, סברו שהיא ראשי תיבות בגרמנית: A-llmächtiger G-ott, Lösche Aus (המקפים אינם במקור), שפירושו: "אלוקים הכל-יכול, כבה את השריפה", והוא נעשה קמיע כנגד שריפות.

היהודים חזרו וקיבלו מהגויים את היותה של המילה אגלא סגולה כנגד שריפות.

ובשולי השאלה נשאל

אם מקורותיהן של הפעולות הקבליות הוא ב"קבלה" איש מפי איש, לאחר שקיבלו את הרעיון ששם אגלא מועיל כנגד שריפות, כיצד נוצר המגוון של הדרכים השונות להשתמש בו? ע"פ קבע כל אחד דרך שונה לשימוש בשם זה: לחש המכיל את המילה

שאלה 5: מדוע אגלא הפך לשם נגד שריפה ?

כיצד תרגום ללועזית יצר סגולה חדשה

.....

אגלא, לכותבה בתוך מגן דוד, לאפות עוגה עם שם זה, לכותבו על לחם לשרוף את חציו ולאכול את חציו, לזרוק את כל החלה לאש, שבתולה צעירה תעשה נקב באמצע העוגה ?

והאם אין בהוספות תנאים אלו, בחינת "שלא יהא חומרו קולו", שאם תהיה שריפה, ולא ימצאו עוגה או בתולה צעירה וכד', יימנעו מלכבות את השריפה, ולא ידעו שצריך הלחש הוא המילה "אגלא", ולא שאר הפרטים.

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת?

הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

אנו מכירים שמות מלאכים רבים, ושמות כאלו נפוצים מאוד בספרי הקבלה המעשית. מתוכם, יש שלישית שמות שמרבה להופיע בכתבי קבלה מעשית רבים: סנוי סנסנוי וסמנגלף.

דקדוק בגרסאות

חשיבותם של שמות אלו מוכחת מהדיונים על הכתיב המדויק שלהם, וכן מכך שהיו שהקפידו לנקד את שמותיהם, באופנים שונים. כך בספרו של הרב עדס על סידור הרש"ש (דברי יעקב סידור הרש"ש כרך ב עמ' תשמז):

"שם סמנגלף הנזכר בספרי הקבלה המעשית אחרי שמות סנוי סנסנוי, כתוב בשער רוח הקודש שם בתוספת וי"ו אחרי הלמ"ד, כזה: סמנגלוף... בפשוטו יש לומר דהם השמות הנמצאים בספר הפעולות מכת"י מהרח"ו ובשורשי השמות, ורק שמפני השורוק נוסף בהם וי"ו".

וכך בספרו על קמיעותיו של הרב כדורי (קדושת יצחק חלק א עמוד שסג):

"ופלא שהביא שם שיטה לעשות שם סנסנו בלא יו"ד, ובספר שער רוח הקודש הנזכר לקמן הוא כתוב עם יו"ד, וכן הוא מקובל בשם זה".

ובמקום אחר שם (קדושת יצחק שם עמוד שסט):

"בעניין מקומות שכתובים שמות אלו עם ו' בתחילת שם האחרון או האמצעי. אם הוא שינוי בשם או רק ו' החיבור".

גם בספר חושבי שמו (ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף, מהמאות ה-19 וה-20), דף 128 ע"א, דן על הכתיב של סמנגלוף (הניקוד, כמובן, במקור):

"סְנוי סְנסנוי סמנגלף... כמדומה לי שראיתי כתוב בנוסחאות אחרות השם סמנגלוף בתוספת ו'...".

והרב יהודה פתייה, בקמיע שכתב, ניקד את שמותיהם כך:

"סְנוי סְנסנוי סְמנגלף".

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת ?
הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

מקורותיהם של שמות אלו וכוונות בהם

מהרח"ו כתב (פרי עץ חיים למהרח"ו שער הזמירות עולם היצירה פרק ה):

"ואח"כ תכוון במילת סנסניו שיצא מכאן שם סנסנוי".

ואף הוסיף על כך (שער רוח הקודש (למהרח"ו) יחוד יא (עמוד קיח)):

"אחר כך תכוון בתיבת 'בסנסניו' שהם אותיות שם אחד היוצא מתיבה זו, שהיא סנסנוי. ותכוון כי שם זה הוא סוד השדיים העליונים הנקראים סנסנוי, ותכוון לאחוז בהם וליינק ולקבל מהם אור גדול. וזהו 'אוחזה בסנסנוי'".

ר' משה זכות (מגדולי המקובלים באיטליה, רב וראש ישיבה במנטובה, הפיץ את כתביו של מהרח"ו) הוסיף (שורשי השמות ערך "סנוי סנסנוי סמנגלף". והועתק בספר חושבי שמו דף 128 ע"א):

"פ"א יוצא מן... סמים נטף ושחלת, ופ"ב תמ' בסנסניו, ופ"ג... שיוצא מסתיים ולבונה זכה. ואיני יודע לכווננו".

ויש מי שהוסיף שמלאכים אלה שייכים למזל שבט, ולכן טוב להזכירם בקמיעות של מי שנולד בחודש זה. כך בספר קבלה מהבעל שם טוב (דף רז ע"א):

"אם אתה כותב קמיע לאדם, שאל אותו באיזה חודש נולד... תצייר חותם של אותו חודש עם המלאכים כדלקמן ותפעל כרצונך. ואלו המלאכים של הרבה מזלות... שבט – ... סיני וסנסניו וסמנגליף".

מה תפקידם?

בספרים שונים יש למלאכים אלו תפקידים רבים.

בספר מפתח שלמה (בכתב היד משנת 1729 (המכיל 63 עמודים ופותח במילים "הפקד עליו רשע"), עמוד 17), שמות שלושת המלאכים הללו מועילים לצרכים רבים:

"להבריא שדים ולהינצל ממזיקים. כתוב בשלושה קערות. בראשונה כתוב סנוי ובאמצעי סנסנוי ובשלישית סמנגלף וברביעית... תזכיר אלו השמות ולא יוכלו לך גנבים ואויבים. אם יכתובם בקלף צבי ויתלם בזרוע שמאל לא יירא משום דבר בע"ה. ואם יוליכם עמו ינצל מכל רע. ואם הוא הולך בים והים מרעיש, יכתבם בחרס קדירה חדשה וישליך בים. אז יעמוד מזעפו וילך למקום חפצו לשלום".

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת ?

הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

(אגב, מעניין לציין שבספר מפתח שלמה שם, באותו עמוד, מופיעים שמות דומים של שלושה מלאכים, בעניין אחר: "סַךְגֹּר מַגֹּר סְלִמְנָגֹר. אלה השלושה שמות טובים להזכיר את שמם שיודעים בפעולות הללו").

גם הרב יהודה פתיה השתמש בהם לשמירה ממגוון בעיות, וכך כתב בקמיע בכתב ידו:

"ותציל את עבדך... הנושא קמיע זה... ומן המזיקין... ולילין... ומחולי העילוף... והנפילה, ומכל חולי ומחלה... ועיין הרע... ולא יבהילוהו חלומות רעים וחזיונות רעות מעתה ועד עולם. למען שמותיך הקדושים אלו הנכתבים פה בתוך קמיע זה. אמן כן יהיה רצון. אבג יתן קרע שטן... סנוי סנסנוי סמנגלף. בשכמלו".

כפיצ יצב עילוי סנוי
סנסנוי סמנגלף
בשכמלו

מתוך קמע בכתב ידו של הרב יהודה פתיה (יש שכינוהו "גדול המקובלים בדורות האחרונים"). בסוף הקמיע: "סנוי סנסנוי סמנגלף".

ובספר שושן יסוד העולם (מהמאה ה-16) סי' א'מ"ו (בכתב היד עמוד 399) השתמש בהם לצורך אדם הרוצה לקבל תשובה על שאלתו. כך:

"שאלה לעשותה ביום... השואל צריך שיכתוב שאלתו... שיבין ממנה פב"פ תשובת שאלתו מן הכתיבה אשר כתבתי שהיא בידו הימנית בשם אלוקים חיים... סנוי סנסנוי סמנגלף".

גם הרב כדורי הביאם לשאילת חלום בעת צרה (קדושת יצחק חלק ד עמוד קצד, בכתב היד עמוד נו, מערכת ח' סי' ב):

"לשאלת חלום... ואם הוא בעת צרה ח"ו יכתוב סנוי סנסנוי סמנגלף".

ובמקום אחר השתמש בהם לחן וחסד – קדושת יצחק ח"ג עמוד רסח, בכתב היד עמוד קב, מערכת ח' סי' רמ"א:

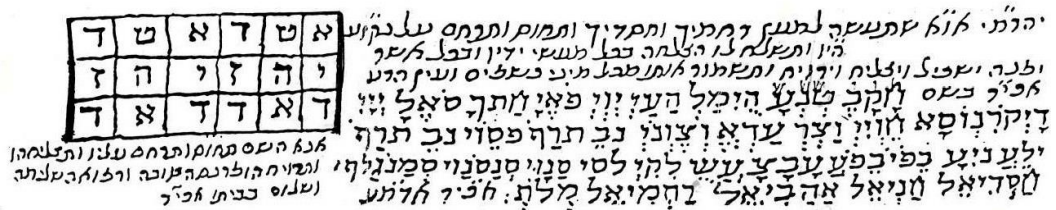
"[למצוא חן וחסד...] ע"א. כשאתה נכנס למלך או שלטון או לפני הקהל יאמר אלו ג"פ סנוי סנסנוי סמנגלף...".

ובקמיע שכתב השתמש בהם למטרות רבות אחרות:

"ותשלח לו הצלחה בכל מעשי ידיו ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח וירוויח ותשמור אותו מכל מיני כשפים ועין הרע אכ"ר... סנוי סנסנוי סמנגלף".

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת ?

הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

מתוך קמיע בכתב ידו של הרב כדורי. בסוף השורה שלפני האחרונה: "סנוי סנסנוי סמנגלף".

הקמיע ליולדת

עכ"פ, ברוב המקורות, שימושם של מלאכים אלו לשמירה על היולדת ועל הוולד.

הם מזוכרים באחד הקמיעות הנפוצים ביותר (וגם בימינו) – הקמיע לשמירה ליולדת (הוא מכונה לעיתים "שמירה לילד וליולדת מהבעל שם טוב", או "קמיע ליולדת ולתינוק המופץ ע"י חסידי חב"ד").

קמיעות אלו מוכרים לנו מהמאה ה-17, זהו הקמיע הראשון שהודפס, והוא אף הודפס בספר רזיאל המלאך.

קמיע ליולדת ולוולד.

מתוך ספר רזיאל המלאך (בכל דפוסיו), לקראת סוף הספר.

בקמיעות אלו בולטים שמותיהם של סנוי סנסנוי וסמנגלף, ואף איורים שלהם. בנוסף, רבים מקמיעות אלו, מופיע "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים".

נפתח בשאלה, מדוע קמיע זה נראה כפול? צידו הימני והשמאלי נראים דומים זה לזה, הן בכתיבה (אדם וחווה, חוץ לילית) והן ברעיון של שלושה איורים עם השמות "סנוי סנסנוי וסמנגלף". ההבדל ביניהם הוא רק בסגנון האיורים. מהי אם כן מטרתה של כפילות זו?

ועוד קודם לכן נשאל: מי הם בכלל סנוי סנסנוי וסמנגלף, ומה מטרתם?

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת?
הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

המלאכים שניסו להחזיר לאדם הראשון את אשתו

מתברר שהמקור הקדום ביותר שבו הם מוזכרים בספרים יהודיים, עם ההסבר על תפקידם, הוא בספר אלפא ביתא דבן סירא (יתכן שספר זה גם קדם לספר שימוש תהילים. יש להדגיש: אין קשר לספר בן סירא שמוזכר בגמרא). וכך מתואר בו המעשה (ד"ה בתחילה אמר לו):

"המלאכים הממונים לרפואה סנוי סנסנוי סמנגלוף.

כשברא הקדוש ברוך הוא אדם הראשון יחיד, אמר לא טוב היות האדם לבדו, ברא לו אישה מן האדמה כמוהו וקראה לילית, מייד התחילו מתגרין זה בזה, אמרה היא איני שוכבת למטה, והוא אומר איני שוכב למטה אלא למעלה שאת ראוי למטה ואני למעלה, אמרה לו שנינו שווין לפי ששנינו מאדמה, ולא היו שומעין זה לזה, כיוון שראתה לילית אמרה שם המפורש ופרחה באוויר העולם. עמד אדם בתפילה לפני קונו ואמר, רבש"ע אישה שנתת לי ברחה ממני, מייד שיגר הקדוש ברוך הוא שלושה מלאכים הללו אחריה להחזירה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אם תרצה לחזור מוטב, ואם לאו תקבל על עצמה שימותו מבניה בכל יום מאה בנים, עזבו אותה והלכו אחריה והשיגוה בתוך הים במים עזים שעתידין המצריים לטבוע בו וספרוה דבר ה' ולא רצתה לחזור, אמרו לה אנו נטביעך בים, אמרה להם הניחוני שלא נבראתי אלא להחליש התינוקות כשהן משמונה ימים מיום שיוולד אשלוט בו אם הוא זכר, ואם נקבה מיום ילדותה עד עשרים יום. וכששמעו דבריה הפצירו לקחתה, נשבעת להם בשם א-ל חי וקיים שכל זמן שאני רואה אתכם או שמכם או תבניתכם בקמיע לא אשלוט באותו התינוק, וקיבלה על עצמה שימותו מבניה מאה בכל יום, לפיכך בכל יום מתים מאה מן השדים, ולכך אנו כותבים שמותם בקמיע של נערים קטנים ורואה אותם וזוכרת השבועה ומתרפא הילד".

השאלה הראשונה שעלינו לשאול היא מהו היחס לספר זה.

ובכן, כבר אמרו עליו "ספר זה אכן הוא פסול, שכן הוא מכיל לא רק דברי הבל אלא גם דברי עגבים" (הרב ישעיה שטיינברגר, שנה בשנה תשנ"ו עמוד 437), "אלפא ביתא דבן סירא, אשר נעשו בו הוספות רבות למען להתעולל בחכמי ישראל... והספר בן סירא עבר חוק ואין קץ להבליו" (ר' אברהם אפשטיין, מקדמוניות היהודים, עמוד 120), "אלפא ביתא דבן סירא, חוברת שכל תעודתה להתל ולהלעיג על דברי חכמים" (הרב ראובן מרגליות, מחקרים בדרכי התלמוד וחידותם, עוללות, סי' יב).

מאידך, ניתן להבין כיצד היו שהסתמכו על ספר זה, כיוון שהיו שייחסו אותו בטעות לנכדו של בן סירא המוזכר בגמרא (סדר הדורות חלק ג "שמות הספרים" אות ב (ורשא תרמ"ב דף כ ע"א): "בן סירא, נכד בן סירא הזקן, מוסר ומליצה ע"פ א"ב").

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת ?

הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

מה שמזו: סנוי, סאנוי, סוני, או סיסנינוס?

אך מתברר שספר זה לא המציא את מעשה זה יש מאיין. גלגול מוקדם של הסיפור מופיע בקערות השבעה. המנהג של קערות השבעה מסקן במיוחד, כיוון שהוא היה קיים כבר בתקופת חז"ל, ועם זאת חז"ל לא התייחסו אליו. זאת למרות שהם כן הזכירו קמיעות ולחשים שונים.

קערות השבעה הן קערות קטנות שהיו כותבים על צידן הקעור בצורה שבלולית, לרוב ממרכז הקערה כלפי חוץ. מטרותיהן היו נגד שדים, הפלות, מחלות וכו'.

סיפור שנפוץ בקערות ההשבעה הוא הסיפור על אשה בשם סממית, שהתמודדה עם מוות של בניה, עד ששלושה מלאכים גילו לה את הדרך למנוע את תמותת הילדים. באחת הקערות, למשל, מופיע הנוסח הבא:

"סממית ילדת תרי עשר בנין וכולהון קטל יתהון סדרוס רשיעה... ואתא סאנוי וססאנוי וסניגלי... ואנא מישתבענא לכו... דכל אתר דדכרין שמיה דסאנוי וססאנוי וסניגלי אנא לא איקטול ולא איחנוק ולא איחבול בביתיה...".

קערת השבעה, המתוארכת למאות ה-5 עד ה-7. המעשה מתחיל בשורה שמתחת למעגל המרכזי, במילה "סממית". מתחת למילה "סממית", בשורה השישית, ניתן לזהות את השמות "סאנוי וססאנוי וסניגלי".

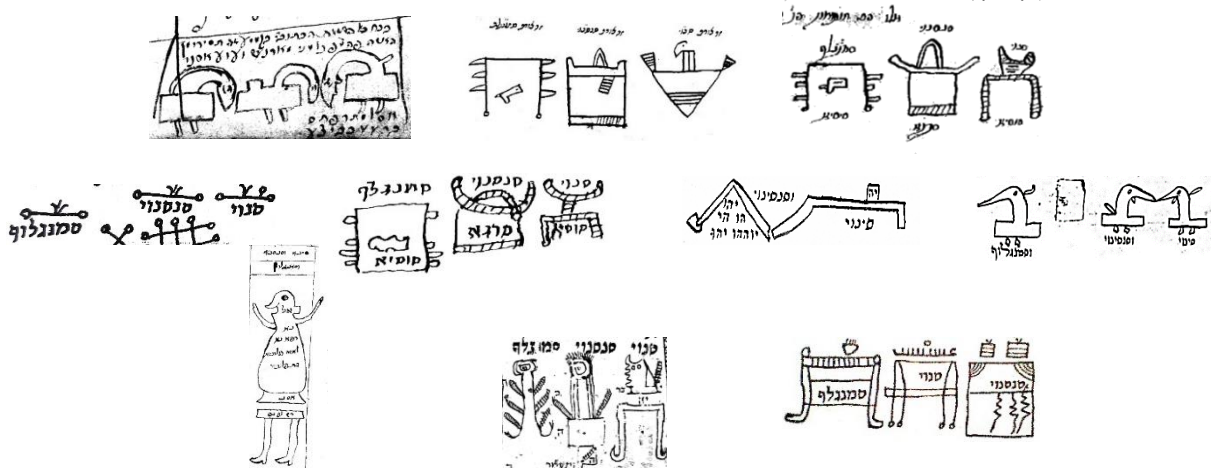
בגרסה אחרת של המעשה, המלאכים נקראים סוני וסוסוני וסניגלי. ישנה גם גרסה שבה היו רק שני מלאכים – סנסנו וסנגלו. הסיפור נמצא גם אצל היוונים, ואצלם שמותיהם הם סיסנינוס סינס וסנדורוס.

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת ?

הדרך שעברו סנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

צורותיהם

עכ"פ, הרעיון בקערות ההשבעה הוא הזכרת שמות המלאכים. אך כפי שראינו באלפא ביתא דבן סירא, העניין התפתח גם לראיית צורתם. ובכן, בספרי קמיעות רבים צוירו ציורים שונים שלהם, כך גם ברזיאל המלאך שהביא לכך שתי גירסאות – זו לצד זו, כדלעיל.

- בשורה הראשונה – מימין לשמאל:
1. כתב יד (מהמאה ה-18 או ה-19) של הספר שורשי השמות (לר' משה זכות, מהמאה ה-17).
 2. כתב יד של "קובץ בקבלה, הכולל פירוש שם של ע"ב שמות ועוד", משנת 1700 בערך.
 3. ספר קבלה מעשית תק"מ דף 87 ע"ב. שמותיהם של שלושת המלאכים הוזכרו בחלקו העליון של אותו קמיע.
 4. בשורה השנייה – מימין לשמאל:
 5. כתב יד של ספר שורשי השמות (לרבי ידידיה רפאל חי אבואלעפיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל) דף לו ע"ב.
 6. שם דף 73 ע"א הביא נוסח לאמירה (ולא לתלייה כקמיע), וצירף אליו את איוריהם (אולי: חותמיהם) באופן אחר.
 7. מתוך ספר חושבי שמו (ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף, מהמאות ה-19 וה-20), דף 128 ע"א.
 8. ספר קדושת יצחק ח"א עמוד קלז, בכתב היד עמוד ה, מערכת א ס' לב.
 9. בשורה השלישית – מימין לשמאל:
 10. ספר קדושת יצחק ח"ד עמוד רעט, בכתב היד עמוד קב, מערכת ק' ס' ו'.
 11. קובץ סגולות קמעות וכו' מהמאות ה-19 וה-20.
 12. מתוך ספר "קבלה מעשית: כולל קמעות, סגולות, השבעות ורפואות" כתב יד מהמאה ה-19. הקמיע כולל גם את הבקשה "ויהיו לה בנים זכרים שיהיו לה ולא ימותו". כאן מאוירת רק דמות אחת, אמנם מעליה מוזכרים שלושת השמות: סיני וסנסנוי וסמנגלף.

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת ?
הדרך שעברו סנוי וסנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

המחמיר יוצא ידי שניהן

לאחר שראינו את שלל הגירסאות לאיורים הללו, תיושב לנו שאלתנו על מטרתה של הכפילות בקמיע מרזיאל המלאך. נחזור לעיין בקמיע זה, ונגלה שהוא מורכב משתיים מהגירסאות הנ"ל, וככל הנראה המדפיס הסתפק בין שתיים מהגירסאות, והכריע להביא את שתיהן זו לצד זו:

מתוך ספר רזיאל המלאך (בכל דפוסיו), לקראת סוף הספר.

התנגדות לציורי המלאכים

לעומת זאת, בספר רפאל המלאך, של הרב יהודה יודל רוזנברג (רב ודיין, מחבר שו"ת יחוה דעת) דווקא יצא בחריפות נגד הרעיון לצייר את המלאכים, וכתב על כך (דף נח ע"ב):

"וטינא גדולה יש בליבי על המוציא לאור לראשונה את הספר רזיאל בתערובות בלי שום סידור נכון, ועירב חושך עם אור, מר עם מתוק, והדפיס קמיע עם ציורים של שישה מלאכים שראשיהם כראשי התרנגולים, ואך חוכא ואיטלולא עשה בזה, ולא נאה להימצא כזאת בין ספרות ישראל. וד"ל".

ואכן, יש שכתבו קמיעות כאלה עם שמותיהם של שלושת המלאכים, אך בלי ציוריהם:

מתוך "שמירה לבית ולילולדת" הודפס בירושלים תרכ"ג: "סיני וסנסינוי" וסמנגלוף פנימה", אך ללא ציוריהם.

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים שומרים על היולדת ?
הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

שימושים נוספים כנגד לילית

בספר מראה הילדים (לרב רפאל אוחנא) השתמש בשמותיהם כנגד מחלת הנפילה לילדים, וע"פ דבריו שם משמע שהיא נגרמת ע"י לילית. כך (מערכת כ אות כו, דף נט ע"א):

"כפיה. קמיע לילד הנכפה... מלילית... בכוח ג' המלאכים הממונים עליהם שהם סנוי וסנסנוי וסמנגלף".

ובקדושת יצחק (הרב כדורי, חלק ג, עמוד רז, בכתב היד עמוד סד) השתמש בו לנער הבוכה בשנתו, ומסתבר שגם זה, מתוך ההבנה שהדבר נגרם ע"י לילית:

"לנער הבוכה וצועק מתוך שינה... סנוי סנסנוי סמנגלף..."

ובמקום אחר שם (הרב יצחק כדורי, חלק ב, עמוד שער, בכתב היד עמוד קכ, ד"ה חזחזית), שמות אלה מועילים כנגד ראיית קרי. מסתבר שהדבר התגלגל מתוך ההבנה שלילית מחטיאה בקרי (דובר צדק לר' צדוק הכהן מלובלין, עמוד קלה: "כמו שאמרו (שבת קנ"א ב) הישן בבית יחידי אחזתו לילית, פירוש שרואה קרי"), ואם כן השמות שמועילים כנגדה לעניין מיתת ילדים, יועילו גם בעניין זה:

"שלא לראות קרי, טוב לאומרו קודם שיישן... למען קדושת סנוי וסנסנוי וסמנגלף..."

מה עוד מרתיע את לילית?

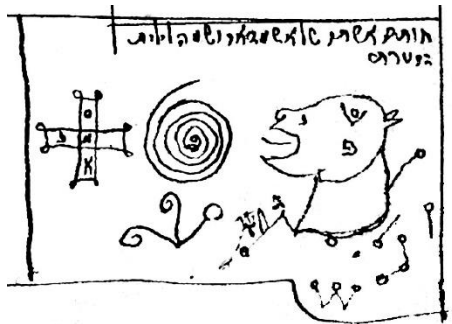
מתברר שהרעיון שלילית נרתעת כשהיא רואה את צורותיהם של שלושת המלאכים הללו, כיוון שכך נשבעה להם, לא הסתיים בזה.

בקדושת יצחק (חלק ג עמוד שס"ה, בכתב היד עמוד קסה, מערכת ש ס"י תרי"ב) מסופר שגם שלמה המלך עשה כך:

"חותם של שלמה הע"ה שהשביע את לילית כשתראה חותם זה היא וכל חיילותיה וגייסותיה, אין להם רשות להזיק..."

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת ?

הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

"חותר אשתי של אשמדי ושמה לילית".

מתוך כתב היד "קבלה מהבעל שם טוב" ("יחוסו לבעש"ט אינו ברור) הפותח בכותרת "פועל נפלאות" (המאה ה-18) דף קעו ע"ב.

ויש עוד משהו שמרתייע את לילית. כך בספר הפעולות (למהרה"ו חלק ד-ב אות רלט):

"קח מנעל ברזל של סוס או סוסיא בדווקא וקוברוהו תחת מפתן הבית... ושים המעוגל [של הפרסה] למטה ושני הראשים למעלה... ולא יירא התינוק הנולד מן לילי"ת... כי ע"י כן לא תיכנס שם כלל".

שיר המעלות ליולדת

ומהיכן הגיע שיר המעלות לקמיעות ללידה ?

אחד המקורות הקדומים שבו מופיעים סנוי וסמנגלף הוא ספר שימוש תהילים (יש להעיר שיתכן שהוא קדם לספר אלפא ביתא דבן סירא, אין זה ברור), שכבר בתקופתו מייעץ לאשה שבניה מתים להשתמש בשמות אלו, בתוספת שיר המעלות. אך בדבריו יש לנו חידוש – דווקא הוא מקשר לצורך זה את הפרק "שיר המעלות בשוב ה'", ולא את "שיר למעלות אשא עיני" (שמקובל בקמיעות אלו בימינו). וכך הוא כותב (שימוש תהילים, אמסטרדם תי"ח, מזמור קכו):

"קכו. שיר המעלות בשוב ה'. טוב לאשה המתים ילדיה. כתוב בקמיע זאת השירה, וכתוב גם כן סנוי סנסנוי סמנגלף בשיטה אחרונה ותשים אותה בארבע רוחות הבית".

ובשולי השאלה נשאל

ראינו אם כן כיצד האגדה מקערות-השבעה על מלאכים הממונים לרפואה שאיימו על לילית, התגלגלה דרך ספר אלפא ביתא דבן סירא לקמיעות רבים להגנה על היולדת והוולד.

שאלה 6: מהיכן הגיעו המלאכים ששומרים על היולדת ?

הדרך שעברו סנוי סנסנוי וסמנגלף, מקערות השבעה, דרך ספר מפוקפק, ועד קמיעות למגוון צרכים

מובן גם שהשמירה כנגד לילית הורחבה להגנה בפני מחלת הנפילה ואף נגד קרי.

אך כיצד היא הורחבה לתפקידים שונים לחלוטין, כמו גנבים ואויבים, סערה בים, עיין הרע, ואף לקבלת תשובה לשאלת חלום? האם מחברי הספרים לקחו שמות שמצאו, והשתמשו בהם לכל צורך שראו? אם כן, מהי החשיבות בכלל לשמות המסוימים ולפעולות המסוימות, שמפורטים בספרים הרבים הללו?

עוד נשאל, ע"פ המקורות הללו, יש חשיבות לאיוריהם של שלושת המלאכים הללו. אבל האיורים הללו אינם מופיעים בספר "אלפא ביתא דבן סירא". מצאנו אותם בכתבי יד ובדפוסים מהמאה ה-17 לערך, ומאותה תקופה ישנו מגוון של איורים שונים שלהם. האם באמת יש חשיבות לאופן האיור? כיצד כל אחד בחר את האיורים בהם השתמש? אם ישנו מגוון כ"כ רחב של איורים כאלו, האם בכלל ישנה משמעות לצורת האיורים?

שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת?

שפע גירסאות של משולשים-משובשים "...תינוס" ו"אברק...", אך מהו המקור?

"קדחת" היא הכינוי העתיק למחלות הגורמות לחום גבוה.

כיוון שהגדרה זו מתאימה למגוון מחלות שכיחות, מובן ש"קדחת" היתה מחלה מצויה, ומשכך הגיוני שגם עולם הלחשים והקמיעות עסק אף בה.

משולשי "...תינוס"

בספר טעמי המנהגים (עמודים תקעא-תקעב) כתב כך:

"מי שיש לו קדחת וחמימות בראשו... יכתוב לו על התפוח, אוכנותינוס וכוונותינוס כנותינוס ותינוס תינוס ינוס נוס וס, ואוכלו, ומיד יתרפא".

רעיון זה הובא גם בספר חושבי שמו (כתב יד, מאת ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף, מהמאות ה-19 וה-20, דף 39 ע"א), ושם בנוסח:

"ארתיכנוס רתיכנוס תיכנוס יכנוס כנוס נוס וס ס – יכתוב לתפוח ויאכל אותו".

בספר חושבי שמו שם הובא גם נוסח נוסף, והפעם – בצורת משולש:

ארכנותינוס
רכנותינוס
כנותינוס
כותינוס
נתינוס
תינוס
ינוס
נוס
וס
ס

אחת הנוסחאות שבספר חושבי שמו, דף 39 ע"א, לכתובה על תפוח. שם נוספה גם הבהרה: "וצריך לכתוב בתפוח קטן שיוכל לבלוע בפעם אחת".

ברור שנוסח זה הוא המקורי. שכן מילה זו – "ארכנותינוס" – פירושה ביוונית, ככל הנראה, "מקור המוות".

אך בכך לא תמו הגרסאות ללחש זה. בכתב היד "קבלה מעשית תק"מ" (דף נ ע"א) הביא שתי גרסאות נוספות: "ארבנותימוס" ו"ארבנותינוס".

ויש עוד גרסאות: נעייך בכתב היד "קובץ בקבלה, רובו בקבלה מעשית", בו מופיעים שלושה משולשים נגד קדחת:

שפע גירסאות של משולשים-משובשים "תינוס" ו"אברק"..., אך מהו המקור?

מתוך כתב היד "קובץ בקבלה, רובו בקבלה מעשית", משנת 1700 לערך (דף ס ע"ב).

משמאלו – אובנותינוס, הוא שיבוש נוסף לשם הנ"ל.

משולשי "אברק..."

כְּמַעַב בָּקָז וְתִלָּה טֵלֶנּוּ וְכוּ' אֲבִירְקוּלְדוּם
אֲבִירְקוּלְדוּ
אַבְרִיקוּלָד
אַבְרִיקוּל
אַבְרִיקוּ
אַבְרִיק
אַבְר
בְּר

אַבְרִיקֻלַּע
בְּרִיקֻלַּע
וְקִלַּע
קִלַּע
לַע
ע

יִפְתָּעֵץ הַקֹּחַמָה
כֶּשֶׁם שֶׁזֶה

קדושת יצחק (ח"ג, עמוד ש"ו), בכתב היד עמוד קמו, מערכת ק סימנים תקז-תקח). כאן נוסף תנאי: לכתיבה על קלף צבי.

נעיר כבר כעת, שהסיומת "ום" יכולה להעיד על השפעה לטינית.

שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת ?

שפע גירסאות של משולשים-משובשים "תינוס" ו"אברק..." , אך מהו המקור ?

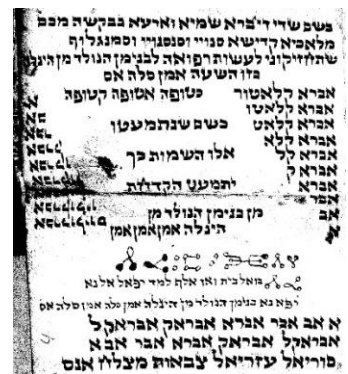
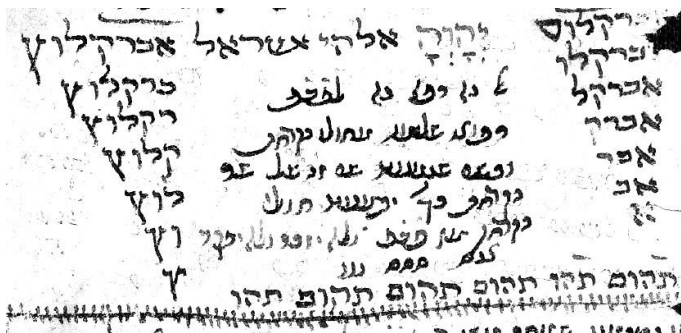
נוסף כאן גם הסבר לרעיון של כתיבת שמות באופן "מתמעט" (הסרת אות שוב ושוב):

"כשם שזה השם מתמעט והולך, כך יתמעט הקדחת".

נוסח דומה נראה גם בהמשך. נחזור למשולש "אבראקאלאבר" שב"קובץ קבלה" דלעיל. נראה כי כותב קמיע זה לא הבין את הרעיון של מיעוט השם, שכן הוא התחיל בריבוי השם (מא' ועד אבראקאלאבר), ורק לאחר מכן במיעוטו.

חשוב גם לציין שלגבי משולש "אברקולדום" נוספה שם הבהרה שהוא "בדוק ומנוסה כמה פעמים".

קדושת יצחק אינו המקור היחיד שהביא כמה גירסאות שונות למשולשים אלו, זו לצד זו:

מימין לשמאל:

1. בתחילת כתב היד "ילקוט בקבלה מעשית" (מאת ר' יחיאל מיכל מסלוצק, משנת תס"א) צורף קמיע שנכתב עבור הילד בנימין בן הינלא, ושם אנו רואים שלוש גירסאות נוספות: אברא קלאטור, אברקוליוס, אבראקל.
2. קובץ קבלה מעשית תר"ח-תר"ט, דף 164 ע"ב. הכותב היה מסופק בין הגירסאות "אברקולוס" ו"אברקליוס".

בקמיע השמאלי הנ"ל, ישנם שני חידושים נוספים:

א. יש כאן שתי גירסאות, האם ממעטים בכל שלב את האות הראשונה או האחרונה.

ב. כאן מפורש ששמות אלו הן של "שר הקדחת": "וכשם שמתמעט שם זה של שר הקדחת, כך יתמעט חולי הקדחת מן פב"פ ולא יזכר ולא יפקד".

חידוש נוסף בעניין זה מצאנו בספר מראה הילדים (מערכת ת' סי' כז):

שפע גירסאות של משולשים-משובשים "תינוס" ו"אברק... ", אך מהו המקור?

"א אב אבר אברק אברקי אברקיא אברקיא אברק אברק אבר אב א."

כדי לעמוד על כך, נעיין שוב בכתב היד של הספר "חושבי שמו", והפעם במשולש מסוג "אברק...":

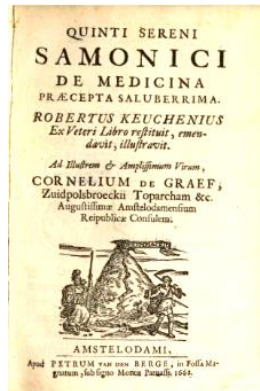
[illegible]

★ 97 ★

שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת ?

שפע גירסאות של משולשים-משובשים "...חינוס" ו"אברק..." , אך מהו המקור?

ועכשיו כבר יקל עלינו להגיע אל המקור. סירינוס סאמוניקוס, רופאו של הקיסר הרומאי קרקלה (מהמאות השנייה והשלישית לספירה) מזכיר את קמיע זה בספרו. וכך הוא נראה:

מימין לשמאל:

1. כתב יד מהמאה ה-13 של הספר De medicina praecepta saluberrima, מאת סירינוס סאמוניקוס (Quintus Serenus Sammonicus).
 2. שער הספר, מהדורת 1662.
 3. מתוך הספר מהדורת 1662 עמוד 276.
- משולש זה מופיע גם בספר The Magus, לונדון 1801, פרק 4, והוזכר גם באוצר ישראל חלק א ערך אברקדברא.

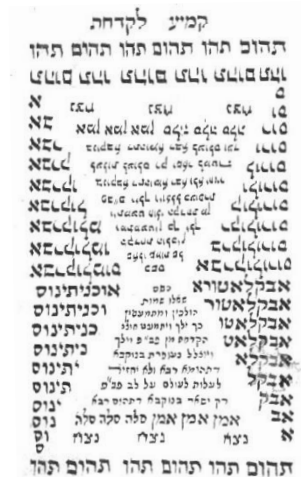
השערות רבות הועלו בדבר משמעותה של מילה זו, ואף בדבר שפת מקורה – עברית, ארמית, אוגרית, יוונית, או לטינית. ואין הכרעה בדבר.

שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת ?

שפע גירסאות של משולשים-משובשים "ר"אברק... "אך מהו המקור ?

המחמיר יוצא ידי חובת ארבעתן

מכיוון שיש גירסאות רבות ושונות למשולשים נגד קדחת, יש מי שאיחד ארבעה מהם לאותו קמיע.

מתוך כתב היד "ספר קבלה מעשית תקס"ה", דף לח ע"א.

בעמוד שלאחר מכן באותו הספר (קבלה מעשית תקס"ה לח ע"ב), ליקט את השמות השונים המועילים כנגד קדחת, ומתברר שכמעט ואין לדבר סוף:

"דמות הקדחת: אברקל, אברקלמוס, אברקלאטור, אברקלאטורא... שבאישוק, אוכניתינוס, קטרזינא... בושבשין, אברקוס, אברקלוס, אברקולמוס... מוחאהליא, אבריסניס, קשבור, בלונזר... הוסטאלויא... אכסוסטוס... אברקלון... אברקולורוס...".

אברקלוס לכאב ראש

בין גלגוליו הרבים של משולש אברקאדאברא, השתנתה לא רק גירסתו אלא גם מטרתו. כך הוא הגיע להועיל גם לכאב ראש – קדושת יצחק (ח"א עמוד תרב, בכתב היד עמוד רטו):

"לכאב ראש – שם זה: אברקלוס אברקלו אברקלו אברק אב א. כשם שמתמעט שם זה והולך כך יתמעט וכי".

שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת ?

שפע גירסאות של משולשים-משוכשים "חינוס" ו"אברק..." , אך מהו המקור ?

משולשים נוספים לקדחת

בספר אמת ואמונה (סי' כ) הביא לחש שלישי כנגד קדחת:

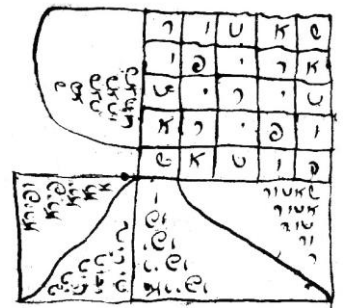
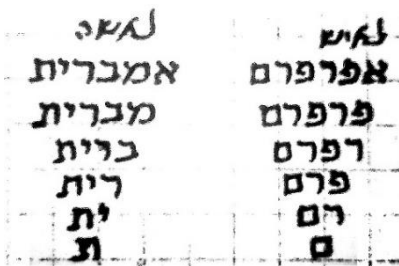
"לקדחת שלישית, כתוב בקערה לבנה חדשה, חרותא רותא ותא תא א סנסנו".

ובשינוי קל בקדושת יצחק (ח"א עמוד רפה, בכתב היד עמוד נז, מערכת ק סי' ז):

"לקדחת שלישית, יכתוב בכרכום: אחרותא רותא ותא תא א".

חידוש גדול מצאנו בספר קבלה מעשית תק"מ (דף ט ע"ב), שבו כל אחת מחמשת המילים של ריבוע שאטור (שדנו בו בשאלה 1: ריבוע שאטור) משמשות כמשולש נגד קדחת:

"כשם שהולך ומתמעט השם שאטור אריפו טיריט ופירא רוטאס, כך ילך ויתמעט חולה (צ"ל: חולי) הקדחת מן פב"פ מעתה ועד עולם אמן סלה".

מימין לשמאל:

1. כתב היד של ספר קבלה מעשית תק"מ, ח ע"ב: ריבוע שאטור שכל אחת מחמשת המילים שבו יוצרת משולש מתמעט.
2. כתב היד של ספר קבלה מעשית תקס"ה, כ ע"ב: משולש עם המילה "קדחת" וכן עם המילה "עקרב".
3. קדושת יצחק ח"א עמוד רפ"ה, בכתב היד עמוד נ"ז, מערכת ק סי' ה. כאן יש משולשים שונים לאיש ולאשה. כמו כן הפעולה כאן היא "כתוב אלו השמות ותלה לבעל הקדחת על גודל ימין".

משולשים למחלות נוספות

הרעיון של משולשים או התמעטות אותיות התרחב למחלות נוספות.

כך למשל לחולי העין – קדושת יצחק (ח"א עמוד רמד, בכתב היד עמוד מב, מערכת ע סי' ה):

"לחולי העין... ערידין סרידין דרידין רידין דידין דיין ו'".

שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת ?

שפע גירסאות של משולשים-משובשים "חינוס" ו"אברק..." , אך מהו המקור ?

מ
אסטמטיתיה
סמטמטיתיה
משמיתיה
שמיתיה
מיתיה
יתיה
תיה
יה
יה
ה

דאש לכאב הראש תבטב לו השמטה ותלכ על כלא
קמלילין מלילתין ומשרתין ומשרתין
מלילין מלילתין משרתין שריתין
לילין לילתין רתין תין
לילין לילתין תין תין
לילין לילתין תין תין

בשורה העליונה – מימין לשמאל:

1. קמיע משולש-אותיות "לנכפה" (חולה במחלת הנפילה). גם קמיע זה נמצא בתוך אותו כתב היד "ילקוט קבלה מעשית מרבי יחיאל מיכל מסלוצק", והפעם בסוף כתב היד. במקרה זה המילה היא "איגרודין", שפירושה ביוונית (En gero den) "אריכות ימים". גם כאן נוספה הבקשה "כשם שנתמעט זה השם, כך יתמעט החולי נכפה ונופל מן פב"פ בעזרת א-ל שדי. אמן נצח סלה".

2. משולש "אסטמטמיתיה" לכל חולי. פירוש מילה זו ביוונית: "מחלה שחוזרת על עצמה". קדושת יצחק ח"ג עמ' רס, בכתב היד עמוד צח, מערכת ח ס' ריא: "לכל חולי שבעולם... כשם שזה השם הולך ומתמעט כך יתמעט חולי פלוני של פב"פ".

בשורה התחתונה:

3. רביעיית משולשים לכאב ראש. קדושת יצחק ח"ג, עמוד של, בכתב היד עמוד עו, מערכת ר ס' יא.

בשולי השאלה נשאל

הזכרנו שלגבי משולש "אברקולדום" כתב בקדושת יצחק שם "בדוק ומנוסה כמה פעמים". כיצד משולש זה הועיל כמה פעמים, אם מדובר בסה"כ בשיבוש של המילה המקורית – מהמאה השנייה והשלישית לספירה – "אברקדברה" ?

גם ראינו שהיו מספרים אלו ששינו את הלחשים באופן שניכר שלא הבינו את תפקידם המקורי – להמעיט אות אחת בכל שלב, על מנת לסמל בכך שגם הקדחת תתמעט.

שאלה 7 : מה לעשות נגד קדחת ?

שפע גירסאות של משולשים-משובשים "חינוס" ו"אברק..." , אך מהו המקור ?

.....

ובכלל, ראינו שרוב ספרי הקבלה המעשית הביאו נוסחים משובשים למשולשים אלו. האם רוב חולי הקדחת החמיצו את הרפואה שהיו יכולים לזכות בה אילו היה בידם הנוסח המקורי? כיצד לא שמו לב שהקמיעות לא מועילים?

או, לחילופין, האם בעולם הקבלה המעשית אין ערך לנוסחאות של השמות?

ועוד נשאל – כיצד כ"כ הרבה לחשים יהודיים, מבוססים על מילים יווניות?

שאלה 8: גרש האמה הזאת ואת בנה!

האם קטעים מספרי סגולות ערביים חדרו לכתבי קבלה מעשית?

אלטברי

כבר הזכנו בפתיחה, שספר תולדות אדם (לר' משה גאלינה), ואחריו ספר הפעולות (למהרח"ו), הביאו בשם אלטברי, דהיינו המוסלמי עלי אבן שַל רבן אַלטַבְּרִי (Ali ibn Sahl Rabban al-Tabari), שכתב ספר סגולות (Kitab al-Ruqa).

אמנם רוב הפעולות המובאות בשמו יכולות להיות טבעיות. אך יש בהן סגולות, למשל בתולדות אדם שם אות עג ובספר הפעולות חלק ד-א-ב אות יח:

"ואמר אלטברי, בקצווי כנפי התרנגול שני עצמות נקובים, כאשר ישאום הולכי דרכים יסיר מהם היגיעה, ולכן ישימוהו הפרשים [ובספר הפעולות שם הוסיף: "במדינות פרס"] בחגורותיהם".

וכן שם (תולדות אדם שם אות פד וספר הפעולות שם אותיות לו-לז):

"ואמר, אם ילקח האבם שיישך אותה הכלב כשתושלך עליו, ויושלך בשוכך היונים, יגרשם כולם. ואם תושם בייך וישתוהו בני אדם, יתחברו זה לזה".

בספרי קדושת יצחק

גם הרב כדורי העיר על לחשים שמקורותיהם כנראה בגוים ערבים:

★ קדושת יצחק (חלק א, עמוד קמ, בכתב היד עמוד ז, מערכת א ס' מג. הסוגריים גם במקור):

"(היה כתוב בערבי... ונראה מן הגויים הועתקה ואני אתרגמה בעברית)... וזה מש שתכתוב: צליס"ן האיס"ן צאליס"ן".

★ ועוד שם (חלק ד עמוד רצו, בכתב היד עמוד קלא, מערכת ר' ס' ח:

"דע כי כל זה העתיקה כנראה מן הגוים, כי היתה כתובה בערבי ותירגמתי. וגם אלו שמות שדים הם".

★ ועוד שם (עמוד שדמ, בכתב היד עמוד קמח, מערכת ש ס' ט):

"כנראה מועתק מן הגוים והיה כתוב בערבי".

★ ועוד שם (עמוד רנא, בכתב היד עמוד קג, מערכת ע ס' ו):

שאלה 8: גרש האמה הזאת ואת בנה!
האם קטעים מספרי סגולות ערביים חדרו לכתבי קבלה מעשית?

”העתיק מן הגוים ותרגמתי”.

★ ויש שהרב כדורי עצמו הסתפק בדבר (חלק ה עמוד רלט, בכתב היד עמוד צב, מערכת א סי' ט):

”היה כתוב בערבי ותרגמתיו לעברית... ואולי מועתק מספרי הגוים”.

האם יש ערך לשמות הנ”ל, כשמקורם מגויים?

וגם הם צריכים עוד בירור אחר בירור!

בדברי הרב כדורי בהקדמתו, הוא כותב במפורש שהוא בירר מספרי כתב יד שחלקם נעתקו מן הגוים הערבים, והיו בהם גם ספק איסורים, והוא מדגיש שעדיין הם צריכים עוד בירור אחר בירור (קדושת יצחק חלק ד, עמוד קכו):

”בהנ”ו [בעזרת ה’ נעשה ונצליח]. ישמחו הנבונים ויגילו הדלים כי מצאתי להם מזור ותרופה אשר ליקטתי מספר סגולות ורפואות שליטת החכם אליהו אברהם מזרחי דהובי ז”ל מכמה ספרים כתבי יד ישנים וגם קרא להם ספר השמות וכו’. ויען כי קיבץ הרבה דברים לא ישרו בעיני, מפני ספק איסור, קיבצתי מהם מערכות אלו, וגם הם צריכים עוד בירור אחר בירור, כי יש מהם נעתקו מן הגוים, מן המתנות שנתן אברהם אע”ה לבני הפילגשים...”

ודע כי הרבה סגולות היו בלשון ערבי ואני העתקתי אותם לעברים, ויבוא הטוב מכל מקום, כמו שאמר הרשב”י ע”ה כשהלך אצל קיסר לבטל הגזירה ושלחו לו בן תמליון.

עד יערה עלינו רוח ממרום ובע”ה נחבר ספר ק”ק [קמיעות קדושים] בשמות הקדושים בלי שום טעות...”.

הביסמילה המוסלמית

בספר אמת ואמונה (סי' טז) הביא את הקמיע הבא:

”קמיע כללי לשמירה מכל רע. באסם אללה אלרחמאן וכו’ עד די חסד”.

וכן בספר כתאב אלטב (נדפס בג’רבה תרצ”ז ע”י בועז חדאד), לחש יא פותח כך:

”באסם אללה אלרחמאן אלרחים...”.

הנוסח ”בסם אללה אלרחמן אלרחים”, שפירושו ”בשם אלוקים הרחמן והרחום”, הוא אמרה מוסלמית (שמכונה ”הפֶּסְמֶלָה”), שהמוסלמים מאמינים שהיא מעניקה ברכה לאומריה, וכן היא פותחת את פרקי הקוראן.

שאלה 8: גרש האמה הזאת ואת בנה!
האם קטעים מספרי סגולות ערביים חדרו לכתבי קבלה מעשית?

מעניין שבספר אמת ואמונה שם, בביאורו "מראש אמנה", התייחס לכך שנוסח זה בערבית. כך שם עמוד כה:

"ענין נוסח קמיע המובא בשפה ערבית, גם בספרי רפואות מפעלות אלוקים וספר תולדות אדם וספר רפאל המלאך, ישנם לחשים וקמיעים בלשון לעז, עיי"ש".

אמנם הוא לא התייחס כלל לכך שמדובר באמרה מוסלמית (וקצת קשה לומר שהוא לא ידע זאת, כיוון שמלידתו עד גיל 27 הוא גדל במדינה מוסלמית – תימן).

העתקתי מן הישמעאלים

ישנם מקרים שבהם מעתיקי הלחשים כתבו במפורש שהעתיקו מן הגוים:

★ בכתב היד "גורלות סגולות ורפואות" (עמוד 288, בקובץ עמוד 470), מביא לחש ארוך, בעברית יהודית (אותיות עבריות), לצורך אשה ששונאת את בעלה או להיפך. ובראשו כותב:

"זה הלחש העתקתי מן הישמעאלים..."

★ ב"קובץ סגולות קמיעות וכו' מהמאות ה-19 וה-20" ישנם כמה וכמה עמודים תחת הכותרת "אתחיל לכתוב סגולות לגוים" (עמודים 51-54 בקובץ). ברור שאין הכוונה לסגולות לשימוש הגוים, אלא לסגולות שמקורן בדברי הגוים (כמו "ספר הכוזרי לרבי יהודה הלוי"). כמעט כולן שם פותחות במילים "בסמילי רחמנה רחים".

★ בכתב היד "גורלות החול" המיוחס לאבן עזרא (מהמאה ה-18) דף 17 ע"ב, 35:

"כותמי [אולי צריך לומר: חותמי] הישמעאלים".

מספרי חוקרי הטבע הפילוסופים

עוד כתב בספר אמת ואמונה (בביאורו מראש אמנה על סי' צד) על דרכם להעתיק מכתבי הגוים (לגבי לב דוכיפת מבושל ביין להרבות זרע):

"שאז נהגו בתימן להעתיק לתוך חוברותיהם ליקוטים כאלה מספרי חוקרי הטבע הפילוסופים, לשם התבוננות וידעה בסגולות ורפואות שבטבע".

אלא שכפי שראינו בכתביו לעיל, לא מדובר רק ב"חוקרי טבע" אלא גם בכותבי סגולות.

שאלה 8: גרש האמה הזאת ואת בנה!
האם קטעים מספרי סגולות ערביים חדרו לכתבי קבלה מעשית?

שמות בערבית?

הגמרא אומרת (סוטה לג ע"א):

"לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית, דאמר רבי יוחנן: כל השואל צרכיו בלשון ארמי, אין מלאכי השרת נזקקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי."

בין כך ובין כך, מסתבר שהשמות הקדושים שבקמיעות אמורים להיכתב בלשון הקודש.

אמנם מצאנו קמיעות בספרי קבלה מעשית יהודיים, שנכתבו באותיות עבריות והכילו שמות ערביים:

קל	הו	לנה	אחד	לנה	לעמוד	לס
הו	לנה	אחד	לנה	לעמוד	לס	ינצ
לנה	אחד	לנה	לעמוד	לס	ינצ	ולס
אחד	לנה	לעמוד	לס	ינצ	ולס	ינצ
לנה	לעמוד	לס	ינצ	ולס	ינצ	ולס
לעמוד	לס	ינצ	ולס	ינצ	ולס	יכון

מימין לשמאל:

1. חותם מתוך כתב יד שבו ספר הרזים, כתיבה תימנית, המאה ה-19, דף ק ע"א: מופיע השם בערבית (וכן הכינוי "ילד" "יולד", שנזכרו בהמשך).
2. מתוך אותו כתב יד, דף פו ע"א: סביב החותם מופיע שם ה' בערבית, וכן הביטוי (המכונה בערית: בִּסְמֵלָה) "א-ללה אלרחמאן אלרחום", שנפוצה מאוד באסלאם, ופותחת בין השאר את פרקי הקוראן. מעל החותם ניתן לראות את המילים "נצח סלה ועד הללויה-ה ברוך ה' לעולם אמן ואמן".

ובשולי השאלה נשאל

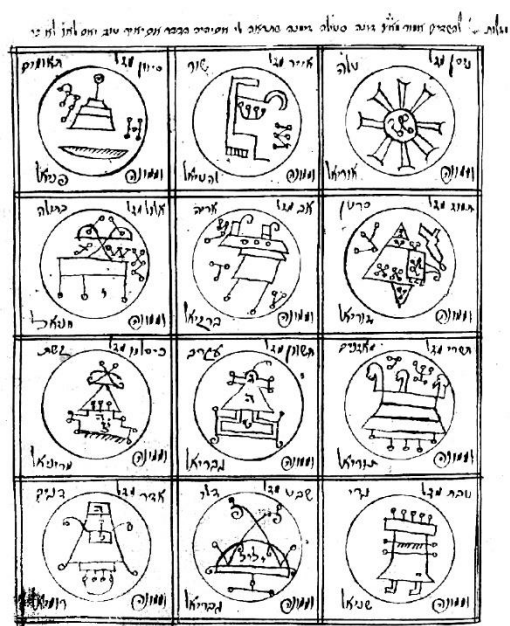
ראינו פעולות שהרב כדורי זיהה שמקורן מן הגוים, בין השאר משום שהוא עצמו תרגמן מערבית. מי יודע כמה עוד פעולות כאלה תורגמו במהלך הדורות ע"י מעתיקי כתבים שונים, וחדרו לעולם הקבלה המעשית? ואולי חלק מהשמות שבספרים אלו, הם במקורם שמות שדים בערבית?

ונוסיף לשאול: אילו היינו מעיינים באותם ספרי גויים ערבים, היינו בוודאי מכנים אותם "ספרי כשפים". כיצד, אם כן, כשהדברים תורגמו והועתקו לספרים יהודיים, הם הפכו מ"כשפים" ל"דברי קבלה"?

שאלה 9: גברת איטלקית

השבעה איטלקית לכוכבים ומזלות

בספר "קבלה מהבעל שם טוב" (ייחוסו לבעל שם טוב אינו ברור, דף עא ע"א) מובאים חותמות שונים לכל מזל, עם שמות המלאכים הממונים על כל חודש.

שנים עשר החודשים, מזלותיהם, חותמיהם, והמלאכים הממונים עליהם.
ספר "קבלה מהבעל שם טוב", דף עא ע"א.

בנוסף לכל אלה הובאה בראש העמוד לשון ההשבעה:

"מזלות. להשביע, אמור: משביע אני עליך, דונה סטילה דימנה, שתראה לי אם יהיה הדבר. אם יאיר – טוב, ואם לאו – לא".

ודומה לזה בספר קבלה מעשית תק"מ (דף 51 ע"ב. אמנם שם אין את איורי המזלות):

"להשביע כוכב. משביעך אני דונ"ה סטיל"ה דימנ"ה שתראה לי סימן, אם יחיה – יאיר ביותר, וא"ל [ואם לא] – יתעלם מעינך. וכן תעשה לכל שאלה שתראה".

יש כמובן לדון מבחינה הלכתית על הניסיון לברר עתידות, ובוודאי על פניה לכוכבים ומזלות.

אך בולטת כאן שאלה נוספת:

גברת

מיהו דונה סטילה דימנה?

שם זה אינו מתאים לסגנון שמות המלאכים המוכרים לנו.

מדובר במילים באיטלקית: Donna stella demonia, היא גברת של כוכב שדים.
אם כן, למרות שההשבעה מתייחסת לשם זה כלשון זכר ("שתראה" ולא "שתראי"),
במקור מדובר בנקבה.

האם יש מלאכים נקבות?

ההתייחסות שלנו אל המלאכים והשרים המוכרים לנו, היא בלשון זכר. יוצאות מן
הכלל הן לילית ואגרת בת מחלת (שלא מוגדרות "מלאכים").

אך, להבדיל אלפי הבדלות, בעולם עובדי האלילים היתה התייחסות של לשון נקבה
("אלות"), ובין השאר בנושא הקרוב לענייננו – השמיים והכוכבים. כך ישנם
הכינויים: גבירת השמיים, גבירת כוכבי השמיים, מלכת השמיים, עשתורת (המוזכרת
בתנ"ך, ומקורה בפיניקית, בה הסיומת "ת" מעידה על לשון נקבה, כמה הסיומת "ה"
בעברית. היא מלכת השמיים, ובפיניקית: "מלכת").

כיצד השתרבבו מילים באיטלקית לספר קבלה?

שאלה 10: יוונים נקבצו עלי

פעולות בקבלה מעשית שיוחסו לחכמי יוון

יש בספרי הקבלה המעשית פעולות שיוחסו לחכמי יוון הקדמונים.

לא נדון כאן על אמינות הייחוס לחכמים אלה (שקדמו לספרים אלו בקרוב לאלפיים שנה, וחלקם התנגדו בנחרצות לפעולות שמנוגדות למושכלות), אלא על עצם הרעיון של קבלת פעולות כאלו מחכמי הגויים.

★ כך בתולדות אדם (לרבי משה גאלינה) אותיות סד-סו :

”ואמר גאלינוס, אם תניח האלום [שם שיח, הנקרא גם : מלוח] תחת מראשות הישן, יסיר ממנו הפחד והרונקא”ר ההוה בשינה.
ואמרו גאלינוס וארסט”ו, אם תיקח ראש עטלף ותתלה על אדם, ימנע ממנו השינה בכל עת היותו עליו.
ואמר, אם נקשר עין עטלף בשיער אדם חי ותעזבהו לעוף, הנה אותו אדם לא ישן מה שהתמיד שערו על העטלף עד שיתר [שיותר] ויפול”.

חשוב להדגיש שבספר הפעולות (למהרח”ו, חלק ד-א-ב אותיות ז-ח) העתיק את דבריו אלה.

★ דוגמא נוספת בילקוט הגורלות (דף כ ע”א. גורל זה הובא גם בכתב היד ”גורלות סגולות ורפואות”, עמוד 126 בקובץ) :

”גורל החולה לדעת סיבת חוליו. והוא גורל החולה שסידר אריסטו הרופא המובהק על סדר י”ב מזלות...”.

★ וכן בספר קדושת יצחק (ח”א, עמוד תקפד, בכתב היד עמוד רט) :

”קראו אותו אפלטוני לפי שהוא יסדו. ואמר שסגולתו להקבלת פני מלכים ושרים. וטוב לחן וחסד. וזה היא הצורה...”.

שאלה 11: ברם זכור אותו האיש?

כיצד אותו האיש חזר והשתרעב שוב ושוב, על כינויו השונים, לעולם הקבלה המעשית

במשך כל הדורות, אל ספרי הקבלה המעשית השתרעבו שוב ושוב כינויו של אותו האיש.

קרטסוס

בספר הרזים (הרקיע הראשון, מחנה רביעי), מתקופת האמוראים, מפורטים שמות מלאכים רבים:

“אלה שמות המלאכים המשרתים במחנה רביעי את כלמייה... קרטסוס...”.

קרטסוס הוא כינוי נוצרי לישו (וכבר העיר על כך בספר הרזים, ירושלים תשכ”ז, במבוא מאת מרדכי מרגליות, פרק ראשון, עמוד 7, הערה 25).

עמנואל

בקמיעות רבים מופיעים שמות מלאכים, כינויים לקב”ה ועוד. באחד מכתבי היד (הרבים והשונים זה מזה) של ספר מפתח שלמה (שיוחס בעבר לשלמה המלך) מופיע השם עמנואל. שם זה לא מוכר לנו כשם של מלאך, וקשה להבין כיצד הוא הגיע כחלק מסדרת שמותיו של אלוקים – א-דני, אלוקי, א-ל, אלוקים.

מתוך כתב יד עברי של ספר מפתח שלמה, שיוחס לשלמה המלך. צילום של כתב יד זה הודפס גם בדורנו כ"ספר קבלה קדום".

מסתבר שמדובר בהשפעה נוצרית, שכן השם "עמנואל" הוא כינוי נוצרי לאותו האיש, כפי שהזכיר האברבנאל (ישעיהו ז יז):

"ואמנם הנוצרים לקחו מדברי מאטיאו [מת' שלוחם, שמאמר 'יתן ה' לכם אות הנה העלמה הרה ויולדת בן וקראת שמו עמנואל', נאמר על מרים שנתעברה בבתוליה ושהולידה ישו"ע אלהיהם, ושעל כן נקרא עמנו אל. וכבר התחייבו אליהם ביטולים [דחיות של 'טענה' זו] שבעה...".

בן מרים

השד"ר ר' יעקב ספיר (מהמאה ה-19), שכחלק ממסעותיו הגיע אף לתימן, מספר על מסעו לא רק לתימן, אלא אף לעולם הקבלה המעשית, ואף לעזיבת עולם זה. וכך הוא כותב בספרו מסע תימן פרק יג (מהדורת ירושלים תש"ה עמודים פא-פג):

"בבואי לארץ הזאת [תימן], כאשר שמעתי את כל הגדולות וגבוהות בעלי השמות ופועולותיהם נתתי את לבי היות כאחד מהם (כי טבע יצר לב האדם חושק משתוקק וחומד לדברים כאלה). אספתי לי ספרים רבים מאלה הנמצאים בארץ הזאת בכתב יד, כל מחיר לא יקר לי, וכל עמל לא כבד עלי, לקנות ולהעתיק ללמוד ספרים ולשמש חכמיהם, גם ספרי גורלות למיניהם. גורל החול וגורל הקודש, וכל מעיני בהם שבת וחודש. וכל אשר שאלו עיני לא אצילתי מהם, ובכל אשר התהלכתי דרשתי וחקרתי אחריהם. עדי יגעתי ומצאתי את שאהבה לבי, שמח לבי אף רוחי בקרבי. דמיתי אז בנפשי אני קהלת הייתי מלך מולך בכיפה על העליונים ותחתונים, ובידי כלי נשק כלים מכלים שונים. כל המלאכי מעלה אגודים כמו פי, וכל הרוחות צורות כנפיים. אקרא בשמותם והם יענו, אגזור אומר ואחרי דברי לא ישנו. תחת האבנים יביאו זהב, ומתוך המים יוציאו להב. אראה ואין רואני, ארכב על עב קל ורוח ישאני. היום בתימן ומחר בירושלם, אפקוד על המתים ואפח בהם. נשמת חיים העוברות על כל בשר יגלו לפני, גם את העתידות לא יכחדו ממני, אף בכור מות [מלאך המוות] לא יגע חרבו בדמי, ואהי גבר אצל כל ימי.

עוד הייתי בעיר גדולה של חכמים וסופרים ושמעתי שם אחד קדוש פועל ישועות, ושמו נודע בגוים לנפלאות. לפניו נגלו כל תעלומות, והוא איש מזימות. ונודעתי גם אליו חלק לי מכבודו, וסמכני בחזקת ידו. הרבה ממנו למדתי, סגולות רבות וצורפי שמות עצמות מספריו העתקתי. כל נתח טוב וירק שמן, העביר לפני וכתב לי עבור מזומן.

הפעם נכנסתי לבית גנזיהו, החדר אשר שם יתבודד לעשות זר מעשהו. ובו יבואו כל איש אשר לו רוח וכשוף, מעונה ומדוכא כתות ונשוף. וברוח שפתיו יגרש לץ ויוציא רוחות, בקמעותיו יטהר כל טומאה ויזרה אנוחות. גם ימלא משאלות חושקים לאהבה, או ירחיק דבקים ויטיל ביניהם איבה. וכולם שמחים בצאתם, כי נמלא משאלותם. בעל השם הזה אך יצא לדרך את היוצא מביתו בשמחה, והניח ספרו פתוחה. כי לא נשמר ממני.

ואני נשארתי לבדי מיהרתי לעבור בין בתרי הספר ומצאתי בו השבעה אחת בלשון ערבי גדולה ונוראה, תסמר שערות בשרי, שמות מלאכים אשר עוד לא ראיתי, וביניהם שם ישוע בן מרים, כי ראיתי אחזני השבץ ונשמה לא נותרה בי, הוא חזר אלי ורצתי אליו בחמת רוחי: 'מי הגיד לך מארי אלה השמות?' שאלתי, 'הם אצלי בקבלה' ענני. ומי הוא זה פלוני בן פלוני? עמד מחריש משתאה. אמרתי לו: 'הלא זה הוא' [ישו הנוצרי]. 'לא ידעתי, אדוני', ענני, 'כי אין אנחנו פה יודעים מזאת האמונה [הנוצרית] שאינה בכל גבולינו, וכל הכתוב בזה העתקתיו מספר כתב יד ישמעאל כתוב בערבי כמו שהוא, ולא בדקתי אחריו'. אז אמרתי לו: 'שמעני מארי! עד כאן תחום שבת, חזור בך, ואני ואתה נספוק כף על ירך ונכה באגרופ על לבבינו חטאנו העוינו והרשענו. ומני אז שלחתי את הספרים השעירים מעל פני ואת המלאכה הנמבזה השלכתי לעזאזל, צאי טמאה אשת הזימה! וקברתיה תחת האלה מימין בית אוון אשר משמאל קברות התאוה, הלא היא בקצה ארץ התימן קדמה מזרחה. ולא יספתי עוד לדעתה ברוך המקום שהאיר עיני ואלך תמים בטח עין יעקב, כי לא קסם ולא נחש ביעקב".

ילד יולד

הנוצרים עיוותו ופירשו את הפסוק "כי ילד יולד לנו... ויקרא שמו פלא יועץ..." (ישעיהו ט ה) כמתייחס כביכול לאותו האיש. כך כותב האברבנאל (ישעיהו ט ג):

"והנוצרים העתיקו ויקרא הקו"ף בקמ"ץ והרי"ש בצר"י שיקרא כן בפי הבריות, ואמרו שכן העתיקוהו שבעים המעתיקים, והנה אמרו ניתן לנו, מורה שכבר היה נולד, וניתן באותו הזמן, ואיך יפורש על ישו, שהיה אח"כ יותר מת"ק שנה, עד שלזה פירשו שהוא עבר במקום עתיד, גם יקשה שאם קראו בן, איך קראו אבי עד, ומה לי להשיב על דבריהם, כי המה מעשה תעתועים.

שאלה 11 : ברם זכור אותו האיש ?

כיצד אותו האיש חזר והשתרע שוב ושוב, על כינויו השונים, לעולם הקבלה המעשית

ומעניין שהכינוי "ילד יולד" חדר לקמיע שבתוך ספר קבלה מעשית:

קל	הן	לנה	אחז	לנה	לעוז	לס
הן	לנה	אחז	לנה	לעוז	לס	לנז
לנה	אחז	לנה	לעוז	לס	לנז	ולס
אחז	לנה	לעוז	לס	לנז	ולס	לנז
לנה	לעוז	לס	לנז	ולס	לנז	ולס
לעוז	לס	לנז	ולס	לנז	ולס	לכון

חותם מתוך כתב יד שבו ספר הרזים, כתיבה תימנית, המאה ה-19, דף ק ע"א.

מופיע הכינוי "ילד" "יולד", וכן השם בערבית.

התלוי

הרב כדורי כונה "זקן המקובלים", והוא ללא ספק גדול כותבי הקמיעות בדור האחרון. בקדושת יצחק (ח"א עמוד מד, כתב ידו זה הועתק בקדושת יצחק חלק א עמוד רנח), הוא כתב את הלחש הבא:

"לדעת מה שיקרה לך כל השנה, קודם ליל שישי שיתלה התלוי (לא מובן מהו) עמוד טרם עלות השחר... וקרא: גאיפ"ס שמעני גאיפ"ס השמיעני גאיפ"ס ענני. והוא עונה לך..."

מעניינת ההערה שבכתב היד "לא מובן מהו". אך אנחנו כן מבינים מהו. "יום שישי הטוב" (במשמעות המקורית: "הקדוש") הוא היום שמציינים הנוצרים את צליבתו של אותו האיש (ביום חמישי שלפניו מציינים את "הסעודה האחרונה" שאכל קודם צליבתו). לפי זה נראה שאנו גם מבינים מיהו "גאיפס" - זהו פִּיפֶס, שמו הארמי של פטרוס, גדול תלמידיו של אותו האיש, שעל פי אמונתם, עפ"ל, קיבל מאותו האיש את מפתחות מלכויות השמיים והארץ, דהיינו השליטה עליהם.

צלוב

נעיין בלחש הבא – מתוך ספר קבלה מעשית תקס"ה (דף כא ע"א):

"מי שמפחד בפתע פתאום יפסע לאחוריו ויאמר צלוב צלוב צלוב צלוב צליג צליג צליג וילך לביתו תיכוף [כך במקור] ויאמר ויהי נועם עם שמותיו שבו".

שאלה 11 : ברם זכור אותו האיש ?

כיצד אותו האיש חזר והשתרבב שוב ושוב, על כינויו השונים, לעולם הקבלה המעשית

אכן, גם היום נוצרים נוהגים שכאשר הם מפחדים, הם מזכירים או שמו של ישו (או מסמנים על עצמם תנועת צלב).

לגבי המילה "צליג", יתכן שגם היא עצמה שיבוש של המילה "צלוב".

ליל ניטל

לגבי כינויו של אותו האיש שראינו שהשתרבבו לספרי קבלה מעשית, מסתבר שרוב המעיינים בספרים אלה וכותביהם לא שמו לב לכך.

אמנם באחד הספרים מצאנו התייחסות שאי אפשר שלא להבינה. מדובר בחיזוי העתידות של השנה, על סמך היום בשבוע ומזג האוויר של ליל הניטל, הלא הוא חג המולד הנוצרי. כך ב"ילקוט בקבלה מעשית, רפואות ואסטרולוגיה", מאת ר' יהושע בן יחיאל מיכל מסלוצק (כתב יד), תס"א, דפים 176 ע"ב - 179 ע"א (יודגש שספר זה דומה בסגנונו לשאר ספרי קבלה מעשית. הוא כולל אותם שמות ואותם קמיעות, לחשים וגורלות, וכן הוא כולל גם את ספר שימוש תהילים) :

"כך אמרו מחכמי הגוים שיש לידע מחגה של ליל ניטל [שתי מילים אלו מטושטשות מעט כאן] אם שהיא ברור בלא רוח וגשם, סימן...ואם היא גשם ורוח מנשבת, סימן הוא... ואם הרוח מצד מזרח – סימן הוא למיתת בהמות... ואם חל יום של חגה הנ"ל ביום א', החורף יהיה חם... הימים מן הניטל ע"פ [?] ג' מלכים שלהם, אם יזרח בהם השמש. אם ביום א'... ואם ביום ב'... ע"כ מצאתי".

ובשולי השאלה נשאל

כינויו של אותו האיש מוכרים, ולכן קל לזהותם. לעומת זאת, למשל, את השם "גאיפס" לא היינו מזהים לולי סמיכותו בחש הנ"ל ל"תלוי". אם כך, מי יודע כמה כינויי אלילים או שדים אחרים, הם או שיבושיהם, חדרו מעובדי אלילים שונים לספרים אלו, ואין בידינו לזהותם ?

שאלה 12: ויבוא גם השטן בתוכם להתייצב

מלאך-שטן מאמונת הנוצרים

בספר צפוני ציוני, למקובל רבי מנחם ציוני (מתקופת הראשונים, מהמאה ה-14), עוסק בראיות למציאותם של כוחות חיצוניים, כדוגמת שדים. בין השאר מפרט שם את שמות השרים המשמשים בכל יום (למשל: ביום שלישי אלחמד שהוא שר הדם, ביום חמישי שמהוריש שהוא שר המגפה), ואת הדרכים לפעול בעזרתם ענייני קבלה מעשית (למשל: אם תרצה להשליט את אלחמד על אדם כדי לנקום בו). בין שרים אלה הוא מביא כך (מהדורת ניו יורק תשמ"ה עמוד עח):

"ביום הד' משמש ברקין היהודי והוא משפחת היהודים מן הנפילים אשר היו בארץ ויש לו כת שלישי עמו, והוא הנקרא לוציפר וכפכפוני רבא..."

חשוב להדגיש שקטע זה הועתק (בשינויי לשון קלים) גם בספר שושן יסוד העולם (סי' תקע"ד, בכתב היד עמוד 261) ובספר קבלה מעשית תק"מ (דף 50 ע"ב).

מי זה?

מקורו של השם לוציפר – במיתולוגיה הרומית, ופירושו "נושא האור". אך עיקר פרסומו בא לו ממסורת נוצרית (מאוחרת יחסית), שעל פיה לוציפר היה מגדול המלאכים, ובגלל שחטא יחד עם קבוצת מלאכים שתחתיו, הושלך עמם מהשמיים, הוא הפך לשטן והם לשדים.

השבועה

בספר מפתח שלמה, נמצאת השבעות, בין להשביע את לוציפר, בין להשביע אחרים בלוציפר, ובין להשביע... בתורת ה'. וכך כתוב בו (מהדורת אמסטרדם תפ"ב כפי שהודפסה לאחר מכן באוקספורד 1914, דף נה ע"א, וכן הועתק בעמודים שבסוף הספר, עמוד X):

"ניסיון של שמעון מנו... ואמור ג' פעמים לא פחות ולא יותר ההשבעה הזאת: אשביע אתכם לוציפר וכל חבריך באלוקים חיים במלאכי מעלה ומטה בכך וכך ובשם פו"פ וכו'. עוד אשביע אתכם בכל זבוח אדוניכם. עוד אשביע אתכם בשטן אשר בידו מפתחות גהינם עליכם. אשביע אתכם בלוציפר מלכם. אשביע אתכם במגדל תהום, אשביע אתכם בתורת ה'... שתבואו מיד אל המקום הזה אתה לוציפר עם חבריך או שתשלח מעבדיך שיגידו לי האמת מכל מה שאשאל מהם..."

מיידי יבוא לוציפר עם חבריו או ישלח ג' שלוחים מחבריו או מעבדיו ויאמרו לך
מה תרצה ומה תחפוץ ולמה הבאת אותנו. ואז מיד אתה תשאל מהם ג' דברים
אשר תחפוץ ויאמרהו...
ואני הכותב (כך היה כתוב) עמדתי על ניסיון בזה והוא אמת."

בל זבוך

כעת נבין כינוי נוסף שמוזכר בהשבעה זו: "בבל זבוך אדוניכם". מיהו בבל זבוך?
ככל הנראה מקורו הוא האליל "בעל זבוב" שמוזכר בתנ"ך (מלכים ב פרק א). אצל
הנוצרים הוא הפך לשם נוסף של השטן. הוא מוזכר גם בספר "ברית שלמה" (שנקרא
גם "צוואת שלמה", מקורו של ספר זה אינו ברור כלל), כמלך השדים (כגון בפסקה
13). ממקורות אלו, ככל הנראה, התגלגל "בבל זבוך" להשבעה זו, יחד עם "לוציפר
וכל חבריו", ו"השטן אשר בידו מפתחות גהינם".

איגרא רמא ובירא עמיקתא

ביטוי נוסף שמעורר תהיות בהשבעה זו הוא "מגדל תהום" הוא אינו מוכר לנו
ממקורות יהודיים אחרים. מהי משמעותו?

המושג "תהום", בכתבי הנוצרים (ב"ברית החדשה") משמש כמקום של שדים
מסוימים, ככלא של מלאכים טמאים, כמקום שאליו מושלך השטן. מובן אם כן שיש
מקום להשביע את המלאכים, או את לוציפר וחבריו בתהום (למותר להדגיש
שביהדות אין למלאכים בחירה, ולא שכר ועונש).

ומהו מגדל-תהום? יתכן שמקורו של ביטוי זה בגרמנית, בה Turm פירושו "מגדל",
ו-Tiefer פירושו "תהום". בימי הביניים, ואף לאחריהם (אך לא בימינו) משמעותו
של הביטוי Tiefer turm, בגרמנית, היתה בית כלא.

שאלה 13: ויפילו גורלות

בירור ע"י גורלות שונים

נושא הגורלות הוא תחום העומד בפני עצמו. במהותו הוא שונה משאר תחומי הקבלה המעשית, שכן תכליתו אינה לשנות את המציאות אלא לבררה.

בכל זאת תחום זה משתייך לקבלה מעשית, הן משום שגורלות הובאו בספרי קבלה מעשית, הן משום שרבנים שעסקו בגורלות עסקו גם בקבלה מעשית, והן משום שלעיתים הגורלות כללו גם השבעות, כפי שמצוי בקבלה מעשית.

מיני הגורלות

ישנם מיני גורלות רבים. חלקם נועדו לנושא מסוים, כגון לברר האם החולה יחיה, האם האשה עקרה, האם תלד זכר או נקבה. וחלקם נועדו לשאלות רבות.

יש גורלות שנעשים ע"י עצימת עיניים מול שרטוט המכיל "בתים" (דהיינו: משבצות) רבים, ונגיעה אקראית באחד מהם, כאשר מצורף לשרטוט הסבר מהי משמעות התשובה של כל בית. יש שנעשים ע"י כתיבה אקראית, כדלקמן. וישנן דרכים נוספות.

רבי אברהם חמוי, שעסק רבות בתחום זה, כתב על מספר מיני הגורלות שמצא:

"ובהיותן [מחפש על זה עניינים, מצאתי ט"ל גורלות".

חלקם יוחסו לאחיתופל, לדניאל הנביא, לעזרא, לרס"ג ולאבן עזרא.

גורל החומש

אחד הגורלות המפורסמים בדורנו הוא הגורל המיוחס לגר"א, הנעשה ע"י פתיחת ספר.

מקור הרעיון מובא כבר בגמרא כ"פסוק לי פסוקך" (גיטין סח ע"א ועוד).

בדומה לזה היו פותחים בספר, וכמו שכתב הדרכי תשובה (סימן קעט סעיף ד ס"ק (כח):

"פסוק לי פסוקך. ע' בערך לחם (למהריק"ש) נ"ל דלכ"ע מותר לפתוח בתורה לראות הפסוק העולה כי היא חיינו וכמו שמצינו ביאשיה שעשה מעשה על שמצא גליל באותו פסוק וכן עמא דבר עכ"ל ועי' בשו"ר ברכה אות ו' שהביאו והביא ממ"ש בקונט' כת"י מבעל שבט מוסר וז"ל קבלתי מרבתי כשהיו רוצים

לעשות איזה דבר והיו מסופקים אם לעשותו או לא היו נוטלין חומש או ארבעה ועשרים והיו פותחין אותו ורואים בראש הדף מה פסוק היה מוציא וכפי מה שמראה באותו הפסוק היה עושה ונמצא שהי' מתייעץ עם התורה כדת מה לעשות בכל עניניו וכו' דהגם שאמרו בספרי אין שואלין בגורלות דכתיב תמים תהיה עם ה' אלקיך וכו' וכגון זה שרי עכ"ד".

בספר קבלה מעשית תק"מ הביא שמות לשם כך (דף כב ע"א סי' קה) :

"זה השם... עם מקורו... עם מלאכיו... כוחו גדול להטיל גורל על הספר על עניין הליכה [האם ללכת למקום מסוים] וגם לשאול כל ספיקות בין בספר התורה בין בשאלה בתחילה הפסוק זה ספר תולדות אדם וגו' ואח"כ יאמר זה השם הזכר לעיל עם מקורו".

רבי אברהם חמוי הביא את דברי הדרכי תשובה דלעיל, והוסיף להסביר כיצד לערוך את הגורל (דבק מא"ח מערכת ג אות ז דף כד ע"א) :

"גורל החומש... והגורל הזה ככה משפטו ומעשהו: יקח החומש בידו ויאמר יר"מ ה' או"א שתעלה בידי בפסוק אחד שיבוא אחר שיטה ז' מפתחה ראשונה שאפתח בזה הספר התורה הקדושה הזאת באות המתחלת בשיטה השביעית והיא תשובת שאלתי... ויפתח הספר ויראה ראש הפסוק הבא בשיטה השביעית מה הוא מתחיל ומן משמעותו יוכל להבין אם טוב אם למוטב כאשר יעלה האות והתיבה".

בספר רפואה וחיים מירושלים (עמוד לא) ישנו אופן מפורט יותר לגורל זה :

"ובכל פעם יזכור שאלתו ויהפוך ז' עלין וז' דפין ז' עמודים ז' פסוקים ז' שיטין ז' תיבות ז' אותיות. ויבקש הפסוק שמשם ואילך, המתחיל באות ז' ושם תשובתו".

בספר ילקוט הגורלות (עמודים ה-ו) העתיק את הנוסח הנ"ל (מרפואה וחיים מירושלים), והוסיף אופן אחר לגורל כזה :

"ע"א [עניין אחר] סוד גורל הספר מצאתי ספר כתיבת יד ישן והוא כתוב על קלף צבי ומלא סוד ה', ושם כתוב סוד הגורל על הספר, וז"ל :
דע בני סוד הגורל הוא שם זו... ומקורו... וצורפו עם מקורו... ומלאכיו... ועוזריו... וכך שימוש :

אמור התפלה בהכנעה רבה וכונה גדולה ואח"כ תביא ספר תורה דהיינו חומש של תורה כולה, מבראשית עד לעיני כל ישראל, ואמור פסוק זה על הספר בכוונה גדולה ולבך לשמים ז"פ זה אחר זה, וראה בראשי העמודים האותיות וצרפם

והשליכם ה' ה', והנשאר מנה כמספרם שורות וראה מה יוצא, והוא המכוון. וזה הפסוק זה ספר תולדות אדם".

גורל החול

נכון כעת ב"גורל החול", שהוא ככל הנראה הגורל המפורסם ביותר, שיש שייחוסוהו לדניאל הנביא ויש שייחוסוהו לאבן עזרא.

בספר הסודות סגולות החכמה (תשע"ד) הביא גם (עמוד 209) גורל חול המיוחס לזינאתי. נשאל בינתיים: מיהו אותו זינאתי?

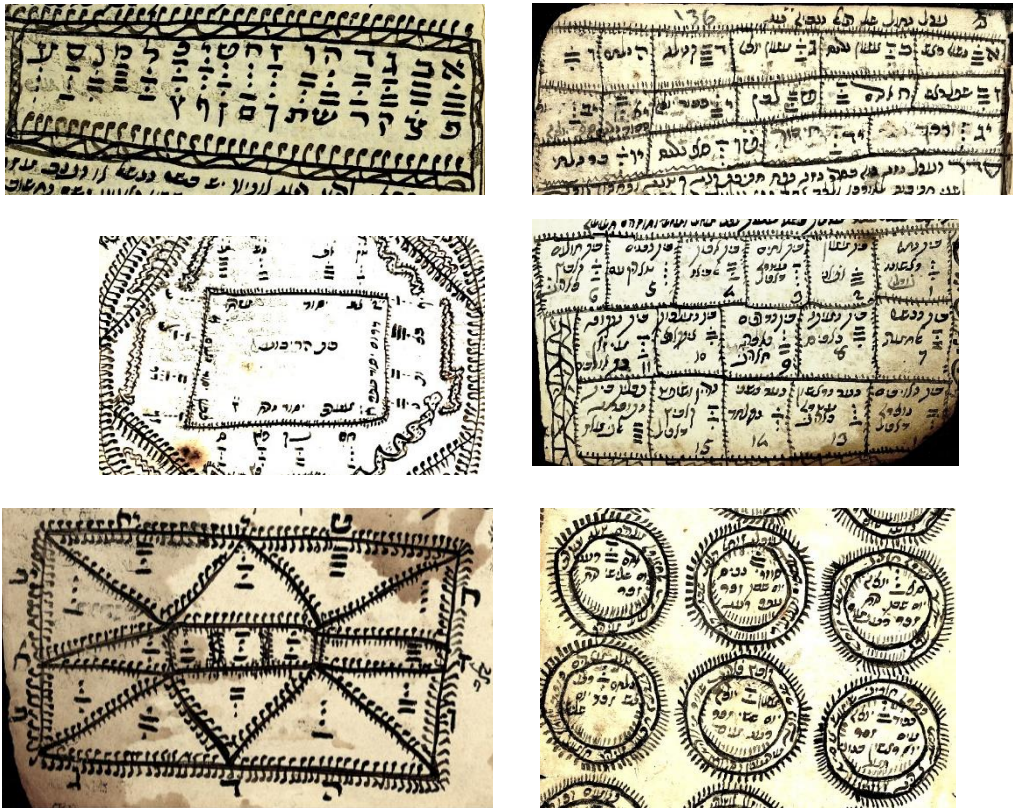
הגורל נעשה באופן זה (ילקוט הגורלות דף טו ע"א, ספר הסודות סגולות החכמה עמודים 216, 428. פירוט רב על כך בספר מחקרים בתרבותם של יהודי צפון אפריקה עמודים 217-215): השואל מצייר ארבע שורות של נקודות, כאשר הוא לא מתכוון למספר נקודות מסוים. לאחר שהוא מסיים לציירן, הוא מחבר כל זוג נקודות בקו מאוזן. במקרה שמספר הנקודות בשורה אינו זוגי, נותרת בסופה נקודה בודדת.

כך, בסיום ציור הקווים, מביטים על סיומי ארבע השורות. יש בהם ארבע צורות, שכל אחת מהן יכולה להיות קו (במקרה שמספר הנקודות בשורה היה זוגי) או נקודה (במקרה שמספר הנקודות בשורה היה אי-זוגי).

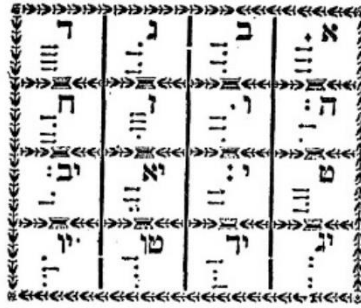
בגירסה אחרת, מציירים עיגולים קטנים (במקום נקודות), וכאשר מחברים את זוגות העיגולים, אם נשארים שני עיגולים, לא מחברים אותם. כך כל אחת מארבע הצורות שמתקבלות יכולה להיות זוג עיגולים או עיגול בודד.

תוצאת הגורל

חשבון פשוט מביא לכך שישנן שש עשרה אפשרויות לסמלים כאלו.

- שש עשרה האפשרויות של גורל החול. כולם מתוך כתב היד "קובץ קבלה מעשית", תר"ח-תר"ט:
- בשורה העליונה – מימין לשמאל:
1. דף 136 ע"א. מעליו נכתב: "גורל החול של דניאל הנביא ע"ה".
 2. דף 54 ע"א. מסודרות ע"פ האלף בית.
 3. דף 61 ע"ב.
 4. דף 53 ע"א. מסודרות סביב מלבן מרכזי.
 5. דף 47 ע"א, בקטע זה שישה חותמות, כל אחד מכיל צירוף אחר. מתוך 16 חותמות בעמוד השלם.
 6. דף 94 ע"א. שים לב לצורה המעניינת, הכוללת אלכסונים רבים.

לוח של "גורל דניאל הנביא" ע"ה, מתוך ספר ילקוט הגורלות (תש"ד, דף טו ע"א). זהה לצורה מספר 1 בעמוד הקודם.

לאפשרויות השונות ניתנו אף כינויים שונים (תולדות הרב שלום שבזי חלק א עמוד נ "גורל החול להרשב"ז", אוצרות מלאכים עמוד 112, ספר הסודות סגולות החכמה עמוד 429 "גורל החול לאבן עזרא"): כבוד יוצא, כבוד נכנס, נשיא ראש, שפל ראש, בר הלחי, סריס נלחם, חיבור, הסהר, סף נכנס, סף יוצא, ממון נכנס, ממון יוצא, לבן, אודם, דרך, קהילה (בין המקורות השונים ישנם שינויים לגבי סמלים מסוימים). למשל, הסמל של ארבע נקודות זו תחת זו מכונה "דרך", והסמל של ארבעה קווים זה תחת זה מכונה "קהילה".

שמות הסמלים המתקבלים מגורל החול.
מתוך כתב יד גורלות החול, תרמ"ד.

הרצף של ארבעת הסמלים שהתקבלו מסמל את משמעות התשובה, ע"פ הכתוב בספרי הגורלות.

למשל, הסמל "כבוד נכנס", שהוא שני קווים ומתחתיהם שתי נקודות, מעיד על התשובה הבאה (ספר הסודות סגולות החכמה עמוד 429):

"כבוד נכנס. ואתה דע לך כי הוא שואל בעד בהמה שחורה אם יקחנה או סרה מידו תשוב אליו במהרה. ואם ישאל על ההרה מה תלד דע לך כי תלד בן, או שואל על אדם רחוק אם תבוא לו בשורה ממנו או כתב או שואל בעד מלאכה, לזאת אשיב לך כי גורל זה על הכל טוב. ומה טוב גם כן ללכת ליקח אשה וגם

לאבידה וגניבה טוב הוא לשוב אליו. ואם שאל על החולה יתרפא ע"י הקזת דם. והרחוק ישוב אליו במהרה. וכל מה שתשאל עליו טוב יהיה בע"ה".

גורל החול, וכן שמותיהם של חלק מהסמלים שבו, הוזכרו כבר בספר העיקרים (לרבי יוסף אלבו, מהמאות ה-14 וה-15, מאמר ד פרק ד):

"כן יאמרו בעלי גורלות החול או שאר מיני הגורלות הנוהגות בין האנשים, שבמקרה גמור יודיעו קצת האנשים על פיהם כל ריב וכל נגע שיקרה בין האנשים, מבלתי שיהיה בצורות ההן שום הוראה עצמית על הענין המוגד, ויאמרו שכן נתאמת בנסיון, כמו שיאמר בעל גורל החול שבהיות צורת נשוא ראש יוצאת ראשונה תורה על ההצלחה, ושפל ראש יורה על ההפך, ואין חלוף בין שתי אלו הצורות אלא בהנחת נקודה אחת, שבאחת מהן היא מונחת למעלה ובאחרת למטה, וכן בשאר הצורות".

גירסה עם שש עשרה שורות, אמהות בנות ועוד

יש גירסה מורכבת יותר של גורל החול.

בגירסה זו מכינים 16 שורות, ומהן יוצרים ארבע סמלים שמכונים "ארבע אמהות". מתוך הארבעה האלה מייצרים "ארבע בנות", שהן בעצם סידור "מסובב" של ארבע האמהות: מהצורות העליונות שבכל האמהות יוצרים את הבת הראשונה, מהצורות שאחריהם את הבת השנייה, וכן הלאה. ע"פ כללים קבועים יוצרים מהאמהות והבנות עוד שתי רביעיות של סמלים. ומהם, ע"פ כללים מסוימים, יוצא בסופו של דבר הסמל הקובע את הגורל.

מתוך כתב היד "גורל החול" (המאות ה-19 וה-20), העמוד הראשון:

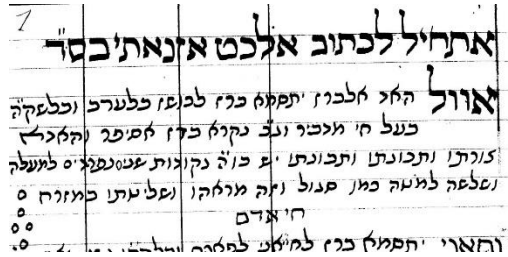
1. סימנו שש עשרה שורות של נקודות.
2. חיברו את זוגות הנקודות כך שנשארו בסוף כל שורה נקודה אחת או שתיים.
3. משש עשרה הצורות הללו יצרו את ארבע האמהות.
4. מהן יצרו ע"י סיבוב את ארבע הבנות.
5. מהאמהות והבנות יצרו עוד שתי קבוצות.
6. על פיהם ערכו חיישובים נוספים.
7. מהחיישובים הללו הסיקו את הסמל הקובע של הגורל.

מנלן?

רבי אברהם חמוי, שעסק רבות בתחום הגורלות, העיר על כך שגורלות דומים נמצאים גם אצל אומות העולם. כך כתב בספרו דבק מא"ח (מערכת ג אות ז, עמוד כד) :

"וע"פ החכמה הזו יסדו גורל אחד שנקרא גורל החול, והוא מיוחס להרב רבינו אברנה]ם אבן עזרא ז"ל. וגם לחכמי העמים נמצא איתם עמו טאמטאמי וזנאטי ואל הנדי כידוע לבעלי החכמה הזאת".

נשים לב כבר כעת, ש"גורל החול זינאתי" שהובא בספר הסודות סגולות החכמה, לא חובר ע"י מקובל צדיק, שכן ר' אברהם חמוי מעיד עליו שהוא מ"חכמי העמים". אכן הכוונה למוחמד אזנאתי, שכתב ספר על גורל זה במאה ה-16, ועל שמו מכנים בצפון אפריקה את גורל זה בשם "אלכט אזנאתי" (מחקרים בתרבותם של יהודי צפון אפריקה עמוד 215). וכך הוא חדר לעולם הגורלות היהודיים...

מתוך כתב היד "גורלות סגולות ורפואות" עמוד 1, בקובץ עמוד 312, ערבית יהודית. בפינה השמאלי-תחתונה ניתן לראות את הסמל המכונה "סריס נלחם", או "נער".
"אלכט אזנאתי" נקרא על שם מוחמד אזנאתי. מכאן השתרבב גורל בשם זה גם ל"ספר הסודות סגולות החכמה".

ומיהם טאמטאמי ואל הנדי? לצורך כך נצטרך להמשיך בחיפושינו על ציר הזמן, אבל לאחר...

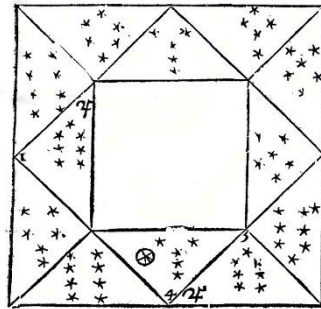
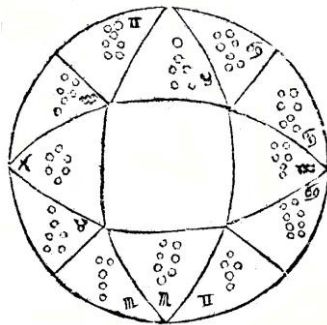
לטינית

במאה ה-14 או ה-15, כתב אגריפה ספר בלטינית, שמאוחר יותר תורגם לאנגלית בשם Of geomancy.

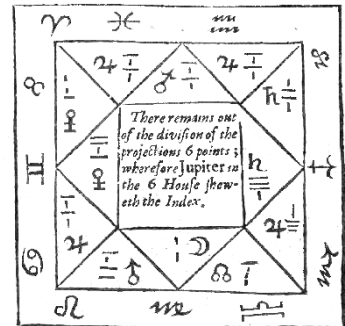
of Geomancy.				
The hour	The greater Fortune.	The lesser Fortune.	Solis.	
1	*	*	☉	
2	*	*		
3	*	*		
Via.	Via.	Populus.	Lune.	
4	*	*	☾	
5	*	*		
6	*	*		

מתוך הספר Of geomancy, קטע מתוך עמוד 3, ובו שמות הסמלים של הגורל (בעמוד המלא מופיעים כל 16 הסמלים). קל לזהות את השם "Via" שפירושו "דרך", וכן "Populm" שהיא "קהילה" (אנשים).

ספר זה יכול להאיר את עינינו בפרטים רבים על גורל החול. נעיין למשל בצורת הריבוע והמעוין הנמצאים בו, שמאוחר יותר הופיעו בספרים לועזיים נוספים:

S'ensuivent les observations particulieres sur les

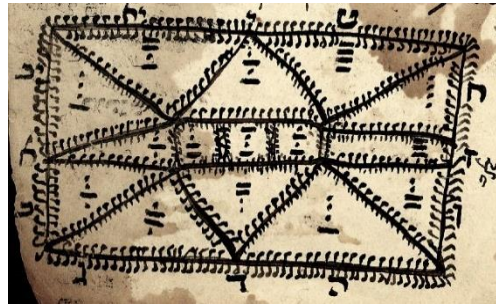

מימין לשמאל:

1. מתוך הספר Of geomancy, מתוך עמוד 9. שנים עשר סמלים (כנגד שנים עשר המזלות), המסודר עם מרובע, מעוין ואלכסונים.
2. אותה צורה, מתוך הספר La chiromance, la physionomie, et la geomance avec la signification des nombres, & l'usage de la roue de Pythagore, צרפתית, 1633, עמוד 303.
3. מתוך הספר Fasciculus geomanticus (קובץ בגאומנטיקה), לטינית, 1704, עמוד 243. באיור זה הריבוע והמעוין "מעוגלים" יותר, אך גם בספר זה הם מופיעים בכמה מקומות בצורתם המקורית – המרובעת. כך בעמודים 219, 238, 241. בשער הספר נכתב: "עבודה מסקרנת ביותר, ומבוקשת על ידי רבים" (Opus maxime curiosum, et a multis hactenus desideratum).

האם הצורות של המרובע והמעוין מזכירות לנו צורה שכבר ראינו?

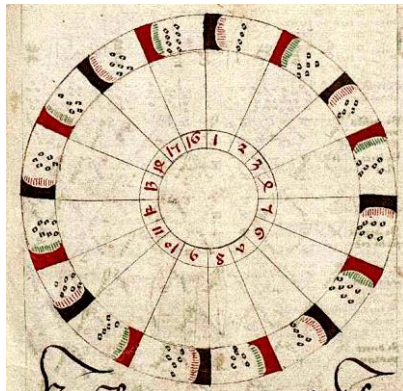
נחזור לצורה שהבאנו לעיל :

מימין לשמאל:

1. כתב היד "קובץ קבלה מעשית", תר"ח-תר"ט, דף 94 ע"א.
2. כתב היד "גורל החול" (המאות ה-19 וה-20) עמוד טז. איור נוסף דומה שם בעמוד כו.

אך זהו אינו הספר הלטיני הראשון בנושא זה. כבר קדמו לו שני חיבורים לטיניים שעסקו בגורל החול: הספר ארס גאומנטיה (ars geomantiae), מתחילת המאה ה-12, שמכיל כמאה עמודים, וכולו עוסק בגורלות אלו, והספר פיקטריקס (Picatrix או Buqratis), מהמאה ה-13, המכיל כארבע מאות עמודים, ועוסק בקסמים ואסטרולוגיה, ושוב, עם דגש על גורלות אלו.

1. הספר ארס גאומנטיה (ars geomantiae), קטע מתוך עמוד 36v, כתב יד מהמאה ה-14, לטינית. אפשרויות שונות של תוצאות "גורל חול".
2. הספר פיקטריקס (Picatrix או Buqratis) עמוד 131. כתב היד מהמאה ה-13, לטינית.
בשורה התחתונה:
3. הספר פיקטריקס עמוד 132 (מתוך אותו כתב יד): סמלי גורל החול בראש טבלה (שרק חלק ממנה מופיע כאן). טבלאות דומות מופיעות שם בעמודים 126, 136, 140.

יוונית

נתמקד לרגע בשם הספר *ars geomantiae*. מתברר שספר זה אינו המקור הראשוני לגורל זה, ושמו מעיד עליו. שכן *geōmanteía* ביוונית, פירושו ניחוש-אדמה, דהיינו ראיית הנולד ע"י עפר ("גאו" היא קרקע, כמו במילים גיאוגרפיה, גיאולוגיה וכו'). מכאן גם השם באנגלית – *geomancy*. ואף בעברית היום מכנים זאת "גאומנטיה". אם כן, האם מקורו של גורל החול אצל היוונים?

לא כל היוונים כינו את גורל זה בשם זה. יש שקרו לו *rhamplion* או *rabolion*. מדוע?

"ראמל" בערבית פירושו חול. מכאן הגיעו כינויים אלו ליוונית.

תרגומים מערבית

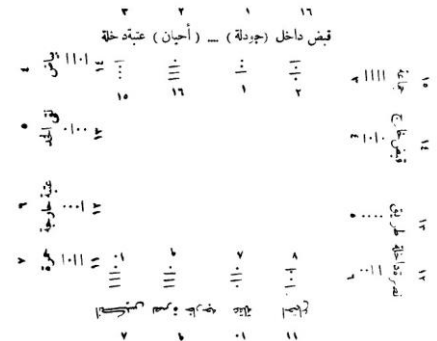
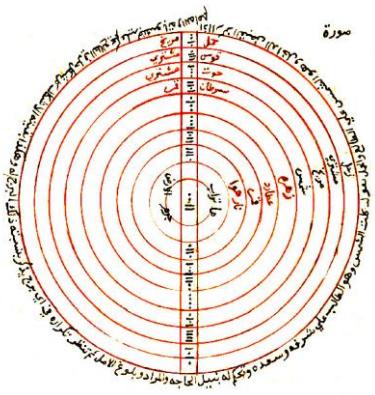
ומה לגבי שני הספרים הלטיניים שהבאנו – ארס גאומנטיה ופיקטריקס?

מתברר ששניהם הם תרגומים מערבית.

לגבי הספר פיקטריקס גם ידוע לנו שם הספר ממנו תורגם: ספר ערבי בשם גאיאת אל חכים (Ghāyat al-Ḥakīm), ששם מחברו הערבי ותקופתו אינם ברורים.

וכן כתב אוצר הספרים (ר' יצחק אייזיק בן יעקב) עמוד 95 פסקה 91:

"גורלות החול. מיוחס לאחד גאון קדמון. כללים כנ"ל בעגולים וציורים... ומודעת חכמה זו בשם "גיאומנציה"... [ונמצאו עוד ספרי גורלות שונים, כן בכתב יד וכן בדפוס וז"ז, ומיוחסים למחברים שונים בדויים, ושורש הגורלות הוא מחכמת הערביים. רמז"ש]."

16 הסמלים האפשריים בגורל החול – מימין לשמאל:

1. מתוך הספר שֶׁמֶס-אֶל-מַעְרִיף (שמש הידע) מאת המכשף אחמד אל בוני, מהמאה ה-13.
2. מתוך הספר Ghāyat al-murād fī wifq al-a'dād במאה ה-14, נכתב בפרסית. כתב היד הנוכחי משנת 1462, עמוד 81 בקובץ.
3. סיר אל אסראר פי אילם אל-עתר (Sirr al-asrār fī 'ilm al-āthār,) (Shamsīyah fī al-kashf 'an mā awda' fī al-Jadāwil al-zahriyah), ערבית, 1500 לערך, דף 18 ע"א.

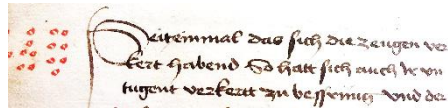
מלך הודו

ומיהם טומטומי ואל הינדי, שהוזכרו אצל ר' אברהם חמוי?

כוונתו לאגדה הרמטית (על שם הרמס טריסמגיסטוס) על כך שמקורו של גורל זה בטומטום אל-הינדי מלך הודו, שכתב על כך ספר, שמאוחר יותר התגלגל אל העולם המוסלמי.

בתרבויות נוספות

מתברר שגורלות חול היו מצויים בתרבויות רבות נוספות.

4 La Geomance	
La Fortune majeure.	La Fortune mineure
2	1
2	1
1	2
1	2
La Voye.	Le Peuple.
1	2
1	2
1	2
1	2

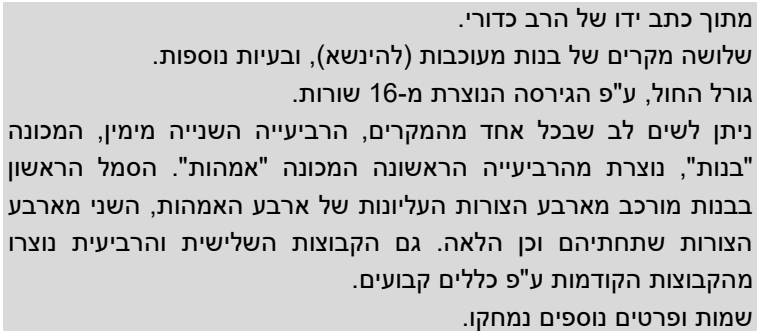
la comonatio	le chemin	le peuple	la prison
*	*	*	*
*	*	*	*
*	*	*	*
*	*	*	*

מלמעלה למטה:

1. כתב יד, גרמנית, שנת 1469. ניתן לראות משמאל שני סמלים של גורל החול.

2. הספר לה-גאומנסי (La geomancie et nomancie des anciens. La) (nomancie cabalistique. Avec L'heure du berger מהדורת 1687. הספר חובר במאה ה-13. ניתן לזהות בקלות את הסמלים "La Voye" (הדרך) ו"La Peuple" (האנשים, קהילה).

3. 4 מתוך 16 סמלי גורל החול (שמופיעים באותו עמוד) בספר La chiromance, la physionomie, et la geomance. avec la signification des nombres, & l'usage de la roue de Pytagore צרפתית, 1663. ניתן לזהות בקלות את הסמלים "le chemin" (הדרך) ו"le peuple" (האנשים, קהילה).

הרב כדורי השתמש בחישובים נוספים, מלבד גורל החול.
מתוך דף בכתב ידו, שכותרתו "דף למעוכבים להתחתן":
לכל זוג נערך חישוב שעל פיו נקבעו מספרי "כוכבם" ו"מזלם" (בספרות בערבית).
ע"פ תוצאות אלה נוספה המסקנה "לא טוב" (מספר 9), "לא מתאים" (מספר 13), וגם – "כוכבם טוב... עם כל זה רוצים להתגרש" (מספר 12).
קביעות אלה על סמך גיטריות וחישובים, מצריכות ביטחון רב בדרך זו.
שמות האימהות של כל המופיעים בקטע זה – נמחקו.

לבל נלך בהבלי הגוים

ראינו שר' אברהם חמוי, שעסק רבות בענייני גורלות, הכיר בכך שגורלות דומים נמצאים גם אצל חכמי העמים הקדמונים. אם כך, האם הוא באמת האמין בכוחם של הגורלות? ואם לא, מדוע עסק בהם ופרסמם בספריו?

נראה שאת התשובה לכך רמז לנו הוא עצמו, בספרו אביעה חידות (מערכת ג' אות יב):

"גורלות. יען היות האדם, חשקו מגמתו לדעת כל נסתר ונעלם ממנו, לעבר ולהווה ולעתיד, וזה דבר בלתי נודע כי אם לה' לבדו... ובהיות טבע האדם חפצו ורצונו לדעת מאשר יעבור עליו תחת השמש, תיקנו לנו כמה גורלות לבל נלך בהבלי הגוים ההם ומעשיהם".

ובספרו דבר מא"ח (מערכת ג, עמוד כד) רמז עוד יותר על חוסר התועלת האמיתי בגורלות:

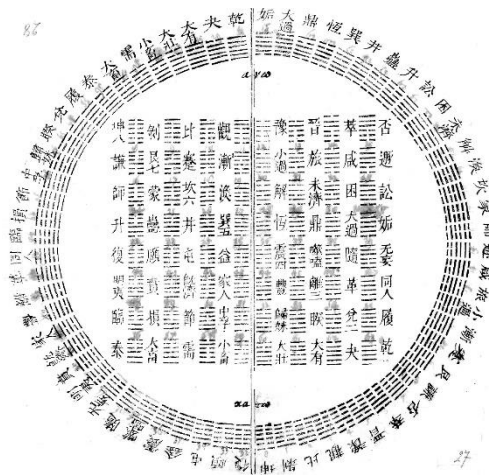
"ובהיות[ני] מחפש על זה עניינים, מצאתי ט"ל גורלות, וכולם דרכתי בהם קסתי, וראיתי רובם הולכים אחר המחשבה ואחר האמונה והדמיון. וטעם הצגתי אלו הגורלות פה ובספר הקדוש האח נפשנו, יען ידוע לכל בעי שער עירי שהדברים הללו יש להם כח המושך ליבות בני אדם, הגורלות והסגולות הכל רציץ אחריהם ישראל לסגולתו. ובעבור אחד סגולה או גורל אשר רוצה לראות האדם בספר הזה, אגב זה לומד איזה דברי תורה או מוסר או הנהגה טובה. ויהיה רצון שתעשה רושם בליבו, ודי לי ולו".

סינית

גורל החול הוא גורל אחד מני רבים.

אצל אומות העולם, באזורים שונים ובתקופות שונות, היו נהוגים מיני גורלות רבים ושונים.

אצל הסינים ישנו ספר ששמו "ספר התמורות" (אי-צ'ינג), שמתאר גורל עתיק שראשיתו בין המאה ה-10 ל-4 לפנה"ס. הגורל מתבצע, לרוב, בעזרת הטלת שלושה מטבעות במשך שש פעמים. הסמל המתקבל מורכב משישה קווים מאוזנים, שכל אחד מהם יכול להיות רצוף או שבור (לשני מקטעים). חלקם מופיעים על דגל קוריאה הדרומית. חשבון פשוט מביא לכך שיש 64 אפשרויות לסמלים כאלה.

תרשים המפרט את 64 האפשרויות ע"פ הספר אי-צ'ינג ("ספר התמורות").
64 האפשרויות מפורטות הן במעגל החיצוני, והן בריבוע הפנימי.
לכל אחת מהאפשרויות ישנה גם אות סינית מתאימה.

בשולי השאלה נשאל

ראינו שיש שקראו לגורל החול על שם דניאל, יש שקראו לו על שם האבן עזרא, ויש שקראו לו על שם מוחמד זינאתי (מהמאה ה-16).

האם יש עוד איזה שהוא רעיון מחודש בעולם היהודי, שיש דעות שונות האם לייחסו למישהו מתקופת התנ"ך, או למישהו מתקופת הראשונים, או למישהו – שאינו יהודי – מתקופת האחרונים?

שאלה 14: כתב מלאכים

כתביהם של מלאכים, של אברהם אבינו, של הקב"ה

בקמיעות רבים ניתן לראות כתבים מוזרים, שהמשותף להם הוא שישנן טבעות בקצוות האותיות. כך גם במחברות כתב ידו של הרב כדורי (בספר קדושת יצחק). יש שכינו את כתבים אלו "כתב מלאכים", "כתב קמיעות", או "כתב טבעות".

מתברר שישנם כתבים רבים כאלה השונים זה מזה. יש שייחסו כתבים כאלה למלאכים שונים, לאברהם אבינו ואף לקב"ה בעצמו.

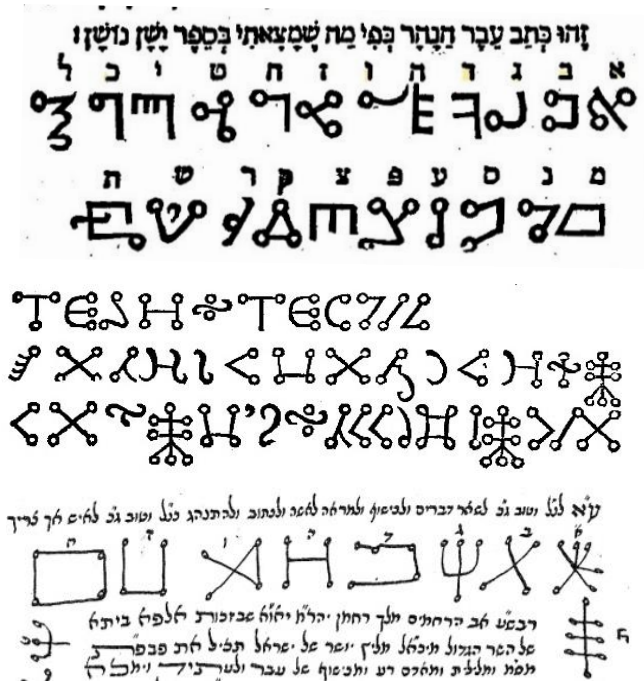
(יש שפירטו כתבים רבים כאלה: קדושת יצחק חלק א עמודים שיט – שכא (בכתב היד עמודים ע – עב), מערכת ק. כתב היד "קבלה מהבעל שם טוב" (ייחוסו לבעש"ט אינו ברור) הפותח בכותרת "פועל נפלאות" (המאה ה-18) דפים קצו ע"א – קצו ע"ב. כתב היד "קבלה מעשית תק"מ" דף לג ע"ב. ספר הסודות – סגולות החכמה עמודים 53-34).

המגיד ממזריטש סיפר שהבעל שם טוב לימד אותו את כתב זה (מגיד דבריו ליעקב, הקדמה, ד"ה ולפעמים):

"ופעם אחת שמעתי מפיו הקדוש ממש שהבעש"ט זלה"ה לימד אותו... וגם הראה לי בספר רזיאל אותיות וכתב מלאכים ואמר שלימד אותו כל זה, כי כל מלאך יש לו תמונת אותיות א"ב משונה מחבירו לפי מידתו וערכו ומאיזה עולם הוא, והמשכיל יבין".

הקדושת לוי (ר' לוי יצחק מברדיטשב) אף העלה אפשרות שזה היה הכתב שנהגו בו עם ישראל עד ימות עזרא (קדושות לפורים קדושה שנייה ד"ה ואפשר):

"ואפשר זה הפירוש שאמרו (סנהדרין כא, ב שם) מאי כתב עברי, אמר רב חסדא כתב ליבונאה. וזה לשון רש"י (ד"ה ליבונאה): אותיות גדולות כעין שכותבין בקמיעות ומזוזות. ואותיות המלאכים קוראים העולם 'כתב קמיעות'. כלומר, שבתחילה לא קיבלו ולא נזדככו רק העולם השכל, שכן כתב 'קמיעה' הוא השבעות למלאכים, ולכן היו האותיות בכתב מלאכים וקמיעות, שהוא עולם השכל שנתקן אז. ואחר כך בימי עזרא בכתב אשורית...".

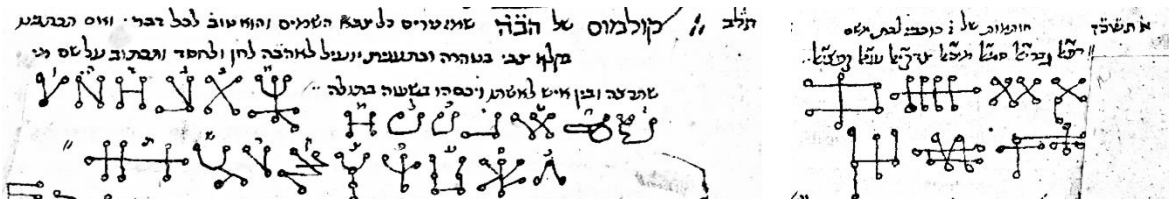
מלמעלה למטה:

1. מתוך ספר "מקנה אברם" (לרבי אברהם דבלמש, נפטר 1523), השער הראשון, "מספר האותיות וצורתן", עמוד 12 (אמנם מספרי העמודים לא מופיעים בו) שם הוא מכונה "כתב עבר הנהר".
2. קמיע לאהבה, מתוך ספר רזיאל המלאך (מהדורת אמסטרדם תסא דף מד ע"א).
3. מתוך כתב יד של "שורשי השמות" (לרבי ידידיה רפאל חי אבואלעפיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל), דף יז ע"ב. כאן מפורש כתב זה, והוא מכונה "אלפא ביתא של השר הגדול מיכאל מליץ יושר של ישראל".

כתב של הקב"ה ושל השכינה

בספר שושן יסוד העולם, לרבינו יוסף תירשום (המאה ה-16), הרחיב בעניינים אלה, ופירט את הכתבים של המלאכים השונים, ואף חותמות של שבעת כוכבי הלכת, ואפילו כתב של הקב"ה.

גם בכתב היד "קבלה מהבעל שם טוב" (ייחוסו לבעש"ט אינו ברור) הפותח בכותרת "פועל נפלאות" (המאה ה-18) דף קצג ע"א הביא "אלפא ביתות של שכינה".

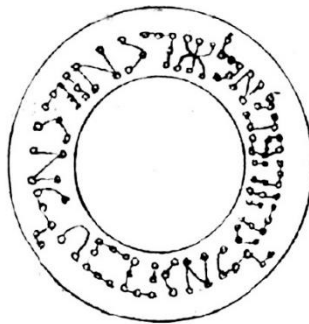
מימין לשמאל:

1. שושן יסוד העולם, סי' א'תשכ"ז: חותמות של ז' כוכבי לכת.
2. שושן יסוד העולם, סי' תל"ב: "קולמוס של הב"ה [הקב"ה] שמזכירים כל צבא השמים, והוא טוב לכל דבר".

כתב מלאכים באותיות אשוריות

ויש גם כתב מלאכים "פשוט" יותר: אותיות עבריות "רגילות", שנוספו להן טבעות בקצוותיהן.

אב גרהוד
עבאות

כתב מלאכים, הבנוי מאותיות רגילות עם טבעות בקצוותיהן.

למעלה למטה:

1. הא"ב. מתוך קדושת יצחק חלק ג, עמוד רפו, בכתב היד עמוד קיד, מערכת ל סי' שטו.
2. שימוש באותיות אלו. מתוך קדושת יצחק ח"א עמוד קלז, בכתב היד עמוד ה, מערכת א סי' לב.
3. בכתב היד "קבלה מהבעל שם טוב" (ייחוסו לבעש"ט אינו ברור) הפותח בכותרת "פועל נפלאות" (המאה ה-18) דף קסט ע"א: להשבעת שדים, "לדעת תשובת שאלתך בכל עת שתמצא". מהמרכז למעלה: "ש-די אוריאל טבהאל יקוק פניאל".

טבעות בראש אותיות אשוריות

בכתב היד "קובץ סגולות קמעות וכו' מהמאות ה-19 וה-20", מצאנו כתב טבעות ייחודי: אותיות אשוריות שבראש כל אחת מהן טבעת או שתיים.

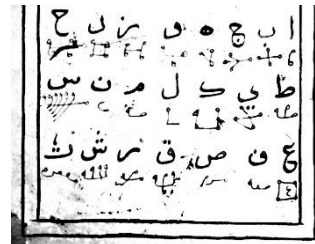
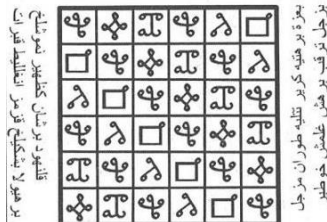
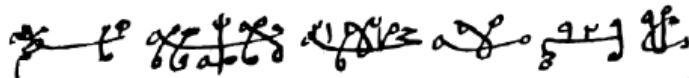

שמות מלאכים ועוד שמות קדושים, בכתב שבו הטבעות מופיעות רק בראשי האותיות האשוריות. מתוך "קובץ סגולות קמעות וכו' מהמאות ה-19 וה-20".

וכעת לשאלה העיקרית: מהו מקורו של כתב המלאכים?

מלאכים ערביים?

מתברר ש"כתב טבעות" מצוי גם בקמיעות ערביים.

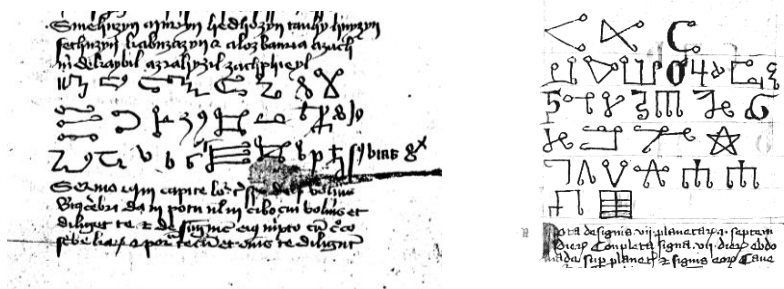
בשורה העליונה:

1. כתב קמיעות בספר הערבי 'שם-אל-מערף' (שמש הידע) מאת המכשף אחמד אל בוני, מהמאה ה-13. במהדורה עם התרגום לספרדית עמוד 482. בשורה התחתונה – מימין לשמאל:
2. הסבר על כתב קמיעות בערבית, מתוך כתב היד "טקסט לא שלם על אותיות קסם", ערבית, 1700 לערך.
- 3-4. כתב מלאכים בריבועי-מדרגות, קטעים מתוך קמיעות ערביים.

מלאכים לטיניים?

נמשיך בדרכנו לעבר. במאה ה-15 נכתב בלטינית הספר "המדריך של מינכן לקסם שדים" (Liber incantationum, exorcismorum et fascinationum et variorum).

ניתן לזהות בו בפירוש "כתב טבעות", ששימש גם אצלם לצרכי לחשים וגירוש שדים.

מתוך "המדריך של מינכן לקסם שדים", כתב יד, לטינית, המאה ה-15.

מימין לשמאל:

1. דף 74 ע"ב.

2. דף 148 ע"א.

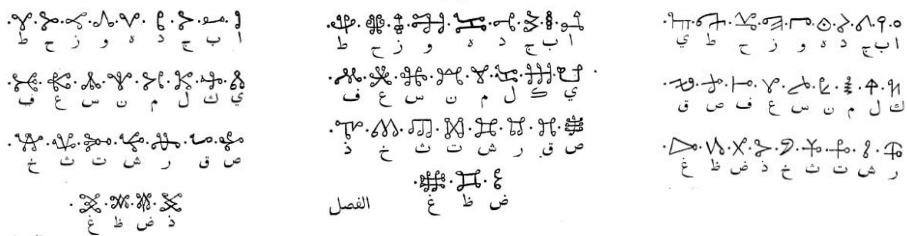
מלאכים יוונים? מצריים?

נמשיך עוד בדרך לעבר.

ספר ערבי מימי הביניים, ליקט כתבים עתיקים, וביניהם כתבי חרטומים (הירוגליפים) ממצריים העתיקה (שם הספר הוא An explanation of ancient alphabets and hieroglyphics, ותורגם לאנגלית ע"י Joseph von Hammer-Purgstall בשנת 1806. הספר יוחס ל-Ibn Wahshiyya מהמאה ה-9, אך טוענים שהוא מהמאה ה-11).

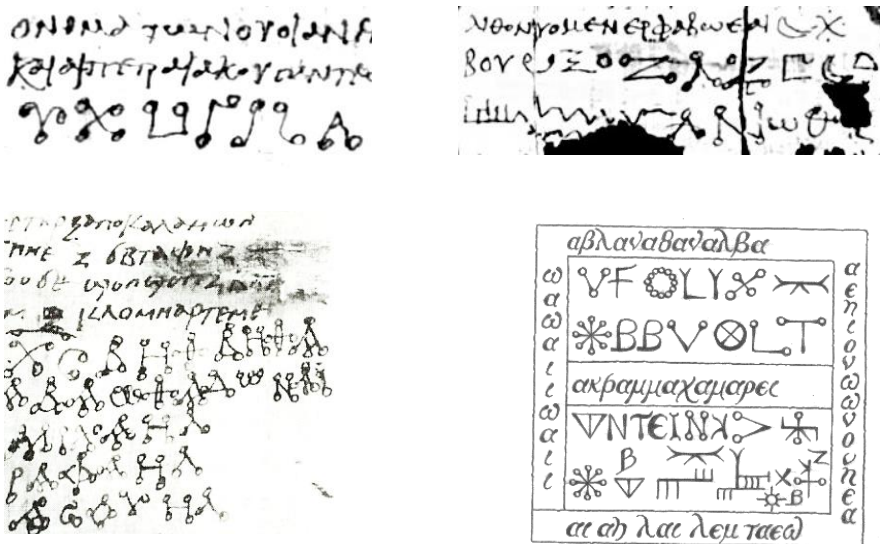
בין השאר הוא מביא שם "כתבי טבעות" שהמצרים העתיקים כתבו בהם לחשים, קמיעות, ענייני אסטרולוגיה והעלאת רוחות.

שאלה 14 : כתב מלאכים
כתביהם של מלאכים, של אברהם אבינו, של הקב"ה

מתוך הספר
hieroglyphics, פרק 4 סעיפים 12 (עמוד 34, מימין) 13 (עמוד 35,
באמצע) 14 (עמוד 36, משמאל).

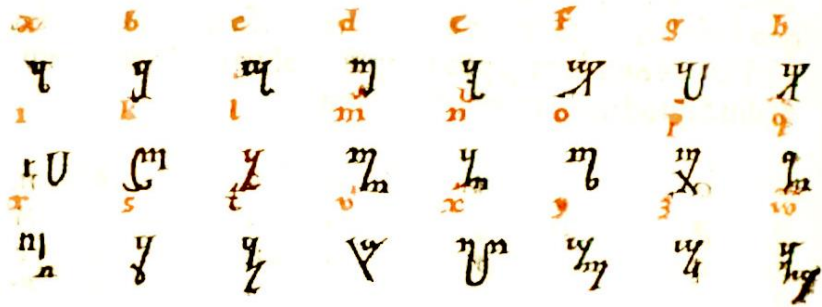
אכן, מצאנו כתב טבעות על פפירוסים ממצריים, כבר מתקופת האמוראים.

בשורה הראשונה - מימין לשמאל:
1. ספר קסמים על פפירוס, מצרים, המאה ה-3 לספירה.
2. קטע מתוך פפירוס PGM XXXVI, מהמאה הרביעית לספירה, מצרים.
בשורה התחתונה של הקטע שמוצג כאן, מופיע "כתב טבעות".
בשורה השניה - מימין לשמאל:
3. קמיע יווני נגד אויבים (על פפירוס), מהמאה ה-4 או ה-5.
4. קמיע "לגרש כל רוח טמאה", פפירוס קסם קופטי מהמאה ה-5 או ה-6.
בחלקו (שלא מופיע כאן) ישנו שרטוט של הצליבה.

כתב מכשפות

הרעיון של כתב מיוחד לתחום הנסתר, רחב יותר מכתב טבעות. בספר פוליגרפיה (Polygraphia) משנת 1518, מופיע אלפבית תְּפֶאֱנִי, המכונה גם "כתב מכשפות", ומאז עושים בו שימוש לצרכי כישוף, בין השאר בכישופי ויקה ("דת כישוף מודרנית").

כתב מכשפות.

מתוך הספר פוליגרפיה (לטינית), שנת 1518, בקובץ עמוד 502.

The Mystical Alphabets.

Hebrew Alphabet.	Alphabet of the Magi.	The Characters of Ecclesiastical Writing.	Malachim or the Writing of the Angels.	The Writing called "Paving the River."	Names of the Letters.	The Phonetic of the Letters.
א	ס	א	ט	א	Alpha	Samchi a'
ב	ע	ב	ז	ב	Beth	Ayin b' a'
ג	פ	ג	ח	ג	Gimel	Pe' g' a'
ד	צ	ד	ט	ד	Daleth	Tiedd' d' a'

השוואות בין כתבי-נסתר שונים. מימין לשמאל: כתב עבר הנהר, כתב מלאכים, כתב עברי בתוספת טבעות, כתב מאגי, כתב אשורי רגיל. מתוך ספר מפתח שלמה במהדורה האנגלית, לוח XV, לאחר עמוד 114. נספח זה מופיע רק במהדורה זו, ואינו בכתבי היד העבריים של הספר.

שאלה 15: צורות של קמיעות מיוחדים

ריבועים מעוינים ואלכסונים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד, כתיבה אלכסונית, כוכבית, אדם מרובע

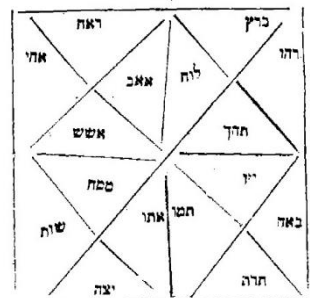
ישנם קמיעות שמכילים רק כתב, ישנם כאלה שמכילים טבלאות שונות, משולשים, ריבועי-מדרגות, צורות מורכבות יותר, ואף איורים. מה תפקידם? מהו מקורם?

אם קשה לנו להבין את משמעויותיהם הרוחניות של שמות מלאכים שבקמיעות, עאכ"כ שקשה לנו להבין את החשיבות של הצורות השונות שמופיעות לעיתים בקמיעות.

עם זאת, נוכל רק לעיין בדמיון לקמיעות שמוכרות באומות העולם.

ריבועים מעוינים ואלכסונים

הקמיע המופיע בשני האיורים הימניים מופיע ברבים מאוד מספרי הקבלה המעשית מתקופת האחרונים:

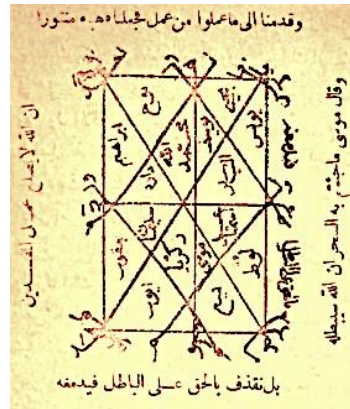
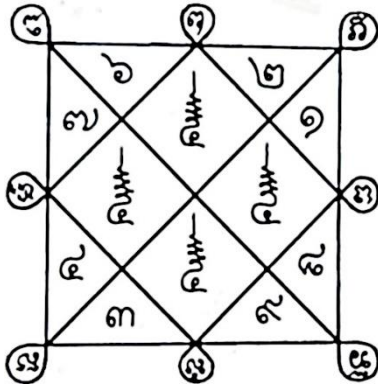
מימין לשמאל:

1. מתוך ספר תולדות אדם (לר' אליהו בעל שם, נפטר 1583) סי' קסז, שם נכתב על קמיע זה: "לתלות על החלון או על פתח או באיזה מקום שירצה בחדר היולדת".
2. מתוך ספר שורשי השמות לרבי ידידיה רפאל חי אבואלעפיה (ראש ישיבת המקובלים בית אל), כתב יד, כב ע"ב: "לתלות על החלון או באיזה מקום שתמצא בחדר היולדת בלא תיק, והא לך השמות, וצריך כ"ת ותגין".
3. מתוך כתב היד "קמיעות סגולות ורפואות", עמוד 218. בקובץ עמוד 433.

שאלה 15: צורות של קמיעות מיוחדים

ריבועים מעוינים ואלכסונים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד, כתיבה אלכסונית, כוכבית, אדם מרובע

אלא שמצאנו קמיעות עם שרטוטים דומים, גם אצל הערבים וגם במזרח הרחוק.

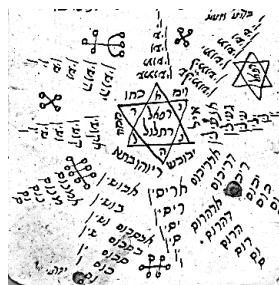
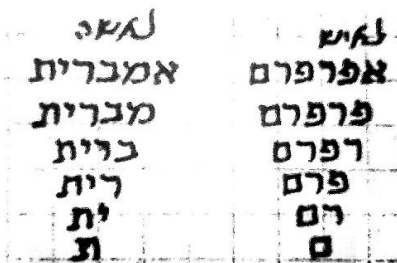
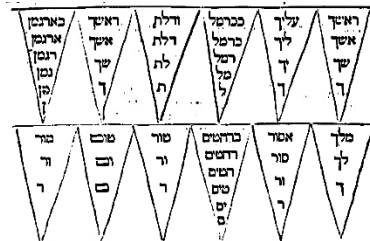
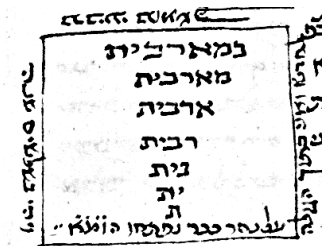
מימין לשמאל:

1. מתוך הספר נשם-אל-מעריף (שמש הידע) מאת המכשף אחמד אל בוני, מהמאה ה-13.
2. קמיע תאילנדי, המכונה "יאנט טריניסינגה" (Yant Trinisinghae). מיוחס לנזיר הבודהיסטי התאילנדי לואנג פו טואט (Luang Pu Thuat), בתאילנדית: "הכומר סבא טואד", נולד 1582. כאשר נולד תינוק, מופר קמיעות כאלו נתלו בחוט סביב היקף החדר בו שכבה האם עם תינוקה לאחר הלידה, להגנה מפני סכנה מרוחות רעות (מתוך המגזין Journal of the Siam Society Vol. 52). הסימנים הם ספרות בתאילנדית, בארבעת הריבועים שבמרכז – הספרה 5, במשולשים שסביבם – שמונה הספרות הנותרות.

.....

משולשי אותיות

כבר הזכרנו אותם לעיל לגבי קדחת (שאלה 7: מה לעשות נגד קדחת?).

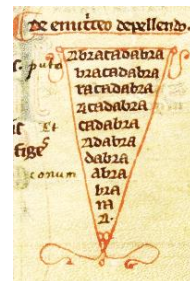
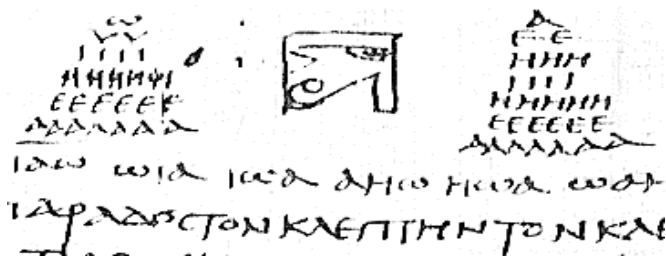

לחמוות העולם	לאהבה ויטרופ באס
כיסונימרחן	חרמילוסין
יסנלימרחן	רמוליסין
סונלימרחן	מילנסין
וכלימרחן	ילנסין
לימבחן	לונסין
ימרחן	נסין
מרדא	סין
רה	ין
ח	ין

בשורה העליונה – מימין לשמאל:

1. מתוך רזיאל המלאך (מהדורת אמסטרדם תסא דף מ ע"ב).
 2. שושן יסוד העולם, ס' תתכ"ט (בכתב היד עמוד 305).
- בשורה התחתונה – מימין לשמאל:
3. גורלות סגולות ורפואות, עמוד 269, בקובץ עמוד 460: משולש לאהבה ומשולש לאומות העולם.
 4. כתב יד מהמאה ה-19, הכולל שמות מלאכים ומשולשי-אותיות.
 5. קדושת יצחק ח"א עמוד רפ"ה, בכתב היד עמוד נ"ז, מערכת ק ס' ה.

שאלה 15 : צורות של קמיעות מיוחדים
ריבועים מעוינים ואלכסונים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד, כתיבה אלכסונית, כוכבית, אדם מרובע

מימין לשמאל:

1. משולש-אותיות של המילה "אברקדברה", בכתב יד מהמאה ה-13 של הספר *De medicina praecepta saluberrima*, מאת סירינוס סאמוניקוס (Quintus Serenus Sammonicus), מהמאות השנייה והשלישית לספירה.
2. מצרים, המאה ה-4 לספירה, לחש לתפיסת גנב: "כשם שאני מכה בעין זו בפטיש הזה, כך תכה עין הגנב ותתפח". בחלקו העליון של הקמיע מופיעים שני משולשי-אותיות (הספריה הבריטית, פפירוס f. 2v, 46).

שמות מתמעטים

במשולשים הללו, כל שורה מתמעטת באות אחת מקודמתה.

אך בספרי הקבלה המעשית ישנם גם לחשים מתמעטים רבים שאינם כתובים בצורת משולש (ודוגמתם אף בגמרא פסחים קיב. ועבודה זרה יב: "שברירי ברירי ירירי ירי רי").

גם את רעיון זה מצאנו אצל האומות. כך הלחש שנועד לכתיבה, לצורך עצירת זרימת דם, כגון מהאף (מטרה ששכיחה גם בספרי קבלה מעשית), ומקורו אצל מרקלוס אמפיריקוס (Marcellus Empiricus), מהמאות הרביעית והחמישית לספירה (כך הוזכר בהערות שבספר *De medicina praecepta saluberrima* מהדורת 1662 עמוד 276):

"SICYCUMA CUCUMA UCUMA CUMA UMA MA A"

שאלה 15 : צורות של קמיעות מיוחדים

ריבועים מעויינים ואלכסונים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד, כתיבה אלכסונית, כוכבית, אדם מרובע

ריבועי מדרגות

דהיינו, ריבועים המחולקים לשורות ולטורים, כאשר בכל שורה האותיות "זזות" הצידה בריבוע אחד, ביחס לשורה הקודמת.

ב	ד	ו	ח	י	כ
ו	ח	י	כ	ד	ב
כ	ד	ב	ו	ח	י
ד	ב	ו	ח	י	כ
י	כ	ד	ב	ו	ח
ח	י	כ	ד	ב	ו

א	ה	ו	ז	ח
ה	ו	ז	ח	א
ו	ז	ח	א	ה
ז	ח	א	ה	ו
ח	א	ה	ו	ז

ו	י	מ	כ	ח	פ	ב
י	מ	כ	ח	פ	ב	ו
מ	כ	ח	פ	ב	ו	י
כ	ח	פ	ב	ו	י	מ
ח	פ	ב	ו	י	מ	כ
פ	ב	ו	י	מ	כ	ח
ב	ו	י	מ	כ	ח	פ

ז	ר	ע	ט	ט	ד
ר	ע	ט	ט	ד	ז
ע	ט	ט	ד	ז	ר
ט	ט	ד	ז	ר	ע
ט	ד	ז	ר	ע	ט
ד	ז	ר	ע	ט	ט

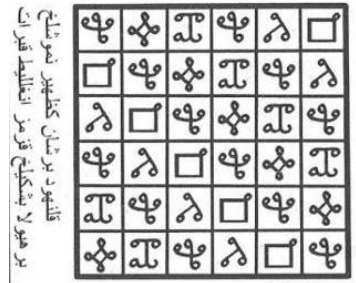
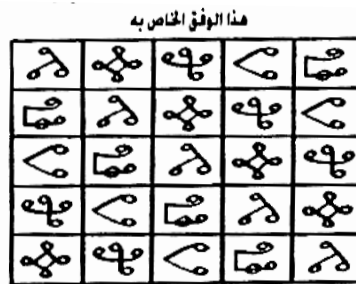
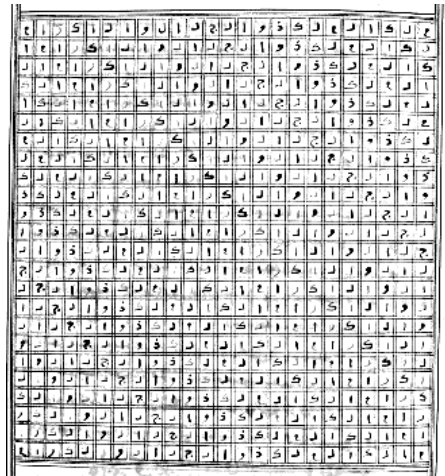
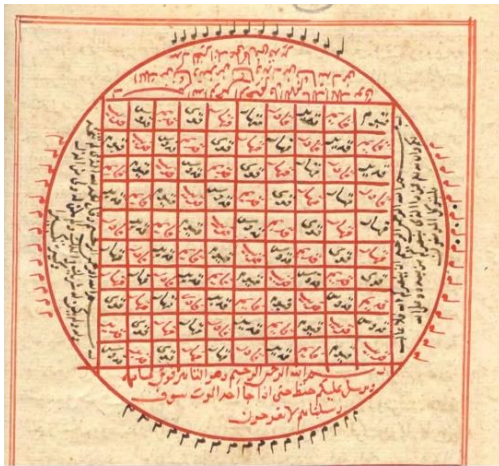
א	נ	ה	ז	ט
נ	ה	ז	ט	א
ה	ז	ט	א	נ
ז	ט	א	נ	ה
ט	א	נ	ה	ז

בשורה הראשונה – מימין לשמאל:

1. שורשי השמות לר' משה זכות, דף מט ע"א.
 2. רפואה וחיים (רבי חיים פלאג'י) פרק י – ריבוע אהוה.
 3. שורשי השמות לר' ידידיה רפאל חי אבואלעפיה (ראש ישיבת המקובלים בית אל) מערכת ו', דף 18 ע"ב בכתב היד.
- בשורה השניה – מימין לשמאל:
4. רפאל המלאך (רבי יהודה יודל רוזנברג) אות מ – ריבוע אגהזט (אותיות האחדות שאינן זוגיות).
 5. חושבי שמו (ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף) דף 313 ע"א – ריבוע קרע שטן.

שאלה 15: צורות של קמיעות מיוחדים
ריבועים מעוינים ואלכסוניים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד, כתיבה אלכסונית, כוכבית, אדם מרובע

ריבועים כאלה נפוצו גם בקמיעות של ערבים, ומצויים בהם גם היום.

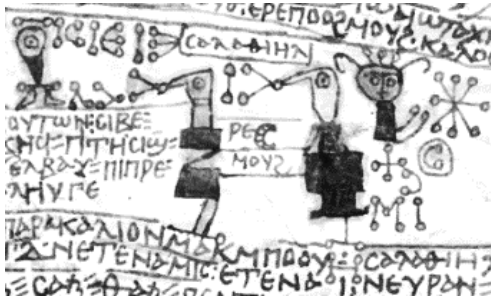

بعضه برهنيه كبريت قتيبه طور ان مزجل
بوجل ترقب برهش غلش خوطير

בשורה הראשונה – מימין לשמאל:

1. ריבוע-מדרגות ערבי, בגודל 24×24 , מסוף הספר שֶׁמֶס-אֶל-מַעְרִיף (שמש הידע) מאת המכשף אחמד אל בוני, מהמאה ה-13. בחלק מהמהדורות גודל הריבוע הוא 25×25 .
2. ריבוע-מדרגות ערבי נוסף, מאותו הספר.
בשורה השנייה:
- 3-4. ריבועי-מדרגות בקטעים מתוך קמיעות ערביים, עם כתב מלאכים.
5. ריבוע-מדרגות ערבי נוסף.

איורי עופות בקמיעות

בשורה העליונה – מימין לשמאל:

1. קמיע ליולדת, נגד לילית (השבעה נגד "חווה ראשונה") – מהקמיעות הנפוצים ביותר ללידה, מתוך רזיאל המלאך (מהדורת אמסטרדם תסא דף מג ע"ב). עם איורי עופות, המשמשים כדמויות שלושת מלאכים – סנוי סנסנוי וסמנגלף (כדלעיל).

2. פפירוס מצרי, המאה השלישית לספירה, מספר ז121(2).

השורה התחתונה – מימין לשמאל:

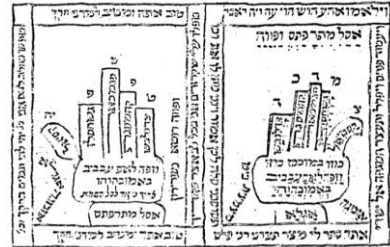
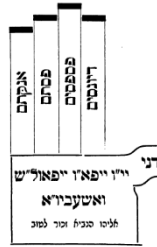
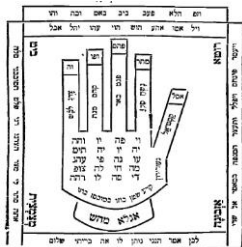
3. פפירוס מצרי, קופטית, המאה ה-8 לספירה לערך.

4. קטע מתוך "כישוף לאהבה", המאה ה-10 או ה-11.

שאלה 15: צורות של קמיעות מיוחדים
ריבועים מעוינים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד, כתיבה אלכסונית, כוכבית, אדם מרובע

כף היד שבקמיעות

בקמיעות רבים מצורפת כף יד, ובתוכה כתובים שמות שונים.

כף יד ממוסגרת

מימין לשמאל:

1. שורשי השמות לרבי משה זכות, דף כג ע"ב.
2. ספר רפואה וחיים (ר' חיים פלאג'י) פרק י'.
3. שורשי השמות (לר' ידידיה רפאל חי אבואלעפיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל) אות ד' דף יג ע"א (בכתב יד).
4. רפאל המלאך (ר' יהודה יודל רוזנברג) ערך מגפה, דף כז ע"א.

המקור של סגולה בצורת כף יד נמצא בספר איומה כנדגלות (קושטא של"ז). דף רא ע"א:

"שיש בהא סגולה גדולה, שבכל מקום שתמצא בפועל בכתב או בכח בציור או באמירה או בציור כף אחת בחמישה אצבעותיו מאיזה מהכת שיהיה, ויתלו על הנער או על איזה דבר שבעולם - לא ישלטו המקרים עליו, ובפרט להסיר שרירות לב ועין הרע".

וכן הוזכר בחיד"א ובבן איש חי (בן איש חי שנה שנייה פרשת פינחס סעיף יג):

"ואיתא בגמרא דברכות להנצל מעיה"ר... והגאון חיד"א ז"ל כתב מנהג העולם לומר חמשה. ולכן תולין עץ מצויר בו צורת כף שיש בו חמשה אצבעות וחוקק עליו אות ה'".

חשוב לציין שלא בכל הקמיעות מטרת כף היד היא נגד עין הרע. כך בספר שורשי השמות (לר' ידידיה רפאל חי אבואלעפיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל) אות ד' דף יג ע"א (בכתב יד), הקמיע (שצורתו הובאה לעיל) נועד כנגד ליסטים:

"כתוב צורת יד כזה, ויקשור אותו ביד ימין, וכשרואה ליסטים באים עליו יאמר 'אני רואה יתושים פורחים באוויר' ויעמיד היד כנגדך וקח עפר ממצב רגלך והשלך נגדם ואמור..."

אמנם לצורת כף היד אין מקור יהודי קדום, ולפני כל הספרים הללו היא הוזכרה כאמונה מוסלמית. כך כותב בספר נר באישון לילה (הרב שלמה אבינר) עמוד 148 :

”חמסה. קמיע בצורת יד פתוחה האמור להגן מפני עין הרע. אמונה תפלה ממקור מוסלמי. במסורת המוסלמית נקראת החמסה בשם ”ידה של פטימה”, בתו של מוחמד... אמנם מוזכרת על ידי החיד”א (פתח עיניים ברכות ב) בשם ספר ’איומה כנגדגלות’ לרבי יצחק עונקירה, אך אין לה מקור קדום בגמרא ובראשונים”.

שאלה 15: צורות של קמיעות מיוחדים
ריבועים מעוינים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד, כתיבה אלכסונית, כוכבית, אדם מרובע

כיווני כתיבה אלכסונית בתוך הטבלה

אמנם מסתבר שאין חשיבות עקרונית לזווית הכתיבה בטבלה, ומדובר יותר בבחינת "ואנווהו", ואעפ"כ, מעניין לראות את הדמיון גם בתחום הזה.

יום ינחם הי الصور فنانون افواجا
وفيل ارجعوا وانكم فالتمسوا نورا

نورا	فالتمسوا	وانكم	ارجعوا	وفيل
نورا	فالتمسوا	وانكم	ارجعوا	وفيل
نورا	فالتمسوا	وانكم	ارجعوا	وفيل
نورا	فالتمسوا	وانكم	ارجعوا	وفيل
نورا	فالتمسوا	وانكم	ارجعوا	وفيل

יום ינחם הי الصور فنانون افواجا
وفيل ارجعوا وانكم فالتمسوا نورا

- VIII -

בשורה העליונה – מימין לשמאל:

1. קטע מתוך קמיע בסוף ספר שושן יסוד העולם (בכתב היד עמוד 672).
2. כתב יד "קובץ סגולות קמעות וכו'", מהמאה ה-19 וה-20 (בקובץ עמוד 49).

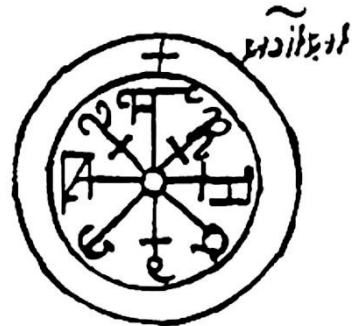
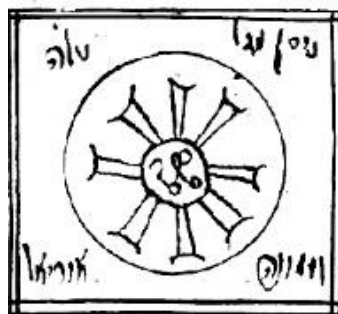
בשורה התחתונה – מימין לשמאל:

3. טבלה העוסקת במשמעות 16 סמלי גורל החול, המופיעים בשורה השניה מלמעלה (עסקנו בהם לעיל שאלה 13: ויפילו גורלות). מתוך הספר פיקטריקס (Picatrix או Buqratis), עמוד 132 (טבלאות דומות שם בעמודים 126, 136, 140). זהו ספר קסמים ואסטרולוגיה בלטינית (כתב היד מהמאה ה-13), שהוא תרגום של ספר ערבי בשם גאית אל חכים (Ghāyat al-Hakīm). שם המחבר הערבי ותקופתו אינם ברורים.
4. מתוך הספר שְׁמֶס-אֶל-מַעְרִיף (שמש הידע) מאת המכשף אחמד אל בוני, מהמאה ה-13.
5. קמיע מוסלמי. בהיקף הפנימי, וכן בתוך הטבלה, חוזר על עצמו פסוק מהקוראן "ונאמר: באו וראו וחפשו האור". בהיקף החיצוני כתוב "ביום בו יתקעו בחצוצרות יצאו ההמונים".

הכוכבית המתומנת

בספרים רבים מופיעים חותמות עגולים ובתוכם סמלים שונים. במקרים רבים מופיעים חותמות רבים כאלה זה לצד זה, ובהם סמלים שונים.

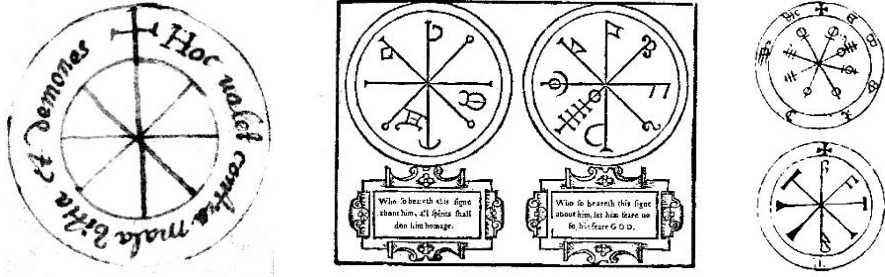
אחד החותמות שחוזר על עצמו במקומות רבים, בשינויים קלים, מכיל את סמל הכוכבית בת שמונה הזרועות.

מימין לשמאל:

1. חותם אחד (מתוך תשעה באותו עמוד) מתוך מפתח שלמה, אמסטרדם תפ"ב דף מט ע"א (במהדורת 1729 הכוללת 127 עמודים ופותחת במילים "הספר הזה הוא נכבד מאוד", חותמות אלו מופיעים בדף נ ע"א). לאחריו מופיע ההסבר: "אלו השלושה קלנדירי יכתבו גם כן בטס אחד וכתבתם ביום צדק ושעתו. תם ונשלם מלאכת הקאנדירי ה"ט של ראש החכמים שלמה המלך עליו השלום".
2. חותם אחד (מתוך שנים עשר באותו עמוד – לכל חודש) מתוך ספר "קבלה מהבעל שם טוב", מהמאה ה-18 (ייחוסו לבעל שם טוב אינו ברור, דף עא ע"א). מעל החותמות האלו כתוב (כפי שכבר הבאנו לעיל): "מזלות. להשביע, אמור: משביע אני עליך, דונה סטילה דימנה, שתראה לי אם יהיה הדבר. אם יאיר – טוב, ואם לאו – לא".

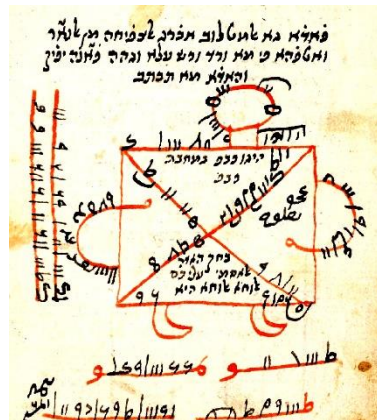
גם אצל אומות העולם מצאנו חותמות דומים:

מימין לשמאל:

1. שני חותמות (מתוך 12 באותו עמוד) בספר קסמים עם הוראות להפעלת רוחות וכו', בין השנים 1577-1583.
2. שני חותמות מהספר The discoverie of witchcraft, משנת 1584 (ספר 15 פרק 7, עמוד 401). מתחת לחותם הימני כתוב: "מי שנושא את דמות זו עליו, לא יפחד ממך אלא רק מאלוקים". מתחת לחותם השמאלי כתוב: "מי שנושא את דמות זו עליו, כל הרוחות יכבדו אותו".
3. חותם אחד (מתוך כשלושים באותו עמוד), מתוך הספר, Traité des sciences occultes, de diverses mains, צרפתית, המאה ה-17 או ה-18, עמוד 27 בקובץ. סביב החותם כתוב בלטינית: "מועיל כנגד רוחות רעות ושדים".

האדם המרובע

מימין לשמאל:

1. מתוך כתב היד שיש בו גם את ספר הרזים, כתיבה תימנית, המאה ה-19, תחילת הספר.
2. מתוך כתב היד "טקסט לא שלם על אותיות קסם", ערבית, 1700 לערך. בנוסף לדמיון בצורת הגוף והאברים, שים לב גם לדמיון לגבי הכתיבה על הידיים.

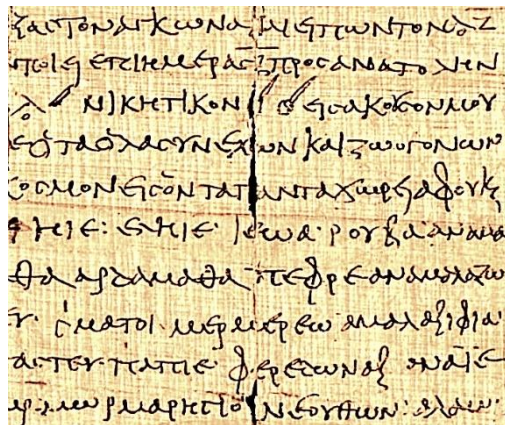
שאלה 16: כפילויות בשמות

סמיכות של שמות דומים בשינויים קלים

בין סדרות השמות שמצויים לפעולות קבליות שונות, ניתן לשים לב לתופעה של שמות דומים הסמוכים זה לזה. כך ראינו את "סנוי סנסנוי", ו"אטור שאטור", "סַךְגֹּר מגֹּר סְלִמְגֹּר", בהמשך נראה את "אדיר אדיררון", וספרי הקבלה המעשית משופעים בעוד כפילויות רבות כאלה.

כמובן שכשם שקשה לנו להבין את טעמם של השמות, כך קשה לנו להבין את הרעיון בכפילויות כאלה. אך נוכל לציין שסגנון דומה לזה מצאנו כבר ב"קמיע לניצחון" בפפירוס 121 (הפפירוס נכתב ביוונית, וזהו תעתיק לאותיות לטיניות):

"ĒIE ELĒIE... ALAŌ AGELAŌ AMAR AMATŌR".

קטע מתוך פפירוס 121 (PGM VII), מצריים, המאה השלישית לספירה.

שאלה 17: מעשים שפועלים מרחוק

כשם שזה... כך זה...

אחת השיטות שחוזרות על עצמן בספרי קבלה מעשית רבים, היא עשיית מעשה על דבר מסוים, שיגרום למעשה דומה מרחוק, אותו מעוניינים לעשות.

★ רעיון זה מפורש כבר בספר חסידים (א'קס"ב):

"כשמתקנין על הכותל צורה אחת בדמות הגנב ומכה בעין הצורה וכואב עין הגנב במקום אותו עין".

★ ספר הפעולות (למהרח"ו חלק ד-ב סי' רכ):

"להמית שונא. קח א' צפרדע... ותפור פיה ועיניה וכל נקביה, ואמור: כשם שאני קושר ותופר זה, כן יותפרו ויוסתמו פיו וכל נקביו של פלוני... וזרוק הצפרדע תחת המיטה. וכמו שהולכת ונתפחת זו הצפרדע, כך ילך ויתפח האיש ההוא עד שימות".

★ קבלה מעשית תקס"ה (יד ע"ב):

"סגולה לגניבה. קח עצם פגר וקדירה חדשה וחומץ, ובשל העצם בהקדירה בחומץ, ואמור: כשם שנתבשל ונרתח העצם הזה בהקדירה הזה החדשה, כך יהיה מבושל ורותח לב הגנב כ"כ, עד שיחזיר הגניבה שלי ליד".

★ ועוד שם (קבלה מעשית תקס"ה דף כ ע"ב):

"כשם שירקוב זה התפוח ולא יהיה לו תקומה, כך לא יהיה לו תקומה לפב"פ שונאי, וכשם שאני קובר זה התפוח, כך יקבור פב"פ פתאום".

★ קבלה מהבעל שם טוב (דף קמז ע"א):

"עשה צורת אדם של שעוה ויכתוב פב"פ [שונאן] עליו... ויחפור חפירה בארץ ויניח שם הנזכר ויכסה בעפר ויעשה צרכיו למעלה ויאמר: כשם שזה נסרח בפי הבריות, כך יסריח הנ"ל".

★ ועוד שם (קבלה מהבעל שם טוב דף קמח ע"ב):

"כשם שאני מכבה את הנר כך יכבה נרו של פב"פ מן העולם...".

★ קדושת יצחק (ח"ג עמוד שעז, בכתב היד עמוד קעד, מערכת ש סי' תרנו):

"וגם תוציא הלב מהעוף ותצלה אותו על האש, ותאמר: כשם שזה הלב תולה על האש, כך לב פב"פ ישרף ויצלה באש ויהיה שוטה משוגע. אכ"ר".

★ ועוד שם (קדושת יצחק חלק ד עמוד קכט, בכתב היד עמוד ב, מערכת א סי' ד):

"לאהבה... כשם ששרפתי את הביצה והשמות האלו, כן ישרף לב פב"פ על אהבת פב"פ. בדוק ומנוסה מספר כתב יד נושן".

דקירת מחטים

חשוב במיוחד לציין פעולות שבהן דקירת מחטים פועלת על שונאו.

★ דקירת מחטים בצורת אדם (קבלה מהבעל שם טוב, דף קמה ע"ב):

"קח שעוה בתולה ועמוד תחת אילן אשירה ועשה צורת אדם... ובכל עשיה תזכור שמו ושם אמו, וקנה ט' מחטין...
אם תרצה להמיתו – תנם באש ותחוב בלבו המחטין...
ואם תרצה לעשותו מצורע – תחוב בפניו
ואם תרצה להביא עליו קדחת – שים במים קרים ואח"כ תחמן נגד האור...
ואם תרצה לעשותו חולה – תלה בעשן...
ויאמר: אני עושה לפב"פ".

★ דקירת מחטים בלב תרנגול (קדושת יצחק חלק א עמוד תקלח, בכתב היד עמוד קעז. רעיון זה מופיע בשינוי קל בכתב היד ספר קבלה מעשית תקסה דף לה ע"א):

"קח גדי או עז שחור או לפחות תרנגול אחד, ותשחטהו... וקח ליבו ותכניס בו ט' מחטים חדשים באמצע הלב... ותאמר: כשם שאני מכניס את המחטים בזה הלב, כך יכנסו בלב פב"פ".

בובות

רעיון זה היה מצוי גם אצל אומות העולם, ומכונה "מאגיה סימפתטית" (Sympathetic magic). בין השאר בבובות וידו, שידועות כבר מהמאה הרביעית לספירה. דוקרים את הבובה (שצירפו אליה פרט מגופו או לבושו של השונא) במחטים מתוך אמונה שהדבר יגרום נזק לשונא שאותו הבובה מייצגת. דקירת הבובה במחטים מזכירה כמובן את הפעולות שראינו לעיל.

תשע מי יודע?

גם הרעיון של תשע מחטים נמצא בעולם הוודו. כך בספר "הלחשים של וודו הודו" (Voodoo Hoodoo Spellbook, בפרק "הלחשים", עמוד 253):

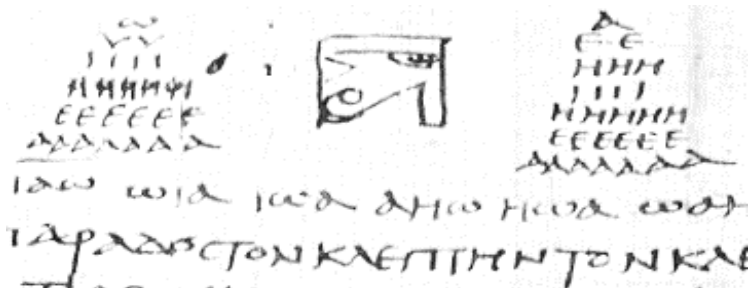
"silence opposing witnesses

To silence opposing witnesses, take a beef tongue, nine pins, and nine needles. Split the beef tongue. Write the names of your opponents on paper, cut the names out, and stuff them into the split tongue. Add some red pepper and beef gall. Pin the slit up with crossed needles and pins. Hang the tongue up in a chimney, tip up, and smoke the tongue for thirty-six hours. Then, take it down and put it in ice. Stick three black candles in the ice and light them. Read Psalm 22 (and 35 too, if for murder). Then ask the spirits for power more than equal to man.

ובתרגום לעברית: כדי להשתיק עדים מתנגדים, קח לשון בקר, תשע סיכות ותשע מחטים... הצמד את החריץ באמצעות מחטים וסיכות מוצלבות... קראו את תהילים פרק כב (וגם פרק לה, אם זה למטרת רצח). ואז בקש מהרוחות...

פפירוס

הרעיון של מאגיה סימפטית בכלל, והכאב עין הגנב בפרט, מופיע גם בפפירוס.

מצרים, המאה ה-4 לספירה, לחש לתפיסת גנב: "כשם שאני מכה בעין זו בפטיש הזה, כך תכה עין הגנב ותתפח" (הספריה הבריטית, פפירוס 46, f. 2v).
הדבר דומה לדברי ספר חסידים (א'קס"ב) "ומכה בעין הצורה וכואב עין הגנב במקום אותו עין".

שאלה 18: שמות שמקורם בגימטריאות

גימטריה בשם מלאך אצל היוונים

שמות מסוימים נבנו על בסיס גימטריה. כך, למשל:

- ★ ידידיה – בגימטריה "גדול" (קדושת יצחק ח"א עמוד תקטז).
- ★ סיגרון – "א-ל רחמים" (שם, וברור שמה שכתב שם "סגרון" בלי יו"ד היא ט"ס).
- ★ פיסקון – "קול נעים" (שם, וברור שמה שכתב שם "פסקון" בלי יו"ד היא ט"ס).
- ★ נעורירון – "שר פחד".

★ טפטפיה ("שם המחשבה") – 193, שהוא ערך סופי התיבות "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמורך בדרך ולהביאך אל המקום" (שורשי השמות לר' משה זכות ערך טפטפיה), וכן הוא בגימטריה "כף ואו זין ואו", שהם האותיות שאחר יקוק (בעל שם טוב פרשת נח אות עב בשם סידור ר' שבת).

אמנם אפשר להמציא שמות רבים שהגימטריה שלהם תתאים לצרכים השונים, אך כיוון שיש צורך להתאים שם ע"פ המבנה המצוי בספרי הקבלה, כגון הכפלת שתי אותיות, סיומת י-ה, א-ל, או ון – אפשרויות התאמת השמות לגימטריה די מצומצמות.

גימטריה יוונית

ברור שמקור המילה "גימטריה" יווני. לא מפליא אם כן שגם היוונים השתמשו בגימטריה, כמובן ע"פ האותיות היווניות.

גם הרעיון להתאים שם על סמך הגימטריה, מופיע גם אצל היוונים. השם אברכסס (Abraxas, וביוונית ἄβραξᾶς) מופיע בקמיעות רבים כבר במאה השנייה לספירה, והוא נחשב אצלם שם חשוב, כיוון שהגימטריה שלו ביוונית (אכן, גם היוונים השתמשו בגימטריה באותיותיהם) היא 365, ומלאך זה מנהיג את השמש ביום, כפי שמפורש בספר הרזים (ספר הרזים, מבוא, פרק ראשון, עמוד 8).

$\alpha = 1$	$\beta = 2$	$\gamma = 3$	$\delta = 4$	$\epsilon = 5$	$\sigma = 6$	$\zeta = 7$	$\eta = 8$	$\theta = 9$
$\iota = 10$	$\kappa = 20$	$\lambda = 30$	$\mu = 40$	$\nu = 50$	$\xi = 60$	$\omicron = 70$	$\pi = 80$	$\rho = 90$
$\sigma = 100$	$\sigma, \varsigma = 200$	$\tau = 300$	$\upsilon = 400$	$\phi = 500$	$\chi = 600$	$\psi = 700$	$\omega = 800$	$\xi = 900$

ערכי האותיות היווניות בגימטריה. ἄβραξᾶς=365.

שאלה 19: מבחני אכילה

מי שלא יצליח לבלוע הוא...

ספרי קבלה מעשית כוללים גם גורלות למטרות שונות, כגון לזהות האם החולה יחיה, לראות מי תהיה בת זוגך, וכן – למציאת גנב.

בספר קבלה מהבעל שם טוב (דף טז ע"ב):

"קח לחם... וכתוב על הלחם אלו השמות... ותן לאכול לכל הנחשדים, והגנב לא יוכל לבלוע. בחון ובדוק כמה פעמים".

וכן בקדושת יצחק (חלק ג, עמוד רטז, בכתב היד עמוד עג, מערכת ג סימנים נ, נה, נו) הביא את הדרך הבאה לגלות מי הגנב:

"כתוב על הלחם שמות אלו... ותן לאכול החשודים. ומי שלא יוכל לבלוע הוא הגנב".

"כתוב על הלחם ותן לאכול לחשודים, ואם הוא הגנב אינו יכול לבלוע... וזה דבר מנוסה כמה פעמים".

"כתוב על הגבינה... ועל הלחם כתוב... ותן לחשודים לאכול, והגנב לא יוכל לבלוע. בדוק ומנוסה".

רעיון דומה היה מוכר אצל העמים האנגלו-סקסונים (שמהם התפתחה הממלכה האנגלית) וכן אצל הפרנקונים (אזור בדרום גרמניה) במאה העשירית לספירה לערך. כאשר היה חשוד שלא הובררה אשמתו, היו מאכילים אותו לחם-שעורה וגבינה, וע"פ אמונתם, אם הוא אשם הוא יחנק. מבחן זה הוא חלק מנוהג רחב יותר של מבחנים שונים שמטרתם לברר את זהותם של חשודים. מבחנים אלו כונו "משפט הא-ל", ובלטינית אורדאל (Ordeal).

שאלה 20: ראיית ראשו בצל הלבנה

באיזה יום יש לבדוק את צל הראש?

ישנו מנהג לבדוק את צל ראשו בלילות מסוימים, כדי לדעת אם יוציא את שנתו. סגנונו של מנהג זה מתאים לספרי הקבלה המעשית, כמו האופנים לדעת אם יחיה החולה, או מי תהיה אשתו, שמצויים בספרים אלה. אך דווקא מנהג זה הובא בראשונים ובפוסקים רבים. כך בספר ציוני (לר' מנחם ציוני, מתקופת הראשונים, פרשת שלח, ד"ה אמנם וד"ה וכו') :

”שנודע בקבלה כי בליל הושענה רבה הנקרא 'ליל החתימה' לא יהיה צל לראש האדם אשר ימות בשנה ההוא... ובספרי הקדמונים אמרו, אם נחסר ראשו, ימות הוא או בנו או אשתו... שוב מצאתי כי בליל שמחת תורה אם לא יראה לצילו צל צילו, לא יחיה...”

הדבר נמצא גם בספרי הלכה. כך באבודרהם (סדר תפילת סוכות ד"ה ויש אנשים) :

”ויש אנשים שנוהגין גם בליל הושענא רבה שכורכים עצמם בסדין ויוצאין למקום שמגיע אור הלבנה ופושטין מעליהן הסדין ונשארים ערומים ופושטין איבריהם ואצבעותיהן, אם מצא צלו שם טוב הוא. ואם יחסר צל ראשו בנפשו הוא. ואם יחסר צל א' באצבעות ידיו סי' לא' מקרוביו. ויד ימין סימן לבניו הזכרים ויד שמאל סי' לנקבות... וזה הצל אינו צל אדם ממש כי העומד אצל הלבנה או אצל האורה אי אפשר שלא יהיה לו צל, אלא הוא צל הצל הנקרא בדברי רבותי 'בבואה דבבואה'.”

ובספר סודי רזיי (בעל הרוקח) חלק ב הלכות הנבואה ד"ה כשם :

”בליל הושענא רבה, מי שיש לו צל יחיה, ומי שאין לו צל וראשו קטן בלי צוואר ימות באותו שנה.”

ובספר אור יקר (לרמ"ק) פרשת אמור סי' יב כרך יג דף קפה (הובא בספר תורת נתן ערכי הרמ"ק אות נב) :

”ושמענו מפי זקנים שיש לזה שעה ידועה בלילה, ואי כל השעות שוות אל הריה, וראו בימיהם מי שהיה בקי בזה, והנראה אלי שצריך שיהיה צל האדם כמידתו ממש, ולא שיהיה צילו ארוך ממנו, שאז אין בו כח באותו הצל, דומיא למה שפירשו המפרשים באשירה, צילה וצל צילה, וזה נראה לי פשוט... ועוד שמעתי שיש מדקדקים בלילה בשעות הכוכבים שצ"ס חנכ"ל... ואין איתנו יודע עד מה.”

ובזוהר (כרך א (בראשית) פרשת ויחי דף רכ ע"א):

"ובהוא ליליא דחגא בתראה סנטירין זמינין ופתקין נטלין בתר דנטלי לון צולמין מתעברין ולא משתכחין (נ"א ואי משתכחין גריען יעבר עלוי מרעין וכו') בהו ידי ואי משתכחין בהו ידי (יעדי) דינא גריעא או יעבר עלוי דינא מרעין בישין בגריעותא דלהון והא אוקימנא להא, ובספרי קדמאי אמרי יתיר כד רישא אגרע וישתכח גופא בריה או אנתתיה ישתכחו והוא יסתלק. וה"מ כד לא אהדר כל ההוא זמנא בתיובתא, אבל אי אהדר טעמא דמותא יטעם ויתסי".

ואף ברמ"א (אורח חיים תרסד א):

"כתבו הראשונים ז"ל שיש סימן בצל הלבנה בליל הושענא רבה מה שיקרה לו או לקרוביו באותה השנה, ויש מי שכתב שאין לדקדק בזה כדי שלא ליתרע מזליה, גם כי רבים אינם מבינים העניין על בוריו, ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות כנ"ל".

ר' אליהו בחור העיד על עצמו שנהג כך (הובא בספר סודי רזיא במבוא ד"ה הכרך):

"והעתיקו בכתב ידו הר' אליהו בחור בעל התשבי... ובחתימת ר' אליהו בחור נאמר בזה הלשון: 'והשלמתי הספר הקדוש הזה היום יום ד' שהוא יום הושענא רבא רע"ו אשר איתי בו ראשי בצל הלבנה, ברוך ה', כי מובטחני שלא אמות השנה הזאת'. נאום הסופר אליהו בן אשר הלוי אשכנזי המדקדק".

והרמ"ק, מגדולי המקובלים בדור שלפני האר"י, הוסיף שכך גם בשלושים הימים שקודמים למיתת האדם (פרדס רימונים שער הנשמה סוף פרק רביעי):

"הסתלקות הצלם הוא ליל הושענא... עניין הסתלקות הזה אינו אלא לשעתו להראות לאדם ענייני החתימה, אבל אח"כ חוזר הצל על ראשו עד סמוך למיתתו ל' יום ואז מסתלק ושוב אינו חוזר".

המעין בכל המקורות הללו יראה שקשה לקבוע דרך מעשית כיצד לעשות זאת, כיוון שמפורשות דעות רבות ושונות, הן לגבי זמן הבדיקה (הושענא רבה, שמחת תורה, האם צריך שעה מסוימת בהושענא רבה), הן לגבי האבר החסר (ראש, צוואר, ראש קטן), הן לגבי אופן הבדיקה (האם צריך להיות ערום), והן לגבי מהות הצל (צלו או צל צלו, אורך הצל).

מתוך הספר "מנהגים. פיל היפּשר דען דיא ערשטן זיין גיוועזן. דש ווערט מאן
וואל מערקן אם לעזן" (אמסטרדם 1661), תחילת הפרק "הושענא רבה",
דף נה ע"ב.

גם הנוצרים בתקופת הראשונים האמינו באמונה דומה. כך מתאר בספר History of magic and experimental science חלק ד עמוד 275 (הביאו והעיר על כך בספר מנהגי ישראל (דניאל שפרבר) חלק ו עמודים קעז-קעח) את אמונתם במאות ה-14 וה-15 :

"If one's head cast no shadow on the wall at the feast of
Epiphany (=January 6), one would not live the year".

ובתרגום לעברית: "אם ראשו של אדם לא יטיל צל על הקיר בחג ההתגלות (6 בינואר), לא יוציא את שנתו".

שאלה 21: שקר הסוס לתשועה

התועלת שבפרסת סוס

בספר הפעולות (למהרח"ו חלק ד-ב אות רלט):

"קח מנעל ברזל של סוס או סוסיא בדווקא וקוברהו תחת מפתן הבית... ושים המעוגל [של הפרסה] למטה ושני הראשים למעלה... ולא יירא התינוק הנולד מן לילי"ת... כי ע"י כן לא תיכנס שם כלל".

ובספר קבלה מעשית תקס"ה (דף כה ע"ב) הביא את הפעולה הבאה:

"שלא יבוא עכבר לביתך. קח פרסות סוס ותקבור בביתך".

השימוש בפרסת סוס לצרכים סגוליים מוכר גם בימינו. מהו מקורו?

כך כתב ב"אוצר כל מנהגי ישורון" (עמוד 27, והובא גם בספר נר באישון לילה ערך פרסה):

"נהגו לקבוע נעל הסוס [פרסה] על מפתן בית מסחרם לסימן ברכה והצלחה. המנהג שטות והבל הזה לקוח ממקור היוונים הראשונים, ומהם ירשו את המנהג הזה עמי איטליע במאה החמישית לספירת הנוצרים. כי האמינו כי האלילה מינערווא בראה את הסוס... והמחקים את כל מנהגי נכרים יחקו גם את זה. ונשתלשל לדאבון ליבנו גם לבני עמנו וילכו אחרי ההבל ויהבלו. ויפה כתב ספר מעשה אלפס כי כתיב שקר הסוס לתשועה, וק"ו מנעל הסוס".

הנוצרים סיפרו אגדה על דאנסטון, בישוף אנגלי שהיה נפת, מהמאה ה-10 לספירה. ע"פ מעשיה זו, הוא מיסמר פרסה לכף רגלו של השטן שבא לבקרו, וכיוון שהדבר גרם ייסורים לשטן, הוא הסכים להוציא ממנו את הפרסה בתמורה להבטחה שהשטן לא יכנס לבית שתלויה בו פרסה.

בשולי השאלה נשאל

לגבי המנהג לתלות פרסה, בדורנו ידוע שמקורו בחוקות הגוים. ואעפ"כ, הוא השתרבב לספרי קבלה מעשית. כיצד נדע אם כן, לגבי מאות פעולות אחרות שמוזכרות בספרים אלו, שמקורן אינו בחוקות הגוים? והרי לרוב לא פירשו לנו את מקורותיהן.

שאלה 22: קפיצת הדרך על קנה

מאיזו תקופה קפיצת הדרך נעשית על קנה?

המושג "קפיצת הדרך" מוכר לא רק בעולם הקבלה המעשית. הוא מוזכר כבר בבראשית רבה (פרשה ס' סימן ו'), בפרקי דרבי אליעזר (פרק טז) ועוד.

חשוב להדגיש שבמקורות הללו אין שום תיאור כיצד בדיוק נעשית קפיצה זו. כך למשל בפרקי דרבי אליעזר שם:

"רצה הקדוש ברוך הוא לגמול חסד עם יצחק, ושלח מלאך לפני אליעזר עבד אברהם, ונקפצה לו הדרך ובא בשלוש שעות העבד לחרן".

בספרי הקבלה המעשית ישנם מקורות רבים כיצד לעשות את קפיצת הדרך, מקורות אלו מפורטים יותר גם לגבי המעשים שצריך לעשות כדי להגיע לפעולה זו, וגם לגבי אופן הפעולה עצמה.

על מה קופצים?

בשער מאמרי רשב"י (מכתבי האר"י שנכתבו ע"י מהרח"ו), למשל, ישנו תיאור של רכיבה על ענן (שער ג מאמרי רז"ל, מהדורת תשי"ט דף י ע"א):

"אמנם יש מין קפיצה ב'... כשרוצים לרכוב על הענן אז משיעם השבעות ויורד הענן ההוא ורוכב עליו".

הרב כדורי אף פירט את אופן פעולה זו (קדושת יצחק ח"ב עמוד תכה, בכתב היד עמוד קסג):

"להוריד ענן על הארץ לישא אותו... משיע אני עליכון... שתורידו המלאכים שהם... את הענן הזה שתוליכוני עד מקום פלוני בשלום ותחזירוני בשלום למקורי כי"ר [כן יהי רצון]".

מעשים כאלה סופרו על אחד מראשוני המקובלים, בעל הרוקח. כך מסופר ב"מאמר האצילות" (לר' יצחק ב"ר יעקב הכהן, מהמקובלים הראשונים, מספרד, הובא ב"ישורון" (מאסף תורני) חלק ז עמוד ר"ח ד"ה עוד קבלה):

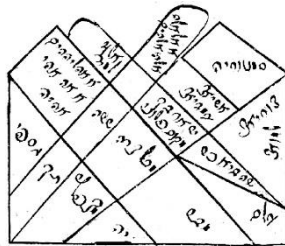
"והחכם הגדול המקובל שהיינו עימו בנברונה העיד על רבו החסיד ר' אלעזר מורמיש ז"ל, ורבים אחרים שבאו משם היו מעידים עליו, כי לעתות כשהיתה מצוות מקום רחוק מוטלת עליו, היה רוכב בדמות הענן המוזמן לכך והגיע אל המקום הרחוק ההוא ומקיים מצוותו וחוזר למקומו. וכמה ימים רכב על בהמה

כשאר בני אדם. פעם אחת נודמנה לו מצוות ברית מילה במקום רחוק, ורכב על פי השבועה כמשפטו המורגל אצלו, ושכח איזה דבר אחד מהשימוש הצריך לאנשי החכמה הזאת, (ונפל מן) [ופלטון] הענן קרוב אל הארץ, ונעשה פיסח (חולה) [צולע] על ירכו, ולא נתרפא מאותו חולי בשום תחבושת בעולם עד יום [מותו]."

כמובן שאין בידינו להבין את הסיבות מדוע הקפיצה צריכה להעשות על דבר זה או אחר. אמנם דווקא לגבי רכיבה על ענן יש היגיון מסוים: אם נחבר את טבעם של העננים לנוע בשמיים, עם התופעה של ירידת ענן לארץ (ערפל), נוכל להבין מה עמד בבסיס הרעיון של הורדת ענן לארץ ורכיבה עליו.

יש מי שהרחיב את הקפיצה הזו לעשרה מיני עננים. כך בספר קבלה מהבעל שם טוב (דף קט ע"א, ובדומה לזה בספר קבלה מעשית תקס"ה דף כז ע"ב):

"עננים, להשביע עשרה מיני עננים הם. ואלי הם: עמוד ענן, עמוד אש, ערפל, ענן לוחט, עבים, קשת, סועה, סופה, סערה, ענן כבוד. ולכולם תוכל להשביע..."

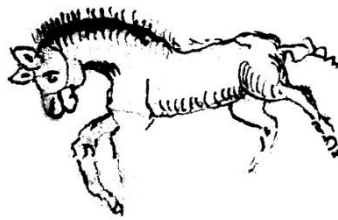

ציור להשבעת עמוד האש, מתוך ספר קבלה מהבעל שם טוב דף קט ע"ב (ובדומה לזה בספר קבלה מעשית תקס"ה דף כז ע"ב):
"תכתוב זה הציור ואח"כ תאמר: אתה עמוד האש איני כדאי להשביעך, אך שמות שכתבתי בצורתך בכתב יחול ההשבעה עליך, שתוריד למטה לארץ אותי פב"פ שממקום פלוני ואשב בך כמו בבית דירה נאה בלי שום אימה ופחד ובהלה... תאיר לנו באור גדול ותישא אותנו למקום פלוני בלי שום איחור ועיכוב בעולם".

במקור אחר ישנו תיאור של תעופה על הרוח, בעזרת כנפיים (אגב, שם היא לא מכונה "קפיצת הדרך"). כך בכתב היד "כתבים בקבלה מעשית" שהועתק מכתב יד לונדון הספרייה הבריטית מרגליות 845 עמוד 26:

"לעוף על הרוח. קח שמן חתול ושמון נעמית, סטרוצ"א בלע"ז, ומשח עיניך נגד מזרח, ותזכור... וצעניא"ל השוכן בצפון, ותעוף עליו ותעזורני בכח... ותפרוש כנפיק ותעוף".

ושוב, יש היגיון מסוים בתעופה בעזרת רוח וכנפיים.

צורתו של השר הממונה על קפיצת הדרך.
מתוך כתב יד של הספר "קבלה מעשית תק"מ" אות קצ, דף לה ע"ב: "חותם וציור של שר רוזקילרטנעל, והוא ממונה על קפיצת הדרך לילך מהלך שנה או יותר בשעה אחת, והכל לפי עניין הצורך, והוא יבוא לך בצורת עגלה וסוסים וכפי רצונך הן מרכבת השרים או סוס אחד לכדי לרכוב עליו. וזו צורתו כצורת הסוס..."

על קנה

עכ"פ, מעניין לשים לב שבספרי הקבלה המעשית ישנם תיאורים רבים של קפיצת הדרך על גבי קנה. כך בספר ברית מנוחה (מיוחס לר' אברהם מרימון הספרדי, מהמאה ה-15) בסוף הספר (דף לט ע"ב):

"ולקפיצת הדרך נמצא בכח אמיתת ואני אומר קצותה ואחר כך אני קצותה עד אשר אבוא בחכמה החיצונה. ואני הכותב ליקטתי בין העומרים ומצאתי כאשר תראה... ותרקוב על הקנה ותשים ירך האחת לפניך והאחת לאחריך ותרוץ ותלך למקום המבוקש..."

יש להעיר שגדולי המקובלים שיבחו את ספר זה ביותר: "ובוודאי כל דברי הספר הנחמד ההוא דברי אלוקים חיים נאמרים ברוח הקודש או מקובלים מפי אנשים גדולים" (פרדס רימונים לרמ"ק שער כ תחילת פרק א). "ובעניין ספרי הקבלה האמיתיים הנמצאים אמר לנו מורי זלה"ה [האר"י]... וספר הנקרא ברית מנוחה הוא אמיתי וחיברו חכם גדול בתורה ובחכמה ונאמן רוח וכיסה את דבריו בעומק ונעשה עפ"י נשמת צדיק א' קדמון שנגלה אליו אליהו ז"ל ולמדו" (הקדמת מהרח"ו לשער ההקדמות תחילת חלק ג).

גם בשער מאמרי רשב"י שהבאנו לעיל (שער ג מאמרי רז"ל, מהדורת תשי"ט דף י ע"א) לגבי קפיצה על ענן, ישנה אפשרות לעשות זאת על קנה:

"או יעשו קנה א' מז' קשרים וישביע השבעות וירקוב על הקנה."

ובדומה לזה גם בספר מפתח שלמה (בכתב היד משנת 1729 (המכיל 63 עמודים ופותח במילים "הפקד עליו רשע"), עמוד 15):

"קפיצת הדרך. כתוב אלו השמות... ותן אותם בתוך קנה בשבעה זרתים ורכוב בקנה לכל אתר דאת בעי, וקשור סודר על פניך ולא תרום יתיה כל זמן דאת...".

ונראה שזו גם כוונתו של שושן יסוד העולם (סי' תשמז):

"לרכוב על עץ... שתוליכני מהרה לשלום מהנה למקום פלוני בלי פחד ובלי היזק".

יש מי שאף סיפרו שראו מעשה כזה. כך בספר תולדות חכמי תונס, ערך "מהר"ר ברוך פיתוסי", עמוד קיד:

"הרבנים הנז"ל השתמשו בקבלה מעשית בסגולת קפיצת הדרך לרכוב על קנה הנעוץ בו שם קדוש, וכהרף עין באים לעיה"ק ירושלים לפני רבם הרש"ש הנז', ולחזור לביתם תיכף קודם כניסת שבת קודש... וחכמי הזמן היו רואים אותם כשנוסעים ברקיע על קנה".

מה מיוחד בקפיצה על קנה, שמקובלים רבים תיארו אותה?

חשוב לדעת שבתקופה זו – מהמאה ה-15 עד המאה ה-18, אומות העולם עסקו רבות ב"ציד המכשפות" (בתקופה זו הוצאו להורג רבבות נשים באשמת כישוף). אחת ההאשמות המרכזיות היתה שהמכשפות נפגשות עם השטן (בעיקר במפגש שכונה "שבת המכשפות") וכורתות עמו ברית. וכיצד הן מגיעות אל השטן? ובכן, המכשפות ידעו לעוף. במקרים רבים על מקל ("קנה"), מטאטא או קלשון.

מימין לשמאל:

1. שתי מכשפות מעופפות – אחת על מטאטא, אחת על מקל. מתוך כתב היד של הספר "אלוף הנשים" (Le champion des dames), עמוד 105v, שנת 1440 בערך. זהו ככל הנראה התיעוד הקדום ביותר לרעיון שמכשפה רוכבת על מטאטא.
2. מכשפות יוצאות למעופן על גבי מקלות, מתוך הבית, דרך הארובה. 1579.

לאחר שראינו פרטים רבים שחדרו מאומות העולם אל עולם הקבלה המעשית, האם יתכן שגם תיאור קפיצת הדרך הושפע מרעיונות שמקורם באומות העולם?

שאלה 23: החלפת תינוקות

החשש שמכשפות יחליפו את התינוקות

ברבים מקמיעות השמירה ליולדת מובא הפסוק "מכשפה לא תחיה".

מתוך "שמירה לבית ולילדת" הודפס בירושלים תרכ"ג: "מכשפה לא תחיה. לא תחיה מכשפה. תחיה מכשפה לא. מכשפה תחיה לא. לא מכשפה תחיה. תחיה לא מכשפה".

מה החשש שמכשפות יעשו לתינוק?

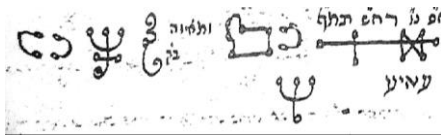
זו חליפתי

ספר תולדות אדם (לרבי אליהו בעל שם מחלמא, מהמאה ה-16) עוסק כולו בקמיעות ולחשים. אחד הנושאים החוזרים בו פעמים רבות הוא החשש שמכשפות יחליפו את הילדים בילדיהן-שלהן.

לדבריו, הדבר נפוץ מאוד בזמן שליטת המכשפות. כך הוא כותב בתחילת סי' קלט:

"ליולדת שלא יזיקו שום כשפים, אפילו בזמן שליטת המכשפות, כידוע שלפעמים יש להם שליטה שמחליפין את הילדים, כמעט אין אחד ניצול או מיעוטים ניצולים".

לצורך ההגנה מפני כך הוא הביא קמיעות ומעשים שונים.

ע	ש	צ	י	י
ש	ב	ט	ד	י
צ	ז	ה	ג	צ
י	ו	א	ה	ש
י	ו	צ	ש	ע

ב	ט	ד
ז	ה	ג
ו	א	ח

מימין לשמאל:

1. תולדות אדם סי' פ: ריבוע בטד זהג ואח – שכבר דנו בו לעיל. כאן הוא נועד להצלה מהחלפת תינקות. בנוסף לכך, הוסיף שם לצורך זה את השמות "סנוי וסנסנוי וסמנגלוק", גם בהם כבר דנו לעיל.
2. תולדות אדם סי' קה: קמיע נוסף כנגד החלפת תינקות.
3. שורשי השמות (רבי ידידיה רפאל חי אבואלעפיה) דף 75 ע"ב. הקמיע צורף להשבעה "משבענא עליכון אתון מלאכיא... ויצילו ויגינו את האיש או האשה... ומן אותם שמחליפין ילדים קטנים..."

בנוסף, מסופר עליו בספרו (סי' פו) שבעזרת שם קדוש הוא הציל תינוק כזה לאחר שהוחלף:

"מעשה היה בימי הרב המקובל מהור"ר אליהו זצ"ל אב"ד דק"ק חעלים... וראה אנשים ונשים מכשפים ומכשפות יותר ממאה אלפים ומפי כולם יוצא אש ושלהבת... והיו משחקים עם הילד הנולד... ובזה השם המית מוהר"ר ראב"ש את כל המכשפים ובא ונטל את הילד והביאו לפני אביו ואימו, וכאשר בא לפניו הזכיר את השם הקדוש שמשוהו ומייד ראו כל הניצבים שמה שמונח אצל אימו הוא קש ותבן ורק למראית עין היה בורא אדם, ונתן את הילד שהציל מהקליפות לאימו.

ע"כ אם אירע ח"ו מקרה להילד אזי יש לזכור את השם הנורא הנ"ל שני פעמים על הילד ואזי ישוב לאיתנו הראשון. אמנם אם כבר עברו שנים עשר שעות שנחלף שוב אין תקנה, ודבר זה מסורת בידינו מרבתינו."

קמיע לעניין זה הוזכר גם בספר קבלה מעשית תקס"ה (דף מח ע"ב):

"לילך שנחלף ח"ו שקורין בנומין. כתוב על קלף צבי..."

ובהמשך דבריו הביא פעולה נוספת ופירש את מקורה (קבלה מעשית תקס"ה דף מט ע"א):

"לילד שנחלף ב"מ....

מיד בעת עיבורה...ודבר זה סוד גדול שגילתה אשה מכשפה בפראג."

וכן בקדושת יצחק (הרב כדורי, ח"ג, עמוד שס"ה, בכתב היד עמוד קסה, מערכת ש סי' תר"ט):

"לתינוק שנחלף. כתוב על טס נחושת.....".

הרעיון של מכשפות שמחליפות תינוקות לא הוזכר אצל גדולי ישראל שקדמו לרבי אליהו בעל שם מחעלמא, גם במקומות שבהם עסקו בענייני כשפים. אין ספק שחשש זה קשור לאמונה שהיתה רווחת בין הגויים בתקופתו ובמקומו, דהיינו באירופה. ע"פ אמונותיהם, בנה של הפיה מכונה "משתנה", "מחליף", או "גולם" (Oaf). היו דרכים לזהות ילד כזה, וכן דרכים שונות לגרום לפיה להשיב את הבן המקורי. מאגדה זו אף התגלגל הכינוי "ילדי הפיות" לילדים אוטיסטים, שכביכול הם בניהן של פיות שהוחלפו.

קטע מתוך ציור מתחילת המאה ה-15:
השטן, בדמות שער בעל כנפיים, מחליף את התינוק המקורי ב"מחליף".

ובשולי השאלה נשאל

מי שלא מאמין שאוטיסטים, או בעלי הפרעות או מומים אחרים, הם תינוקות של מכשפות שהוחלפו, כיצד הוא יתייחס לקמיעות שנכתבו למניעת ההחלפה, ולעצות שניתנו על מנת להחזיר את התינוק המקורי לאחר ההחלפה?

וכיצד הוא יתייחס לשאר קמיעות ועצות שבאותם ספרים?

שאלה 24: לשם מה? וכיצד?

מטרות הפעולות הקבליות, והאופן בו יושגו

כבר העירו על הדמיון הקיים לעיתים בין לחשים יהודיים לשאינם-יהודיים.
כך למשל במבוא ל"ספר הרזים, הוא ספר כשפים מתקופת התלמוד" (המבוא מאת
מרדכי מרגליות) עמוד 5:

"כמה וכמה מן הפעולות משותפות לחיבורנו עם המאגיה היוונית-מצרית.
בהערותי השתדלתי להצביע על המשותף וצינתי ל-P.G.M. [פפירוס הכישוף
היווניים, מלטינית – Papyri Graecae Magicae] עשרות פעמים".

נביא כאן כמה לחשים שאינם יהודיים, מתוך פפירוסים מצריים מתקופת
האמוראים.

חשוב לשים לב שהדמיון אינו רק במטרת הלחשים, אלא פעמים רבות גם באופן בו
הם יקרו: כיצד יענש הגנב, בעזרת מה ימות השונא, מה יקרה לאשה עד שתבוא
לעשות רצונו.

לחן וחסד לפני השלטונות

קדושת יצחק ח"ג עמודים רסז-רסח, בכתב היד עמודים קא-קב, מערכת ח סי' רלז-
רלח:

"לחן וחסד בדין. כל האומר שמות אלו לפני מלך או שלטון לא יפחד משום
דבר...
למצוא חן וחסד בעיני מלכים ושרים ולדבר עמהם..."

מתוך פפירוס XXXVI ("ספר מרשמים" ממצרים הרומית, מהמאה הרביעית
לספירה. תורגם לאנגלית במאמר How to be Successful in Life (Fourth-
Century Style, מאת Ágnes Mihálykó):

"קסם לריסון כעס, להבטיח חן, וקסם מצוין להשגת ניצחון בבתי משפט. פועל
אפילו נגד מלכים. אין קסם גדול יותר".

להענשת הגנב

ספר חסידים (א'קס"ב):

"כשמתקנין על הכותל צורה אחת בדמות הגנב ומכה בעין הצורה וכואב עין הגנב במקום אותו עין".

נראה שפעולה זו מפורטת יותר בספר "קבלה מהבעל שם טוב" דף טז ע"א:

"לגניבה. קח נתר ותצייר צורת הגנב שאתה חושד אותו. וקח מסמר חדשה לשם הגנב ותקע בעין ימין של הצורה שעשית בכותר. ואמוראלו השמות בשעת הכאת המסר בפטיש... ויאמר אח"כ בח השמות הללו שתבוא בעין הגנב שגנב זאת הגניבה שהיא כך וכך, ולא יתרפא עד שיודה שהוא הגנב".

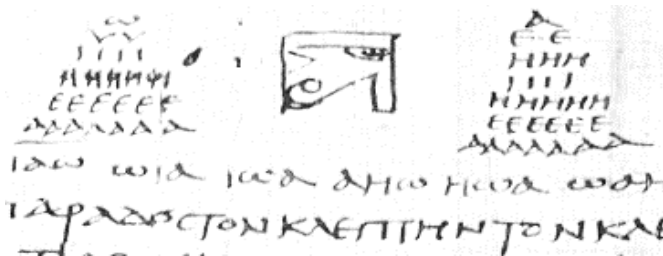
ובשינויים מסוימים בקדושת יצחק (ח"ג עמ' רכה, בכתב היד עמוד עה, מערכת ג סי' סו. הציור – במקור, כמובן):

"אם רוצה לעזור עיני הגנב, קח שעוה חדשה ועשה צורת ראש א', ותאמר זה צורת ראש הגנב, וכמו זה תעשה ותדביק אותו בכותל ויקח מסמר נחושת ויאמר משביע אני עליכם... מלאכים קדישין ורוחות שתעזרו עין ימין של הגנב ותשרפו את עינו עד שיחזיר הגניבה בשעה זו וברגע זו. אמן נצח סלה ועד".

פפירוס 46, מצרים, המאה ה-4 לספירה:

"כשם שאני מכה בעין זו בפטיש הזה, כך תכה עין הגנב ותתפח".

"כשם שאני מכה בעין זו בפטיש הזה, כך תכה עין הגנב ותתפח" (פפירוס 46, f. 2v, הספריה הבריטית).

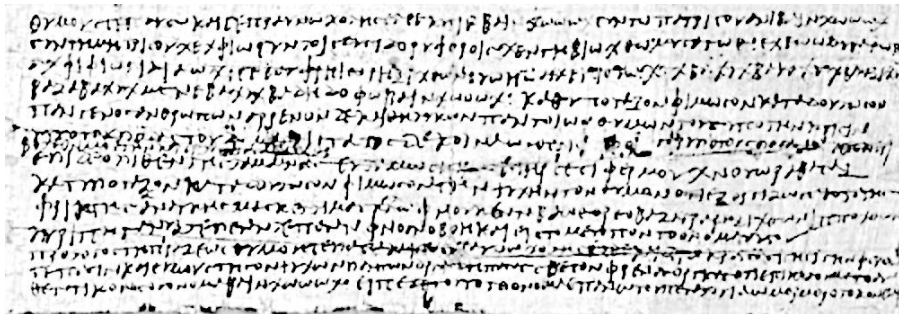
לשלוח שד רע לשונא

חרבא דמשה עמוד 19:

"אם בעית לשדורי שידא בישא על סנאך".

וכן שם עמוד 26:

"לשנאה. אנא קרינא לך שידא ביש ושדא אכיראה ושדא דלא מרחמנותא...
דתזלון בעגלא על פב"פ... וקטילו יתיה לפב"פ דאנא בעינא. אמן אמן סלה".

קסם להשמדת שונא ע"י שדים.
מצרים, המאה הרביעית, פפירוס 123, הספריה הבריטית.

לקשירת לשון

קדושת יצחק (ח"ג עמוד רפח, בכתב היד עמוד קטו, מערת ל' סי' שכ-שכא):

"לקשור ולסתום פה דובר עליך רעה...
לסתום פה אדם אשר יעץ עליך רעה..."

גם רעיון זה, של ריסון לשונו של היריב, מוזכר בפפירוס XXXVI ("ספר מרשמים"
ממצרים הרומית, מהמאה הרביעית לספירה. תורגם לאנגלית במאמר How to be
Successful in Life (Fourth-Century Style), מאת Ágnes Mihálykó).

לאהבה

קדושת יצחק מערכת א' סי' כא:

"שתאהב פב"פ לפב"פ ולא תאכל ולא תשתה ולא תישן ולא תצא ולא תבוא...
עד שתראה לפב"פ ותעשה חפצו ורצונו וכל... שיצווה".

מתוך פפירוס XXXVI ("ספר מרשמים" ממצרים הרומית, מהמאה הרביעית
לספירה. תורגם בספר המיתוס ביהדות עמוד 115):

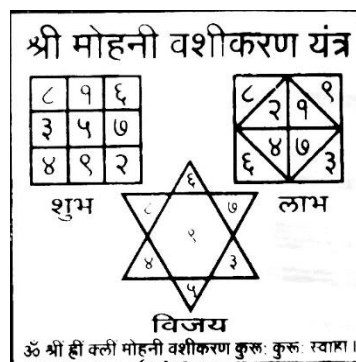
"קח שבעה גושים של גופרית לא שרופה, והדלק אש מענפי גפן. אמור את הלחש
הזה על כל גוש וגוש, והשלך לתוף האש. וזה הלחש: נפתחו שמי השמים
ומלאכי הא-ל ירדו והפכו את חמש הערים – סדום, עמורה, אדמה, צבונים וצווער.
אשה ששמעה את הקול הפכה לנציב מלח. את היא הגופרית אשר סייעה לא-ל,
באותו האופן סייעי גם לי, פלוני, ביחס לפלונית, ואל תרשי לה לשכב או להרדם

שאלה 24: לשם מה? וכיצד?
מטרות הפעולות הקבליות, והאופן בו יושגו

עד שתבוא אלי ותשלים את המסתורין של אפרודיטה. וכשאתה משליך לתוך האש אמור: אני משליך אותך לתוך האש, אני משביע אותך ב... [שמות אלילים רבים] ובגבריאלי, צוריאלי, מיכאלי, אברהם, יסטרלי [כך במקור]... [עוד שם אליל] הבא את פלונית אל פלוני".

קטע מתוך פפירוס XXXVI, מצרים הרומית, המאה הרביעית.

גם בימינו נפוצים אצל אומות העולם קמיעות לאהבה.
קמיע הודי "שרי מוהיני ושיקארן יאנטה" (Shri Mohini Vashikaran Yantra) לאהבה ולזוגיות טובה. קמיעות כאלה נמכרים גם היום.

שאלה 25: אם אין יסוד אין בניין

אם זה לא יכול לקרות - זה לא יכול לפעול

בקדושת יצחק (חלק ה עמוד קצה, בכתב היד עמוד נט) כותב כך:

"נגד [חלק מ"שם של מ"ב אותיות" היוצא מאנא בכח]. בגימטריה דגים, ובגימטריה אוכל, יש אוכל שאוכלים הדגים פעם אחת בשנה, וכל השנה שבעים מאותו ירק, וגם האדם האוכל ממנו לא ירעב ללחם כל השנה, ולסוף השנה ימות מייד, אבל אם ישביע בזה השם יחיה ולא ימות".

אמנם יש בעלי חיים מסוימים שיכולים לשרוד זמן רב מאוד ללא אוכל. אך לא מדובר בירק מסוים שעליהם לאכול, ובוודאי שהדבר לא אפשרי לבני אדם.

אין קושי בעצם זה שידע מדעי לא אמין התגלגל אל גדולי ישראל. שהרי כבר כתבו רבים, ובניהם הרש"ר הירש (מאמר הרש"ר הירש על אגדות חז"ל, אות א ד"ה אכן מה, הודפס בקובץ המעיין טבת תשל"ו, עמוד 10): "חכמי דת האלוקית... היו חז"ל, ולא חכמי הטבע וההנדסה והתכונה והרפואה בייחוד וכו'" (הארכתי בזה במאמרי "הידיעות המדעיות של חז"ל תוקפן ומקורן").

הקושי כאן הוא אחר: אם אין ירק כזה, אין מי ששבע ממנו לשנה, ואין מי שימות ממנו בסוף השנה. אם כן, אין צורך בהשבעת השם הנ"ל כדי לחיות בסוף השנה. ואם כן, מהו המקור שייחס את ההשבעה הזו לשם הזה?

האם כותבי ספרי הקבלה המעשית הסתמכו רק על הגימטריה השווה של "נגד" "דגים" ו"אוכל", ועל סמך זה ייסדו את ההשבעה לשם הקדוש הנ"ל?

האם זוהי הדרך להחליט על יכולותיהן של פעולות קבליות שונות?

אם כן, כיצד נסמוך על שאר השמות שספרים אלה ייחדו להשבעות ופעולות שונות?

שאלה 26: וזה מותר?

לשאול באוב, לראות עתידות בדם הקזה, לשנות דם עורב, להרוג, לזייף, לגזול

בספרי קבלה מעשית רבים, ואף בקדומים והמפורסמים שבהם, מפורשות פעולות שיש עליהן תימה מן ההלכה והמוסר:

דורש אל המתים

מפורש בתורה (דברים יח יא):

”לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף. וחובר חבר ושאל אוב וידעוני ודורש אל המתים”.

וכן מפורש במשנה (סנהדרין פ”ז מ”ד):

”אלו הן הנסקלין: ... והמגדף והעובד ע”ז והנותן מזרעו למולך ובעל אוב...”.

אמנם בספרי קבלה מעשית שונים מצאנו שאלות באוב ודיבורים עם מתים:

★ לשאול באוב – ספר הרזים (רקיע א, מחנה חמישית):

”ואם תרצה לשאול באוב, עמוד כנגד קבר וזכור שמות מלאכי מחנה החמישית... ואמור כן: משביע אני עליך רוח קריפוריא החונה בין הקברות על עצמות המתים שתקבל מידי מנחה זאת ותעשה רצוני ותביא לי לפלוני בן פלו’ שהוא מת ותעמיד אותו וידבר עמי...”.

★ וכן במפתח שלמה (בכתב היד משנת 1729 (המכיל 63 עמודים ופותח במילים “הפקד עליו רשע”), עמוד 13):

”להביא המת ויגיד לך כל מה שתרצה...”.

★ ועוד במפתח שלמה, לגבי קריאה לרוחות (כתב יד, אמסטרדם תפ”ב, דף לח ע”א. הסוגריים – במקור):

”בשם א-ל גיבור וכל יכול חזק ואמיץ, נשביע לכם (רוחות פלוני ופלוני, ויקרא ברוחות שבהם יחפוץ) ונגזור עליכם בשם כך וכך שתבואו מייד אלינו אצל העגולה, בצורת אדם...”.

★ לדבר עם מת – חרבא דמשה (עמוד 16):

”ואם בעית למללא עם מיתא, אמר על אזנו דשמאל מן קהוהיהוט עד אהישוני
ועד נגזריקי ורמי בחורתיהון”.

★ וכן בשושן יסוד העולם סי' א'תמ"ח (בכתב היד במפתח עמוד 51):

”לדבר עם המת, הנעשה עם קן עורבים”.

★ להביא את המת לחלומו שישב לו על שאלותיו (ספר הפעולות (למהרח"ו) חלק
א סימנים מה, נו, נז, נח, סא):

”להביא המת בחלום. לך אל קברו... שתבוא בלילה הזה בחלום ותגיד לי מענה
שאלתי”.

★ וכן בספר רפואה וחיים מירושלים (עמוד א):

”לדבר עם אוהבו המת שמח בלי פחד. קח מעפר הדבוקה תחת המצבה לראש
המת וכרכם בבגד חדש וישמיהו תחת מראשותיו בתוך ל' הראשונים. ויבוא
לדבר עמו בתוך החלום כל חפצו. וכל מה שישאל יגיד לו. והוא סוד”.

★ לדבר ולשאל צדיקים בקבריהם (שער הייחודים (למהרח"ו) תשע"ה עמודים
טז-יז):

”וכאשר תשתטח על קברו של הצדיק... ואז ע"י התפשטות בעצמות יהיו כאלו
הם בחיים ואז יוכל לדבר עמך כל אשר תשאל ותחפץ... ויגיד לך תעלומת
חכמה...”.

הרב כדורי עצמו הביא פעולה כזו ואף התייחס לשאלה ההלכתית שבה. כך בקדושת
יצחק (ח"ד עמוד קצו, בכתב היד עמוד נח, מערכת ח סי' י. הסוגריים – במקור):

”לשאלת חלום. לדבר עם המת בחלום בכל עת שתמצא... ויבוא ויגיד לך כל מה
שתשאל ממנו ישיב לך. בדוק ומנוסה מספר שרשי השמות משם הרח"ו ז"ל
(ונ"ל כי אין זה בכלל דורש אל המתים, כי כאן הוא שואל מן הנפש שלו שהיא
חיה וקיימת)”.

וחזר על תירוצו זה בעוד כמה מקומות בספריו ”קדושת יצחק”.

איסורי תורה דומים

★ להגיד עתידות – ספר הרזים (הרקיע החמישי):

”אלה שמות שנים עשר נשיאי הכבוד שלרקיע החמישי... אם ביקשת לדעת באי
זה חדש תאסף מן העולם או מה יהיה בכל חדש ובאי זה חדש יהיה הגשם ואם
תרבה התבואה ואם ישל הזית פריו ובאי זה חדש יערכו מלכים מלחמה ובאי זה

חדש ירבה מות בבני אדם ובבהמה ובאי זה חדש יפול חלי באדם ובכל אשר תחפור – תשאלם ותדע. אם תרצה לדעת באי זה חדש תאסף מן העולם – קח טסי זהב מזוקק...".

וכן ברזיאל המלאך (מהדורת ירושלים תש"א עמוד קיז. בירורי עתידות הובאו בספרי קבלה מעשית רבים: אמת ואמונה סי' לב. ספר הסודות – סגולות החכמה עמוד 328, וכן במקומות רבים בספרי קדושת יצחק):

"משביע אני עליך השמש המאור לכל העולם בשם המלאכים המבינים המבונים חכמת התורות וסתומות ועושי מדע שתעשו לי שאלתי ותודיעוני מה יהיה בשנה הזאת ואל תכחדו ממנו דבר".

★ לראות עתידות בדם הקזה (בדומה ל"קריאה בקפה") – שבילי אמונה (ר' מאיר אלדבי, מן הראשונים) מהדורת ורשא תרלד דף מב ע"ב. דבריו אלו הועתקו גם בספר הפעולות (למהרח"ו) חלק ד-א-א אות סג. ובספר האח נפשנו ערך דם אות א):

"לראות בדם הקזה עתידות [בדומה ל'קריאה בקפה']... ואם שפת הדם סביב גבוהה...".

(נציין כאן שגם ראיית צורות בעופרת ע"י השלכת עופרת רותחת לקערת מים, מוזכרת בקדושת יצחק ח"ב עמוד תד, בכתב היד עמוד קמו: "כשתרצה לפעול בעופרת... ותשביע... ויראה לך העופרת כל אשר תבקש").

★ לאחוז עיניים, עם הדגשה שהתחבולה לא תורגש ולא תוכר – ספר הפעולות (למהרח"ו חלק ב אות יא. שם חלק ג-ב אות מח).

"אם תשים מעט עופרת בקצה נר של שעווה ותחפנו ותכסהו בשעווה שלא יורגש ולא יוכר. ואח"כ תשים על השולחן או תוך כלי אחד של מים, הנר הזה ישאר זקוף מעומד ולא יפול ולא יטבע".

"להעלות הנר מאליו. קח חוט דק מאוד שלא יראה, וקשור בקצה האחד נר אחד ובקצה השני קשור אבן אחת שתהיה כמשקל הנר ממש עם השמן שבתוכו. ותכסה קצה החבל הקשור באבן עם מטלית אחת שלא יראה, ותעביר החוט ותתלהו תוך גלגל עץ עגול הנקרא בלעז קארושא [גלגלת] כדי שתהיה קלה במרוצתה. ותדליק הנר, וכל מה שיחסר מהשמן כשיודלק כך יהיה הנר דולק עולה והאבן יורדת".

איסורי אכילה

★ דם – שבילי אמונה (ר' מאיר אלדבי, מן הראשונים, הנתיב הרביעי, מהדורת ורש"י תרלד דף מה ע"א, מהדורת ורשא תרפ דף נג ע"א. וכן הועתק משם בספר

שאלה 26: וזה מותר ?

לשאול באוב, לראות עתידות בדם הקזה, לשתות דם עורב, להרוג, לזייף, לגזול

הפעולות (למהרח"ו) חלק ד-א-א אות מד, ולספר דרך ישרה ליוורנו תקמח דף פא ע"ב):

"אם תיתן מדם של אצבע קמיצה שלך של ימין למי שתוצה באכילה שהוא אוכל... יאהב אותך אהבה רבה".

★ דם עורב – מפתח שלמה (בכתב היד משנת 1729 (המכיל 63 עמודים ופותח במילים "הפקד עליו רשע"), עמוד 28):

"למי ששותה יין הרבה. תן לו לשתות מדם העורב וישנא את היין כל ימיו".

★ לב דוכיפת מבושל ביין – אמת ואמונה (סי' צד):

"לבו של דוכיפת מבושל ביין, ירבה הזרע. רגליו מבושלות ביין, תשתה האשה ותתעבר".

ובביאור מראש אמנה שם כתב על כך:

"שאז נהגו בתימן להעתיק לתוך חוברותיהם ליקוטים כאלה מספרי חוקרי הטבע הפילוסופים, לשם התבוננות וידיעה בסגולות ורפואות שבטבע. ואולי בבוא שעת הצורך ישתמשו בהם בהיתר לאיזה גוי או גויה, דשקצים ורמשים מותרים להם".

כבוד המת

★ עצם מן המת – ספר הפעולות (למהרח"ו, ח"א אותיות סא-סב):

"לראות את המת בחלום... קח עצם אדם מת ותרחצנו ביין לבן טוב...".

★ לדקור מת – האז נפשנו (ערך אהבה אות ז, והועתק גם לספר רפואה וחיים מירושלים עמוד ד):

"תיקח מחט ודקור בבשר המת ותיגע לאשה ותאהבך".

★ אצבע של המת – ספר קבלה מהבעל שם טוב (ייחוסו אליו אינו ברור, דף קיד ע"א):

"לפתוח כל תיבה וכל דלת. קח אצבע קטנה של תלוי מיד ימינו וגע בדלת... ויפתח".

שם השם

★ שם השם – קדושת יצחק (חלק ה עמוד ר, בכתב היד עמוד סד):

"קִנְיָן... והיא קבלה מעשית מהאר"י ז"ל, תכתוב השם הנזכר על ציפורנך של אצבע הקטן של יד שמאל בקדושה וטהרה".

והרב כדורי שם הוסיף ותמה על כך:

"לא תהא כזאת בישראל, איך ימחוק אח"כ את השם, או לעולם צריך לגנוז את אצבעו ולא יוכל לעשות נטילת ידיים ולא לרחוץ ידיו שלא ימחוק, כמבואר בהרמב"ם ובפוסקים. ולענ"ד דאי איתעביד, הכי איתעבד: יכתוב השם הנזכר על נייר או קלף ויקשור על ציפורנו של אצבע קטנה".

פעולות כלפי שונא

★ להורגו – קדושת יצחק (חלק ה עמודים רכד-רכה, בכתב היד עמודים פ-פא, סי' ח. פעולות דומות נמצאות בחרבא דמשה עמוד 16, שושן יסוד העולם סי' רמו (בכתב היד עמוד 119) וסי' רמט וסי' תשיג, ספר הפעולות חלק ד-ב סימנים ריט רכ, ספר הפעולות חלק ד-ה סי' פה, קדושת יצחק ח"א עמוד תקמט, "כתבים בקבלה מעשית" שהועתק מכתב יד לונדון הספריה הבריטית מרגליות 845 עמוד 29, רפואה וחיים מירושלים עמוד לב):

"ועוד תמצא סוד מופלא בקמיע זה, להחרים שונא בדוק ומנוסה... ואני מחרים וממית לפב"פ... ושלא יחיה עוד כלל אלא עד זמן מ' [מה] בכח כל אלו השמות... ואין צריך לאדם לעשות כן אלא למי שהוא שונא גדול, או לשונא הקהל, או לרודף... ובדאי תראה נקמתך במהרה. וזה בדוק ומנוסה כמה פעמים".

מעניינת ההדגשה שהדבר בדוק ומנוסה, וכן מעניין ההיתר לעשות זאת ל"שונא גדול".

★ שיקבר פתאום – ספר קבלה מעשית תקס"ה (דף כ ע"ב):

"כשם שירקוב זה התפוח ולא יהיה לו תקומה, כך לא יהיה לו תקומה לפב"פ שונאי, וכשם שאני קובר זה התפוח, כך יקבור פב"פ פתאום".

★ שימות מיתה משונה – ספר קבלה מעשית תקס"ה (דף לט ע"א – מ ע"א):

"השבעה על השונא... [זוהי השבעה ארוכה עם הרבה שמות] תעשו חפצי, שתמיתו את פב"פ מיתה משונה... והצלח את אשר שלחתיך אמן סלה וכן יה"ר".

★ שימות מיתה חטופה – קבלה מהבעל שם טוב (דף צד ע"ב):

"להמית. קח תרנגול לשם השונא... שחטו וקברו על שפת הנהר... ימות במיתה חטופה. בדוק".

כמובן שבמקרים כאלה מעניינת העדות "בדוק".

★ לשלוח אליו שד רע – חרבא דמשה (עמוד 19 ועמוד 26. ובדומה לזה בספר קבלה מהבעל שם טוב דף קמו ע"א):

"אם בעית לשדורי שידא בישא על סנאך".

"לשנאה. אנא קרינא לך שידא ביש ושידא אכיראה ושידא דלא מרחמנותא לך אנא קרינא שידא ביש יתבא בית קברא ונקטא אכסתא דבני אינשא היא תיזיל תיני קמרה לפ'ב'פ ברישיה ובעיניה ובפומיה ובילשניה ובקרבניה ובקניה ותשרי ליה מיא פיואי בכרסיה. ואם לא תזלון ותרמון ליה מיא בכרסיה, משדרנא עלי בישתא מלאכין פוזיאל ונוזאל פסדיאל פרזיאל אקריניניך וקבורי אנון שתא תזלון בעגלא על פ'ב'פ ותשרון ליה מיא סיוא בכרסיה וקטילו יתיה לפ'ב'פ דאנא בעינא. א'א'ס".

★ להחריב ביתו – חרבא דמשה עמוד 17 :

"אי בעית לאחורבי ביתא דחברך..."

★ להורידו מנכסיו ולהבהילו – שושן יסוד העולם (סי' תעט, בכתב היד עמוד 213):

"זה השם... ופעולותיו – להעניש שונא, ולהוריד אדם מנכסיו, ולהבהיל דעתו של אדם".

★ להורידו מנכסיו וימות מיתה משונה – קבלה מעשית תק"מ (דף לא ע"ב, סי' שו):

"להוריד אדם מנכסיו... ואז אין הצלחה במעיו וימות מיתה משונה".

★ להורידו מנכסיו מייד – רפואה וחיים מירושלים (עמוד לב):

"להוריד השונא מנכסיו... ולא יצא רגע בלי פגע".

★ להשפילו ולבזותו – מפתח שלמה (בכתב היד משנת 1729 (המכיל 63 עמודים ופותח במילים "הפקד עליו רשע"), עמוד 10):

"רגואל... טוב להביא המגיד עם שאר שמות השייכים לזה. ואם תכתבם על קלף צבי עם השם... ותקברם בבית שונאך, יהיה שפל (בעיני הבריות) ונבזה".

★ לגרשו, להבריחו, לאוסרו – קדושת יצחק (חלק א עמוד תקעב, בכתב היד עמוד קצט, מערכת ש):

"לגרש השונא מביתו או מעירו..."

להבריח אדם שונא מן המדינה...

ולאסור אדם שלא יצא ממקומו..."

★ לקשור לשון האיש – קדושת יצחק (חלק א עמוד רה, בכתב היד עמוד לא, מערכת ל סי' ז):

”לקשור לשון האיש. כתוב אלו החותמות ותלה על האשה בראשה או בצווארה. ולא יוכל לדבר אישה [דהיינו: בעלה] לפניה אפילו דבר”.

★ להסריח פיו ולשונו – קבלה מעשית תקס”ה (דף יב ע”ב):

”להמית השונא...”

להורידו מנכסיו...”

לסכור פיו. עשה מצואת כלב לבן כמו לשון. ותחוב בו קוצים. ועל כל קוץ אמור: כשם שזה הלשון מוסרח בפי כל, כך תהיה לשונו של פב”פ ופיו שלו מוסרח בפי כל”.

★ לעשותו שנוא – שבילי אמונה (רבי מאיר אלדבי, מן הראשונים) הנתיב הרביעי, מהדורת שיט דף סט ע”ב, וכן הועתק בספר הפעולות (למהרח”ו) חלק ד-א-א אות (מו):

”אם תיקח משערות האדם ותשליך בצואת האדם, יהיה שנוא לכל”.

★ להפיל – חרבא דמשה (עמוד 17):

”אם בעית תפיל אישה...”.

★ למנוע שינה – ספר הרזים (עמודים 84-85):

”אם ביקשת לשום אויבך מטורף בשינה, קח ראש כלב שחור שלא ראה אור מימיו... שתאסרוהו בכבלי ברזל ותקשרוהו במוטות נחושת ואל תתנו לעפעפיו שינה ולא תנומה ולא תרדמה, ויהיה בוכה וצועק כילדה...”
אם ביקשתה להתירו... ומייד הוא ישן”.

★ לשלוח מלאכי חימה לבעל חובו – ספר הרזים (רקיע א, מחנה ב):

”אלה המלאכים המלאים אף וחימה וממונים על כל דבר קרב ומלחמת ונכונים להצר ולענות עד מוות לאיש ואין במ רחמים כי אם ליקום ולהפרע ממי שנמסר בידם. ואם ביקשתה לשלחם על שונאך או על בעל חובך או להפוך אנייה או להפיל חומה בצורה... קבלו נא מידי בעת הזאת שאני משליך לכם לשם פלוני ב’ פל’ לשבור עצמותיו ולכתת כל איבריו... שתשנקו אתו ותשחיתו אתו ואת מראיהו ותפילוהו במיטה ותחסרו הונו ותפירו מחשבות לבבו ותפיתו רעיונו ודעתו ויהיה נחסר והולך עד שיגיע למוות...”.

★ לבלבל דעתו (שושן יסוד העולם סי' תפב, בכתב היד עמוד 214. ובדומה לזה בקדושת יצחק חלק א עמוד תלט, בכתב היד עמוד קיז, מערכת ש סי' קמה):

"זה השם... כלול עם מקורו כגון זה... ועם מלאכיו לבלבל (לבלבל) דעת האדם".

★ לעשותו עיוור – ספר קבלה מעשית תק"מ (דף לט ע"ב):

"לעשות לאדם עיוור... קח שערות מראשו ושים בתוך... וכל זמן שיהיה בתוכו יהיה עיוור".

★ לעצור מימי רגליו – ספר קבלה מעשית תקס"ה (כו ע"ב):

"לעשות לשונא שיעצור מימי רגליו".

★ עוד מגוון פעולות יצירתיות – ספר קבלה מעשית תקס"ה (כו ע"ב – כז ע"א. וכן בספר קבלה מהבעל שם טוב דף קמה ע"א):

"לשונא, להפח בפני כל אדם...

שיצא ממלבושיו ערום... כך יצא פב"פ ערום ממלבושיו ומנכסיו...

להשתגע לשונא... וישתגע".

★ ועוד כמה (ספר קבלה מהבעל שם טוב דף קמד ע"ב – קמו ע"א):

"לסמות עינו...

לעשות שלא יוכל לשמש... ותן תחת מיטה שישמש...

לעשותו מצורע... להביא עליו קדחת... לעשותו חולה...

להוריד דם מחוטמו...".

★ ועוד (ספר קבלה מהבעל שם טוב דף צד ע"ב):

"שתעשה לשונא שידיו כאבן...

ימות במיתה חטופה, בדוק".

★ ויש פעולות נגד שונאו לאחר תפילה ומזמור תהילים (קבלה מהבעל שם טוב דף קמח ע"ב):

"תקנה שלושים ניירות של שעה בתולה בשם מי שתדע [השונא] ובכל יום ערב ובוקר אחר תפילתו ידליק אחד ויקרא המזמור אלוקי תפילתי אל תחרש נכך במקור. כנראה כוונתו לתהילים לט: "שמעה תפילתי ה' ושוועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש", ואחר התפילה יהפך הנר ויפלו לארץ ויכבה. כשם שאני מכבה את הנר כך יכבה נרו של פב"פ מן העולם...".

★ לקללו על סדר תפילת שמונה עשרה – ספר קבלה מהבעל שם טוב (דפ צג ע"א – צד ע"א. הוא מביא זאת בשם ספר שושן סודות, אך לא מצאתי זאת בו):

"לקלל שונאו, והוא שמונה עשרה קללות..."

ה' שפתי עד למען שמו באהבה. ארור יהא שמו של פב"פ מפי אכתיאל י-ה ה' צ-באות ובשם אבג יתן. ה' אלוקי ישראל ימח שמו מספר חיים ושם צדיקים אל יכתבו. לכן יעשה מלך עוזר ומושיע ומגן. ברוך אתה ה' מגן אברהם. אתה גיבור עד מצמיח ישועה. ארור יהא שמו של פב"פ מפי קרע שטן. ה' אלוקי ישראל ישלח בו את המהומה ואת המאירה ואת המגערת בכל משלח ידו אשר יעשה עד השמידו אבד אבדו מהר ואל יהיה לו תקוה בתחיית המתים. רק יהיה לחרפה. ונאמן אתה להחיות מתים. ברוך אתה ה' מחיה המתים. אתה קדוש עד יהללך סלה. ארור יהא שמו של פב"פ מפי נגד יכש. ה' אלוקי ישראל הכהו אלוקים בשחפת ובקדחת... וכל קללות ושמות וחרמות ונידויים ושמות [כך במקור] וכל אלות הכתובות בכל דברי הנביא... ויקללהו ויקבהו וירחיקהו מכל קדושה. ברוך אתה ה' הא-ל הקדוש... [וכן עד סוף שמונה עשרה]."

נראה שלמחבר הספר היה גם שימוש מעשי בתחום זה. כך עולה מדוגמא שהביא בהמשך דבריו שם (צד ע"ב):

"להחרימו. קח ביצה... ותכתוב עליו מבחוץ עם שם הנפעל, כגון ישמעאל ברהמן".

להטיל שנאה בין אנשים

★ בין אשה לאשה – שושן יסוד העולם (סי' תקס"ט, בכתב היד עמודים 255–256):

"אלו הן שמות השעות בכל יום שיצליחו במעשה מיוחד... שעה ח', שמה תפריקי, בה עושין שנאה בין אשה לאשה".

★ בין איש לאשתו – ספר הפעולות (למהרח"ו, חלק ד-ב אות תכ. פעולות דומות נמצאות במקומות רבים בספרי קדושת יצחק בערך "שנאה", ושם מוסיף שמדובר במקרה הצורך שיש לו היתר):

"לשנוא האיש את אשתו..."

★ בין אדם לחבירו – ספר הפעולות (למהרח"ו, חלק ד-ב אות תכא):

"לשנוא האיש את חבירו..."

★ בין שני בני אדם – ספר קבלה מעשית תקס"ה (דף כב ע"א. וכן בספר קבלה מהבעל שם טוב דף קמט ע"א):

"לעשות שנאה בין שני בני אדם..."

★ בין בני הבית – שבילי אמונה (ר' מאיר אלדבי, מן הראשונים, הנתיב הרביעי (מהדורת ורשא תר"פ) דף נג ע"א. וכן הועתק משם בספר הפעולות (למהרח"ו) חלק ד-א-א אות נה):

"לתת מריבה בין בני הבית..."

★ בין שני אוהבים – ספר הפעולות (למהרח"ו, חלק ד-ד אות רל. ובדומה לזה בקדושת יצחק חלק א עמוד תלח, בכתב היד עמוד קטז, מערכת ש"י קלד):

"להטיל שנאה בין שני אוהבים..."

לגרום לאדם לעשות רצונך

★ לגרום לאדם לעשות רצונך – ברית מנוחה (סוף הדרך השמינית, שושן יסוד העולם ס' תפה, בכתב היד עמוד 214. קדושת יצחק ח"א מערכת הא' ס' יח. קדושת יצחק חלק א עמוד תקמא, בכתב היד עמוד קפ, מערכת ש ערך רצון. קדושת יצחק חלק ה עמוד קצג בכתב היד עמוד נז):

"ובחכמת השדים נמצא פעולה אחרת... הריני משביעכם בז' כוכבי לכת ובשם אדון כל העולם ובשם חפניא"ל רבכם שתבערו לב פלוני בן פלוני או בת פלונית שתבוא עכשיו לעשות רצוני. תאמר זה ג' פעמים ואח"כ תשרוף הקמיע באש ותאמר כך כשם שזאת נשרפת כן ישרוף לב פלוני או לב פלונית לעשות רצוני ויהיה כלהבה בעצמותיו כאש סגור בכליותיו אל תתנו דמי לו ואל תתנו לו שעת מנוחה והנחה, ויאריך בעניין זה כל מה שיוכל".

★ לגרום לאדם לתת לך את כל ממונו – קדושת יצחק (חלק א מערכת הח' ס' כ):

"חן. למצוא חן בעיני כל אדם, איש ואשה ושר, ואפילו אם תאמר לו שייתן לך כל ממונו – יתן, תאמר אלו השמות... והוא סוד גדול... עוד יש בו נפלאות הרבה למים ולאש ולכל דבר שבעולם... ועוד לא יוכל הדיין לתת פסק דין נגדך. וזה אמיתי ומנוסה".

מעניינת ההוספה ש"לא יוכל הדיין לתת פסק דין נגדך" (האם זה מותר?), וכן ההדגשה ש"זה אמיתי ומנוסה".

★ לעורר אהבה בלב אישה שתעשה רצונך ותרועך אחרך – שושן יסוד העולם (סימן קט, שם סימן תסז. פעולות דומות נמצאות בעוד מקומות, בין השאר במקומות רבים בקדושת יצחק בערך "אהבה"):

"לאהבה. תצייר צורת האשה שתראה בכותל... ותאמר... השר הגדול הגיבור והנורא הנקרא אבגיתן המושל על שער אהבה... ותבעיר אש במעיה שלא תוכל לאכול ולשתות עד שיעשה חפצי ורצוני ותביא אותה אצלי בכח שלך שחותמו של שלמה המלך".

"לאהבה. כתוב יום ה' בשעה ראשונה בקלף שליל וגע בה ותבוא... ותראהו לאשה ותרועך אחרך".

חששות גדל

★ לזייף חותמות – ספר הפעולות (למהרח"ו, חלק ג-א אות עו):

"לזייף כל חותם שתראה, אפילו שיהיה על השעווה, ובכל אופן שיהיה... ובו תחתום כל מה שתראה. ע"ד כא"ן ניסית"י".

★ לחתוך ממטבע זהב בלי שיוכר – ספר הפעולות (למהרח"ו, חלק ג-א אות עג):

"לחתוך סביבות מטבע הזהב ולא יורגש בראות. אחרי שחתכת אותו תשפשף מקום החתך בחתיכת כלי חרס חדש במקום חיתוך החרס, ולא יוכר. ואם תשים טיפת רוק או מים על החרס החדש ותשפשף בו מקום החתך הוא יותר טוב ונראה כמו שנחתך זה ימים רבים ואינו מחדש. ולחתוך מטבעות כסף צריך עניין אחר...".

★ להרוויח ע"י הימורים – שושן יסוד העולם (סימן שפא בתוכן שבתחילת הספר. פעולות דומות נמצאות בספר "קבלה מהבעל שם טוב" צה ע"ב – צו ע"א. וכן בספר הסודות סגולות החכמה עמוד 308. וכן בספרי קדושת יצחק חלק א עמוד תלד, בכתב היד עמוד קיד, מערכת ש' סי' קכג. שם עמוד תקסה, בכתב היד עמוד קצו, מערכת ש. שם חלק ג עמוד שע, בכתב היד עמוד קסח, מערכת ש' סי' תרכח):

"להרוויח בשחוק [דהיינו בהימורים. שתי מילים אלו מחוקות בכתב היד, אך מופיעות בתוכן שבתחילת הספר]".

★ לגנוב יין – קדושת יצחק (ח"א עמוד קפט, בכתב היד עמוד כז, מערכת י' סי' ה ההערה בסוגריים גם במקור):

"להביא יין ממקום אחר... הנני גוזר עליכם... אתם המלאכים... הביאו לי יין מן פב"פ בלי עיכוב ובלי איחור בעולם... (ואח"כ צריך לשלם דמי היין לבעליו)".

כידוע, אין היתר לגנוב על מנת לשלם.

★ לגנוב גרעינים – קדושת יצחק (ח"ה עמוד שנה, בכתב היד עמוד קנח, מערכת ח סי' לד. ההערה בסוגריים גם במקור):

"וקח י"א גרעיני חמה ותגנוב אותם מן הריחיים (כיוון שאין בהם שווה פרוטה, אין בה משום גזל)".

כידוע, אין היתר לגנוב לכתחילה גם פחות משווה פרוטה.

★ להשכיח מהמלווה את ההלוואה – ספר שורשי השמות (לרבי ידידיה רפאל חי אבואלעפיה, ראש ישיבת המקובלים בית אל, בכתב היד דף לא ע"ב למטה):

"אם הלווה לך אדם מעות, ואתה רוצה שישכחנה, אמור בכל ערב כשאתה הולך לישן אלו השמות..."

חששות צניעות

★ לגרום לאשה לחלום מעשי פריצות – שושן יסוד העולם (סימן א'תק"מ, בכתב היד, במפתח, עמוד 52):

"להחלים אשה [דהיינו: לגרום לה לחלום] שאתה שוכב עמה".

★ זרע – ספר הפעולות (למהרח"ו) חלק ד-ה-א אות פא:

"לנכפה. יקחו נער אחד שמימיו לא ראה קרי. ויוציאו ממנו שכבת זרע. ואותו הקרי והשכבת זרע, ימשחו בו שפתותיו של החולה".

★ תובעת בפיה – קדושת יצחק (חלק א עמוד תקפא, בכתב היד עמוד רה, מערכת ש):

"לגרום לאשה לתבוע אותך בפיה... ולא תעשה כי אם לשם שמיים".

★ איסור נידה – ספר הרזים (תחילת רקיע ב):

"ואם ביקשת לשאול דבר מכל העומדים במעלות הרקיע השני... ואל תקרב אל אשה בטומאתה".

האם איסור נידה נאמר רק כששואלים דבר מהעומדים ברקיע השני?

"זככה נמצא הרבה דברים בספרים כאלו... צע"ג"

הרב כדורי העיר על הבעייתיות בפעולות שונות שבספרי קבלה מעשית. כך בקדושת יצחק (חלק ד עמוד ערב, בכתב היד עמוד קיז, מערכת ק סי' ט):

שאלה 26: וזה מותר ?

לשאול באוב, לראות עתידות בדם הקזה, לשתות דם עורב, להרוג, לזייף, לגזול

.....
"ולא ידעתי מי התיר לשחק בקוביא עד שיעשה שמות והשבעות. וככה נמצא
הרבה דברים בספרים כאלו, ולא חלי ולא מרגיש. ולפעמים אני כותב שום היתר
בדבר, ויש כמה דברים שהם צע"ג".

ודוגמא לזה במקום אחר שם (עמוד שמב, בכתב היד עמוד קמו, מערכת ש' סי' ה),
לגבי פעולה שנמצא בכמה כתבי יד:

"זאת נמצא בכ"י [בכתב יד] ח' [חכם] משה הנדי או חורש ז"ל, וגם בכ"י אחרים
מצאתיה. והיא איסור גמור".

שאלה 27: בלתי לה' לבדו!

הקטרה לכוכבים למלאכים ולרוחות, פניה לאילים, דיבור
לכוכבים

הקטרות

בספר הרזים (הרקיע השני, מעלה ו'), מובאת הקטרה לשמש:

"ואם ביקשת לרפאות לאדם שלקה ויבש חציו ברוח או בכשפים... והעשן
[הקטר, מלשון עשן] לפני השמש מור ולבונה וראשי בשמים".

ובמקום אחר שם, הקטרה למלאך (שם, הרקיע הראשון, מחנה א):

"אם ביקשת לעשות דבר לרפואה... וקח בידך מור ולבונה והוא נתון על גחלי
אש לשם המלאך המושל על מחנה הראשונה הנקרא אופניאל...".

וכן הבאת מנחה לרוח (שם, רקיע א, מחנה חמישית):

"משביע אני עלייך רוח קריפוריאה החונה בין הקברות על עצמות המתים,
שתקבל מידי מנחה הזאת ותעשה רצוני".

ודומה לזה ברזיאל המלאך (מהדורת וילנא תרל"ח ג ע"א):

"אם ביקש אדם להצליח ולעשות דבר... ויביא שתי תורים לבנים וישחט... ויביא
ג' שקלים מיין ישן ולבונה זכה... ויתן על הגחלים לפני עלות השחר... ויעמוד
וילך יחף ויזכור את שמות המלאכים המשרתים בחודש ההוא... ויזכיר עליו
השמות של המלאכים האדירים החזקים הגיבורים הקדושים המושלים... ויבואו
אליו המלאכים בלילה בחזיון במראה ולא בחידות ויודיעוהו ויגלו לו כל דבר
אשר הוא ישאל בלא פחד".

ובקדושת יצחק (הרב כדורי, ח"ג, עמוד שצ, עמוד קפד בכתב היד, מערכת ש סי'
תשי"ד):

"אם אתה רוצה לדבר עם משרת... ותקטיר בלבונה זכה... ויאמר... בשם...
שתמהרו את אשקורי שיבוא לדבר עמי".

אמנם בחלק ה (עמוד שפה, בכתב היד עמוד קפ, מערכת מ סי' א) הביא פעולה ממין
זה והעיר עליה:

שאלה 27: בלתי לה' לברו !

הקטרה לכוכבים למלאכים ולרוחות, פניה לאלילים, דיבור לכוכבים

”אם תרצה להביא בילא”ן בן אשמדאי לשאול ממנו שד שישרתך, צריך לעשות טבעת מעופרת... ותשב במקום נקי ומיוחד, ותהיה עמך אשה אחת ותקטיר הבית ההוא ב... ולבונה זכה (ומה שכתב תתן להם התרנגול וכו' ותקטיר וכו', כל זה צ”ע גדול אם מותר לפי הדין, עיין בשו”ע יו”ד סי' [חסר] ועיין בספר ב”מ בסופו ע”ש).”

גם בחלק ד (עמוד שנב, בכתב היד עמוד קנו, מערכת ש סי' יא), הביא פעולה דומה והעיר על כך:

”כבר כתבנו לעיל איסור הקטורת.”

ובכתב יד של קבלה מעשית (”כתבים בקבלה מעשית”, הועתק מכתב יד לונדון הספרייה הבריטית מרגליות 845, עמוד 101. חשוב לציין שסגנון הספר דומה מאוד לספרי קבלה מעשית רבים אחרים):

”אם ביקשת להיות אהוב למלך אשמדאי... קח ב' תרנגולים לבנים פטומים שלא הזריעו... ושחוט התרנגול האחד... להזכיר עליו את שם אשמדאי... ומייד יעבור עליך הוא... וישאל לך מה תשאל מה תרצה, תן לפניו את המנחה ויהיה לפניך קטורת לבונה בלבד ותקטיר...”

”זה עבודת אלילים גמורה”

אכן, בספר שתי ידות (ר' מנחם די לונזאנו, מהמאה ה-16, מהדורת ונציה ש”ח דף קלא ע”א) הזכיר רעיון דומה, אך בשם ספר רזיאל המלאך (ואולי כוונתו לספר הרזים שהובא לעיל):

”ומעיד אני עלי בורא עולם, שראיתי בבית אדם אחד חשוב בעיר הזאת ספר שהיה אומר שהוא ספר רזיאל, ומצאתי כתוב בו וְתִשָּׁם קְטֹרֶת וּלְבֹנָה עַל הַגַּחְלִים לְשֵׁם הַמֶּלֶאךָ. אמרתי לו 'זה עבודת אלילים גמורה!'. ויחר עלי אפו.”

אליל השמש

בספר הרזים יש גם פניה אל אליל השמש, הנקרא הליוס (שם, רקיע רביעי):

”ואם ביקשת לראות השמש בלילה... והתפלל את התפלה הזאת: אבצבי אנתוליפון הליוס... מפיל אני פלו' בן פלו' תחנתי לפניך שתראה לי בלא פחד ותגלה לי בלי אימה ולא תכחד ממני כל דבר ותגד לי באמת כל שאני מבקש.”

לבקש מהשמש

רפאל המלאך (שער הלחשים דף נב ע"א. בקשה זו הובאה בספרים נוספים: סגולות ישראל מערכת א' אות מב, עדות ח"ד עמוד 245, סגולת אברהם עמ' יא):

"לחש להפוך מאויב לאוהב. לך קודם זריחת השמש מחוץ לעיר ותעמיד עצמך עם הפנים לצר מזרח כנגד מקום הזריחה. ובשעה שעולה השמש ונתראה עיגולו תאמר כך: 'אני מחויב ליתן לך שלום מאה הקדוש ברוך הוא שברא אותי ואותך. ואני מבקשך שתהיה שליח לפכ"פ שיהפך לבו אלי לאהוב אותי ולעשות רצוני. וכאשר תחמם ההרים והגבעות כך תחמם דמו ונפשו ובשרו לאהוב אותי תמיד באהבה עזה. אמן סלה'. כך תאמר תשעה פעמים רצופים בלי שום הפסק (דרך ישרה)".

לשאול את הכוכב

שושן יסוד העולם (סי' א'רמ"ח, בכתב היד עמוד 467):

"השבעה לראות כוכב ולדבר עמו... כתוב אלו החותמות ואלו האותיות בספל... אתם שמות הקדושים המבורכים אני משביע אתכם בשם מטטרון השר הגדול המושל עליכם, שתקריבו אותו כוכב מרקורי או לאותו שתרצו מכוכבי לכת... וירד הכוכב לספל כדרך עששית וכאורה גדולה דומה לאש, ומייד שתראה הכוכב בספל או קרוב לספל אמור לה: 'אהובה וחביבה שלום בואך' והיא תשיב 'אהוב אהוב וחביב שלום עליך, מה תרצה ממני?' ואתה תשיב לה ותשאל לה כל מה שתרצה ותשיב לך תשובה נכונה...".

שאלה 28: תרגול לבן ועבודה זרה

חשיבותו של תרגול לבן לפעולות קבליות שונות

המשנה במסכת עבודה זרה (פ"א מ"ה) מלמדת מהם הדברים שמשתמשים בהם עובדי כוכבים:

"אלו דברים אסורים למכור לעובד כוכבים: אצטרובלין ובנות שוח ופטטורותיהן ולבונה ותרגול הלבן".

דין דומה מוכר ממנהג הכפרות. וכך מפורש בשולחן ערוך (אורח חיים תרה ב):

"ובוחרין בתרגולים לבנים על דרך שנאמר אם יהיו חטאים כשנים כשלג ילבינו במה דברים אמורים כשהלבנים מזומנים לפניו אז יבחר בהם מבאחרים אבל אם אינם מזומנים לפניו לא יחזר אחריהם בדוקא משום שזהו כעין דרכי האמורי שדרכם לחזר אחר תרגולים לבנים להקריבן לעבודה זרה וכתוב ובחקותיהם לא תלכו".

אכן, בפפירוס קסם יווניים (המכונים P.G.M., מלטינית: Papyri Graecae Magicae) מדגישים את הצורך ב- $\acute{\alpha}\lambda\acute{\epsilon}\kappa\tau\omicron\rho\alpha$ $\acute{\omicron}\lambda\acute{\omicron}\lambda\epsilon\upsilon\kappa\omicron\nu$, דהיינו "תרגול שכולו לבן" (מבוא לספר הרזים, פרק ראשון, עמוד 12).

בספרי קבלה מעשית

ומעניין שבספרי קבלה מעשית ראו חשיבות לשחוט, לצרכים שונים, תרגולים לבנים דווקא:

★ ספר הרזים (רקיע א):

"אם תבקש לדבר עם הירח ועם הכוכבים על עסק כל דבר קח שכווי לבן וקמח סולת ושחוט את הסכווי לתוך מים חיים".

★ רזיאל המלאך (מהדורת וילנא תרלח דף ה ע"א):

"אלה הם המלאכים המושלים על המטר. אם יהיה בצורת וביקשת להתפלל על מטר, עשה זאת והתפלל ואמור... אמור אל המלאכים האלה ז' פעמים וקח שכווי לבן בטוהר ובניקיון ושחטהו וכסה את דמו".

★ שושן יסוד העולם (בכתב היד עמוד 515 למטה):

”לאהבה. קח תרגול לבן ושחוט אותו בצאת הכוכבים ומדמו כתוב זה בכפך וגע למי שתדבר ואל תדבר עמה דבר והיא תבוא אחריך”.

★ קובץ סגולות קמיעות וכו' מהמאות ה-19 וה-20 (עמוד 156 בקובץ):

”לאהבה. קח תרגול לבן ושחט לשמם... ותלך מאהבתך אחריך”.

★ קדושת יצחק (הרב כדורי) חלק א עמוד רלז (בכתב היד עמוד לח, מערכת נ סי' יח):

”ויש כת אחרת [כוונתו: של שדים] שהם נראים בנשים ונקראים מוליץ. לאלו קח תרגול לבן ושחטהו ותקבל דמו ותעשן בו... ויתרפא”.

★ ובמקום אחר שם (קדושת יצחק חלק ג עמוד ריא, בכתב היד עמוד סז, מערכת א' סי' טז):

”קח תרגול לבן ושחטהו בשעה בליל ה'...”.

★ ובמקום אחר ברזיאל המלאך (מהדורת אמסטרדם תס”א דף ג ע”א-ע”ב), יש לשחוט תורים לבנים:

”ואלה הם דברי הספר. אם ביקש אדם להצליח ולעשות דבר ממנו... ויביא שתי תורים לבנים וישחטם במאכלת של נחושת שיש לו שתי פיות... ויבואו אליו המלאכים בלילה בחזיון במראה ולא בחידות ויודיעוהו ויגלו לו כל דבר אשר ישאל בלא פחד”.

★ וכבר הזכרנו מה שנמצא בכתב יד של קבלה מעשית (“כתבים בקבלה מעשית”, הועתק מכתב יד לונדון הספרייה הבריטית מרגליות 845, עמוד 101. חשוב לציין שסגנון הספר דומה מאוד לספרי קבלה מעשית רבים אחרים):

”אם ביקשת להיות אהוב למלך אשמדאי... קח ב' תרגולים לבנים פטומים שלא הזריעו... ושחוט התרגול האחד... להזכיר עליו את שם אשמדאי... ומייד יעבור עליך הוא... וישאל לך מה תשאל מה תרצה, תן לפניו את המנחה ויהיה לפניך קטורת לבונה בלבד ותקטיר...”.

שאלה 29: להשביע את אלוקים?

במקרה זה, כנראה, הביקורת אינה מוצדקת

בשור"ת מפענח נעלמים (ר' חנוך הניך ב"ר יוסף דוד) סימן ג סעיף ג העיר על להשביע את שם הויה:

"וראיתי שם [בספר רזיאל המלאך] השבעה אחת, וזה נוסחה: 'אני פלוני משביע עליך שם הוי"ה בשמות פלוני ופלוני וכו'". ואומר אני שזה מינות וכפירה גמורה, וחלילה לזרע ישורון להאמין שיש ח"ו שום כח בעולם שיוכל להכריח את הבורא יתברך, והוא למעלה מכל הכוחות, כמו שיסד הפייטן בשיר הייחוד, כל שם ולהט לא ינצחוך".

נוסח כזה – "משביע עליך שם הוי"ה" – לא נמצא בדפוסים שלפנינו. וכנראה שכוונתו לקטע זה (מהדורת תש"ד דף מה ע"א):

"ואם תשביע שום שם שידעת... אל תשביעהו אליו אלא לכבוד השם... אני משביע במראה בצלם אלוקים בבורא אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, בשם המפורש, יקוק, שתודיעני יסוד הנבואה בכל זמן שאבקשנה בפי, ושתלמדני העולם הבא ושתלמדני מן המלאך סו' א' כאילו אני בן בית".

אמנם נראה שאין כוונתו להשביע חלילה את שם זה, אלא הוא השבעה בשם זה למלאכים.

שאלה 30: הקמיעות של הרמב"ם

האם הרמב"ם כתב קמיעות לחשים ושמות?

כבר בפתחו של המאמר הזכרנו את דעתו הברורה של הרמב"ם בעניינים אלו (מורה נבוכים ח"א פרק סא):

"אל יעלו על ליבך הזיות כותבי הקמיעות, ומה שתשמע מהם או תמצא בספריהם הטיפשיים, שמות שהם מצרפים אותם שאינם מורים על שום עניין כלל, וקוראים אותם שמות, ומדמים שהם צריכים קדושה וטהרה, ושהם עושים נפלאות. כל הדברים הללו סיפורים שאין ראוי לאדם שלם לשומעם, כל שכן לסבור אותם".

וכן בפירושו למשנה (עבודה זרה פ"ד מ"ז):

"והיו [עובדי הכוכבים הקדמונים] מגדלים את הכוכבים ומייחסים להם פעולות שאינן להם, והם אשר יסדו את גזירת הכוכבים והכישוף והלחשים".

גם מתנגדי שיטתו של הרמב"ם, שחלקו עליה בחריפות, הכירו שזו היתה דעתו. כך בביאור הגר"א (יורה דעה סימן קעט ס"ק יג, וכבר דנו האם את דברים אלו כתב הגר"א):

"הרמב"ם וכ"כ פ"י המשנה לפ"ד דעבודת כוכבים אבל כל הבאים אחריו חלקו עליו שהרי הרבה לחשים נאמרו בגמרא והוא נמשך אחר הפלוסופיא הארורה ולכן כ' שכשפים ושמות ולחשים ושדים וקמיעות הכל הוא שקר".

ומה נכתב בשמו בספרי הקבלה המעשית?

למרות זאת, לספרי הקבלה המעשית השתרבבו קמיעות לחשים ושמות שיוחסו לרמב"ם.

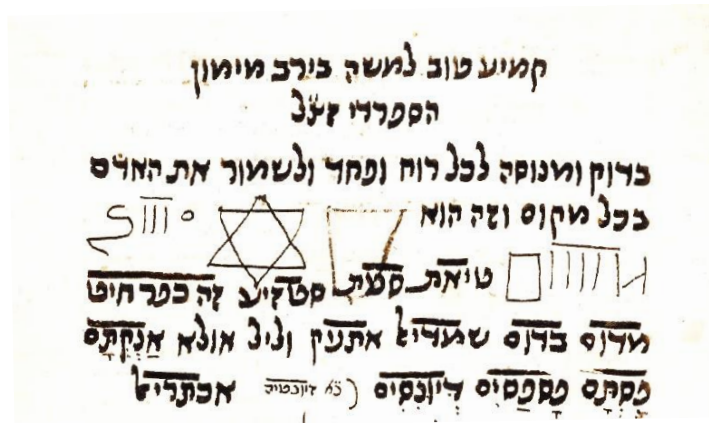
כך בקדושת יצחק ח"ג עמוד קצא, בכתב היד עמוד מח:

"לעקרה. מפי הרמב"ם... ותכתוב על כל אחת אות אחת משם הקדוש הזה...".

וכן שם ח"ג עמוד רנג, בכתב היד עמוד צד, מערכת ח ס' קפח:

"מהרמב"ם ז"ל... כתוב זה [כמה שמות] על יד שמאלך... ותראה [בשאלת חלום] כל מה שאתה רוצה ושואל".

קשה להבין כיצד הרב כדורי לא העיר דבר על הקושי לייחס את עניינים אלו לרמב"ם.

מתוך כתב יד של ספר הרזים מהמאה ה-19, כתיבה תימנית, דף קצ"ח ע"א:
קמיע המיוחס לרמב"ם, ובו שמות שונים.

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו ?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו?

האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

במשך מאות שנים היו לא-מעט מקובלים שעסקו בתחום זה, כל אחד מהם במשך שנים, וספרים רבים נכתבו על כך, ובהם אלפים רבים של פעולות במגוון נושאים, שרבות מהן יכולות להועיל מאוד לאנשים רבים.

אם כן, על כל אחד מהמקובלים שעסק שנים בתחום זה, מתבקש שהיו לו הצלחות מובהקות רבות שיש עליהן עדויות אמינות.

הגיוני לצפות אפוא שבמשך מאות השנים הללו, יצטברו עדויות אמינות להוכחות מובהקות רבות על הצלחות באופן שחורג מדרך הטבע (ומהסברים נפשיים שונים), שיוכלו להוות ראיה מוכחת להצלחת כוחות אלו.

ואכן בוודאי שנמצאו עדויות כאלה, אלא שיש לעיין הן בכמותן (שהרי היינו מצפים שהדבר יהיה שכיח יותר לאין ערוך), הן באמינותן (האם לגבי חלקן לא מדובר בגוזמאות או דמיונות), והן באיכותן (האם אין הסברים טבעיים להצלחות מעטות).

עיון זה נצרך בפרט כאשר אנו משווים זאת לדרישות ולחקירות המקובלות היום בעולם הרפואה, ובפרט כיוון שבדורנו הוברר הצורך בדרישות וחקירות כאלה, כיוון שהובנו הכשלים ההגיוניים וההטיות הקוגניטיביות שעלולים בקלות להביא למסקנות הרחוקות מהאמת.

בעניינים רפואיים

יש מי שסיפר על שמות שהועילו ללידה בכל פעם. כך בספר יש מנחילין (רבי פנחס קאטצען-אלין-בויגען) סימן לא:

"פעם אחת באתה זוגתי הרבנית תחי', ואמרה אלי: הלא ידעתי שיש איתך שמות שהיו מועילים להמקשה לילד, וכאן נמצא אישה אחת שהיא מקשה היום או יומיים והיא בסכנה, מהר וחיש קח ותן לי אותן השמות ושלח לה, אולי תועיל בע"ה. ויגעתי ומיהרתי וחיפשתי ומצאתי וכתבתי לה ועזר לה בע"ה ומייד הועיל ויצא הוולד בחיים ושלוש בע"ה ובשה"ג. ומן היום ההוא והלאה כל הנשים הצריכין לכך באותה שעה שולחין אלי ואני נותן להם והועילו בכל פעם בע"ה".

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו ?
האם הצליחו להביא את הגאולה ? לעקור את היטלר ? להעמיד את העולם ? והאם שום מבטל מגנטיות ?

עם זאת, לא מפורש בדבריו בכמה מקרים מדובר, והוא אף לא הסביר מדוע שמות אלו לא נפוצו בכל העולם והיו מועילים תמיד. מבחינה היסטורית לא שמענו על אזור שלא אירעו בו כלל מחלות וכו'.

עדות נוספת, בעניינים רפואיים-נפשיים נמצאת ביעב"ץ (מטפחת ספרים חלק ב פרק ח, לבוב תר"ל עמוד 50):

"ועל דבר אשר העיד בה"ס שם, אודות אחד שהיה כפוי-שד כמת בלתי מרגיש, ובחנו לתת בידו נייר כתוב בו שם קדוש, והרגיש ונתפעל ממנו מאוד. בכזה גם אנכי בעל הניסיון, כמ"ש בשכבר בעליית הטבע (רנט"א) שניסיתי כן בנערה עלולה מרוח רעה (אותה שהביא הרש"ע לאלטונא, והראה בה יכולתו להמיתה בעשן גופרית) ע"י טבעת של זהב שחקוקים בתוכה שמות הקודש, שנתתיו לשום באמצע, ומיד התפעלה ממנה, נשתנו פניה והתנודדה כמלונה, זה ראו עיני וכמה בני אדם שהיו עמי במעמד".

בנוסף, יש לשים לב שלא נהוג היום לסמוך גם על רפואות טבעיות שהובאו בספרים מאותה תקופה, כגון רפואה וחיים (ר' חיים פלאג'י) פרק יב, טעמי המנהגים ומקורי הדינים בפרק "ענייני רפואות" (במהדורת תשמ"ב עמוד תקע"ז והלאה).

גם הביטוי "בדוק ומנוסה", בין בעניינים רפואיים ובין בענייני קבלה מעשית, אינו מעיד על ניסויים הדומים לאלו הנהוגים היום בעולם הרפואה (קבוצת ביקורת, כפול סמיות).

קפיצת הדרך

כבר הזכרנו (בשאלה 22: קפיצת הדרך על קנה) שני מעשים על קפיצת הדרך. נחזור ונביאם שוב. כך מסופר על בעל הרוקח ב"מאמר האצילות" (לר' יצחק ב"ר יעקב הכהן, מהמקובלים הראשונים, מספרד, הובא ב"ישורון" (מאסף תורני) חלק ז עמוד ר"ח ד"ה עוד קבלה):

"והחכם הגדול המקובל שהיינו עימו בנברונה העיד על רבו החסיד ר' אלעזר מורמיש ז"ל, ורבים אחרים שבאו משם היו מעידים עליו, כי לעתות כשהיתה מצוות מקום רחוק מוטלת עליו, היה רוכב בדמות הענן המוזמן לכך והגיע אל המקום הרחוק ההוא ומקיים מצוותו וחוזר למקומו. וכמה ימים רכב על בהמה כשאר בני אדם. פעם אחת נזדמנה לו מצוות ברית מילה במקום רחוק, ורכב על פי השבועה כמשפטו המורגל אצלו, ושכח איזה דבר אחד מהשימוש הצריך לאנשי החכמה הזאת, (ונפל מן) [ופלטון] הענן קרוב אל הארץ, ונעשה פיסח (חולה) [צולע] על ירכו, ולא נתרפא מאותו חולי בשום תחבושת בעולם עד יום [מותו]".

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

וכן בספר תולדות חכמי תונס, ערך "מהר"ר ברוך פיתוסי", עמוד קיד:

"הרבנים הנז"ל השתמשו בקבלה מעשית בסגולת קפיצת הדרך לרכוב על קנה הנעוץ בו שם קדוש, וכהרף עין באים לעיה"ק ירושלים לפני רבם הרש"ש הנז", ולחזור לביתם תיכף קודם כניסת שבת קודש... וחכמי הזמן היו רואים אותם כשנוסעים ברקיע על קנה".

כעת נביא מעשה נוסף, שנראה דומה. כך בספר דרך ישרה (לרבי ראובן בן אברהם מירושלים, ליוורנו תקמ"ח דף פז ע"ב):

"להשקיט הים מזעפו. כתוב בקלף הלוח הזה... וקיבלנו כי חכם אחד תלה לוח זה בנס [במשמעות של: דגל] על התורן והלך אל מקום חפצו ברגע אחד, אע"פ שהיה רחוק ממנו מאוד".

אמנם כמו לגבי עדויות נוספות בתחום זה, יש לעיין בהן היטב. שהרי לוח זה נועד להשקיט הים מזעפו, ולא לפעול לקפיצת הדרך אל מקום רחוק ברגע אחד.

מציאת מטמון

לגבי פעולה זו כתב הרב כדורי שבדקה פעמים הרבה. וכך כתב (קדושת יצחק ח"ה, עמוד שצח, בכתב היד עמוד קפה, מערכת מ' סי' ח-ט):

"מטמון. למצוא מטמון..."

ע"א [עניין אחר] דע כי דבר זה אני בחנתי וניסיתי אותו הרבה פעמים, והוא אמת ויציב ונכון הדבר... וזה עניינו... תדע כי שם הוא המטמון".

ושוב, יש לעיין בעניין. האם באמת ישנה דרך למצוא מטמונים בקלות? כיצד לא שמענו מי שהתעשר מכך?

בדוק ומנוסה אלף פעמים

ויש שהרב כדורי כתב עוד יותר מכך. כך בקדושת יצחק ח"ג עמוד קעח, בכתב היד עמוד לז:

"סגולה טובה לעין הרע. בדוק ומנוסה אלף פעמים".

האם באמת הדבר נוסה אלף פעמים? וכיצד בכלל בדוק שהסגולה הסירה את העיין הרע? כיצד בכלל בודקים את השפעתה של עין הרע, כדי להוכיח שהסגולה פעלה? ואולי הביטוי "בדוק ומנוסה אלף פעמים", יותר ממה שהוא מעיד על הסגולה, הוא יכול להעיד על הסגנון של העוסקים בה?

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו ?
האם הצליחו להביא את הגאולה ? לעקור את היטלר ? להעמיד את העולם ? והאם שום מבטל מגנטיות ?

אם תרצה לנסותו

יש שאף הציעו אפשרות לנסות שם. כך בקדושת יצחק (ח"ג עמוד קלא, בכתב היד עמוד ז):

"זה השם ששימש בו מרע"ה, וכל מי שיוליכנו עמו לא יהיה ניזוק לעולם... ואם תרצה לנסותו, כתוב אותו על ביצה וקשור אותו בחוט, ושימהו באש לא ישרף כלל".

חשוב שנשים לב, אמנם הבדיקה הזו פשוטה לביצוע, ואולי אף מסקרנת, אך לא כתוב כאן על מישהו שאכן ניסה אותה בפועל.

בענייני מסירות נפש

בתקופת מסע הצלב הראשון, מסופר על יהודי שהרג את עצמו בשם קדוש. כך בספר גזירות אשכנז וצרפת, "מעשה הגזירות הישנות" עמוד קג ד"ה ויהי:

"ויהי איש אחד ושמו מר יעקב ב"ר סולם, והוא לא היה ממשפחת יקרים ואימו לא היתה מישראל, ויקרא בקול לכל הנצבים עליו: 'כל ימי חיי, עד עכשיו, הייתם מבזים אותי, עתה אשחוט את עצמי. וישחוט את עצמו בשם אשר נקרא אדיר אדירירון, הוא שמו ה' צ-באות".

אמנם אין הבנה חד משמעית למילים "וישחוט את עצמו בשם..." — האם אמר את השם ומת מכוחו ? אם כן, למה "שחט את עצמו" ? האם מדובר בשילוב של שם קדוש ופעולה טבעית ?

בענייני גאולה

היו מקובלים, ואף מהמפורסמים שבהם, שניסו להביא את הגאולה בחוזקה ע"י שמות קדושים.

מעשה מפורסם בעניין זה סופר בספר "מעשה נורא מר' יוסף דילה ריינה":

"מעשה גדול ונורא מן יוסף דילה ריינה שהיה אדם גדול וחכם ובקי בחכמת הקבלה מעשיות והיה יושב בארץ הגליל היא צפת תוב"ב, ויהי היום ויתן אל ליבו לפצור ולהביא הגאולה ולהעביר ממשלת זדון מן הארץ, והנה היו לו חמישה תלמידים אשר היו עימו יומם ולילה לכל בקשתו וגם היו בקיאים בחכמה ההיא כמו שלמדו ממנו...

ועשו השבעה בשם מ"ב ובשם אשר אמר להם אליהו, היוצא מפסוק שרפים עומדים ממעל לו, והשביעו למלאך סנדלפון שיתגלה עתה אליהם הוא וכל סיעתו הקדושים בכח השמות הקדושים...

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו ?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

ואחר זאת הגיע רבי יוסף לעיר צידון ושמוניחים [?] ויצא לתרבות רעה כיוון שראה שלא נעשתה עצתו, ובפרט ששמע הבת קול הנזכר נתייאש מ העולם הבא, וכרת ברית עם לילי"ת המרשעת, ומסר עצמו בידה ותהי לו לאשה, והיה מטמא עצמו בכל טומאות עד כי בשמות הקודש ושאר שמות והשבעות אשר היה יודע, היה משתמש בהם להרע, והיה משביע רוחין ושדין בכל לילה להביא לו את אשר יחפון...
והשליך עצמו לים ומת".

היו שלושה מגדולי המקובלים שניסו לקרב את הגאולה בשמות קדושים, ושמעו בת קול שקראה להם לעצור את פעולותיהם. כך בספר מיסטיקה ומשיחיות (אריה מורגנשטרן) עמודי 104-106 :

"נסיונם הנואש של הרש"ש, החיד"א ור' חיים די לה רוזה לקרב את הגאולה בראשית שנת תקי"ג ('השחר')... בליל שבת קודש נועצו יחד וגזרו אומר לכבוש בעוצמת רוחם ובחפץ ליבם האמיץ את המשיח ולהביאו בחזקה...
ויזכירו שמות אלריה העצומים וחתומים באוצרות הסוד, אשר לא העזו עד הנה לנושאם על שמתותיהם, עד השתער ליבם בקרבם וקסוליהם מעדו מחלחלה. פתאום נשמעה בת קול משמים הקוראת 'עת לא תחדלו מהגות רוחכם הלזו וממפעלכם המתפרץ, תמוש התבל ממוסדותיה, עדי תבלה ותאבד, כי חפצכם להחיש דבר אשר לא באה עוד עיתו כפי מועצת שדי'...
כמעט באין נשמת רוח באפם נפלו כולמו על פניהם לשמוע את הקול..."

כיצד לברוא גולם?

אחת מהפעולות הקבליות המפורסמות ביותר בציבור היא בריאת גולם (ובכינוי אחר: אדם הנברא מספר יצירה). מעניין שנושא זה כמעט ולא נמצא בספרי הקבלה המעשית הנפוצים, אלא בעיקר במפרשי ספר יצירה, שביארו כיצד לעשות זאת.

הפירוש המיוחס לרס"ג לספר יצירה פרק ב משנה ד (והובא בשינוי קל בפירוש קול יהודה על הכוזרי מאמר רביעי אות כה):

"שנתן הבורא כח לאותיות שאדם בורא ברייתו מקרקע בתולה, מגבלו וקוברו בקרקע ועושה עיגול וגלגל סביב הבריאה ואומר בכל היקף והקיף אלפ"א בית"א אחת וכן ג' ד' תס"ב פעמים, ואם הולך לפני הבריאה עולה בחיים על ידי כח אמירת האותיות שנתן בהם הקב"ה כח, ואם ירצה לסתור מה שברא חוזר לאחוריו סביב באמירת האותיות ותשקע מאליה הברייה ותמות".

פירוש מהרח"ו לספר יצירה פרק ב משנה ה ד"ה המובן (במהדורת אהבת שלום תשנ"ח עמוד כז):

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

"המובן מן הנזכר כאן, הרוצה לברוא גולם צריך לצרף כל הכ"ב צירופים כנוצר לפי סדר המבואר בפ"ג ובפ"ד ובפ"ה וכו', האותיות כולם עם שם המפורש בחמישה תנועות שסימנם פיתוחי חותם ועם השבא, כנוצר הטעמים ברזיאל (בספר רזיאל) על סוד השבא... ויגלגל תחילה פרצוף אחד עם כל האותיות המחוברים אליו עם ה' כזה: אַ ואח"כ אֵ ואח"כ אָ ואח"כ אִ ואח"כ אֵ ואח"כ עם השבא עד תשלום פרצוף א' עם ה' (ואח"כ עם ה' ראשונה), ואח"כ עם ה' ואח"כ עם ה', וכסדר הזה לכל האותיות של שאר כ"א פרצופים...".

פירוש המאור הקטן על ספר יצירה פרק ב משנה ב (במהדורת באר אליהו תשע"ה עמודים צז-צח. וכן בספר קבלה מעשית תקס"ה דף ל ע"א):

"וכדי לשמח ליבך הטוב הנני מעתיק לפניך מש"כ אצלי מספר כתב יד ממו"ר הגה"ק רבי נפתלי כץ זלה"ה וז"ל: לעשות אדם גולם, קח חומר בחצות ליל ד' של שבוע, ד' שעות בלילה בחודש ניסן, וייטול את החומר שלא יראה שום אדם. וילך יחידי בלילה ולא יראה בפני מזיקין. ואחר כך יבוא אל ביתו ויניחו בזווית הבית לערך ב' שעות. ואחר ב' שעות יקח החומר ויעשה חתיכות קטנות, דהיינו על הראש חתיכה אחת גדולה ועל הידיים ב' חתיכות גם כן, ועל הגוף יניח גם כן חתיכה גדולה, וזה לא יעשה גם כן כי אם בלילה יחידי ושני עומד עליו לשרתו. וייקח ב' חתיכות קטנות על העיניים וב' על האוזניים וחתיכה אחת על החוטם ויכתוב אב גד הו וכו' עד ת בכתב אשורי גדולים ושרוט ולקדש הקולמוס. וילך למקווה ויצום באותו היום ולא ידבר שום דבר כלל באותו היום. וידליק נר בבית אפילו כל היום. וילמוד קודם הכתיבה בספר יחזקאל במרכבה. ואחר כך יכתוב הא"ב וכו' ויכתוב בלא מנעלים, ובאימה וביראה. ואחר כך יחתוך כל אות עם הקלף שיהיה כל אות מופרד מחבירו. וייתן א"ב בחתיכה של ראש, ג"ד יתן בב' חתיכות ידיים, ה"ו יתן ברגליים, ז"ח בעיניים, ט"י באוזניים, כלמ"ם בחתיכת החוטם, והנשארים מהאותיות יתן בחתיכה של הגוף. ואחר כך ידביק חתיכת החומר ויאמר מזמור צ"ח ומזמור ק"ט. ואחר כך יאמר משביע א"ע [אני עליכם] שמות הקדושים היוצאים מהפסוקים אלו, שיעמוד אותו האיש מהחומר, והשמות הם ידועים לבעלי הקבלה, ויאמר ג' פעמים כך. ואחר כך שיעמוד האיש הנ"ל ורוצה שישמש לו, יאמר דווקא בטעם גדול, דהיינו לך אל פלוני למקום פלוני וקח דבר פלוני ותבוא אלי בלי איחור. וזה יעשה בלילה ששייך ליום שישי ולמוצאי שבת. ואם יאמר עליו זה השם הַנֶּד חֲטֹט וימות. ולא יעשה כי אם לצורך. עכ"ל".

נסיונות מעשיים לברוא גולם – שנפסקו

למרות ההסברים כיצד לברוא גולם, כמו בשאר פעולות קבליות, קשה למצוא עדויות ברורות על כך.

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

במקור הראשון שהבאנו (הפירוש המיוחד לרס"ג לספר יצירה פרק ב משנה ד, והובא בשינוי קל בפירוש קול יהודה על הכוזרי מאמר רביעי אות כה), סיפר על ניסיון מעשי כזה:

"וכן אירע מעשה לפני ריב"א ותלמידיו שעסקו בספר יצירה ורצו לבראות ברייה, וטעו בהליכתן והלכו לאחוריהן עד שנשתקעו בארץ עד טבורן בכח האותיות, ולא היו יכולין לצאת וצעקו, והקול נשמע לפני ריב"א ואמר להם 'אמרו האותיות מאלפ"א בית"א ותלכו לפנים כמו שהלכתם לאחור, וכן עשו ויצאו".

מהמתואר כאן נראה שמדובר בטעות, שהלכו לאחור במקום לפנים, טעות שאף גרמה להם לשקוע בארץ מסיבה רוחנית ("בכח האותיות"), ואף תוקנה וניצלו. קשה להבין, אם כן, לאחר שהבינו את מקור הטעות, מדוע לא ניסו לעשות זאת שוב, והפעם באופן הנכון?

ר' חיים מוולוז'ין מספר שהגר"א בילדותו התחיל לברוא גולם, אך הפסיק. כך בהקדמת ר' חיים מוולוז'ין לספרא דצניעותא (שחיבר הגר"א) ד"ה ובייחוד:

"ובספר יצירה היתה משנתו [של הגר"א] סדורה לו מימי ילדותו... אמרתי לו: 'מעשה הלא אינו דבר גדול ופלא כל כך לברוא גולם'. השיב כי 'באמת פעם אחת התחלתי לברוא גולם. ובעודי באמצע עשייתו חלף ועבר תמונה אחת על ראשי והפסקתי מלעשותו עוד. כי אמרתי מסתמא מן השמיים מנעוני לפי רכות שני אז'. ושאלתיו בן כמה היה אז, והשיב שהיה קודם י"ג שנה".

מעניין שעם זאת, ר' חיים מוולוז'ין ציין ש"אינו דבר גדול ופלא כ"כ לברוא גולם".

מעשים שסופרו על בריאת גולם

אין ספק שהגולם המפורסם ביותר הוא זה שיוחס למהר"ל מפראג. אמנם כבר כתבו רבים שלא היה ולא נברא (מוריה קנט-קס עמודים קג-קה, נר באישון לילה (הרב שלמה אבינר) ערך גולם מפראג עמודים 80–81), ומעשיות אלו נדפסו לראשונה שלוש מאות שנה לאחר מותו של המהר"ל (המהר"ל נפטר בשנת ה'שס"ט. הספר "נפלאות המהר"ל" נדפס בשנת ה'תרס"ט. ספר זה יצא לאור ע"י הרב יודל רוזנברג, ויוחס – ע"פ המפורש בשערו – לגאון הגדול מוהר"י כ"ץ, חתנו של המהר"ל. רבים הוכיחו שייחוס זה בדוי). ואף הסטייפלר פקפק באמינות מעשה זה, כפי שהעיד ר' חיים קנייבסקי בספר דרך שיחה (תשובות הגר"ח קנייבסקי בעריכת ר' צבי ירוב) עמודים י-יא:

"בספר חיי עולם [מאת הסטייפלר] תוצאה [מהדורה] ראשונה, הובא המעשה עם הגולם מפראג, ובתוצאה שניה תיקן ש'אומרים' שהיה גולם, כי יש שעוררו על כל העניין, ואין לזה מקור מוסמך".

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו? האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

והרב יהושע ענבל לא הכחיש את עצם המעשה בגולם מפראג, אלא שפירשו באופן טבעי. כך במאמרו "מבט חדש על הגולם מפראג" (נדפס ב"המעייין" נז-ב (טבת תשע"ז), עמודים 94–104, ובעמוד 101 (כתב):

"מתוך היכרות עם התחום, נראה לי שהתיאור של הגולם מפראג, מראשיתו ועד סופו, מתאר צורת חיים אפשרית של אוטיסט בוגר".

ישנו מעשה נוסף, ברבי אליהו בעל שם מחלם, שיצר אדם ע"י ספר יצירה, כמסופר בשו"ת חכם צבי (תחילת סי' צג), בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' פב) ובשם הגדולים (מערכת גדולים אות א סי' קסג).

רבי אליהו בעל שם מחלם היה בהחלט גדול בתורה – הוא היה אב בית דין בחלם, הוא היה תלמידו של המהרש"ל, ונזכר גם בשו"תים (שאלה שלו הובאה בשו"ת המהרש"ל סי' מב, תשובה שלו הובאה בשו"ת הב"ח החדשות סי' עז), ויחד עם זאת עסק רבות בקמיעות לחשים וקבלה מעשית, שספרו "תולדות אדם" מלא בהם.

לגבי אמינות המעשה על כך שברא גולם – ניתן לפקפק, כפי שנוכל ללמוד בבניין אב ממעשה אחר שסופר עליו, ואף נדפס בספרו תולדות אדם סי' פו, ובו ראה יותר ממאה אלף מכשפים יחד שמפי כולם יוצאת אש, והרג את כולם בעזרת שם קדוש:

"מעשה היה בימי הרב המקובל מהור"ר אליהו זצ"ל אב"ד דק"ק חעלים... וראה אנשים ונשים מכשפים ומכשפות יותר ממאה אלפים ומפי כולם יוצא אש ושלהבת... והיו משחקים עם הילד הנולד... ובזה השם המית מהור"ר ראב"ש את כל המכשפים ובא ונטל את הילד והביאו לפני אביו ואימו, וכאשר בא לפניו הזכיר את השם הקדוש שמשיהו ומייד ראו כל הניצבים שמה שמונח אצל אימו הוא קש ותבן ורק למראית עין היה בורא אדם, ונתן את הילד שהציל מהקליפות לאימו".

פעולות דומות אחרות

ברור שהרעיון של בריאת גולם מלהיב את הציבור, אך המעיין בספרי הקבלה המעשית יראה ברבים מהם פעולות נוספות מדהימות לא-פחות, כמו הליכה בתוך אש, החייאת מתים או להבדיל הריגת שונא. והרי ברור לנו שגם בסביבותיהם של גדולי המקובלים אירעו פטירות של אנשים יקרים, שהיתה תועלת רבה להחיותם, ומאידך, במקומות רבים היו שונאי ישראל שהיתה תועלת רבה להורגם, ואעפ"כ לא שמענו שנפוצו מקרים שהשתמשו בפעולות קבליות אלה והצליחו.

ובכלל, מסתבר שרבות מהפעולות לא נוסו, או עכ"פ לא הצליחו, שאל"כ בוודאי שהיינו שומעים סיפורי מופתים רבים יותר ממה שאנו מכירים. נציין כמה דוגמאות בודדות (מתוך רבות מאוד).

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו? האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

★ חרבא דמשה:

"מאן דבעי דיחות לאתון נורא [לרדת לכבשם האש], יכתוב על טסא דכספא... ויחות".

★ שושן יסוד העולם סי' א'ס"ח (בכתב היד עמוד 410):

"לאש. שרו של אש הוא גבריא"ל, והוא אשר הציל לחנניה מישאל ועזריה... אני פב"פ משביע אני עליך גבריא"ל... כי הטבעת הזאת כי תלך כמו אש לא תכוה ולהבה תבער בה. ולא ישלוט בזאת הבית לא אש ולא גחלים... ותכבה לשעה. ואח"כ כי תלך כמו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בה".

★ קדושת יצחק (חלק ה עמוד רנ, בכתב היד עמוד צח, מערכת א' סי' כו):

"אילם. להשיח אלמים. שם היוצא מר"ת... כוחו גדול בזה. כתב יד".

★ עוד שם (חלק ג עמוד קל, בכתב היד עמוד ו):

"עיבור. להתעבר אפילו בת מאה שנה. כתוב זה השם ותלה עליה...".

★ ועוד שם (ח"ג עמוד שפז, בכתב היד עמוד תש"ה):

"וכל מי שנושא עליו [את הקמיע הנ"ל] אינו ניזוק כלל בעולם".

★ קבלה מעשית תקס"ה (דף כה ע"א):

"להמית תרנגולים ולהחיותם לאחר ג' ימים".

ויש שמות, שע"פ הכתוב בספרים הללו, אי אפשר להגזים בכוחותיהם.

★ כך במפתח שלמה, בכתב היד משנת 1729 (המכיל 63 עמודים ופותח במילים "הפקד עליו רשע") עמוד 12:

"יעשה שם... והמזכיר אותו על האבן פעם אחת והיא מתפוצצת, שניים על הנחש והוא משלים [עמך], שלושה על האש והוא כובה, ארבעה על החולה והוא מתרפא, חמישה על הנהר והוא מתייבש, שישה על המת והוא חי, ומכאן ואילך כל דבר שיעשה במהרה יצליח".

★ ובנוסף דומה אצל הרב כדורי (קדושת יצחק חלק ד עמוד ר, בכתב היד עמוד ס, מערכת ח סי' כ), שם מוסיף את האפשרות להעמיד את העולם:

"השם החזק והגיבור הזה. אם מזכירים אותו על האבן מתפוצץ, ועל הנחש והוא משלים, והנח לחולה ולמצורע יתרפא, ועל האש תכף יתכבה, ועל המזיק והוא בורח, ואם תאמר אותו על המת והוא חי, ועל העולם והוא עומד".

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

★ ועל פי המקור דלקמן, אינו דבר גדול אף לקרוע את הים. כך בקדושת יצחק (ח"ב עמוד רסז, בכתב היד עמוד פו, מערכת י ס' פו):

"זה השם למשה מסיני. אם ביקשת לקרוע הים, קח מקל לבנה וחרות עליו אלו השמות, והכה הים ונבקע, נהר ויבש... מכ"י הרח"ו ז"ל".

★ וכבר הזכרנו את הקמיע שהובא בקדושת יצחק, שמטרתו להחרים ולהמית את השונא, ומפורש בו שהוא "בדוק ומנוסה כמה פעמים" (חלק ה עמודים רכד-רכה, בכתב היד עמודים פ-פא, ס' ח):

"ועוד תמצא סוד מופלא בקמיע זה, להחרים שונא בדוק ומנוסה... ואני מחרים וממית לפב"פ... ושלא יחיה עוד כלל אלא עד זמן מ' [מה] בכח כל אלו השמות... ואין צריך לאדם לעשות כן אלא למי שהוא שונא גדול, או לשונא הקהל, או לרודף... ובודאי תראה נקמתך במהרה. וזה בדוק ומנוסה כמה פעמים".

★ גם הרמב"ן כתב על פעולותיו של שם של ע"ב (בספרו "תורת ה' תמימה", מהדורת 1853 עמוד 31):

"ודבר נודע לרבים כי מפסוק ויסע (שמות יד יט) יוצא שם של שבעים ושתים אותיות שבו משתמשינן חסידי ישראל להמית ולהחיות לנתוש ולתנוץ להאביד ולהרוס לבנות ולנטוע".

עקירת היטלר שר"י

בימי השואה היו בעלי קבלה מעשית בירושלמים ששחטו תרנגול לשם הריגתו של הצורר. כך מספר בספר גדולי הדורות (הרב יחיאל מיכל שטרן, רב ומו"צ בשכונת עזרת תורה בירושלים) חלק ג עמוד 1167:

"בעת המלחמה האיומה של השואה הנוראה, גמרו אומר כמה מבעלי קבלה מעשית אשר בירושלים לעשות מעשה למען ינחול הצר הצורר מפלה מוחצת. הם חקרו ודרשו אחר שמו ושם אימו של הצורר: היטלר ניש להעיר ש'היטלר' הוא שם משפחתו, שמו הפרטי הוא 'אדולף' ימ"ש בן קלרה. החליטו לעלות באווירון מעל מערת המכפלה ולשחוט שם תרנגולת, ויכוונו בשעת מעשה שמות וכוונות מיוחדות, שע"י זה יעקר הצורר הרע מקרב הארץ. דבר זה לא התקבל יפה אצל כמה מגדולי הרבנים".

גם בספר קדושת יצחק (ח"ג עמוד קפא, בכתב היד עמוד מ) מצאנו בשם רבי יהודה פתיה לחש נגד שונא, וע"פ לשונו מוכח שניסוהו על היטלר (הסוגריים העגולות – במקור):

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

"מהר" יאודה פתא – לגוד"ה שונא... ישרב שם השונא ושם אמו עם ג' תיבות
התקם כצאן לטבח... האתדקום כלצףגאבון לגטטברחוהדא... (משולב עם
אדולף בן גטרודא – הוא היטלר שר"י)".

מה קרה עם שמות מוטעים?

כבר ראינו שבספרי הקבלה המעשית יש שמות שאין ספק שהם שיבושים. כך השם
טיריט (במקום טיניט, במרובע שאטור), טטאגרמאטון (במקום טטראגרמאטון), וכן
שיבושים רבים ושונים של השם "אברקדברה".

כיצד המשיכו להשתמש בשמות אלו, בלי לשים לב שאינם מועילים? מדוע לא מצאנו
שהעירו עליהם "בדקתי ולא הועיל, ובעל כורחך היא טעות סופר"?

האם יתכן שהאמינו בפעולות בלי שנבדקו מעולם?

נוכל להשיב על שאלה זו ע"י פעולה מדעית-טבעית שהוזכרה בספרים אלו, פעולה
שלא היה קושי בזמנם לבודקה: האם מריחת שום על מגנט מבטלת את השפעתו?

כך כותב תולדות אדם (לר' משה גאלינה) סי' סח:

"ואמר, אבן המגניסט שמושכת הברזל, אם תומשח עם שום או דם תיש או ברוק
הצב, ימנעה מלמשוך. וכשתורחץ בחומץ תשוב למשוך כבתחילה".

ספר הפעולות (למהרח"ו, חלק ד-א-ב אות יב) העתיק את דבריו אלה (ושם גרס "רוק
הצם").

ברור לנו שלא היה קושי לבדוק זאת, ואעפ"כ, ברור לנו שהדבר לא נבדק (עכ"פ לא
באופן רציני).

הן טעות זו, והן חוסר בדיקתה, לא מצומצמים לספרי קבלה מעשית. כך היה מקובל
בעולם המדעי העתיק במשך מאות שנים רבות. המקור הראשון לרעיון זה הוא ספר
"שאלות" של פלוטרכוס (יווני מהמאות הראשונה והשנייה לספירה), ספר 8 פיסקה

: 174

"אבל אבן המגנט אינה מסירה את הברזל אם הוא נמשח בשום".

וכן בספרו אתיקה פיסקה 577:

"מגנט, אם הוא נטבל במיץ שום, לא ימשוך ברזל".

הדבר חזר ונזכר בספר "גיאופוניקה" (מהמאה העשירית לספירה) ספר 15 פרק 1
(עמוד 194 בהדפסת לונדון 1806):

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו ?
האם הצליחו להביא את הגאולה ? לעקור את היטלר ? להעמיד את העולם ? והאם שום מבטל מגנטיות ?

”המגנט מושך ברזל, אך כוחו זה מתבטל כאשר משפשפים אותו בשום. כוחו שם אם שופכים עליו דם של עז”.

ניתן דוגמא נוספת לרעיון שחזר והוזכר בכמה וכמה ספרים ללא בדיקה (ספר העיבור (לרבי אברהם ברבי חייא) מאמר א שער ב, שבילי אמונה נתיב ב שביל ב ד”ה וכתבו, ישועה בישראל על הרמב”ם הל’ יסודי התורה פ”ג ה”ד), ביניהם בספר היהודי-מדעי המפורסם ”שער השמיים” (לאביו של הרלב”ג, מאמר י”ג פרק ו ד”ה ודימה) :

”ודימה אחד החכמים העניין הזה כאילו היה אדם נותן גרגיר חרדל בתוך ביצת היענה או בתוך זכוכית שהוא דומה לביצה, והיה מעמיד אותם בין שני מסמרות והיה מגלגל את הביצה בין שני המסמרות האלה במרוצה רבה, היה רואה הגרגיר חרדל עומד באמצעית הזכוכית ואינו פונה לאחד מן הצדדים, אם הוא מהפך גלגל הזכוכית בכוח גדול, מפני שכוח מהלך הזכוכית אינו מניח את הגרגיר לנטות ימין ושמאל”.

על אף שרעיון זה חזר והוזכר בספרים רבים, ברור לנו שהוא לא נוסה מעולם (עכ”פ לא באופן רציני). שכן אם היו מנסים אותו, היו מגלים ש”כוח סיבוב הזכוכית” לא יכול לבטל את כח המשיכה של הגרגיר.

פעולות שאנו יכולים לבדוק

מטבע הדברים, את הפעולות הקבליות איננו בודקים, הן מפאת חששות איסורים, והן מפאת שקשה לעמוד על הכוונות ושאר התנאים הנצרכים להן.

אך חשוב לשים לב שיש פעולות שלא מצריכות תנאים מעורפלים (קדושה וטהרה, כוונות מיוחדות), אין בהן הזכרת שמות או קריאה למלאכים, וע”פ המפורש בספרים אלה, יכולה להיות מהן תועלת מרובה. כך היא הפעולה שכבר הזכרנו בתחילת המאמר – קדושת יצחק (ח”ג עמוד קל, בכתב היד עמוד ו) :

”להתעבר. שתשתין היא בפי צפרדע אחת, והוא ישתין בפי צפרדע אחרת”.

וכן – מתוך כתב יד ”ספר קבלה מעשית תק”מ” (דף כד ע”א, סי’ קסט. ובדומה לזה בכתב היד ”ספר קבלה מעשית תקס”ה” דף לב ע”ב) :

”לאשה שלא תפיל, קח צפרדע ושים אותה בחצר ותעבור האשה ג’ פעמים עליה ותדרוך האשה עליה ולא תפיל לעולם”.

ועוד בספר קבלה מעשית תקס”ה (כג ע”א) :

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו?
האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

"להשתגע לשונא. קח שערות אותו האיש בשעה שהוא מסתפר ותניח בקן ציפורים. וישתגע".

גם בשרשי השמות (לרבי משה זכות) הביא שם שהדגיש לגביו שאין צורך לא בטהרה ולא במלאך (תחילת אות א סי' י. הובא גם בקדושת יצחק ח"ב עמוד קעח, בכתב היד עמוד לה):

"אאהלוהים. הוא אלקים עם מקורו אהו"א. אין דבר עומד כנגדו. ופועלת פעולות בלי טהרה ובלי מלאך..."

ובספר רפואה וחיים מירושלים (עמוד ג):

"לדעת מה תלד האשה המעוברת. אמור לה פתאום: הראיני ירך. אם תראה גב היד – יהיה זכר, ואם תראה כף היד – נקבה".

לא זו אף זו, שמצאנו פעולה אחת, שנראה שכולנו יכולים לבדוק אותה בקלות בלא שום טורח או חשש איסור. כך כותב מהרח"ו בספר הפעולות (ח"א אות מד):

"לידע באיזו שעה אתה עומד ביום או בלילה]..."

ועוד יש עניין אחר והוא לדעת שעות הישרות [בניגוד לשעות זמניות] ובין ביום ובין בלילה. וזה ענינו.

דע כי נחירי האדם הן מאזנני השעות. באופן זה.

כי מתחלת שעה ראשונה של הבקר כפי קו משוה היום אשר שם כל השעות הם ישרות י"ב ביום וי"ב בלילה אז מתחיל להתחזק כח רוח של הנשימה של הנחירים לצאת רוב הרוח ההיא מנחיר ימין ומיעוטו מן השמאל עד סוף שעה ראשונה. ובש[עה] השניה יוצא רוב רוח הנשימה מנחיר שמאל. ובשעה ג' חו[ו]ר[ו] רוב הרוח לצאת מנחיר ימין וכן חוזר חלילה לעולם ונמצא כי תמיד בשעה ישרה הראשונה של היום או ש[ל] הלילה רוב רוח הנשימה מנחיר הימין.

ומכיון שידע[ת] זה תוכל לידע באיזו שעה אתה עומד כי אין אדם טועה אם היא שעה ראשונה או שלישית וכו' ואין טועה אלא משעה אל שעה הסמוכה לה. וזה מעשהו. סתום נחיר שמאל כדי לראות אם רוב רוח הנשימה יוצא מן הימין או להפך.

וסוד זה גילהו רבן יוחנן בן זכאי ע"ה.

ויען יש יום קצר ויום ארוך לכן תתחיל למנות מתחלת חצי יום שהיא תחלת שעה ז' או מתחלת חצי הלילה שהיא תחלת שעה י"ט שאז הם מתחילין מנחיר ימין. ואז כל ימי השנה הם שוים בחורף ובקיץ".

שאלה 31: האם יש עדויות על פעולות קבליות על-טבעיות שהועילו? האם הצליחו להביא את הגאולה? לעקור את היטלר? להעמיד את העולם? והאם שום מבטל מגנטיות?

לסיכום שאלה זו

קמיעות ולחשים רבים התהדרו בנוסח "בדוק ומנוסה", אך מדובר בפעולות שקשה להחשיב את בדיקתם, בוודאי בתקופתם. כך לגבי הגנה נגד עיין הרע ואף לגבי טיפול בבעיות רפואיות.

אך יש בתחום הקבלה המעשית גם פעולות רבות שניתן להוכיחן – או להכחישן – באופן ברור. בעניין פעולות כאלה, לגבי חלקן היו עדויות על הצלחה, אך לאחר בחינתם קשה לסמוך עליהן, או מצד העדויות המעורפלות (יצירת גולם), או מצד חוסר הסבירות שבהצלחה זו (מציאת מטמון). לגבי חלקן המשמעותי ביותר התוצאה דווקא ידועה לכולנו – הגאולה לא הגיעה בדרך קבלית, היטלר לא נהרג (בזמן שהריגתו היתה מועילה הרבה יותר), שונאי ישראל רבים אחרים מתו בשיבה טובה, ולהבדיל, מקובלים רבים בוודאי הצטערו על רבים שמתו, ולא הצליחו להחיותם.

שאלה 32: ונברכו כך

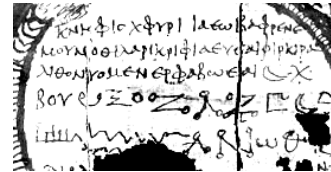
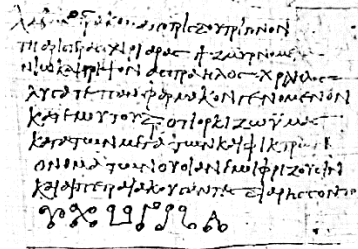
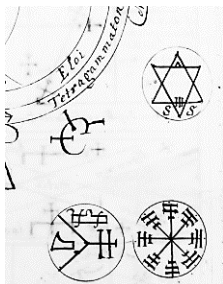
השפעת היהדות על אומות העולם בתחום זה

כבר ראינו שבתחום הקמיעות והלחשים היתה השפעה של אומות העולם על היהדות. האם קרה גם להיפך?

התשובה היא: בהחלט כן.

כפי שכבר ראינו, השם הלועזי טטרגרמטון, הוא מילה יוונית שמשמעותה "שם בן ארבע אותיות". כמובן שהכוונה לשם היהודי יקוק.

כמו כן, לקמיעות לא-יהודיים חדר שם ה' בשיבושים שונים, שמות מלאכים יהודים, שמות אבותינו, ואף קטעי ברכה – "ברוך אתה ה'", "ברוך ה'" (ספר המיתוס ביהדות, עמוד 97 והלאה).

מימין לשמאל:

1. ספר קסמים על פפירוס, מצרים, המאה השלישית לספירה: "שם הכוח של האל הגדול KMEPHIS CHPHYKIS I-AEO IAEOBAPHRENE (פפירוס 121(2)). השם I-AEO הוא ככל הנראה תעתיק משובש של שם יקוק. במקום אחר בפפירוס 121 (טור 15 שורה 10, ב"לחש לניצחון") הוא מאות: I-EŌA (המקפים שבתוך השם אינם במקור).
2. קטע מתוך פפירוס PGM XXXVI, מהמאה הרביעית לספירה, מצרים. בפפירוס זה מופיעים לחשים רבים. בלחש מספר 2 מופיעים שמות קודש רבים, בשיבושים שונים: יקוק, צ-באות, א-דני, אלוקי, בנוסף, להבדיל, לשמות אליים.
3. קטע מתוך קמיע (שאינו יהודי) נגד כישוף, המאה ה-17. במעגל מופיעים (באותיות לטיניות) השם "אלוקי" והכינוי היווני לשם יקוק (טטרגרמטון – "בן ארבע אותיות"). בחלקיו האחרים של הקמיע מופיעים גם צלבים רבים.

כך גם מצאנו שמות מלאכים יהודיים, ואף את השם "אברהם", בפפירוס XXXVI ממצרים הרומית, מהמאה הרביעית לספירה (תורגם בספר המיתוס ביהדות עמוד 115):

"אני משביע אותך ב... [שמות אלילים רבים] ובגבריאלי, צוריאלי, מיכאלי, אברהם, יסטרואל [כך במקור]... [עוד שם אליל] הבא את פלונית אל פלוני".

גם בספר הערבי שְׁמֶס-אֶל-מַעְרִיף (מהמאה ה-13) נראית השפעה יהודית: שמות המלאכים "מיכאלי" ו"עזראלי" (במהדורה עם התרגום לספרדית עמוד 70), השם "י-ה" שחוזר על עצמו פעמים רבות, יחד עם מה שנראה כשיבושים של שם יקוק (Huwa, HYHYUH) (במהדורה עם התרגום לספרדית בעמודים 147, 161, 446, 489, 490).

תורה או מדע?

נראה כי היו, גם בין היהודים וגם בין שאר האומות, כאלה שהתייחסו לתחום הקמיעות לא כתחום "דתי" אלא כתחום מדעי, ואם שם מסוים פועל, לא ראו פסול בכך שמקורו מאומה אחרת (אם בכלל ידעו מה מקורו).

מסתבר שכך סברו גם יהודים שעסקו בתחום הקבלה המעשית. הדבר נראה גם מכך שקרה ועירבו בין פעולות קבליות לבין רפואות טבעיות. כך בתוך ספרו של הרב כדורי (קדושת יצחק ח"ד עמוד קנד, בכתב היד עמוד כו, מערכת ב סי' י) מופיעה פעולה טבעית:

"לפתוח כל בועה [שלפוחית], קח סיד חי ולוש אותו עם בורית ועם רוק אדם שלא אכל עדיין, ושים אותו על הבועה ויתרפא בע"ה".

עוד שם (ח"ד עמוד רכט, בכתב היד עמוד עט, מערכת ל סי' יא):

"אם הלשון מבוקע, ירחצנו במי ורדים ודבש של קנה סוכר. והוא בחוץ. מספר כתב יד".

ומאידך, באחד החלקים של ספר הפעולות (למהרח"ו, חלק ד-ב), שדווקא מביא הרבה רפואות טבעיות, מופיעה גם פעולה קבלית (שם סי' יג):

"שים לשון צפרדע על בגדי הישן כנגד ליבו מבחוץ, ותשאלנו ויגיד לך כל אשר תשאלנו".

אם אכן כך הדברים, הדבר יכול להסביר את הקלות שבה למדו פרטים שונים מאומות העולם, בבחינת "חכמה בגוים תאמין". ואם כן אפוא לא מדובר ב"תורה" אלא

בחכמה שהיתה מקובלת אצל העמים הקדמונים, וממילא עלינו גם להתייחס לתחום זה כמו יחסינו אל המדע של העמים הקדמונים.

שאלה 33: דבר בשם אומרו

צדיקים עלומים, כתבים ללא שם, ספרי סגולות מהודו, וכתב יד
בן אלפיים שנה

בכל חלקי התורה, ממשנה ברורה ועד מעיינה של תורה, מקובל לציין את מקור הדברים, בין כדי לסייע לברר את הדברים ולהעמידם על דיוקם, בין כדי להביא גאולה לעולם, בין כדי לדובב שפתי ישנים, ובין מטעמים מוסריים פשוטים.

יתרה מכך, באחד מספרי הראשונים, שלא ברור מיהו מחברו – ספר החינוך – כמה עמלו גדולי ישראל במשך שנים לדון בכך ולהביא ראיות שונות, על מנת לנסות ולהשתדל ככל האפשר לברר מיהו מחברו.

ויש לעיין, מדוע דווקא בתחום הקבלה המעשית, ספרים רבים כל כך, דור אחר דור, עד דורנו אנו, מעתיקים ומלקטים ממקורות שונים בלי לציין את מקורותיהם?

ליקוטים

כך למשל, בשערו של ספר "רפאל המלאך":

"בספר זה נקבצו... סגולות וקמיעות על כל צרה שלא תבוא, מאת הצדיקים הקדמונים המפורסמים בעולם זי"ע..."

וכן בשערו של ספר אמת ואמונה:

"מבחר דוגמאות של רפואות וסגולות, קמיעים ולחשים וכדו', המצויים בספרים כתבי יד מתימן".

ובשערו של "ספר הסודות סגולות החכמה":

"בו נקבצו ובאו כל מיני רפואות ותעלות סגולות וגורלות קמיעות ופעולות וידיעות הנצרכות מעשרות ומאות כתבי יד רבים ממזרח וממערב מצפון ומים ומחדרי תימן".

וכן אחד מהחלקים של ספר הפעולות (למהרח"ו) – חלק ד-ב, פותח כך:

"החלק השני. בפעולות ונסיונות אשר אני קיבלתי מפי מגידי אמת שניסו אותם ונתאמתו".

אמנם בחלק זה ישנן רפואות טבעיות רבות, ואפשר שבתחום זה אין חשיבות למקור הדברים. אך בהחלט יש גם בו ענייני קבלה מעשית, שהיתה לנו תועלת לדעת את מקורותיהם. כך בסי' יג שם:

"שים לשון צפרדע על בגדי הישן כנגד ליבו מבחוץ, ותשאלנו ויגיד לך כל אשר תשאלנו".

הרב כדורי העתיק את כתב היד של הספר פתחי עולם. וכך כתוב בתחילתו (קדושת יצחק חלק ה עמוד קכו, בכתב היד עמוד א):

"המחבר לא כתב באיזה שנה היה וגם לא כתב מקור הדברים מאיזה ספר העתיק וכו' הרוב סתם..."

"מצאתי"

מעניינים עוד יותר המקומות שבהם מזכירים שהדבר לוקט מספר מסוים ואף מוסיפים לו תארים, אך מעלימים את שמו.

★ ר' יצחק דמן עכו (מקובל מתקופת הראשונים, הובא בקדושת יצחק חלק א עמוד שעד, בכתב היד עמוד פט, מערכת ש סי' מד. הסוגריים גם במקור):

"אמר יצחק דמן עכו (הוא תלמיד הרמב"ן, מקובל עצום, ועיין שם הגדולים עליו): נפל בידי ספר ישן נושן..."

★ ספר הפעולות (למהרח"ו) חלק א סי' נה:

"זה מצאתי בספר מופלא ואמיתי עד מאוד. וז"ל..."

★ וכן שם סי' סג:

"זה מצאתי בספר אמיתי..."

★ וכן שם חלק ד-ד סי' ו:

"שאלת חלום, הובא [הנוסח? הספר?] ממדינת פאס, מומחה בתכלית אין כמוהו להפליא".

וכן במקומות רבים נוספים שם, בלשון "מצאתי כתוב", "זה מצאתי", "מצאתי בספר א..."

★ ובקדושת יצחק (הרב כדורי, ח"ג, עמוד קסד, עמוד לג בכתב היד):

"הריון. מצאתי בכת"י קדמון, וז"ל..."

★ ועוד שם (ח"ג, עמוד קצ, בכתב היד עמוד מז) :

"ליקוטים מספר כתב יד..."

★ ועוד שם (ח"ד, עמוד קטו, בכתב היד עמוד ב, מערכת א) :

"בדוק ומנוסה מספר כתב יד נושן".

★ ועוד (קדושת יצחק ח"ה, עמוד תצט, בכתב היד עמוד רסד, מערכת ש סי' סא) :

"מספר כתב יד קבלה באוצר הספרים".

★ בכתב יד "ילקוט בקבלה מעשית, רפואות ואסטרולוגיה" (ר' יהושע בן יחיאל מיכל מסלוצק), משנת תס"א, דף 179 ע"א :

"ע"כ [עד כאן] מצאתי".

על שם מקומו

★ מראה הילדים (מערכת ת' סי' כז) :

"ראיתי בספר אחד, כת"י מערי פרס, וז"ל..."

★ קדושת יצחק (ח"א, עמוד תקטז, בכתב היד עמוד קסג) :

"ובספר כתב יד נֶדָר [עיר באירן] יש תוספת בזה".

★ קדושת יצחק (ח"א, עמוד תרד, בכתב היד עמוד רטז) :

"בא לידי ספר כתב יד מאשור, וז"ל..."

★ קדושת יצחק (ח"ה, עמוד שכט, בכתב היד עמוד קמד, מערכת ז סי' ו) :

"מצאתי בספר ישן אטאלקי [כך במקור]".

★ עוד שם (ח"ה, עמוד שסח, בכתב היד עמוד קסו, מערכת י סי' א) :

"הוא מכתב יד הודו, וז"ל..."

האם יש עוד תחום בעולם היהודי, שמעתיקים מספר, ולא אומרים כלום על מחברו, מלבד מקומו?

גדולי הדור, גאוני הדור, גדולי החכמים, חכמי הקדמונים

ויש שייחסו את הדבר לגדולי הדור וכד', אך לא פירטו את שמותיהם :

★ שושן יסוד העולם (סי' שמו בתוכן, בכתב היד עמוד 30):

“עוד קבלה מפי זקן אחד”.

★ ועוד שם (סי' תשמט):

“והוא קבלה מפי חכם גדול ביותר”.

★ ילקוט הגורלות (סוף עמוד ה'): :

“מצאתי ספר כתיבת יד ישן והוא כתוב על קלף צבי ומלא סוד ה'”.

★ קדושת יצחק (חלק ג עמוד קסו, עמוד לד בכתב היד):

“לקבל הריון. קבלה מגדולי הדור...”.

★ ועוד שם (ח"ג עמוד קס, בכתב היד עמוד ל):

“מצאתי כתוב בכתב רב ומקובל...”.

★ ועוד שם (חלק ד, עמוד רנה, בכתב היד עמוד קה, מערכת פ סי' ב):

“שם זה נשתמשו בו גאוני הדור וגדולי החכמים”.

★ ועוד שם (חלק ד, עמוד קסב, בכתב היד עמוד לה, מערכת ג סי' כ):

“והוא בחון מחכמי הקדמונים וגם בספר כתב יד ישן”.

★ ועוד שם (ח"ד, עמוד רנא, בכתב היד עמוד קג, מערכת ע סי' ז):

“מספר כתב יד ישן מחכמי הקדמונים”.

מאי טעמא?

נשאלת אם כן השאלה, מה גרע תחום זה של קבלה מעשית, שבו יש ערפול כה רב על מקורותיהם הראשוניים של הדברים?

האם יתכן שמלקטי ומעתיקי ספרים אלה עצמם, ידעו שהמקורות שמהם העתיקו אינם ברי סמכא? והרי כבר ראינו שיש שתרגמו מספרי גויים ערביים.

ומאידך, כשהיה מקור בר סמכא, כגון הרמב"ן האר"י ומהרח"ו (ואפילו הרמב"ם כביכול, כפי שכבר ראינו) – כן ציינו זאת.

חכם משה הנדי

אחד המקורות שמוזכרים בכתבי הרב כדורי, הם הספרים שבידיו של חכם משה הנדי. שמו היה חכם משה חורש, ו"הנדי" הוא כנראה כינויו, מלשון "הודו" בלועזית. כך למשל בקדושת יצחק (חלק ד, עמוד קכח, בכתב היד עמוד א, מערכת א סי' ב) (הסוגריים העגולות כמובן במקור):

"מספר ישן נושן שהיה ביד ח' [חכם] משה הנדי (הוא משה חורש ז"ל שהיה בהודו והביא ספרים כ"י [כתב יד] וגם אני העתקתי ממנו כמה סגולות. וזה המאסף הרבה דברים ממנו ולפעמים לא הזכיר שמו)".

ויש שהרב כדורי מבקר בחריפות קטע מספרים אלו. כף בקדושת יצחק (חלק ד עמוד שמב, בכתב היד עמוד קמו, מערכת ש' סי' ה):

"זאת נמצא בכ"י [בכתב יד] ח' [חכם] משה הנדי או חורש ז"ל, וגם בכ"י אחרים מצאתיה. והיא איסור גמור".

יש להעיר שלא ידוע לנו על מקובלים מפורסמים שחיו בהודו, ומאידך, ידוע לנו שבמשך מאות שנים, עד תקופתנו, מצויים בהודו מכשפים וקמיעות, ולא נראה שכל אלו הגיעו רק מהמתנות שנתן אברהם לבני הפילגשים.

כתב יד בן אלפיים שנה?

הרב כדורי מביא לגבי מקורה של אחת הפעולות, כך (קדושת יצחק ח"ד, עמוד קפז, בכתב היד עמוד נב, מערכת ז סי' ט):

"ראיתי ספר כתב יד כתב ישן יותר מאלפים שנה, ושם כתוב...".

אמנם יש כתבים מעטים שהגיעו אלינו מאותה תקופה, ביניהם מגילות מדבר יהודה (שהשתמרו בגלל מזג האוויר היבש במדבר), אך לא סביר שהיה לעיני הרב כדורי ספר שהשתמר מתקופת המקדש, ואנחנו לא שמענו עליו.

והדבר מעורר שאלות לגבי אמינות המקורות שהגיעו אליו, והסתמכותו עליהם.

בדומה לזה, בספר פתחי עולם, שהזכרנו לעיל שהרב כדורי העתיקו, כתוב כך (קדושת יצחק חלק ה עמוד קכו, בכתב היד עמוד א):

"הספר היקר הזה שנכתב... שנת שלושת אלפים ומאתים ושלושים לבריאת עולם (נראה לי שיש טעות סופר)".

ההערה בדבר טעות הסופר היא דברי הרב כדורי. עכ"פ "טעות סופר" זו יכולה להסביר את ייחוסם של ספרים אלו לתקופות קדומות.

שאלה 34: בעל השמועה

מה אנו יודעים על מחברי ספרי קבלה מעשית?

אמרו חז"ל (ירושלמי שבת פ"א ה"ב):

"כל האומר שמועה מפי אומרה יהא רואה בעל השמועה כאלו הוא עומד כנגדו".

גם בעניין ספרים, ברור שהיחס אליהם נקבע בין השאר בזכות יחסנו למחבריהם. עאכו"כ כאשר מדובר בתחומים שבהם אי אפשר להוכיח בקלות את אמיתותן, שלגביהם לא נאמר "שמע האמת ממי שאמרה".

אכן, בכל תחומי התורה יש לנו ידע רב לגבי מחברי הספרים. יש בידינו ידיעות רבות על גדולי האמוראים, על הרי"ף רש"י הרמב"ם והרשב"א, על הבית יוסף והגר"א ועוד ועוד.

ומה לגבי קבלה מעשית?

מבין הספרים הרבים שעוסקים בקבלה מעשית, לגבי הקדומים שבהם אין אנו יודעים אפילו מי חיברם: ספר הרזים, חרבא דמשה, שימוש תהילים, מפתח שלמה. גם לגבי הספר המפורט "שושן יסוד העולם", אנו יודעים רק את שם מחברו ותקופתו (ר' יוסף תירשום מהמאה ה-16), ולא דבר מעבר לכך.

לגבי האחרונים שבהם, מחבריהם ידועים לנו יותר. ביניהם גם גדולים ומפורסמים כמו מהרח"ו שחיבר את ספר הפעולות, ורבי אליהו בעל שם שחיבר את תולדות אדם, שהיה אב בית דין בחלם, הוא היה תלמידו של המהרש"ל, ונזכר גם בשו"תים (שאלה שלו הובאה בשו"ת המהרש"ל סי' מב, תשובה שלו הובאה בשו"ת הב"ח החדשות סי' עז).

ובכל זאת, גם בתקופת האחרונים יש ספרי קבלה מעשית שלא ידוע מי חיברם, ולעיתים גם לא ידוע מתי, רבים מהם בכתבי יד:

★ כתב היד "קובץ בקבלה", מהמאה ה-14, הכולל את "חנוך בן ירד".

★ כתב היד "קובץ בקבלה", הכולל פירוש שם של ע"ב שמות ועוד", משנת 1700 בערך.

★ כתב היד "קבלה מעשית: כולל קמעות, סגולות, השבעות ורפואות, מהמאה ה-19.

★ כתב היד "קבלה מעשית תקס"ה".

★ כתב היד "כתבים בקבלה מעשית", הועתק מכתב יד לונדון הספרייה הבריטית מרגליות 845.

הסכמות

יודע ומפורסם גודל החשיבות של הסכמות לספרים (בתקופת האחרונים). גם ספריהם של גדולי ישראל, בין בהלכה בין בעיון ובין באגדה זכו להסכמות, שיעידו על תוכנו של הספר ואף על מחברו.

ומה בעולם הקבלה המעשית? מוכרים לנו ספרים וכתבי יד רבים מתקופה זו. אך הסכמות עליהם לא מוכרות כלל, למעט ספר אחד: "ספר הסודות סגולות החכמה" (יצא לאור בשנת תשע"ד), שזכה להסכמה של "החלבן" (הרב חיים עזרא הכהן פרחיה) ולהמלצה של הרב גמליאל איתן, רב ק"ק תימן באלעד.

למה יגרע חלקה של הקבלה המעשית משאר חלקי התורה, שספריה לא זכו להסכמות?

שאלה 35: אכשור דרי?

מי החליט על החידושים המהותיים שנתחדשו בספרים אלה במהלך הדורות?

ספרי הקבלה המעשית הקדומים ביותר – ספר הרוזים חרבא דמשה והבדלה דרבי עקיבא – עוסקים בשמות מלאכים ושרים, והדרכים להזכירם ולהשביעם על מנת לפעול פעולות.

במשך הדורות, כי שראינו, התחדשו דרכים נוספות לפעול פעולות: ריבועים שונים, משולשים, צירופי (סירוגי) פסוקים ועוד.

אמנם גם בתחומים אחרים בעולם התורה קרה שנתחדשו יסודות, אך לגביהם ידוע לנו מי ייסדם ועל סמך מה. כך ר' חיים מבריסק חידש שיטת לימוד, אך ידוע לנו שיש לה שורשים כבר בגמרא, וכן היא מבוססת על סברות. גם האר"י חידש יסודות מהותיים בעולם הקבלה, אך הדבר נעשה ע"י רוח הקודש וגילויי אליהו.

אך לגבי החידושים הללו בעולם הקבלה המעשית, לא ידוע לנו מי החליט עליהם, ועל מה הסתמך.

שאלה 36: והוא דבר זר...

תמיהות הן לגבי מעשים שונים (רגל צפרדע בכיס), והן לגבי מטרות שונות (להרקיד חתולים)

השאלות ששאלנו במאמר זה עד כאן (וכן בהמשך), עומדות כל אחת בפני עצמה.

אך שאלה זו שונה. כאן נשאל על מעשים ומטרות שיש בהם מן התמיהה. ולכן שאלה זו אינה עומדת בפני עצמה. אילו היינו יודעים שכל הפעולות שבספרי קבלה מעשית יסודותיהם בהררי קודש, לא היה מקום לשאול על מעשים תמוהים. בדיוק כפי שבעולם הרפואה יש צורך לעיתים בפעולות שנראות מוזרות, אך עושים אותן כיוון שידועה התועלת שבהן.

אך לאחר שראינו שלספרים אלו השתרבבו במקומות רבים, במודע ושלא במודע, פעולות ושמות ממקורות שאינם טהורים, ולאחר שראינו את המקום הרב לפקפק בהצלחותיהם של הפעולות הללו – כעת יש מקום לעורר גם על מעשים תמוהים.

נביא מעט דוגמאות למעשים שכאלה:

★ ספר הרזים, הרקיע השלישי:

”אם ביקשת לכבות מרחץ שלא תעלה ותלהט, הבא סלאמנדרא ותן אותה בשמן יש בן ג' שנים בכלי זכוכית ואל תתנהו על הארץ, והזכיר עליו את שם השוטר ואת שמות המלאכים המשרתים לפניו ז' פעמים למפריע בג' שעות בלילה ואמור: משביע אני עליך סלאמנדרא בשם יבניאל ובשם מלאכי האש המשרתים אותו, כמה שהברחת מן האש כן תבריחי ותכבי האש מן המרחץ המלהט של פ'ב'פ'...”.

★ ספר הפעולות (למהרח"ו חלק ד-ב אות קמט):

”להמית סוס, שים באוזנו כסף חי [כספית]. ולהחיותו, תשתין באוזנו”.

★ האח נפשנו (מערכת ח אות ו, ובדומה לזה בקדושת יצחק ח"ה עמוד תכט, בכתב היד עמוד רו, מערכת ע סי' כ):

”אם רצית לראות עתידות בחלום כל אשר תאווה נפשך, אזי יפזר מהאבק עור נחש הזורק אותו בחייו [נשל] ותן מעט על ראשך...”.

★ קבלה מהבעל שם טוב (דף ב ע"א):

שאלה 36: והוא דבר זר ...

תמיהות הן לגבי מעשים שונים (רגל צפרדע בכיס), והן לגבי מטרות שונות (להרקיז חתולים)

”לאהבת חתן וכלה. תן צואת [אולי חסרה המילה: יונים] תחת המיטה ותאמור:
כשם שהיונים אוהבים זה לזה, כך יאהבו פב”פ עם פב”פ.”

★ קבלה מהבעל שם טוב (דף קמז ע”א):

”עשה צורת אדם של שיעור ויכתוב פב”פ [שונאן] עליו... ויחפור חפירה בארץ
ויניח שם הנזכר ויכסה בעפר ויעשה צרכיו למעלה ויאמר: כשם שזה נסרה בפי
הבריות, כך יסריח הג”ל.”

★ קבלה מעשית תקס”ה (דף כג ע”א):

”אם ישא אצלו רגל עורב, יצליח בכל מעשיו.”

★ אמנם לרוב איננו מעמיקים בשמות המובאים בלחשים. אך מעניין לשים לב
לנוסח שבלחש דלקמן. מתוך כתב היד ”גורלות סגולות ורפואות” (עמוד 236, בקובץ
עמוד 443):

”לנערה כדי שתינשא. כתוב אלו השמות ותלה אותם בפתח ביתה. וזה מה
שתכתוב: לאל רב יחיי האשכנזי דה.”

★ ספר הסודות סגולות החכמה (עמוד 308):

”להרוויח בצחוק [בהימורים]. שים רגל ימין של צפרדע בתוך כיסך ותרוויח.”

★ קדושת יצחק (ח”ד עמוד קנד, בכתב היד עמוד כו, מערכת ב סי’ ח):

”ישא אבן שנמצא בקורקבן התרנגולת...”

★ קדושת יצחק (ח”ד עמוד קסה, בכתב היד עמוד לח, מערכת ד’ סי’ י):

”לנצח בדין, קח עכביש ושים אותו בתוך הכלי, ותלה אותו בזרועך בלכתך אל
השונא. ואפילו דינך למיתה, תינצל בעזרת הא-ל וישועתו בלי ספק, כל זמן
שהעכביש יהיה חי תינצל, וזה בדוק ומנוסה מספר כתב יד מרבני הקדמונים.”

★ קדושת יצחק (ח”ד עמוד קסו, בכתב היד עמוד לט, מערכת ד סי’ יג):

”תביא צפרדע ותשרוף אותו באש...”

★ קדושת יצחק (ח”ד עמוד קצח, בכתב היד עמוד נט, מערכת ח סי’ יד):

”קח עין מין כלב שחור כולו לגמרי, ותייבש אותה היטב...”

★ קדושת יצחק (ח”ד עמוד רצו, בכתב היד עמוד קלא, מערכת ר סי’ ט):

שאלה 36: והוא דבר זר ...

תמיהות הן לגבי מעשים שונים (רגל צפרדע בכיס), והן לגבי מטרות שונות (להרקיז חתולים)

”וטוב לעשותה במילוי הלבנה. קח חתול שחור כולו ואסור ידיו ורגליו... וישאר החתול עד מוצאי שבת הבא... ואח”כ יפתח את כריסו וקרע את ליבה עגול ויראה דם צרור כעין טבעת חותם וישים באצבעו ויהיה רואה ואינו נראה.”

★ קדושת יצחק (ח”ד עמוד ש, בכתב היד עמוד קלד, מערכת ר’ סי’ יג):

”קח חולדה שחורה לגמרי ותמית אותה ותטמון אותה בארץ עד מ”ו יום ואח”כ תלך ותפתח מקום שהיא טמונה בו...”

★ קדושת יצחק (ח”ד עמוד שנח, בכתב היד עמוד קסב, מערכת ש סי’ מ):

”קח זנב חתול וזנב הכלב וישרוף אותם ביחד ובשעת השריפה תאמר... שאתם תשימו שנאה וקנאה ותחרות ומריבה בין פב”פ כשנאת אמנון ותמר כשנאת חתול וכלב...”

★ קדושת יצחק (ח”ג עמוד קל, בכתב היד עמוד ו):

”להתעבר. שתשתין היא בפי צפרדע אחת, והוא ישתין בפי צפרדע אחרת.”

★ ובדומה לזה, בעניין אחר, בשושן יסוד העולם סי’ תקפ”ג, בכתב היד עמוד 264:

”להתיר הנאסר [ככל הנראה הכוונה למי שלא יכול לשמש]. ילך אל כלב מת וישתין בפיו ויאמר ג’ פעמים ליגס דישליגס. אמרו שהוא בדוק.”

★ ועוד מאותו עניין – בקובץ סגולות קמיעות וכו’ מהמאות ה-19 וה-20 (עמוד 208 בקובץ):

”להתיר [מי שלא יכול לשמש – ע”פ הקטעים הקודמים]. יקח צפרדע בידו השמאלית כשהיא במים וישתין בפיה, והולכת לה והוא יתיר בלי ספק בעה”י.”

★ ולעיתים יש תימה מסוימת במספר הרב של התנאים שיש למלא. כך בקדושת יצחק (ח”ב עמוד תג, בכתב היד עמוד קמה):

”תכתוב זאת הצורה בקלף צאן שחור בצד אחד, ובצד השני תצייר צורת עקרב ודגים בדם תרנגול שחור ביום שני בחסרון הלבנה, ותתן הקלף בכלי חרס קטן, ותמלאנו מים ויעמוד מלא לילה אחד באוויר...”

שאלה 36: והוא דבר זר ...

תמיהות הן לגבי מעשים שונים (רגל צפרדע בכיס), והן לגבי מטרות שונות (להרקיד חתולים)

מתוך קדושת יצחק (הרב כדורי) חלק א, עמוד תכ, בכתב היד עמוד קח, מערכת ש' סי' פז: "עשה זאת הצורה... משביע אני עליך השר הגדול ביבזתך בשם גבריאל שר הגבורה אשר שולט בך, והקריבך קרבן ביום הדין הנמור והתרצה בך רצון העליון שתבוא אלי הלילה הזאת ותשיב לי שאני פב"פ שואל לך..."

מטרות תמוהות

מעניין לעניין, במקרים מסוימים יש מקום לעזור גם על מטרות שנראות תמוהות במקצת מחמת חוסר החשיבות שבהן, לכאורה:

★ חרבא דמשה (והועתק גם לשושן יסוד העולם אות צ"א, עמוד 81 בכתב היד. בתוכן, בעמוד 23, הכתב ברור יותר):

"אם בעית דתנקוט אריה באודניה..."

★ ספר הפעולות (למהרח"ו חלק ד-ג אות ל):

"להרקיד החתולים. קח חתיכת בגד תולעת שני אדום הנקרא סקלא"ט ועשה ממנו קרס קטן ר"ל בוטון ושים בשמן וואלאריאנ"א. אח"ע עשה עגול בארץ עם פחם אחד. ושים הקרס באמצעו. וכל החתולים שבביתך ובבית כל השכנים יבואו בעגולה וירקדו במחול."

★ גורלות סגולות ורפואות (עמוד 281, בקובץ עמוד 466):

"להכניס המחט בידך ולא יצא דם. כתוב זה השם על ירך בקדושה..."

★ קדושת יצחק (ח"ד עמוד רנא, בכתב היד עמוד קג, מערכת ע סי' ו):

"אם אתה רוצה שיתעטש אויבך..."

ויש תמיהות מסיבות אחרות:

★ ספר קבלה מהבעל שם טוב (דף קע ע"א):

"להביא מלכת שבא... ותוכל לדבר עמה לשאול אותה כל דבר. ותגיד לך האמת בלי ספק."

שאלה 37: השפעת סגנון הנפש על אמונות אלה

האם שורשם של הלחשים במקורות יהודיים, או בנטיית הנפש?

הרמב"ם עמד על כך שהאנשים מחולקים בטבעם לשני סוגים: אלו שנטייתם הנפשית להאמין בדברים על-טבעיים, ואלו שנטייתם למצוא הסברים טבעיים לתופעות. כך איגרת תחיית המתים שכתב:

"שהמון אנשי התורה, הנאהב שבדברים להם והערב לסכלותם, שישמו התורה והשכל שני קצוות סותרים, ויוציאו כל דבר נבדל מופרש מן המושכל, ויאמרו שהוא מופת, ויברחו מהיות דבר על מנהג הטבע, לא במה שיסופר ממה שעבר, ולא במה שיראה מזמן העומד, ולא במה שיאמר שיארע לעתיד. ואנחנו נשתדל לקבץ בין התורה והמושכל, וננהיג הדברים על סדר טבעי אפשר בכל זה, אלא מה שהתבאר בו שהוא מופת, ולא יתכן לפרש כלל, אז נצטרך לומר שהוא מופת".

כמובן שהאוחזים בקבלה המעשית יחלקו על דעתו של הרמב"ם שמדובר בנטייה ש"ערכה לסכלותם", אך על עצם חלוקת האנשים לסוגים אלו – אין חולק.

אם כן, האם כל תחום הלחשים הקמיעות והקבלה המעשית לא מתחיל מהיהדות (ולהבדיל, מכל דת אחרת) דווקא, אלא רק מסגנון נפשי? האם יתכן שפשוט, מי שנטייתו להאמין בדברים על-טבעיים, בהיותו יהודי ירא שמיים, יחפש וימצא אותם בקבלה המעשית?

הקשר בין אמונה בהסברים על-טבעיים לחוסר החשיבה על הסברים טבעיים פשוטים

נמשיך ונשאל: האם אמונה עמוקה של אדם בכוחות על-טבעיים, יכולה לסמא את עיניו מלראות את ההסבר השכלי הפשוט לאירוע טבעי?

על מנת להשיב על שאלה זו, נשאל שאלה פשוטה. לא יצויר שהיית שומע על אשת איש שנמצאה באמצע הלילה, במקום שומם, ללא בגדים, ליד שמיכה. בנוסף, היא הפצירה במוצאים אותה שלא יספרו על כך, בתואנות שונות. מה היה לדעתך ההסבר לאירוע זה?

ועכשיו נשאל שאלה נוספת: ומה קורה בחברה שמאמינה בשדים ובכישופים? האם פרשנותם לאירוע הנ"ל תושפע מאמונותיהם?

ובכן, מעשה כזה אירע והובא בשו"ת מחנה חיים (לרב חיים סופר, ח"ג אבן העזר סי' נה) כשאלה הלכתית. שם אכן מדובר בציבור שהאמין בשדים ובכישופים. נראה כיצד אמונה זו השפיע על פרשנותם לאירוע:

"המעשה שהיה כך היה... אחורי בתים ראו כר עליון שנקרא דאכענט [שמיכה] מונח עלי ארץ ורצו להגביה, אמר אחד מחביריו: 'כעת הוא חצי לילה, אולי יש איזה כישוף בדבר, מראשית קחו איש מאכולת ונדקור בתוך הכר כי שמעתי באופן זה לא זיק הכישוף'. ועשו כן ודקרו בתוך הכר בכמה מקומות, וכהרף עין נשמע קול אישה אשר קראה... והאישה קראה אחריהם לזרוק לה בגד עליון כי היא עירומה... וסיפרה להם... ויהי כבחצי הלילה ואני הייתי נעורה במיטה ואיש עמד לפני ופחד נפל עלי והוא עלה על המיטה ובעל אותי ולא יכולתי לצעוק וכאשר הבוקר אור ראיתי שהדלת סגורה... ומאז ועד עתה הרגשתי שהוא מזיק שד וכמה פעמים בלילה נושאים אותי ממיטתי הגם שבעלי עימי במיטתי הוא נרדם ואותי נשאו ושד זה בועל אותי ולא היתה לי רשות לגלות ועכשיו שדקרתם הצלתם אותי שלא יהיה לו עוד כח לשלוט עלי. והתחילה לבכות (ואנא) [ואנה] אני בא[נה] אם אתם תספרו את הדבר הזה יימאס בעלי בי וגם בני ובנותי יהיו לחרפת עולם. על כן עשו עמדי חסד ותישבעו שלא לגלות שמי לעולם. והמה כולם נשאו את ידם נגד השמיים ו[נ]שבעו לה בחי העולמים שלא לגלות שמה אפילו לנשותיהם".

האם יתכן שנטיית-נפש תגרום לאמונה ב"הוכחות", כאשר אין בהן ולא כלום?

גם בעניין זה, נשיב ע"י מעשה.

תפארת מהרא"ל משפאלי (פרק "התמנות הסבא קדישא לשמש הקהל בעיר זלאטאפאלי", עמודים כה-כו):

"על דבר אחד היו דואגים תמיד – שיהיה נמצא בעיר שמש. כי הם חשבו את השמש למין שעיר המשתלח אשר מקבל עליו לסבול כל העונשין כל הצרות בעבור כל עיר. צרה הראשונה היתה התוכחה ב' פעמים בשנה, שאצלם היתה אמונה תפילה שזה האיש שקורים אותו לתוכחה, אם אין הוא צדיק גמור אינו מוציא את שנתו. וע"כ לא היה להם שום עצה אחרת, כי אם לקחת שמש כזה אשר יאבה לעלות לתורה בפרשת התוכחה..."

צרה השנייה היתה תקיעת שופר בראש השנה, שאצלם היה השופר כל כך דבר איום... והאמינו שבאם הבעל תוקע אינו צדיק גמור – ימות באותה השנה. ועל כן גם בזה לא היה להם עצה אחרת כי אם עצה אחת, וזה להכניס את השמש גם

בסכנה הזאת, שהוא יהיה מחויב להיות גם בעל תוקע בראש השנה, באמרם שבין כך ובין הוא איש מסוכן בעבור התוכחה.
וכאשר על פי רוב לא נמצא ביניהם איש אשר ירצה להיות שמש ולהכניס עצמו בסכנות גדולות כאלה, מלבד מן הזקנים העניים הגדולים שלא היה להם שום עצה למצוא פרנסתם, וגם כי בלעדי זאת הבינו שימיהם ספורים מחמת הזקנה, מאנשים כאלה נמצא לפעמים איש אשר רצה לקבל על עצמו משרה הזאת להיות שמש בעיר. ומובן שלא האריכו ימים, לא בשביל התוכחה, ולא בשביל תקיעת שופר, אלא בשביל שהיו זקנים, והיו תמיד רעבים וחלשים. ובכן נפל האימה והפחד על אנשי העיר עוד יותר ויותר, לאמור כי השמשים מתים רק מחמת התוכחה ומחמת השופר האיום."

האם יתכן שנטיית-נפש תגרום לאמונה ב"קשקושים"?

רבי נחמן מברסלב מסביר שבציבור שבו מאמינים בבעלי מופת, יתכן שיאמינו גם ברמאים כאלה. כך בשיחות הר"ן אות סג:

"במדינה זו חשוב 'בעל שם' (בעל מופת). ובאמת היו כמה בעלי שמות אמיתיים וצדיקים. ועתה נתרכו הרבה בעלי שמות של שקר. והכלל, שכל מי שרוצה וחפץ לکنוס בזה לעסוק באותו הדבר החשוב באותה המדינה, כגון 'בעל שם' במדינה זו, הוא מצליח באותו הדבר, אף שהוא שקר. כי באמת אינו יודע כלום, רק שהדבר התלוי בהתעוררות שלו איך שהוא מתעורר וחפץ באותו הדבר. וגם תלוי בהמקום שמתחיל שם להנהיג אותו הדבר, אם ההתחלה במקום שהם מאמינים בזה או שמתחיל עם נשים שהם דרכן להאמין בכל דבר, אזי מצליח. ואזי יכול להיות שאחר-כך יאמינו בו גם אותן שהם רחוקים מלהאמין בכזה."

וכן כתב הרב כדורי, שיש מהציבור שהולכים לרמאים שכותבים קמיעות שאינם אלה קשקושים. כך בסוף הסכמתו לספר תמים תהיה (של ר' יעקב משה הלל, ראש ישיבת המקובלים "חברת אהבת שלום"):

"חזרנו לדברי הרב ידידנו הנכבד הרב הגדול המקובל רבי יעקב הלל שליט"א, אשר כל רז לא אניס ליה, כל כוונתו לטובה להציל את עמו ישראל מאותם האנשים המשתמשים בכשפים ושדים להראות כוחם, ומרמים הבאים אליהם, ודורשים הרבה כסף מהם, ועושים השבעות, ולפעמים מערבים קודש בחול שדים עם שמות מלאכים, ולפעמים גורמים נזקים גם לשואליהם ולא מרגישים, ויש קמיעין אינם אלא קשקושים."

שיטתו של מהרח"ו בתחומי העל-טבעי

כאמור, המקובל המפורסם ביותר שכתב ספר על פעולות קבליות הוא מהרח"ו, גדול תלמידי האר"י (שכתב את "ספר הפעולות"). מדבריו בספרו שבחי מהרח"ו (הנקרא גם "ספר החזיונות", שכולל מעין יומן שכתב) מוכח שהוא אכן השתמש בפועל בפעולות כאלה (מהדורת תקפ"ו עמוד מא) :

"שנת ה'ש"ו. ליל ש"ק כ"ח לאול נפטר חמי הר"ר סעדיה ז"ל ג' שעות בלילה. ובהיותו עדיין גוסס מיששתי את זרועו במקום הדופק והשבעתי שאחר שיפטר יבוא אלי בחלום ויגיד לי מעלתי ומקומי בגן עדן..."

במקומות רבים בספר זה מפורש שהוא האמין הסתמך והתייעץ במעלי נשמות מתים, בנשים הקוראות בטיפות שמן על המים, ואף במכשפים ערבים (מהדורת תקפ"ו עמודים ה, ו, י, יא) :

"שנת ה'שכ"ה. היה בצפת חכם אחד גדול ושמר ר' לפידות אשכנזי, והיה יודע עתידות אמיתיות ע"י שהיה מביא לפניו נפש חי או נפטר אפילו משנים קדמוניות והיה מגיד לו כל חפצו. ויום אחד הלכתי אצלו על עניין אחד... שנה הנזכרת [ה'שכ"ה]. היתה אישה אחת בקיאה בטיפות השמן על המים. ואמרה לי: 'נבהלתי מאוד ממה שראיתי בשמן הזה, כי אתה עתיד למלוך על ישראל בלי שום ספק, וכמדומה לי שזה יהא בעיר שעל שפת הים כגון צידון או טבריא. ומעולם לא ראיתי אדם גדול כמוך במעלה בכל הדור הזה בחכמה זו על ידי לחש השמן'.

שנת ש"ל. היתה אישה חכמה מדברת עתידות, וגם היתה בקיאה בחכמת טיפות השמן. והיו מאומתים כל דבריה. ואשאל ממנה על השמן בלחש כמנהג, על השגת [כנראה: השגתי] בחכמת הקבלה...

שנת ה'שס"ד... ואחר זה בשנה אחת הלכתי לצלאחיה אצל פליל אחד מכשף הנקרא שיך נין איוב, בקי מאוד ברפואות הניזוקין מן השדים, ורציתי לחקור את חכמתו וגם לשאול לו על עניין כהות עיני...

שנת ה'שס"ט. בחול המועד פסח הולך ר' סגורא לבית פליל אחד בקי בגורל החול ובראיית השדים ושאל מתחילה בגורל החול בלחש כמנהגו ושאל מי הוא הרב ר' חיים המקובל... אח"כ שאל בשרי המראה של זכוכית ובאו שם שבעה מלכי שדים... ושאל אחד מהם על מה זה נולד בעולם וגם אם תבוא גאולה בימיו..."

יש להעיר שיש שערערו על ייחוסו של "שבחי מהרח"ו" (ובשמו האחר: ספר החזיונות), או עכ"פ על חלקים ממנו, למהרח"ו. אמנם הרב יוסף אביב"י כתב על כך (בספרו קבלת האר"י, חלק א, עמוד 136) :

שאלה 37 : השפעת סגנון הנפש על אמונות אלה
האם שורשם של הלחשים במקורות יהודיים, או בנטיית הנפש?

”סיכום. הספר הידוע בשם ספר החזיונות, שנמצא כולו בעצם כתיבת ידו של ר’
חיים ויטל בכת”י 93...”.

שאלה 38: האם אין מקום לביקורת על רעיונות, מרגע שנכתבו בספר?
האם "בקונטרסי כתב יד אין שטות ותפלות", או ש"המכזב בלשונו מכזב בקולמוסו"?

שאלה 38: האם אין מקום לביקורת על רעיונות, מרגע שנכתבו בספר?

האם "בקונטרסי כתב יד אין שטות ותפלות", או ש"המכזב בלשונו מכזב בקולמוסו"?

כיוון שיש תמיהות רבות כל כך על פרטים רבים שנכתבו בספרי קבלה מעשית, יש לעיין כיצד העוסקים בה התייחסו לתמיהות אלה.

מצאנו באחד מספרים אלו התייחסות לשאלה כזו. כך כתב בספר אמת ואמונה (לרב יוסף צובירי, רב ראשי ליהדות תימן בתל אביב יפו והסביבה), תשס"ב, סי' לב:

"להגיד עתידות, מי שיכתוב אלו השמות... יגיד עתידות, וזה בדוק".

ובביאור "מראש אמנה" שם כתב על כך:

"פעולה זו לא ראינו ולא שמענו מי השתמש בה. ואם היא מצויה באיזה קונטרס כתב יד מתימן, הרי אין בכך לא שטות ולא תפלות".

תפיסה זו, שכל רעיון שמצוי באיזה קונטרס כתב יד, הריהו מוסמך – יכולה ליישב לנו כיצד התעלמו מהתמיהות הרבות שבספרים אלו.

אחד האדמו"רים אחז בשיטה דומה והוסיף עוד, שחובה להאמין במה שמקובל אצל המון ישראל. וכך כתב השומר אמונים (לאדמו"ר רבי אהרן ראטה, מבוא השער, פרק ט, ד"ה וסיפרו):

"וסיפרו לי שאמר [הבני יששכר] פעם אחד [אחת] על עניין שהיה המדובר בין אנשי שלומו, כי כל מי שמסתפק על קבלת ישראל, ולמשל שאומרים העולם שמתים שכיחים בבתי כנסיות, ואמר הגם שלא נכתב זאת בשום מקום, אבל כיוון שמקובל זאת בין המון ישראל, מי שאינו מאמין בזה נקרא אפיקורוס, וככה ביתר העניינים כעין זה, והביא ראיות רבות מדברי רז"ל".

מהו "החולי הגדול" והרעה החולה?

אלא שיש לעיין מהי הסברה בחוק זה. וכבר קדם הרמב"ם והתייחס לכך באיגרתו אל חכמי מונטפֶּזֶלִיר על גזירת הכוכבים (ד"ה וכן):

"וכן צריכים אתם לידע, שכבר חיברו הטיפשים אלפי ספרים, וכמה אנשים גדולים בשנים – לא בחכמה – איבדו כל ימיהם בלמידת אותם ספרים, ודימו

שאלה 38: האם אין מקום לביקורת על רעיונות, מרגע שנכתבו בספר ?
האם "בקונטרסי כתב יד אין שטות ותפלות", או ש"המכזב בלשונו מכזב בקולמוסו" ?

שאותם ההבלים הם חכמות גדולות, ועלה על ליבם שהם חכמים גדולים, מפני שידעו החכמות ההן.

שהדבר שטועים בו רוב העולם, או הכל, מלבד אנשים יחידים, השרידים אשר ה' קורא, הוא דבר שאני מודיע לכם, והוא החולי הגדול והרעה החולה: שכל הדברים שימצאו כתובים בספרים, יעלה על ליבו בתחילה שהם אמת. וכל שכן אם יהיו הספרים קדמונים.

ואם התעסקו אנשים רבים באותם ספרים, ונשאו ונתנו בהם, מייד יקפוץ דעתו של נמהר לומר שאלו דברי חכמה. ויאמר בליבו: וכי לשקר עשה עט סופרים, ובחינם נשאו ונתנו אלו באלה הדברים?"

ובאיגרת תימן (פרק ג) הוסיף וביאר :

"ומה שראוי לך לדעת, שהדברים האלה [אסטרולוגיה] וכיוצא בהם – שווא וכזב. ולא יהיו לך לראיה לפי שתמצאם כתובים בספרים, שהמכזב, כמו שהוא מכזב בלשונו מכזב בקולמוסו, ואין זה נמנע עליו. והכסילים הבווערים הם שיעשו אצלם לראיה אמיתית הדבר בהיותו כתוב".

סיכום השאלות

מה למדנו מכל הנ"ל על הקבלה המעשית?

לסיכום - מה ראינו?

- ★ ראינו כמה וכמה שמות שמופיעים בספרי הקבלה המעשית, וגילינו שהם התגלגלו אליה מאומות העולם (טטרגרמטון). חלקם נוצריים (אטאו, לוציפר) ומוסלמיים (הביסמלה), ואפילו אותו האיש עצמו (קרסטוס, התלוי, בן מרים).
- ★ ראינו שלחשים רבים, מקורם במילים יווניות (משולשים שונים נגד קדחת ולטיניות (שאטור)).
- ★ ראינו שצורותיהם של קמיעות רבים זהות לצורות של קמיעות שהיו מקובלות באומות העולם (ריבועים מעוינים ואלכסונים, משולשים, מדרגות, עופות, כף יד).
- ★ ראינו שמטרה של קמיע יכולה להתגלגל מתרגום מוטעה של הגויים (אגלא כנגד שריפה).
- ★ ראינו שחששות, שכנגדם נועדו קמיעות, יכולות להיות דמיונות של אומות העולם (החלפת תינוקות).
- ★ ראינו שפעולות קבליות יכולות להתבסס על דמיון לרעיונות של אומות העולם (רכיבה על קנה).
- ★ ראינו שיכולה להיות פעולה קבלית שנועדה להגן מפני דבר שאינו קיים במציאות (ירק שהדגים אוכלים ממנו פעם בשנה ושבעים כל השנה, וכן אדם האוכל ממנו).
- ★ ראינו שעקרונות רבים בתחום זה נוספו במהלך הדורות, ולא היו קיימים בספרי הקבלה המעשית הקדומים. כך למשל ריבועים שונים, משולשים, סירוגי-פסוקים ועוד. מביאי החידושים הללו לא ציינו מי חידשם ועל סמך מה.
- ★ ראינו שלגבי ספרי קבלה מעשית רבים, אין ידוע מי חיברם. גם אלו שידוע מי חיברם, העתיקו פעמים רבות מאחרים ללא הזכרת שמותיהם. הנוהג להביא הסכמות בראשי ספרים – לא נמצא כמעט בכלל בספרי קבלה מעשית. כל זה שונה מאוד מהמקובל בשאר חלקי התורה.
- ★ ראינו שהיו מקובלים שהעידו על עצמם שהעתיקו סגולות מדברי אומות העולם.
- ★ ראינו שגם לאחר שהרעיון נלמד מהאומות, הוא עובר עוד גלגולים רבים, שינויי נוסחאות רבים ומהותיים, ומקובלים שונים מעניקים לו תפקידים שונים, ומוסיפים לו

פרטים שונים (ריבוע בטד זהג ואח). במקרים רבים התוצאה הסופית רחוקה מאוד מזו המקורית (שאטור).

★ ראינו שבספרים אלו, ולא רק בהם, נכתבו טענות שברור שלא נבדקו מעולם, גם כאשר הבדיקה היתה קלה. הדוגמה הבולטת לכך היא הטענה שכח המגנט יתבטל ע"י מריחת שום.

ומה אנו לומדים מכך?

★ האם בעצם, דווקא בתחום המכונה "קבלה", על שם קבלה מרב לתלמיד, אנו מוצאים נטייה רחבה לקבל רעיונות מאומות העולם ללא ביקורת?

★ כיצד דווקא בתחום זה, שלכאורה כל פרט בו חשוב, מקובלים רבים מוסיפים פרטים שונים ואף תפקידים שונים לאותו קמיע (למשל בשם שאטור ובריבועי בטד זהג ואח), וכן אופנים שונים ומשונים לשימוש בשם מסוים (בקמיעות אגלא כנגד שריפה)?

★ האם בתחום זה התעלמו מהשאלה שלימדו אותנו חז"ל – "מנלן?" "מנא הני מילי?"

★ כמעט בכל פרט הלכתי, ניתן לעקוב אחר מקורותיו במשך הדורות. במקרים רבים – מהתורה שבכתב, דרך המשנה, הגמרא, הראשונים והאחרונים. מה גרע התחום של קבלה מעשית, שקשה מאוד לברר את מקורותיהם הראשוניים של הדברים, וכן קשה לעקוב אחר השינויים הרבים שעברו על אותו שם במהלך הדורות?

★ אם, לעיתים, שמות נוצריים ומוסלמיים חדרו לעולם הלחשים והקמיעות, מה זה מלמד אותנו על יכולתם הרוחנית של המקובלים שהביאו אותם? הרי דווקא בתחום זה, שלא מבוסס על ראיות שכליות, אנו מוכרחים לסמוך על השגותיהם הרוחניות של המקובלים. אם השגותיהם הרוחניות לא מאפשרות להם להבחין בין הטמא ובין הטהור, כיצד נסמוך על דבריהם? (בבחינת ואם אין הבדלה, דעה מניין).

★ ישנם שמות שאין ספק שהם שיבושים (טטאגרמאטון במקום טטראגרמאטון, טיריט במקום טינית, גירסאות רבות מאוד של משולשי "...תינוס" ו"אברק..."), חלקם נפוצו הרבה יותר מהשם המקורי. כיצד לא שמו לב ששמות אלו פשוט אינם מועילים? האם למרות הביטוי הנפוץ (גם במקרים אלו) "בדוק ומנוסה", לא היתה בדיקה רצינית של השפעות השמות? או לחילופין, האם אין ערך לשמות עצמם ולמשמעויותיהם?

★ לאחר שהבנו שהשמות טוטרוסיה, בטד, אריפו וסמנגלף חדרו לספרי הקבלה מאומות העולם וכד', מהי המשמעות של דיוני המקובלים על אופני כתיבתם

המדויקת (האם להוסיף ו' נוספת לטוטרוסיה, האם לסמן את קווי הטבלה של ריבוע בטד, מהי הקדושה שבשם אליפז, האם להוסיף ו' לסמגלף)?

★ אם רעיונות בסיסיים רבים לגבי צורת כתיבת קמיעות, ואף לגבי שמות מסוימים, נהגו גם בקמיעות של אומות העולם. אם כן, האם נוכל לסמוך על כך שמקורותיהם קדושים? והאם ברור באמת שקמיעות יהודיים מועילים יותר מקמיעות ערביים וכד'?

★ כיצד נסביר את חוסר ההתאמה המהותי, בין הרצינות שבה מתייחסים ספרים אלו למעשים שהם מתארים (בתאריך מסוים, עם בגדים נקיים, לאחר טבילה ותענית, בכתיבה אשורית, על קלף צבי, וכו' וכו') ולכל אות בשמות הללו (הרב עדס בקדושת יצחק ח"ה עמוד טו ענף יא אות ה: "שכל אות בזה יכולה לשנות בדברים בעניינים העומדים ברומו של עולם") לבין חוסר הרצינות שבה הם קיבלו רעיונות לא-מבוססים מהגויים?

★ מתוך השוואות בין ספרי קבלה מעשית רבים, עולה כי פעמים רבות הם שמרו על הרעיון המרכזי, אך הוסיפו ושינו מדעת עצמם את אופן פרטי הפעולה ומטרותיה (מטרות שונות למרובע שאטור, הוספות רבות ומגוונות למרובע בטד, פעולות שונות עם השם אגלא נגד שריפה). אם את פרטים אלו קבעו כל אחד מדעת עצמו, כיצד ייחסו רצינות שכזו לפרטים אלו? (כגון שתלוש את הסולת דווקא בתולה שלא ראתה נידה, ותעשה חור באמצע העוגה וכו'). ויש להזכיר כאן את דברי שו"ת הרשב"ש סוף סימן קפט: "וכמה רע ומר לומר על הסברא שהם סתרי תורה".

★ לגבי כמה וכמה ספרי קבלה מעשית, ניכר מדבריהם שלא הבינו כלל את מקורם ושורשם של השמות שבהם השתמשו. כך סנוי סנסנוי וסמגלף, שבמקורם הם מלאכים הממונים על הרפואה שאיימו על הלילית, ובספרים רבים תפקידם הורחב לשימושים רבים אחרים. ריבוע שאטור, שבמקורו הוא ריבוע קסם שנקרא גם במאונך, שובש כך שבחלק מגירסאותיו הוא כבר אינו ריבוע קסם. משולשי אותיות כנגד מחלות, ששורשם ברעיון "כשם ששם זה מתמעט כך יתמעט החולי", הפכו בחלק מהמקורות למעוין, שבו השמות דווקא מתרבים בחציים הראשון. מדובר בטעויות שמעידות הן על חוסר הבנה בסיסי של אותם מקובלים, והן על הקושי להאמין בשמות אלו, לאחר השיבושים הללו, היו יכולים בכלל לפעול.

★ כל עולם התורה בנוי על דיונים, קושיות, שקלא וטריא, בבחינת "כי הוה אמינא מילתא – הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא" (בבא מציעא פד ע"א). עיקרון זה אף נכון בכל תחומי הידע. אך כשאנו מעיינים בדרך שבה מתגלגלים שמות, מריבוע קסם לטיני (שאטור), דרך השמטת משמעותו המקורית, הוספות שונות, שינויי גירסאות, דיונים על משמעות המילים בעברית, ותפקידים שונים שניתנו לשמות אלו – לא נוכל להתעלם מהשאלות: האם בתחום זה אין שום ביקורת? במהלך כל הגלגולים הללו, לא היה

אף אחד שיעצור וישאל את השאלות הפשוטות "מה, למה, מאיין?" (בבחינת השאלות – להבדיל – "האם אין, בעצם, יותר חורים מגבינה? והאם בכלל יש גבינה?", או בנוסח "ואולי, בעצם, המלך בכלל לא לבוש?"*).

★ האם יתכן שבעצם, מבחינת מקורותיהם ושורשיהם הקדומים של השמות שבספרים אלו, לאחר לימוד מאמר זה, אנו מבינים הרבה יותר מכותבי הספרים הללו?

כבוד אלוקים הסתר דבר

ראינו שבמשך כל הדורות היו שביקרו בחריפות את תחום הקבלה המעשית (מרב האין גאון והרמב"ם שהובאו בהקדמה, ועד אלו שטענו שיש בהם עבודה זרה), ואעפ"כ, מדובר במיעוטא דמיעוטא שיצאו כנגד תחום זה, עכ"פ בגלוי. קשה לומר שכל השאלות הרבות הללו, נעלמו מעיניהם של שאר כל גדולי ישראל במשך כל הדורות. כיצד נסביר את הדבר?

אפשרי בהחלט שהיה שיקול של "מוטב יהיה שוגגים", מתוך הבנה שהנזק ממחלוקת כזו יכול להיות רב על התועלת. והרי גם בימינו יש קהלים שונים שמצויים בהם דעות ומעשים פסולים, וגדולי הדור אינם זועקים כנגדם, מהסיבות הנ"ל.

בנוסף, כידוע, רבים אסרו לעסוק בקבלה מעשית, ונתנו לכך הסברים רבים: אין לנו אפר פרה, הדבר אסור למי שיש בידו עבירה ואפילו בשוגג, הדבר מזיק לגשמיות או לרוחניות של העוסקים בו או זרעם, אין אנו בקיאים היטב בדרכי ההשבעות, חשש שנטעה בהשבעות אפילו כלשהו, אין בדינו את הגרסאות המקוריות של השמות (ספרים רבים שהביאו טעמים כאלה הובאו בשו"ת וישב הים (ר' יעקב משה הלל, ראש ישיבת המקובלים "חברת אהבת שלום") חלק א סי' יג). דומה כי מעטים האיסורים שנאמרו להם כ"כ הרבה טעמים, שחלקם גם מוקשים מעיקרם. ואפשר שהטעמים השונים לאיסור זה, אינם אלא בבחינת "כבוד אלוקים הסתר דבר", שניסו למנוע את העיסוק בתחום זה, בלי לפגוע בכבודם של דורות הראשונים.

* לגבי אותה מעשיה באותו ילד שצעק שהמלך אינו לבוש, הגירסה המקובלת היא שלאחר מכן המלך וכל עמו הכירו בטעותם. אך יש אומרים שלא כך היה המעשה. אלא שלאחר שהילד צעק את דבריו, תפסוהו, צעקו עליו שאסור להעלות על הדעת דבר כזה, זרקו אותו מהתלמוד תורה, הפסיקו לצרף את אביו למניין. והמלך – הוא המשיך ללכת עם אותם בגדים חדשים בלא הפרעה...

ובשולי השאלות נשאל

ראינו שרק מעטי מעטים דנו על ספרים אלה – ראש אמנה לרב צובירי, וקדושת יצחק לרב עדס.

בדיוניהם הם חיפשו מקורות לפרטים מסוימים (מהו מקורו של השם שאטור, מהי קדושתו של השם אליפז), וכן הסתפקו לגבי פרטים מסוימים (האם כותבים "סמנגלוף" עם ו' או בלי, האם יש חשיבות לקווי הטבלה בריבוע בטר).

האם לא היתה תועלת מרובה יותר, אלו היו מחפשים את מקורותיהם הקדומים יותר של קמיעות אלו? הרי שאלותיהם היו מתיישבות, ואולי אף מתיירות....

ולא שהאמינו בהם חלילה...

האם יתכן שמעתיקי הלחשים לא האמינו בהם בעצמם?

מעניינת בייחוד דעתו של הרב יוסף משאש (רב באלג'יר, דיין במרוקו, רבה של חיפה), שגם רבותינו מעתיקי הלחשים לא האמינו בהם בעצמם. כך הוא כתב בשו"ת מים חיים (אורח חיים א סימן סא ד"ה ומה):

"דאותם לחשים בעצמם, כבר נשאלתי עליהם זה ימים, והשבתי דמפני שהיהודים בארץ שנער ובבל, למדו כן משכניהם הערביים והפרסיים, לכן כדי להשקיט לב החולה שלא תיטרף דעתו עליו, התירו לו לומר אותם לחשים, משום פיקוח נפש. גם הודיעו הנוסחאות בדקדוק, כדי שלא ישאר לבעלי הדמיון במה לתלות, כי דמיון הריקים הוא חזק, ואז אחר שילחשו כל הלחש בדקדוק ולא יועיל להם כלום, ידעו שהכל הבל ורעות רוח, וישובו אל ה' וישלח דברו וירפאם, בנס או בטבע ע"י רופא מומחה בסמי עשבים שהטביע בהם הבורא רפואה ומזור. זוהי דעת רבותינו מעתיקי הלחשים, ולא שהאמינו בהם חלילה, הפך התורה, ויש לי ראיות רבות על זה, ואין כאן מקומם".

דעה זו מחודשת מאוד, ואף קשה להניח שהיא נכונה לגבי כל מעתיקי הלחשים.

אלא שכבר קדמו המאירי (פסחים קט ע"ב ד"ה בכמה), כפי שכבר הבאנו לעיל בפתיחה (ושם הבאנו מקורות נוספים שבהם המאירי כתב כך):

שבאותם הזמנים היו העם נמשכים אחר דברים המוניים כלחשים ונחשים ופעולות המוניות, וכל שלא היה בהם סרך עבודה זרה ודרכי האמורי לא חששו בהם חכמים לעוקרם".

אמנם מעיון בחלק מדברי כותבי הקמיעות והסגולות, נראה שאמנם המאירי והרב משאש אכן יחידים בכך שכתבו את הדברים בפירוש, אך בדברי רבים נוכל למצוא רמזים בין השיטין, זעיר שם זעיר שם, שאכן היו מכותבי הקמיעות הגורלות והלחשים שעשו זאת מן השפה ולחוץ, לצורכי ההמון. ובוודאי שיש בכך אף לימוד זכות ויישוב לחלק מהתמיהות שהבאנו במאמר זה.

ר' חמוי

כבר הזכרנו שר' אברהם חמוי, שעסק רבות בענייני גורלות, והכיר בכך שגורלות דומים נמצאים גם אצל חכמי העמים הקדמונים, רמז לנו בעצמו על הסיבות

ולא שהאמינו בהם חלילה ...

האם יתכן שמעתיקי הלחשים לא האמינו בהם בעצמם?

.....

שהביאוהו לפרסמם, מתוך הצרכים הנפשיים של ההמון, והחששות שילכו אחר הבלי הגוים. כך כתב בספרו אביעה חידות (מערכת ג' אות יב):

"גורלות. יען היות האדם, חשקו מגמתו לדעת כל נסתר ונעלם ממנו, לעבר ולהווה ולעתיד, וזה דבר בלתי נודע כי אם לה' לבדו... ובהיות טבע האדם חפצו ורצונו לדעת מאשר יעבור עליו תחת השמש, תיקנו לנו כמה גורלות לבל נלך בהבלי הגוים ההם ומעשיהם".

וכך הוסיף בספרו דבר מא"ח (מערכת ג, עמוד כד):

"ובהיות[ין] מחפש על זה עניינים, מצאתי ט"ל גורלות, וכולם דרכתי בהם קסתי, וראיתי רובם הולכים אחר המחשבה ואחר האמונה והדמיון. וטעם הצגתי אלו הגורלות פה ובספר הקדוש האח נפשנו, יען ידוע לכל בעי שער עירי שהדברים הללו יש להם כח המושך ליבות בני אדם, הגורלות והסגולות הכל רצין אחריהם ישראל לסגולתו. ובעבור אחד סגולה או גורל אשר רוצה לראות האדם בספר הזה, אגב זה לומד איזה דברי תורה או מוסר או הנהגה טובה. ויהיה רצון שתעשה רושם בליבו, ודי לי ולו".

שומר פתאים ה'

רבי יהודה יודל רוזנברג, היה פוסק (מחבר שו"ת יחוה דעת ועוד ספרים), וחיבר בין השאר את הספר "רפאל המלאך" שעוסק בקבלה מעשית (קמיעות ולחשים) שהוזכר לעיל בכמה מקומות. הוא הוציא לאור גם קונטרס קצר בשם "גורל העשירות", שיש בו גורל שבנוי באופן ייחודי שנועד להשיב על כל שאלה בניסוחים מגוונים וייחודיים (לכאורה). את קונטרס זה ייחס לאחד הגאונים (כבר הוכיחו שאינו מתקופת הגאונים).

על אף שהוא ייחס את הצלחת הגורל ל"השתלשלות כוח רוחני שיושפע אליו בכוח מלאך מזלו למחשבתו דברי השאלה ע"י כוח נסתר" (גורל העשירות עמוד 18), ברור שמחבר גורל זה ידע שמדובר בתחבולה וחשבונות שמוצפנים ומוסתרים בעורמה (הדבר מוסבר במאמר "תעלומת גורל העשירות", בדד 36).

יתרה מכך, הוא אף רמז על כך בעצמו (גורל העשירות עמוד 13):

"ועל הפתאים כתיב 'שומר פתאים ה'". ועל החכמים כתיב 'כי רב חכמה רב כעס', 'יוסיף דעת יוסיף מכאוב'... והמעמיק בשכל טוב וישר יבין יותר ממה שיש באפשרות לגלות בכתב".

וכבר העירו על הרמז שטמון במשפט זה (במאמר "גורל ה(מיוחס ל)הגר"א – על שימושים מנטיים בתורה" עמוד 560).

ולא שהאמינו בהם חלילה ...

האם יתכן שמעתיקי הלחשים לא האמינו בהם בעצמם?

.....

קמיע פילד

גם בדורנו, הדרשן הידוע הרב חיים זאיד, סיפר באחת מדרשותיו שבעבר הוא נתן לאדם קמיע לשלום בית, והדגיש לו שמדובר בשם קדוש מאוד. לאמיתו של דבר השם שהוא כתב בקמיע היה פיל"ד, ראשי תיבות: פתי יאמין לכל דבר.

מעשה ברב שך

מעשה זה אינו עוסק בקמיעות או בקבלה מעשית, אך גם הוא מוכיח שרב יכול להשיב כביכול ממקורות רוחניים ובאמת אינו מאמין בכך.

ובכן, מעשה ברב שך, שבאו והתייעצו עימו איזו דירה לקנות, כאשר התלבטו בין שתי אפשרויות. הרב שך ייעץ להם לבחור בדירה מסוימת. לאחר שיצאו, שאלו אחד ממקורביו, על סמך מה השיב להם. ענה לו הרב שך, האמת היא שאין לי דרך לדעת איזו דירה עדיפה. אבל אני יודע שבכל דירה ימצאו חסרונות מסוימים. אם הם מתלבטים בין שתי דירות, חבל שלאחר מכן ימצאו חסרונות בדירה שיבחרו, ויצטערו שלא בחרו בדירה האחרת. לכן ייעצתי להם לבחור בדירה מסוימת. כך לא יתחרטו – ידעו ש"כך הרב אמר", ויהיו מרוצים.

לאחר החיתום: האם יש תשובות לשאלות?

האם ננעלו שערי תירוצים?

אמת, הרוצה להאחז בשינויי דחיקי וכו' – יוכל למצוא תירוץ על כל שאלה שהבאנו, כדרכו של הטבע האנושי (ולכן יש צורך להשתמש בשכל הישר, אלא שלא נוכל לשכנע מהו השכל הישר...).

(ויש להעיר, שלהבדיל אלפי הבדלות, גם הכופרים, כשמביאים לנגדם חבילי ראיות על מציאותו של הקב"ה, השגחתו על עם ישראל ואמיתות התורה – הרי הם מתעלמים מראיות אלו בשלל הסברים שונים ומשונים. וברור שלא יוכלו לעמוד ביום הדין ולהסתמך על כל הסבריהם.)

ואכן, היו שכבר התייחסו לחלק מהשאלות ויישבו אותן באופנים שונים:

★ לגבי חששות עבודה זרה – ספרים אלו הם מלפני מתן תורה, כשעדיין לא נאסרו עבודה זרה בשיתוף (רפאל המלאך דף נח ע"א) ופולחן למלאכים (מבוא לספר הרזים (מרדכי מרגליות) הסביר כך את דעתו של בעל הרוקח שהביא מספר הרזים).

★ לגבי פעולות מזיקות – ספרים אלו לא באו לייעץ לעשות כך, אלא להודיע שפעולות מזיקות אלו מועילות, ושיש אפשרות לעשות פעולות נגדיות על מנת להציל ולבטל את השפעותיהן (תורה שלמה (הרב כשר) חלק כב השלמות למילואים עמוד קצב ד"ה וצריך (לגבי ספר הרזים וספר חרבא דמשה)). אלא שיש להקשות מדוע את הפעולות המזיקות פירטו, ואת הפעולות להציל מידן – לא. ויש שהדגיש (קדושת יצחק לרב כדורי, במקומות רבים) שמדובר רק במקרים שבהם הדבר מותר, כגון כשיש צורך להטיל שנאה.

★ עוד יישבו לגבי כל הדברים המוזרים שבספרים אלו, שדברים אלו לא היו בכתב היד המקורי, אלא הם הוספות מהמעתיקים (תורה שלמה (הרב כשר) חלק כב השלמות למילואים עמוד קצב ד"ה וממילא) או ממינים ועובדי גילולים (שו"ת מפענח נעלמים (ר' חנוך הניך ב"ר יוסף דוד) סימן ג ס"ק ג (לגבי ספר רזיאל המלאך)). אמנם יש להעיר שיש מהמחברים שכתב ידם מוכר לנו, כגון מחברותיו של הרב יצחק כדורי בכתב ידו, שנדפסו בספר קדושת יצחק, וכן ספר הפעולות שנדפס מתוך כתב ידו של מהרח"ו המוכר מספריו האחרים.

למותר לציין שתירוצים אלו לא מיישבים את כל השאלות שהבאנו.

ועוד יש להזכיר כאן את הנאמר בשמו של ר' חיים מבריסק, שבמקום שלושה תירוצים נפרדים על שלוש קושיות שונות, עדיף תירוץ אחד שמיישב את שלושתן...

בניין אב

עוד עלינו להדגיש, שמטבע הדברים, לגבי רוב הפעולות שבספרי הקבלה המעשית, אין בידינו אפשרות לאשרן או להפריכן.

אל שכפי שראינו, כל פעולה שהיה בידינו להוכיחה, עד כמה שניתן להוכיחה בכל דרך שהיא – הופרכה (מקורות אליליים מובהקים, בעיות הלכתיות, חוסר עדויות אמיות ומובהקות על הצלחתן).

והרי הדרך לבירור האמת היא להוכיח מן הידוע על שאינו ידוע, בבחינת "בניין אב".

המלאך שבין האדם לאלוקיו

כפי שראינו, ספרי הקבלה המעשית מלאים בשמותיהם של מלאכים שונים.

אך גדולי ישראל הזכירו מלאך נוסף, שהוא "מלאך השם באמת, משרתו ועושה רצונו", וראוי שנסתמך עליו.

אבן עזרא (בהקדמה לתורה):

"שיקול הדעת הוא היסוד, כי לא ניתנה התורה לאשר אין דעת לו, והמלאך בין אדם ובין אלוהיו הוא שכלו".

פרדס רימונים (לרבי שם טוב אבן שפרוט, מאחרוני הראשונים, חגיגה טז ע"א, לט ע"א):

"דע שמלאכי השרת באו כולם לכוחות השכליות והם הנאצל והנקנה, כי הם מלאכי השם באמת משרתיו עושי רצונו. ולכוחות הדמיון בשדים, כי הם משדדי הדעת והתבונה ברוב"

חזון איש (כלאיים סי' א ס"ק א, יורה דעה סי' קנ ס"ק ח, וקובץ איגרות חלק ג איגרת מח):

"כפי שהורנו רבותינו אין לנו לעזוב את שימוש השכלי, ועלינו לייסד את משקל הגדול על היקש השכלי, שהוא המלאך בין היוצר והיוצר".

קדושים תהיו!

ספרי הקבלה, על כל תחומיה והמסתעף ממנה, מכונים במקרים רבים "הספרים הקדושים".

וכאן עלינו לציין לדברי רבי אברהם בן הרמב"ם (ב"מאמר אודות דרשות חז"ל") שהגדיר באופן ייחודי את המושג "אדם קדוש":

לאחר החיתום: האם יש תשובות לשאלות ?

האם ננעלו שערי תירוצים?

”והכריע (רבי) (כ)דעת חכמי אומות העולם... ואמרו 'ניצחו חכמי אומות העולם לחכמי ישראל'. ובאמת נקרא אדון זה רבינו הקדוש, כי האדם כששליך מעל פניו השקר ויקיים האמת וכריענו לאמיתו, ויחזור בו מדעתו כשיתבאר לו הפכה, אין ספק כי קדוש הוא”.

כל שהוא עיקר ועמו טפילה

ועל כל פנים, יש לזכור שהאמונה בכוחם של הקמיעות והלחשים, אינה מי”ג העיקרים. וכפי שראינו כבר היו בכל הדורות גדולי ישראל שדחו את אמונה זו בחריפות.

סוף דבר הכל נשמע, את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור, כי זה כל האדם.

נספח 1: דוגמאות לשמות נפוצים

הסבריהם של השמות הנפוצים ביותר בקמיעות

נביא כאן פירוט של שמות רבים:

★ אבג יתץ... (שם של מ"ב אותיות) – ראשי תיבות: אנא בכח גדולת ימינך תתיר צרורה... (זוהר חדש תיקונים כרך ב דף פה ע"ב).

★ אגהזט – האותיות שאינן זוגיות.

★ אגלא – ראשי תיבות: אתה גיבור לעולם א-דני (זוהר תוספת כרך ג דף שז ע"א).

★ אגף נגף שגף – אגף בגימטריה אהח"ע (האותיות שמוצאן מהגרון), נגף בגימטריה גיכ"ק (האותיות שמוצאן מהחיק) (שורשי השמות לרמ"ז סי' סג בשם כתבי האר"י, וכן כתב הרב עדס בקדושת יצחק ח"ג עמוד קעג בשם כתבי האר"י). לגבי שגף לא ביארו שם. ולכן נראה לי (א.א.) שהיא טעות סופר, וצ"ל תיגף (הקו של ה' התחבר לשני הקווים של ה' ויצר את ה'ש'), שהיא גימטריה דטנל"ת (האותיות שמוצאן מהלשון).

★ אהדי – שם שיוצא (באופן לא לגמרי ברור) מהפסוק "אנכי ה' אלוךך", או מהפסוק "את הים ברוח קדים" (שורשי השמות לרמ"ז סי' קמב), או מהפסוק "אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם", או מהפסוק "וימלא כבוד ה' את כל הארץ", או מהפסוקים "ה' אחד" (שורשי השמות לרמ"ז סי' סד). לענ"ד יתכן שמדובר בשילוב שנוצר מרובו (שלוש אותיות) של שם א-דני ורובו (שלוש אותיות) של שם א-היה.

★ אזבוגה – סכומו של כל זוג אותיות הוא שמונה.

★ איבקא יצאי במאי – ראשי תיבות "אל יבושו בי קוויך ה' ה' צ-באות אל ייכלמו בי מבקשיך אלוקי ישראל".

★ אמד קאד שב עינה בי – ראשי תיבות "אנא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא".

★ אנקתם פסתם פספסים דיונסים (שם של כ"ב אותיות) – ראשי תיבות "אל נא קרב תשועת מצפיך, פחדך סר תוציאם ממאסר, פדה סועים פתח סומים ישעך מצפים, דלה יוקשים וקבץ נפוצים סמוך ה' מפלתינו (צורר המור במדבר פרשת נשא, והובא במגן אברהם אורח חיים סי' קכז ס"ק ג). והוא יוצא מאותיות "יברכך ה' וישמרך יאר ה'" בחילופי אותיות שונים (חלקם באי"ק בכ"ר, חלקם באח"ס בט"ע, חלקם בא"ב

ג"ד, חלקם בא"ל ב"מ, חלקם בא"ת ב"ש) (ספר ציוני פרשת נשא ד"ה עוד, של"ה
פרשת נשא דרך חיים תוכחת מוסר אות לב, שורשי השמות סי' קע).

★ אנרנל – ראשי תיבות "א-ל נא רפא נא לה".

★ בדוח – האותיות הזוגיות (שורשי השמות לרמ"ז סי' לח, ובדומה לזה בשושן
יסוד העולם סי' תקב, בכתב היד עמוד 221).

★ בפי בפע עבץ עלש – ראשי תיבות "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בנות צעדה
עלי שור".

★ דיקרנוסא (הממונה על הפרנסה) – יש אומרים שהוא יוצא מהפסוקים "והריקותי
לכם ברכה עד בלי די" (והריקותידי) "נסה עלינו אור פניך", ויש אומרים שהוא
מהגמרא (פסחים ק"א ע"ב) "איסרא דמזוני נקיד שמיה", ופירש רש"י שם "מלאך
הממונה לזמן מזונות" (ביאורי האדר"ת לסידור, תפילת ראש השנה, נדפס בישורון
חלק יא עמוד תתמ), ויש מי שהעיר שבלטינית המילים דהקרניס פירושן "של
הבשר".

★ והו ילי סיט עלמ... (שם של ע"ב תיבות, מוזכר בזוהר סתרי תורה בראשית קח
ע"ב, ברזיאל המלאך אמסטרדם תסא דף מ ע"א, רש"י סוכה מה ע"א ד"ה אני והו) –
שילוב של שלושה פסוקים ביציאת מצרים (שמות יד יד-כא "ויסע ויבוא ויט"): האות
הראשונה מהפסוק הראשון, האחרונה מהפסוק השני, הראשונה מהפסוק השלישי,
וכן הלאה.

★ טדהד – האותיות שלפני יקוק.

★ טפטפיה ("שם המחשבה", "מלאך הממונה על השמירה") – תחילת הפסוקים
"טפלו עלי שקר זדים... טפש כחלב ליבם... יהי נא חסדך לנחמני" (תהילים קיט), וכן
הוא בגימטריה (193) סופי התיבות "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמורך בדרך
ולהביאך אל המקום" (שורשי השמות לר' משה זכות ערך טפטפיה), וכן הוא
בגימטריה "כף ואו זין ואו" (בעל שם טוב פרשת נח אות עב בשם סידור ר' שבתי).
בעניין הגימטריה יש להוסיף שכיוון שמות מלאכים רבים בנויים בצורה זו של
הכפלת שתי אותיות והוספת י-ה, כדלקמן, השם המתאים לערך 193 הוא טפטפיה.

★ יוהך כלך – סופי תיבות "כי מלאכיו יצווה לך לשמרך בכל דרכיך".

★ כוזו אמוכוזו כוזו אטה – האותיות שאחרי "יקוק אלקינו יקוק אחד", כאשר האלף
לא מתחלפת (קדושת יצחק (הרב כדורי) חלק ב עמוד ער"ה, עמוד צ בכתב היד,
מערכת כ סי' כז).

- ★ כוזו במוכסז כוזו (זוהר כרך א דף יח ע"ב) – האותיות שאחר "יקוק אלקינו יקוק". בספר שושן יסוד העולם (לר' יוסף תירשום, המאה ה-16) סי' שמג (בכתב היד עמוד 144) שם זה מכונה "שם בן י"ד אותיות".
- ★ כמיל לבד – ראשי תיבות "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכך" (סודי רו"י חלק א אות ש).
- ★ כסה בפז (מסוגל לכווין למשא ומתן) – צירוף אותיות "כסף, זהב".
- ★ לקי – ראשי תיבות: לישועתך קיוויתי ה' (של"ה פרשת וישלח תורה אור אות יז).
- ★ לתאר וליב – ראשי תיבות "לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך".
- ★ מצפץ (מוזכר בזוהר כרך א דף כ ע"א) – שם יקוק בא"ת ב"ש (ספר הרוקח הלכות ראש השנה סי' ר, שער רוח הקודש (למהרח"ו) יחוד ב (במהדורת תשמח עמ' עו)).
- ★ נעורירון – בגימטריה "שר פחד" (שושן יסוד העולם סי' א'תשכ"ח, בכתב היד עמוד 496).
- ★ עשציי – ראשי התיבות של המילים שאחר שמות ה' ב"שיר למעלות אשא עיניי" (תהילים קכא): עושה, שומרך, צילך, ישמורך, ישימור (רזיאל המלאך מהדורת אמסטרדם תסא דף מג ע"א, ספר הפעולות למהרח"ו חלק ג-ב אות קד).
- ★ פאי חתך (שם הפרנסה) – ראשי וסופי תיבות "פותח את ידיך" (פתח עיניים (לחיד"א) ברכות ד ע"ב ד"ה ובאופן).
- ★ צדנלבש – ראשי תיבות: צרי דבש נכאת לוט בטנים שקדים.
- ★ צום הכם – סופי הפסוקים שבמזמור "למנצח בנגינות" (תהילים סז), שנכתבים כקני המנורה בציור הידוע (דהיינו כל פסוקי המזמור חוץ מהפסוק הראשון והחמישי).
- ★ צורתק – חיבור של "צור" – צור עולמים, ו"ת"ק" דהיינו חמש מאות, מחצית האלף שהוא סמל הריבוי (אגרות הראי"ה ח"א אגרת קעח).
- ★ צמרד – סופי חמשת הפסוקים הראשונים בתורה.
- ★ קהסמגת – האותיות שאחר צדנלבש.

מקורות לשמות רבים נוספים

בנוסף, ניתן לעיין בהסבריהם של שמות רבים מאוד בספרים:

- ★ שורשי השמות (לרבי משה זכות).
- ★ כתב יד קבלה מעשית תקס"ה, בתחילת הספר, בכותרת "ביאורי שמות".
- ★ קדושת יצחק (הרב כדורי) חלק א עמודים תרו – תרטז (בכתב היד עמודים ריז – רכח) בכותרת "פסוקים מלוקטים".

נספח 2: ראשי תיבות

המצויים בספרי קבלה מעשית

- ★ א"ה, אה"ש, אל"ה – אלו השמות.
- ★ א"ל – אם לאו (פעולה אחרת לאותה מטרה).
- ★ אנ"ס – אמן נצח סלה.
- ★ אנס"ו – אמן נצח סלה ועד.
- ★ ד"א – דרך אחרת (פעולה אחרת לאותה מטרה).
- ★ בדו"מ, בו"מ – בדוק ומנוסה.
- ★ בהנ"ו, בינ"ו – בעשרת ה' נעשה ונצליח.
- ★ בחו"מ – בחון ומנוסה.
- ★ בחו"ן – בחון ונמצא.
- ★ בכ"י – בכוונה יתירה.
- ★ בקדו"ט – בקדושה וטהרה.
- ★ הב"ה – הקדוש ברוך הוא.
- ★ היר"א – רבי ידידיה רפאל (חי) אבואלעפיה (ראש ישיבת המקובלים בית אל).
- ★ הקדוה"ט – הקדושים והטהורים.
- ★ והב"ו – והוא בדוק ומנוסה.
- ★ זא"ת – זאת תמונתו.
- ★ ז"ה, זה"ש – זה השם.
- ★ זמ"ש – זה מה שתכתוב.
- ★ ז"ס – זה סדרו, זה סודו.
- ★ כ"ח – כסף חי (המתכת הנקראת היום "כספית").
- ★ כ"מ – כתב מלאכים.

- ★ לחו"ח – לחן וחסד.
- ★ לחול"ח – לחן ולחסד.
- ★ לכ"ז – לכלי זין (שלא יוכלו להזיק).
- ★ לפה"ל – לפתיחת הלב.
- ★ לרו"ן, לרוא"נ – לרואה ואינו נראה (שאחרים לא יוכלו לראותך).
- ★ לש"ח – לשאלת חלום.
- ★ מא"ע – משביע אני עליך.
- ★ מו' – מוצאו (המקור ממנו נכתב קמיע).
- ★ מו' מפ' – מוצאו מפסוק (הפסוק ממנו נכתב קמיע).
- ★ מ"כ – מצאתי כתוב.
- ★ מסכ"י – מספר כתב יד.
- ★ מו"ע, מעו"ע – מעתה ועד עולם.
- ★ מש"ת – מי שתרצה.
- ★ נק"ז – נושא קמיע זה.
- ★ נקז"ע – נושא קמיע זה עליו.
- ★ ס"ת – סופי תיבות.
- ★ ע"א – עניין אחר (פעולה אחרת לאותה מטרה).
- ★ ע"א לנ"ז – עניין אחר לפעול נושא זה (פעולה אחרת לאותה מטרה).
- ★ עו"א – עניין ופעולה אחרת (פעולה אחרת לאותה מטרה).
- ★ עק"כ – על קלף כשר.
- ★ עק"צ – על קלף צבי.
- ★ ק"ז – קלף זה.
- ★ ק"כ – קלף כשר.
- ★ ק"צ – קלף צבי.

★ רו"ע – רבה ועצומה.

★ רי"פ – רבי יהודה פתיה.

★ שה"ש – שורשי השמות (שם ספר).

נספח 3: אמת ואמונה

חשיבות האמת והחשיבה, הדעה ולא אומרה

חשיבות האמת

מורה נבוכים ח"ב מז:

"כי אין רצוי לפניו יתעלה כי אם האמת, ואין מכעיסו כי אם השווא"

אגרת המוסר לרמב"ם:

"אהבו את האמת והצדק... כי דומים הם לבניין שנבנה על יסוד אבני צור. ואילו הנדבק בשקר ובעוול דומה בבניינו לבניין בנוי על חול, וזאת למרות נעימותם הרגעית הנראית לעין"

רבי אברהם בן הרמב"ם, מאמר אודות דרשות חז"ל:

"והכריע (רבי) (כ)דעת חכמי אומות העולם... ואמרו 'ניצחו חכמי אומות העולם לחכמי ישראל'. ובאמת נקרא אדון זה רבינו הקדוש, כי האדם כששליך מעל פניו השקר ויקיים האמת ויכריענו לאמיתו, ויחזור בו מדעתו כשיתבאר לו הפכה, אין ספק כי קדוש הוא"

ספר העיקרים מאמר א פרק כב:

"האמונה שראוי שתשים את האדם מצליח היא האמונה בדבר האמיתי שהוא אמיתי בלבד, לא האמונה במה שאינו נמצא – שהוא נמצא, ובמה שהוא נמצא – שאינו נמצא"

אברבנאל שמות כ, ז:

"יזהיר שהדיבורים האלו קיים לא ישא ולא יפרש האדם לשוא ולשקר והוא המגלה פנים בתורה שלא כהלכה"

ספר הגלוי לרבי יוסף קמחי (אביו של הרד"ק), הקדמה:

"אמר כתוב 'ראש דברך אמת', ראשית ציוויך ודברך שציווית על בני אדם לעשות הוא האמת, ודעו כי כאשר תעדר האמת – הכל נעדר"

התורה והאמונה זהות לאמת

זוהר ח"ג דף קצח :

"לית אמונה בלא אמת"

כוזרי מאמר א אות סז ואות פט :

"חלילה לאל שתבוא התורה במה שידחה (שיסתור) ראייה או מופת. חלילה לאל
מן השקר, ומה שהשכל מרחיק אותו וישימהו שקר"

ספר העיקרים מאמר א פרק ב :

"מה שהוא דעת כוזב לא תכריח התורה להאמינו, כי לא תכריח התורה להאמין
דבר שהוא כנגד המושכלות הראשונות, ולא דעת בדוי שלא יצויר מציאותו אצל
השכל"

מעשה ניסים לרבי ניסים ממרסיי סוף פרק יד :

"אמנם החזק בעיקר, כי לא תעבוד הבורא ולא תרצה לפניו כי אם באמת. כי הוא
א-ל אמת, ולא יאהב כי אם האמת והצד, ולא ישנא כי אם הכזב והשקר"

אין להתעלם מהאמת לכבוד הקב"ה או חז"ל

יומא סט ע"ב :

"מתוך שידועין בהקדוש ברוך הוא שאמיתי הוא (רש"י : מסכים על האמת ושונא
את השקר), לפיכך לא כיזבו בו (לשבחו במה שכביכול אינו נכון)"

רלב"ג איוב יד כב :

"שבאדם היה אפשר שיכסה פשע אוהבו בדברי שקר לכסות קלונו, ואולם בשם
ית' אינו ראוי, אבל (אלא) הוא עוון חזק"

רב שמואל בן חפני גאון, הובא ברד"ק שמואל א' כח-כד :

"אע"פ שמשמעות דברי החכמים ז"ל בגמרא וכו' – לא יקובלו הדברים במקום
שיש מכחישים להם מן השכל"

רבי אברהם בן הרמב"ם, מאמר אודות דרשות חז"ל :

"כל מי שירצה להעמיד דעת ידועה, ולישא פני אומרה (בגלל שאומרה הוא אדם
גדול), ולקבל דעתו בלי עיון והבנה לעניין אותו דעת אם אמת איתה אם לא –

שזה מן הדעות הרעות, והוא נאסר מדרך התורה (לא תהדר פני גדול) וגם מדרך השכל

ספורנו דברים כח יד :

"אין לך ללכת אחרי אלהים אחרים גדול מזה, בחידוש דת לכבוד קדמונים אשר נחשבו אלהים שופטים בארץ (להחזיק במנהגים שאין בהם תועלת, רק לכבוד הקדמונים שהנהיגו אותם)"

שו"ת הרא"ש כלל נה סי' ט :

"כי תורת אמת היא ואין מחניפין לשום אדם"

סוף הקדמת הרמב"ן להשגותיו לספר המצוות לרמב"ם :

"והנני עם חשקי וחפצי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצווארי רביד ועל ידי צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספרים תמיד. אבחר דרכם ואדע ערכם. אך באשר לא יכילו רעיוני אדון לפנייהם בקרקע אשפות למראה עיני. ובהלכה ברורה לא אשא פנים בתורה. כי ה' יתן חכמה בכל הזמנים ובכל הימים. לא ימנע טוב להולכים בתמים"

מאירי, פתיחה למסכת אבות סוף ד"ה ועם :

"שאין השלימות נמצא בנבראים ואפילו במובחרים שבהם עד שלא יהיו אחרונים רשאים לחלוק עמהם בקצת דברים"

ספר הגלוי לרבי יוסף קמחי (אביו של הרד"ק), הקדמה :

"והנה האמת גדול מכל בני קדם, כאשר משלו משל הדיוטות על חכם אחד שהיה משיב על חכם אחר זקן, אמרו לו: 'לא תבוש להשיב על זקן ממך?', אמר להם: 'האמת אשר עימי זקן ממנו'"

חשיבות החשיבה

אגרת הרמב"ם לחכמי מונטפזליר על גזירת הכוכבים :

"לעולם אל ישלך אדם דעתו אחר גיווי (להתעלם מהשכל), כי העיניים לפנים נבראו ולא לאחור"

מורה נבוכים ח"א לב :

"הפתאים והמתרשלים אשר ייטב להם שישימו חסרונם ופתיותם – שלמות וחכמה, ושלמות זולתם וחכמתם – חסרון ויציאה מן הדת, שמים חושך לאור ואור לחושך"

אורות הקודש ח"ג ראש דבר עמוד כו :

"החסרון היותר גדול שיש בתכונתה של יראת שמיים, שאינה מחוברת יפה באורה של תורה, היא מה שבמקום יראת חטא, היא מתחלפת על יראת המחשבה, וכיוון שהאדם מתחיל להיות מתיירא לחשוב, הרי הוא הולך וטובל בבין הבערות, הנוטלת את אור נשמתו, מכשלת את כוחו, ומעיבה את רוחו"

התייחסות לדעה ולא לאומרה

הקדמת הרמב"ם למסכת אבות (שמונה פרקים) ד"ה וראיתי :

"ודע, כי הדברים אשר אומר אותם באלו הפרקים, ובמה שיבוא מן הפירוש, אינם עניינים שחידשתים אני מעצמי, ולא פירושים שבדיתים, אלא הם עניינים מלוקטים מדברי החכמים, במדרשות ובתלמוד וזולתו מחיבוריהם, ומדברי הפילוסופים גם כן, הקדומים והחדשים, ומחיבורי הרבה בני אדם. ושמע האמת ממי שאמרה... ואפשר לפעמים ששם האיש ההוא יכניס בלב מי שאין תבונה בו – שזה הדבר נפסד, ויש בו תוך רע שלא ידעהו. ומפני זה ראיתי שלא לזכור האומר, הואיל וכוונתי שתושג התועלת לקורא"

רבי אברהם בן הרמב"ם, מאמר אודות דרשות חז"ל :

"החכמים ז"ל אינם מעיינים הדעות ולא מבייטין אותם, אלא מצד אמיתתם ומצד ראיותיהם, לא מפני האומר אותו, יהיה מי שיהיה"

אין להיבהל מדעת רוב העולם

מורה נבוכים ח"ב טו :

"שכל דבר שהוכח, לא תוסיף אמתתו ולא יתחזק הנכון שבו בהסכמת כל העולם עליו, ולא תגרע אמתתו ולא יחלש הנכון שבו אם יחלקו כל אנשי הארץ עליו"

האם לחשוש שפרסום האמת יגרום נזק

בבא בתרא פט :

”על כולן (מיני עוולות במקח וממכר) אמר רבן יוחנן בן זכאי : אוי לי אם אומר,
אוי לי אם לא אומר. אם אומר – שמא ילמדו וכו’, ואם לא אומר – שמא יאמרו
וכו’ אין תלמידי חכמים בקיאים וכו’”

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ח סימן ח :

”בשעה שהיה משה כותב את התורה היה כותב מעשה כל יום ויום, כיון שהגיע
לפסוק הזה שנאמר ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, אמר לפניו:
’ריבון העולם, מה אתה נותן פתחון פה למינים? אתמהא!’ אמר לו: ’כתוב,
והרוצה לטעות – יטעה”

תודות

וייחוס המקורות

תודה לידידיי ולידידיי-ידידיי שסייעו לי בהבנת מקורותיהם ושורשיהם של שמות לועזיים.

תודתי על השימוש בתצלומי כתבי יד ועוד, שברשות הגורמים הבאים (ייחוסי מקורות קצרים יותר צוינו במקומם בתוך המאמר):

★ אלוף הנשים (Le champion des dames). ספר, כתב יד :

gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France, הספרייה הלאומית של צרפת.

★ גורל החול. כתב יד, המאות ה-19 וה-20 :

The National Library of Israel. אוסף כתבי היד של אוניברסיטת בר-אילן "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ גורלות החול. כתב יד, תרמ"ד :

אוסף משפחת גרוס.

★ "גורלות החול" המיוחס לאבן עזרא (מהמאה ה-18) :

The National Library of Israel. "Ktiv" מאוסף הספרייה הלאומית Project, The National Library of Israel.

★ גורלות, סגולות ורפואות. כתב יד, בין המאות ה-17 ל-20 :

Mendel Gottesman Library, Yeshiva University, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ דף למעוכבים להתחתן, מהרב כדורי:

ווינרס מכירות פומביות.

★ המדריך של מינכן לקסם שדים (Liber incantationum, exorcismorum et fascinationum variorum). ספר, כתב יד:

Bayerische Staatsbibliothek.

★ חושבי שמו. ספר, כתב יד. מאת ר' שלמה מוסאיוף ובנו ר' רפאל חי מוסאיוף (מהמאות ה-19 וה-20):

"Ktiv" Project, The National Library of Israel. אוסף כתבי היד של אוניברסיטת בר-אילן

★ חישובי גורל החול של הרב כדורי למעוכבי שידוך ועוד:

מכון אוצר הקבלה, מרכז מורשת אור הרשב"י.

★ ילקוט בקבלה מעשית, רפואות ואסטרולוגיה. כתב היד מאת ר' יהושע בן יחיאל מיכל מסלוצק (כתב יד), שנת תס"א:

"Ktiv" Project, The National Library of Israel. מאוסף הספרייה הלאומית

★ כתבים בקבלה מעשית. כתב יד, הועתק מכתב יד לונדון הספרייה הבריטית מרגליות 845:

"Ktiv" Project, The National Library of Israel. מאוסף הספרייה הלאומית

★ מאמרים וסודות בקבלה. כתב יד, המאה ה-16:

From the collections of Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz, Oriental Department, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ מפתח שלמה. ספר, שני כתבי יד משנת 1729 :

Bibliotheca Rosenthaliana, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ ספר הרזים. כתב יד בכתיבה תימנית, מהמאה ה-19 :

These manuscripts are from the Gross Family Collection, Tel Aviv, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ ספר קסמים עם הוראות להפעלת רוחות וכו', בין השנים 1577-1583 (Book – of magic, with instructions for invoking spirits, etc).

Folger Shakespeare Library.

★ פפירוס XXXVI :

The Oslo University Library Papyrus Collection.

★ פפירוס 121 (PGM VII).

London, British Library Pap 121.

★ קבלה מעשית: כולל קמעות, סגולות, השבעות ורפואות. כתב יד, המאה ה-19 :

JTS, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel. - מכון שוקן למחקר היהדות

★ קבלה מעשית תק"מ :

From the collection of the Institute of Oriental Manuscripts of the Russian Academy of Sciences, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ קובץ בקבלה הכולל את "חנוך בן ירד" ועוד. כתב יד, המאה ה-14 :

From the collections of: THE BRITISH LIBRARY, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ קובץ בקבלה הכולל פירוש שם של ע"ב שמות ועוד. כתב יד משנת 1700 בערך :

The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel. מאוסף הספרייה הלאומית

★ קובץ סגולות קמעות וכו'. כתב יד מהמאות ה-19 וה-20 :

These manuscripts are from the Gross Family Collection, Tel Aviv, The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ קובץ קבלה מעשית. כתב יד, תר"ח-תר"ט :

The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel. מאוסף הספרייה הלאומית

★ קמיע יווני נגד אויבים (פפירוס) :

The Museum of Witchcraft and Magic (MWM).

★ קמיע "לגרש כל רוח טמאה" :

British Library MS Or 6796(4), 6796. The British Library.

★ קמיע אטד יהז מהרב יצחק כדורי :

מורשת מכירות פומביות.

★ קמיע אטד יהז כפול מהרב יצחק כדורי :

כדורי.נט.

★ קמיע בטד מהרב יצחק כדורי, מסתיים "ירון רון":

המאמר אשא עיני אל ההרים – פסוקי תהילים על גבי קמעו לרפואה, חגית מטרס, תמונה 6.

★ קמיע בטד מהרב יצחק כדורי, מסתיים "דירירון ירירון":

בידספיריט מכירות פומביות.

★ קמיע בטד מהרב יצחק כדורי, מסתיים "צתבונס":

ווינרס מכירות פומביות.

★ קמיע מהרב יהודה פתיה, שמסתיים "סנוי סנסנוני סמנגלף בשכמל"ו":

ווינרס מכירות פומביות.

★ קצרת ההשבעה:

The National Library of Israel. "Ktiv" Project, The National Library of Israel.

★ ריבוע שאטור בלטינית, המאה ה-15:

The collections of Magdalene College's Old Library, University of Oxford. F.3.21.

★ ריבוע שאטור לועזי משובש:

Flying leaves and one-sheets: Pennsylvania German broadsides, Fraktur, and their printers by Russell D. Earnest, Corinne P. Earnest, Edward L. Rosenberry.

★ שושן יסוד העולם. ספר, כתב יד:

Genève, Bibliothèque de Genève, Comites Latentes 145 – Collectanea of kabbalistic and magical texts in Hebrew.

★ שושן יסוד העולם. ספר, כתב יד חלקי מהמאה העשרים :

The National Library of Israel. "Ktiv"
Project, The National Library of Israel.

★ ars geomantiae. ספר, כתב יד :

Bibliothèque nationale de France. Département des Manuscrits.
Latin 7354. Bibliothèque nationale de France.

★ De medicina praecepta saluberrima. ספר, כתב יד :

British Library archive, Bridgeman images.

★ Egerton MS 821. ספר, כתב יד :

London. British Library. The British Library, Polonsky Pre-1200
Project.

★ Ghāyat al-murād fī wifq al-a'dād. ספר בכתב יד :

University of Pennsylvania Libraries.

★ Of geomancy. ספר, לונדון 1655 :

Library of Congress.

★ The discoverie of witchcraft. ספר משנת 1584 :

Library of Congress.

מאמרים נוספים מאת המחבר

מאמרים בנושאי גדרי חיובי האמונה, מדע בחז"ל והמסתעף

ספר "אמונה טהורה" - במה חובה להאמין? במה מותר להאמין? במה אסור להאמין? ובמה לא נכון להאמין?

מטרת ספר זה לפרוש בפני המעיין את דברי חז"ל הגאונים הראשונים והאחרונים בסוגיות אלו לסייע לדון בעניינים אלו כדרכה של תורה.

הידיעות המדעיות של חז"ל - תוקפן ומקורן

דן בשאלה העקרונית בדבר מקורותיהם של דברי המדע שבחז"ל ובראשונים. המאמר דן בשאלה האם מקורם אלוקי (רוח הקודש או מסורת מסיני) או טבעי (מחקירה עצמית או מקבלה מחכמי הגויים). מובאת מחלוקת הראשונים והאחרונים בעניין, כאשר רוב הדעות סוברות שהוא טבעי, דיון בעשרות רבות של סוגיות ושקלא וטריא בראיותיהם של שני הצדדים.

באהלי שם - האם יסודות המדע היווני התקבלו ע"י חז"ל והראשונים?

מבאר את החילוקים המהותיים שבין המדע הכבלי למדע היווני. ודן איזה סגנון מדעי היה מקובל אצל האמוראים, אצל הראשונים בארצות האסלאם ואצל הראשונים בארצות הנצרות. התשובות לשאלות אלו הן המפתח להבנה פשוטה ואמיתית של סוגיות מדעיות רבות - ובפרט באסטרונומיה, בגמרא רש"י תוס' רמב"ם ועוד ראשונים.

תירוץ חדש לקושיא עתיקה בעניין היחס שבין היקף המעגל לרוחבו

דן בשאלה מדוע חז"ל נקטו את היחס 3, דיון בכל תירוצי המפרשים על כך, פירוט דעות חכמי האומות בעבר, וכיצד היו שטעו בדבר זה. ובסופו נספח על אורך שנת החמה ע"פ שמואל.

זמן המולד הממוצע ומקורותיו במשך הדורות

סוקר את השיטות השונות בעולם העתיק, בעניין המולד הממוצע. הסבר כיצד הגיעו בזמנם לדיוק זה, ומנסה לברר עד כמה הוא באמת מדויק. דן בשאלה האם מקורו של

אורך המולד הממוצע (כ"ט י"ב תשצ"ג) הוא אלוקי (רוח הקודש או מסורת מסיני) או טבעי (מחקירה עצמית או מקבלה מחכמי הגויים). מובאת מחלוקת המפרשים בעניין, כאשר רוב הדעות סוברות שהוא טבעי.

האם כללי הלוח העברי ניתנו מסיני? וכיצד טעות בסיפרה אחת שינתה תפיסה שלמה?

דן במקור כללי של הלוח העברי, ומביא את המחלוקת האם מקורם הוא אלוקי (רוח הקודש או מסורת מסיני) או טבעי (מחקירה עצמית או מקבלה מחכמי הגויים). דן על מה התבססו הסוברים שהמקור אינו טבעי. מביא את דברי חכמי האומות שבזמנם בעניין, ומוכיח שטעות בגירסא היא שגרמה לטעות שכביכול לא היה אפשר להגיע לערך זה בדרך טבעית.

דע מאיין באו

דן בהסבר לדברי חז"ל שהכינים אינן פרות ורבות. דברים דומים נאמרו בחז"ל ובראשונים על עכבר שחציו אדמה, סלמנדרה, אדני השדה, עופות ועוד. דיון בהסברי המפרשים בעניין, הבאת דברי חכמי האומות בזמנם, והסבר כיצד היו שטעו בדבר כזה.

עולם הכישוף

דן בהבנת מציאות הכישוף, מה עשו המכשפות, וכיצד פעלו מעשיהן. בחוברת מלוקטות גם אמונותיהם של העמים בענייני הכישוף, מתוך ספריהם ומשפטיהם, ובא זה ולימד על זה. בנוסף נידונה השאלה כיצד במשך תקופה כה ארוכה, ציבור כה גדול האמין בכוחות אלו.

מנא להו? מהו מקור חכמתם של אומות העולם, ועיון בדעה שמייחסת את מקור חכמתם לעמנו

דן בדעה שהובאה בראשונים ואחרונים רבים, שמקורן של כל החכמות בישראל, מפרט את מקורותיהם ואת הראיות השונות שהביאו לכך. מביא קושיות עקרוניות רבות על דעה זו, ואף דן מה גרם לראשונים ואחרונים רבים להחזיק בדעה זו, כולל עד ימינו.